

T.C.
OSMANIYE KORKUT ATA  NİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
T RK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

 GEHİ'NİN RİYAZ 'D-DEVLE ADLI ESERİNDE
FİİLLER 525A-622B VARAKLARI ARASI
(GİRİŞ-İNCELEME-METİN-S ZL K)

Y KSEK LİSANS TEZİ

Abdullah  İGİL

T. C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ĀGEHĪ'NİN RİYĀZÜ'D-DEVLE ADLI ESERİNDE FİİLLER
525A-622B VARAKLARI ARASI (GİRİŞ-İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdullah ÇİĞİL

Danışman: Prof. Dr. Mustafa TANÇ
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Jale ÖZTÜRK
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ahmet DEMİRTAŞ

OSMANİYE / 2017

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Mustafa TANÇ

Danışman

Üye: Prof. Dr. Jale ÖZTÜRK

Üye: Doç. Dr. Ahmet DEMİRTAŞ

ONAY:

Yukarıdaki imzaların , adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../2017

Doç. Dr. Bülent ÖZ

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 18/07/ 2017

Abdullah ÇİĞİL

ÖZET
ĀGEHÎ'NİN RİYĀZÜ'D-DEVLE ESERİNDE FİLLER
(525A-622B VARAKLARI ARASI)

Abdullah ÇİĞİL

**Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü,
 Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
 Danışman: Prof. Dr. Mustafa TANÇ
 Temmuz 2017, 418 Sayfa**

Tarih yazıcılığı, tarih araştırmacıları kadar dil üzerinde çalışmalar yapanların da ilgisini çekmiştir; çünkü tarih metinleri, ihtiva ettiği dil malzemesi ve söz varlığı bakımından çok önemli bilgiler vermektedir. Bu sebeple, Son Dönem Çağatay Türkçesi yazarlarından olan Āgehî'nin yazmış olduğu 'Riyāzü'd-Devle' adlı eser üzerinde çalışmak istedik. 19. yüzyılın ilk yarısında yazılmış bir tarih kitabı olan bu eser, Rus işgali öncesi Hîve Hanlığı tarihini anlatmaktadır.

Çalışmamızda, Riyāzü'd-Devle'nin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde kayıtlı olan T82/02 numaralı nüshası kullanılmıştır. Çalışmamızın kapsamını, adı geçen eserin 525a-622b varakları arasında kullanılan fiil unsurları ile söz varlıklarının alfabetik dizilişi oluşturmaktadır.

Çalışmamızın kapsamını, adı geçen eserin 525a-622b varakları arasında kullanılan fiil unsurları ile söz varlıklarının alfabetik dizilişi oluşturmaktadır. Bu çalışma, Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Bu çalışma, Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Bu çalışma sayesinde 19. yüzyılda Hîve Hanlığının sosyal, iktisadî ve siyasi durumu hakkında bilgi sahibi olunacak; aynı zamanda Son Dönem Çağatay Türkçesindeki fiillerin özellikleri ve dönemin söz varlığı hakkında önemli bilgiler edinilecektir.

Dönemin en önemli tarihçilerinden biri olan Āgehî, Hîve Hanlığının ilk saray tarihçisi olan Mûnis Harezmi'nin yeğenidir. Mûnis Harezmi'nin ölümü sebebiyle yarım kalan ünlü tarih eseri Firdevsü'l İkbâl'i tamamlayan Āgehî, aynı üslup üzerine 'Riyāzü'd Devle' adlı kitabı yazarak Hîve Hanlığı'ndaki tarihî olayları kayıt altına almıştır. Eser, bize bir taraftan çok zengin bir dil malzemesi sunarken, diğer taraftan dönemin tarihî olaylarını, sosyal ve iktisadî hayatını canlı bir şekilde tasvir eder.

Anahtar Kelimeler: Riyāzü'd-Devle, Çağatay Türkçesi, Fiil

ABSTRACT**VERBS İN RİYAZÜ'D-DEVLE İS THE WRİTTEN BY ĀGEHĪ
PAGES 525A-622B (İNTRODUCTİON-ANALYSİS-TEXT-DİCTİONARY)****Abdullah ÇİĞİL****Osmaniye Korkut Ata University, Institute of Social Sciences****Master's Thesis, Department Of Literature And Turkish Language****Prof. Dr. Mustafa TANÇ, July 2017, 418 pages**

The writing of history has attracted historians as well as those who study languages as historical texts are of great importance in terms of language material and vocabulary. Therefore, the present paper has focused on Riyāzū'd Devle, the work of Āgehi who was one of the Chagatai Turkish authors. This history book was written in the first half of the 19th century and it gives voice to the history of Hīve Khanate before the invasion of Russia. The numbered, T8/02 and registered copy attained from the library of İstanbul University has been used in this present graduate thesis. The scope of the study has been limited to the verb elements found on the pages from 525a to 622b. The present study has four sections which are as follows: Introduction, analysis, text and dictionary.

The numbered, T82/02 and registered copy attained from the library of İstanbul University has been used in this present graduate thesis. The scope of the study has been limited to the verb elements found on the pages from 525a to 622b. The present study has four sections which are as follows: Introduction, analysis, text and dictionary. Thanks to the present thesis, the social economic and political situation of Hīve Khanate in the 19th century can be learned as well as the verbs and language material in late Chagatai Turkish language.

One of the most important historians Āgehî, the first palace historian of the Hīve Khanate is the nephew of Mûnis Harezmî. Āgehî, who completed the famous historical work Firdevsü'l Iqbal, which was left uncompleted for the death of Mûnis Harezmî, he wrote the book Riyāzū'd Devle on the same style and recorded Hīve's history. The book depicts the historical events, social and economic life of the period from one side in a vivid way.

Keywords: Riyāzū'd-Devle, Chagatai Turkish, Verbs

KISALTMALAR

AH Atabetü'l-Hakāyık

BK Bilge Kağan Anıtı

CC Codex Comenicus

DLT Divān-ı Lügāti't-Türk

ETŞ Eski Türk Şiiri

GT Gülistān Tercümesi

HŞ Kutb'un Hüsrev ü Şirin'i

IB İrk Bitig

İM İrşādü'l-Mülük ve's-Selātin

KB Kutadgu Bilig

KT Kültigin Anıtı

KTLG Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri I-Fiil (Basit Çekim)

KE Kışāşü'l-Enbiyā

MAY Maytrısimit

ME Mukaddimetü'l- Edeb

MG Münyetü'l-Guzāt

MM Mu'înü'l Mürîd

NF Nehcü'l-Ferādis

ÖN SÖZ

Çağatay Türkçesi, Karahanlı ve Harezmi Türkçesinin devamı olarak Karadeniz, Kafkasya, Hazar Denizi ile İran'ın kuzey ve doğusuna kadar uzanan geniş coğrafyada 15. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın başlarına kadar varlığını sürdüren tarihî Türk yazı diline verilen addır. Çağatay Türkçesi, varlığını sürdürdüğü coğrafyada yaklaşık 500 yıl hakimiyet sürmüş ve Orta Asya Türklerinin çoğunluğunun kullandığı hâkim bir dil haline gelmiştir.

Pek çok edebî türde yetkin eserler veren ve Nevâyî gibi büyük bir şâiri yetiştiren bu edebî dil, son ve en parlak dönemini 19. yüzyılda yaşamıştır. Tarih yazıcılığı alanında da çok büyük sanatçılar yetiştiren Çağatay edebî dili, bu özelliğiyle araştırmacıların da dikkatini çekmiştir. Çalışmamızda Son Dönem Çağatay Türkçesi yazarlarından olan Âgehî'nin yazmış olduğu 'Riyâzü'd-Devle' adlı tarih kitabı incelenmiştir.

Yüksek lisansa başladığım andan itibaren Çağatay Türkçesine hakim olan bir araştırmacının hem Türk diline hem de Çağdaş Türk lehçelerine hâkim olacağını, söyleyerek beni Çağatay Türkçesi üzerinde çalışmaya yönlendiren danışman hocam Prof. Dr. Mustafa TANÇ'a; tez konusunun seçimi, tezin hazırlanması ve metnin okunması sürecinde vermiş olduğu destek ve teşviklerden dolayı teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yüksek lisans eğitimim boyunca kibarlığı ve hoşgörülü yaklaşımı ile bana yol gösteren Doç. Dr. Ahmet DEMİRTAŞ'a ve bana her zaman destek olan eşim Nurten ÇİĞİL'e teşekkürlerimi sunarım.

Abdullah ÇİĞİL

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
KISALTMALAR.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Riyāzū'd-Devle :	3
1.1.1. Eserin Nüshaları:	3
1.1.1.2. Eserin İmla Özellikleri :	4
1.2. Yazar Hakkında Bilgi:	5
1.2.1. Āgehî.....	5
1.3. Eserleri.....	6
1.3.1. Firdevsü'l-İkbāl:	6
1.3.2. Tavizü'l Āşıkîn:	7

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİİLLER.....	8
2.1. Yapı Bakımından Fiiller	8
2.1.1. Basit Fiiller.....	8
2.1.2. Türemiş Fiiller:	10
2.1.2.1. İsimden Türemiş Fiiller:.....	10
2.2.2. Fiilden Türemiş Fiiller:	10
2.1.3. Birleşik Fiiller.....	9

2.2. Fiil Çekimi.....	15
2.2.1. Fiil Çekiminde Kişi Ekleri:.....	16
2.2.1.1. Zamir Kökenli Kişi Ekleri:	16
2.2.1.1.2. İyelik Kökenli Kişi Ekleri:.....	17
2.2.2. Fiil Çekiminde Şekil ve Zaman Ekleri:	18
2.2.2.1. Kip Kavramı.....	18
2.2.2.1.1. Bildirme Kipleri:	19
2.2.2.1.1.1. Geniş Zaman	19
2.2.2.1.1.2. Şimdiki Zaman:.....	23
2.2.2.1.1.3. Görülen Geçmiş Zaman	25
2.2.2.1.1.4. Duyulan Geçmiş Zaman.....	29
2.2.2.1.1.5. Duyulan Geçmiş Zaman II:.....	32
2.2.2.1.1.6. Gelecek Zaman.....	35
2.2.2.1.1.7. Mutlak Gelecek Zaman:.....	37
2.2.2.1.2. Tasarlama Kipleri.....	40
2.2.2.1.2.1. Şart Çekimi	40
2.2.2.1.2.2. Gereklilik Çekimi.....	43
2.2.2.1.2.3. Emir Çekimi.....	43
2.2.2.3. Fiillerin Birleşik Zamanlı Çekimi	47
2.2.2.3.1. Hikaye Birleşik Zaman Çekimi.....	48
2.2.2.3.1.1. Geniş Zamanın Hikayesi	48
2.2.2.3.1.2. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikayesi	48
2.2.2.3.1.3. Duyulan Geçmiş Zaman II Hikayesi.....	49
2.2.2.3.1.1.4. Gelecek Zamanın Hikayesi	49
2.2.2.3.2. Rivayet Çekimi:	50
2.2.2.3.3. Şart Çekimi :	50
2.3. Fiilimsiler :	50
2.3.1. İsim-Fiiller:	50
2.3.1.1 -mAk.....	50
2.3.1.2. -mA.....	51
2.3.1.3. - (X)ş	51
2.3.2. Sıfat-Fiiller	52
2.3.2.1. -DUk.....	52
2.3.2.2. -mİş	53

2.3.2.3. (X) r, -Ar	54
2.3.2.4. -mAz.....	54
2.3.2.5. -GAn.....	56
2.3.2.6. -gU	57
2.3.2.7. -gUçl.....	58
2.3.3. Zarf-Fiilller.....	59
2.3.3.1. -A, -y	59
2.3.3.2. -I, (y) U,.....	60
2.3.3.3. -p, - (X) p.....	61
2.3.3.4. -GAlI	62
2.3.3.5. -GXnçA, -GUnçA, -GUçA	63
2.3.3.6. (X)bAn	64
2.3.3.7. -mAdIn, -mAyIn,-mAy	65
2.3.3.8. (ir-) + -ken.....	67
2.3.3.9. -rdA, -ArdA, -UrdA	67
2.3.3.10. -(X) rgA.....	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN.....	70
------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK.....	261
SONUÇ.....	396
KAYNAKÇA.....	396
EKLER.....	404
ÖZGEÇMİŞ.....	405

ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

آ, ا	a, ā	ص	ş
أ, ا	a, e, ı, i, u, ü	ض	z, ê
ب	b, p	ط	ţ
ت	t	ظ	z
ث	s	ع	'
ج	c, ç	غ	ğ
چ	ç	ف	f
ح	h	ق	k
خ	h	ك	k, g, ŋ
د	d	ك	ŋ
ذ	z	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
ژ	j	و	v, u, ū, ü, o, ö
س	s	ه	h, a, e
ش	ş	لا	la, lā
		ی	y, ı, î, î
		ء	'

GİRİŞ

Göktürk, Uygur ve Karahanlı Türkçesinin devamı niteliğindeki Çağatay Türkçesi, 15. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar devlet dili ve edebî dil olarak varlık göstermiştir. Kuzey-doğu Türkçesinin doğu kolunu oluşturan Çağatay Türkçesi, kullanıldığı coğrafyada uzun süre hüküm sürmüş ve ortaya koyduğu bazı karakteristik özelliklerle 13. yüzyıldan sonra çeşitli kollara ayrılan Türkçenin önemli bir dönemi olarak dikkat çekmiştir (Eckmann, 2003, s. 11) .

Pek çok edebi türde yetkin eserler veren Çağatay Türkçesinde, tarih yazıcılığı da önemli bir yer edinmiştir. Çalışmamızın konusunu oluşturan Riyāzū'd-Devle, Son Dönem Çağatay Türkçesi Döneminde yazılmış bir tarih eseridir. Riyāzū'd-Devle, yazıldığı tür bakımından araştırma alanımıza girmese de yazılmış olduğu dönem, barındırdığı söz varlığı ve dil özellikleri açısından araştırmaya değer bir eser olarak dikkat çekmektedir.

Çalışmanın Konusu

Çalışmamızın konusunu, Āgehi'nin 'Riyāzū'd-Devle' adlı eserinin 525a-622b varakları arasında yer alan fiiller ve fiil unsurları oluşturmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmamızın amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz :

Çağatay Türkçesi ile yazılmış bir metni Latin Alfabesine transkripsiyonlu olarak aktararak metni ilim âleminin kullanımına sunulmak istenmesi.

Metinde yer alan fiilleri ve fiil unsurlarını tespit etmek ve bu unsurlar hakkında bilgi vermek ve incelemeler yapmak.

Metnin ait olduğu dönem ve yazarı hakkında bilgi vermek.

Metnin söz varlığını tespit etmek.

Çalışmanın Yöntemi

Dört bölüm olarak planlanan çalışmamızda ilk önce tez konusunu oluşturan eser ve eserin yazarı Āgehî hakkında yazılmış olan eserler ve tezler taranarak ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Daha sonra eser, transkripsiyonlu olarak Latin alfabesine aktarılmıştır. Eserin Latin alfabesine aktarılma sürecinde okunamayan kelimeler; sözlük yardımıyla, dönem üzerine yazılan eserler ve tezler taranarak okunmuştur.

Metin okunduktan sonra metinde yer alan fiiller ve fiil unsurları tespit edilmiş ve metinden seçilen örnekler ile Türkçenin tarihî dönemlerinde yer alan örnekler bir arada verilmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde, metnin söz varlığı tespit edilerek sözlük bölümü oluşturulmuştur. Sözlük oluşturma, metindeki fiiller ve fiil unsurlarının tespitinde Türksözdiz yazılımı kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Eser Hakkında Bilgi

1.1. Riyāzū'd-Devle

Üzerinde çalıştığımız eser, Allah Kulu Hān'ın emriyle Hîve tarihinin ve Hān'ın yapmış olduğu seferlerin kayıt altına alınması için yazılmıştır. Eser, 1825-1843 yılları arasında geçen olayları anlatır. Bu yıllar Allah Kulu Hān'ın iktidarda kaldığı dönemi ve Rahim Kulu Sultan Döneminin ilk iki yılını içermektedir (Tekin, 2016, s.104-105) .

Āgehî, bazı olayları ve seferlerin pek çoğunu bizzat görerek yazmıştır. Eser, vakāyināme özelliği gösterir. Yazar, eserinde sadece dönemdeki olayları anlatmaz; aynı zamanda savaşlar, zaferler, av törenleri dönemin sosyal ve siyasal durumu gidilen yerlerin coğrafi durumu inşa edilen kaleler, hisarlar, çeşmeler, su kanalları vb. pek çok konu hakkında bilgi verir. Ayrıca Hān'ın övüldüğü ve düşmanların yerildiği sahneler abartılı da olsa klasik edebiyat geleneğine uygundur ve bu sahneler oldukça sanatlı bir şekilde anlatılır (Tekin, 2016, s. 104-105) .

Eser üzerine Kailibinuer AIBAI ve Sıla GÜNEY, birer yüksek lisans tez çalışması yapmıştır.

1.1.1. Eserin Nüshaları

Riyāzū'd-Devle'nin üç nüshası Özbekistan Bilimler Akademisi Ebu Reyhan Birūnî İsimli Şarkşinaslık Enstitüsü El Yazmalar Bölümünde bulunmaktadır. Bir nüshası, Rusya Bilimler Akademisi Şarkşinaslık Enstitüsü Leningrad Bölümünde bir nüshası ise çalışmamızda da kullanmış olduğumuz İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan T82/02 numaralı nüshadır. Bu nüsha 341 varaktan oluşmaktadır.

1.1.1.2. Eserin İmla Özellikleri

Metnimizde bazı kelimelerin ikili imlâya sahip olduğu görülmektedir. Bu kelimelerin bazen şiiirde bazen de sebepsiz yere ikili şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Metnimizden Örnekler :

Soru edatı olan ‘ni’ bazen (ى) bazen (و) harfi ile yazılır

Örnek: ni (نى) : 528a/15; ne (نه) :526a/13

Öyle kelimesi bazen harekesiz ‘eyle’ şeklinde bazen de harekeli olarak ‘öyle’ şeklinde yazılır.

Örnek: Eyle (أيله) : 533b/04 ; öyle (أيله) : 529b/14

Bol- yardımcı fiili genel olarak bol- şeklinde kullanılsa da bazı kullanımlarda ‘ol-‘ şeklindedir.

Örnek :Olsun (اولسون) : 527b/16 ; bolsa (بولسه) : 526a/04

Gece anlamına gelen ‘kiçe’ kelimesi bazen y (ى) harfi bazen de y (ى) harfi olmadan yazılır.

Örnek: kiçe (كىچه) : 527a/01 ; kiçe (كچه) : 537b/15

Metnimizde dikkat çeken yazım özelliklerinden birisi de ayrı yazılması gereken Türkçe ve alıntı kelimelerin birleşik olarak yazılmasıdır.

ol nev’ (اولنوع) : 541a/03 ; hem ol (همول) : 537b/17 ; irdi kim (اردىكىم) :536b/13 ; şāhib-kırān (صاحبقران) : 593a/11 ; rüşen-zamîr (روشنضمير) :589a/14 ; ‘ālî-mekān (عاليمكان) :529a/05

Harekelerin Kullanımı

Metnimizde Arapça , Farsça ve bazı Türkçe kelimelerde hareke kullanılmıştır. Harekeler, bazen kelimelerin doğru telaffuzunu göstermek için bazen ikili kullanıma sahip kelimelerde anlam karışıklığını gidermek için bazen de hiçbir sebep olmaksızın kullanılır.

Ötre kullanımı

Ötre, bazı kullanımlarda Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerde telaffuzu göstermek için kullanılır.

Metnimizden Örnekler: ‘usret (عُسْرَت) : 528a/13 ; güzîn (كُزَيْن) : 566b/05 ; kum (قُم) : 588a/01; sühan (سُحْن) : 537a/04

Ötrenin metnimizdeki diğer bir kullanım özelliği bağlaç olan ‘ve’ yerine kullanılmasıdır :

Bolup dil-ḥaste ve ṭab‘ım perîşān (بولوب دلخسته طبعيم پریشان) : 528b/03

muraşsa‘ külāh ve mu‘allā cenāb (مرصع كلاه معلا جناب) : 529a/15

Bazı tamlamalarda esre kullanılmıştır:

şeh-i gerdūn (شه كردون) : 569b/05; ḥāme-i tîz-refṭār (خامه تيز رفتار) : 536b/14 ; kev-kebe-i sipîhr (كوكبه سپهر) : 569a/12 ; irāde-i ezeli (اراده ازلی) : 537a/07

Arapça ve Farsça bazı kelimelerde şedde kullanılmıştır:

millet (مَلَّت) : 541b/04 ; cennet (جَنَّت) ; 587b/01 ; itti (اَتِي) : 588a/14 ; tekellüm (تَكَلَّم) : 550a/09

Bazı Arapça kelimelerde tenvin kullanılmıştır :

‘umūmen (عموماً) : 534b/03 ; ḥuşūşan (خصوصاً) : 537a/10

1.2. Yazar Hakkında Bilgi

1.2.1. Āgehî

1809 yılında Hîve şehrinin Kıyat köyünde dünyaya gelmiştir. Āgehî mahlasını kullanan yazarın asıl adı Muhammed Rıza Erniyazbekoğlu'dur. Büyük şâir Mūnis Harezmi'nin yeğeni olan Āgehî, üç yaşında iken babasının vefat etmesi üzerine amcası Mūnis Harezmi tarafından büyütülmüştür. Dönemin mektep ve medreselerinde Arapça ve Farsçayı çok iyi bir şekilde öğrenen yazarın sanatçı kişiliğinin gelişmesinde ve eğitiminde amcasının büyük bir payı vardır. Amcası sayesinde yaşadığı devrin âlim ve sa-

natkarlarını ve edebî muhitlerini tanıyan Āgehî, yaşadığı çağdan önceki devirlerde eserler veren sanatçıları da çok iyi öğrenmiştir (Kaman, 2012, s.1-2; Güney, 2013, s.1; Tekin, 2016, s. 89-90). Yazar üzerinde derin etki bırakan ise, büyük şâir Nevâyî olmuştur. Yazar, Nevâyî'nin dilini ve üslubunu özümsemiş ve bunu eserlerinde başarıyla uygulamıştır. Nitekim Köprülü; Āgehî'yi, ortaya koyduğu eserler, sanatkarlık yönünün güçlülüğü ve devrine olan etkisi dolayısıyla Nevâyî'den sonra en güçlü sanatkar olarak kabul eder (Köprülü, 1993, s. 321) .

Mūnis Harezmî ile birlikte sarayda görev yapan Āgehî, 1829 yılında Mūnis'in vebadan ölmesinden sonra Hîve Hanlığı'nda önemli bir mevkii olan mîrâblığa (sulama nâzırlığı) getirilmiştir. Yazar, 1839 yılında Hîve Hânı Allah Kulu Hân'ın emriyle Mūnis Harezmî'nin yarım kalan ünlü tarih eseri Firdevsü'l-İkbâl'i tamamlamak üzere görevlendirilmiştir. 1845 yılında attan düşerek ayağı kırılan Āgehî, sakat kalmıştır. 1851'de hastalığı yüzünden mîrâblıktan ayrılmış ve sonraki hayatını eser telifiyle geçirmiştir. Hîve Hanlığı'nın Ruslar tarafından işgal edilmesinden sonra, 1874 yılında vefat etmiştir (Tekin, 2016, s. 89-90) .

Şâirlik yönü de çok güçlü olan ve bir divânı bulunan Āgehî, gerçek sanat gücünü yazdığı tarih eserleri ile göstermiştir. Mūnis ile başlayan Hîve tarih yazıcılığı geleneği, Āgehî ile zirveye çıkmıştır. Āgehî, yazdığı tarih eserlerinde Hîve Hanlığı'nın 1872'de Rus işgaline uğradığı döneme kadar şahit olduğu tarihî olayları yazmıştır. Āgehî, Firdevsü'l İkbâl'i tamamlayarak başladığı tarih kitapları serisine; Riyâzü'd-Devle, Zübdetü't-Tevârîh, Gülşen-i Devlet, Şâhid-i İkbâl adlı tarih kitaplarıyla devam eder. Eserlerin tarih kitapları olmasına rağmen çok canlı ve sanatsal bir anlatımla oluşturulması, oldukça dikkat çekicidir. Yazar; aynı zamanda resmî vesikalardan, raporlardan da faydalanmış, bunlara bir de şâirlik ve sanatkarlık yönünü katarak çok değerli eserler meydana getirmiştir (Tekin, 2016, s. 90-92) .

1.3. Eserleri

1.3.1. Firdevsü'l-İkbâl

Mūnis Harezmî tarafından yazılmaya başlanan ve Mūnis'in ölümü üzerine eksik kalan kısmı Āgehî tarafından tamamlanan, ünlü tarih kitabıdır. Hîve Hanı El Tüzer Han'ın emri üzerine yazılmaya başlanmış olan eser, XVIII. asır ve XIX. asrın birinci

çeyreği yani Kongrat sülalesinden olan Muhammed Emîn İnak (1760-1790), İvaz İnak (1790-1804), El Tüzer Hân (1804-1806), I. Muhammed Rahîm Hân'ın (1806-1825), Harezmi'de tahtta buldukları dönemlerdeki olayları anlatmaktadır (Tekin, 2016, s. 104; Kaman, 2012, s. 1-2) .

Eserin ikisi Leningrad'da, beşi Taşkent'te, birisi Helsinki'de ve biri İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde olmak üzere 9 nüshası vardır. Bu eser, 523 varaktan oluşmaktadır (Tekin, 2016, s. 104; Kaman, 2012, s. 1-2) .

1.3.2. Tavizü'l Āşîkîn

Āgehî'nin yazmış olduğu divandır. Divan, yaklaşık 18 bin mısra barındırmakta olup 1882 ve 1905 yıllarında Hîve'de iki kez basılmıştır. Divanının el yazma nüshaları Taşkent ve Petersburg'dadır.(Tekin, 2016, s. 104-105) .

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİİLLER

Fiiller; iş, oluş veya hareketi karşılayan gramer unsurlarıdır. Dilde, yargının tam olarak gerçekleşmesi ve anlaşılması için gerekli olan en önemli unsur, fiildir. Fiiller; bir dilin, isimlerden sonra, en önemli gramer kategorisini oluşturur. İsimler nesnelere karşılayan gramer unsuru iken; fiiller, hareketleri karşılayan gramer unsuru olarak dikkat çeker. İsimler cümlede bağımsız olarak kullanılabilirken, fiiller cümle içinde ancak çekime girerek veya fiilimsi eklerini alarak kullanılabilir.

Türk dili, fiiller bakımından zengin bir dildir ve fiiller cümlenin temel unsurudur. Bütün dillerde olduğu gibi Türk dilinde de birincil unsur olan fiiller, varlıkların yaptıkları işleri, hareketleri, kılışları, yargıları zamana ve kişiye bağlayarak anlatan sözcüklerdir. Fiiller hareketi karşılayan kelimelerdir ve dil içerisinde çekimli halde bulunurlar. Çekimli fiiller ise zamana ve şahsa bağlanarak hareketi ifade ederler. Böylece fiiller zaman unsuruyla birlikte kişi unsurunu da taşırlar (Ergin, 1993, s. 133-140). “Fiiller, iş ve hareket bildiren önemli sözcüklerdir. Gramer konuları ne tür bir sınıflandırmadan geçirilirse geçirilsin bunların hepsinde fiillerin yer aldığı görülür (Korkmaz 2003a, s. 527).

2.1. Yapı Bakımından Fiiller

Eklemeli bir dil olan Türkçede fiiller yapı bakımından üçe ayrılır: basit fiiller, türemiş fiiller, birleşik fiiller.

2.1.1. Basit Fiiller

Basit fiiller, kendi içlerinde daha basit anlamlı ögelere ayıramayan kök fiillerdir. Kök fiiller, tek sese kadar indirgenebilir. Ancak, bunlar zamanla birbirleriyle kaynaşarak söz konusu fiilleri, daha basit ögelere ayıramaz birer kök fiil durumuna getirmişlerdir. Türkiye Türkçesindeki kök fiillerin çoğunluğu tek hecelidir (Korkmaz, 2003a, s. 528-529).

Türkçede basit fiillerle ilgili en önemli tartışma konusu, basit fiil köklerinin tek sestem oluşup oluşamayacağı konusudur. Bu konuda en dikkat çekici görüş, Necmettin Hacıeminoğlu'na aittir. Hacıeminoğlu, 'Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller' adlı eserinde Eski Türkçede tek ünlüden oluşan 16 adet kelime kökünü tespit ederek birden fazla heceden oluşan kelime köklerinin bu tek ünlüden oluşan kelime köklerinden türemiş olduğunu ve tek ünlüden oluşan köklerin zaman içinde unutulduğunu ifade eder (Hacıeminoğlu, 1991, s. 117) .

Ergin, Türkçede kelime köklerinin genellikle tek heceli olduğunu, tek sestem oluşan kök sayısının çok az olduğunu ve tek sestem oluşan kelimelerin vokal olabileceğini söyler (Ergin, 1993, s. 107) . Korkmaz ise, Türkçede kelimelerin tek heceli olduğunu bazı birden fazla heceli kelimelerin kelime köklerinin unutulmuş olduğunu ve yansıma kelime köklerinin ise kelime köklerinde istisna teşkil ettiğini belirtir (Korkmaz, 2003a, s. 10) .

Bu konuda genel olarak kabul edilen görüş, Türkçede kelime köklerinin tek heceden oluştuğu ve tek sestem oluşan kelime kökleri olmasına rağmen bu kelime köklerinin zamanla unutulmuş olduğudur.

Riyâzü'd-Devle, oldukça fazla fiil ve fiil unsuru barındırmasına rağmen eserde yer alan basit fiil sayısı çok fazla değildir.

Metnimizde Yer Alan Örnekler:

ķabadı

ķirgüzüp köp ķerig bile kilip Buķārā ķhrin **ķaba-dı**. ... (590a/01)

ķördi

cenābı irdi cāyım ķāk-kirdār ķü minde **ķör-di**... (530b/13)

ötdi

ķavķā-yı ķıyāmet-nümā 'alālā-yı ķayret-efzā ile ikki kūn **öt-di**. (554b/17)

yaz-dı

her ne söz kim **yaz-dı** ķāmem / ķalāyık ķöńlige maķlūb iyle. (526b/04)

2.1.2. Türemiş Fiiller:

İsim veya fiil kök ve gövdelerine yapım ekleri getirilerek yapılan fiillere türemiş fiil denir. Türemiş fiilleri ikiye ayırılır: İsimden türemiş fiiller , fiilden türemiş fiiller.

Riyāzü'd-Devle'de türemiş fiil sayısı oldukça fazladır.

2.1.2.1. İsimden Türemiş Fiiller:

Metnimizde Yer Alan Örnekler:

Ünde-p

Barçasın körnüş-i 'ālîğa **ün+de-p** elbise-i f āhire ve nükūd-ı vāfire... (569a/03)

kuşla-

rüküb kılıp Zemaşşer nevāhîsin **kuş+la-p** Bedirhân mevzî'ğa nüzül itti. . (608b/09)

uzal-

her niççe mekş itsen izhâr / **uz+a-l-ur** bu seferniñ imtidād dağı artar... (621b/06)

2.1.2.2. Fiilden Türemiş Fiiller:

Metnimizde Yer Alan Örnekler:

atıl-

hem ol gerd itip kök yüzün lāciverd / kemer-gāhlardan **at-ıl-ıp** toplar... (552a/10)

bişür-

yüz hayāl-i hāmni **biş-ür-üp** velî-ni'metlig hūkūqıdın bi'l-küll köz yumup... (593a/05)

bastur-

istiḥkām üçün çat ve araba **bas-tur-di** ve mezkūr ayda yek-şenbe küni... (595a/17)

2.1.3. Birleşik Fiiller

Birleşik fiil terimi ve birleşik fiillerin oluşum şekilleri, Türkçede üzerinde tam olarak uzlaşmış konulardan biri değildir. Birleşik fiil konusunda araştırmacıların görüşleri aşağıda kısaca verilmiştir :

Hacıeminoğlu; birleşik fiilleri, ‘İki Fiilden Teşekkül Eden Birleşik Fiiller ve ‘Bir İsimle Bir Fiilden Teşekkül Eden Birleşik Fiiller’ olarak ikiye ayırır (Hacıeminoğlu, 1991, s. 257-258) .

Ergin, birleşik fiilleri ikiye ayırarak birinci grupta isimle birleşik fiil yapan yardımcı fiilleri ele alır. Bu gruptaki yardımcı fiillere örnek olarak et-, ol-, eyle-, bulun-, yap-fiillerini verirken ikinci grupta fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiilleri ele alır ve bunlara örnek olarak bil-, ver-, gel-, gör-, dur-, kal-, yaz-, koy- fiillerini verir (Ergin, 1993, s. 386-388) .

Korkmaz ise, birleşik fiilleri dört grupta inceler : Birinci grupta, bir ad veya bir sıfat ile et- ol- yardımcı fiillerinin veya asıl fiil olma dışında ‘bul-, bulun-, kıl-, yap, buyur-‘ fiil şekillerinin birleşmesi yoluyla oluşanlar,

İkinci grup, ‘karmaşık fiiller’ olarak adlandırılan gruptur. Bu grup, sıfat-fiillerin zaman içinde ol- yardımcı fiilinin birleşmesi sonucu oluşanlar,

Üçüncü grup, iki ayrı fiil şeklinin birleşmesi sonucu oluşanlar, (tasvirî fiiller)

Dördüncü grupta, ad soylu bir veya birden çok kelime ile bir esas fiilin birleşmesiyle oluşanlar. Bu fiillere anlamca kaynaşmış, deyimleymiş birleşik fiiller denir (Korkmaz, 2003a , s. 150-157) .

Leyla Karahan; birleşik fiilleri, ‘Bir İsim Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller, Bir Fiil Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller, Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller’ olmak üzere, üçe ayırmaktadır (Karahan, 2004, s. 73-75) .

Gabain ve Zeynalov ise isim + yardımcı fiil şeklinde oluşan birleşik fiilleri birleşik fiil kategorisi içinde görmez.

Gabain, ‘Türkçede Fiil Birleşmeleri’ adlı makalesinde birleşik fiiller ile ilgili olarak :

‘‘Birbirine bağlı iki fiil Şeklinin sıkı surette birleşmesinden meydana gelen ve yalnız bir oluş anlatan fiil birleŐmelerinin birinci kısmı, yeni fikir nüansları veren bir zarf değildir.’’ demekte ve birleşik fiilleri:

1. Esas manayı taşıyan bir fiil ile bir yardımcı fiilden
2. Bir esas fiil ile bir deskriptif fiilden
3. Bir esas fiil ile modal bir yardımcı fiilden

olmak üzere üç kısma ayırmaktadır. Gabain, isim +fiilden oluŐmuŐ yapıları başka bir grup olarak gormekte fiil birleşmesi olarak kabul etmemektedir (Gabain, 1953, s.16-28).

Zeynalov da bütun Türk dillerinde iki veya daha çok sözün birleŐmesinin birleşik eylemi tayin için esas alınmasının doğru olmadığını belirtir. Birleşik eylemlerin oluŐumu hakkında :

1. Birleşik eylemlerden her kısmının ayrı ve müstakil anlamı olmalı
2. Her iki taraf eylem olarak karıŐmalı ve tek bir mefhum oluŐturmali

demekte ve birleşik fiillerin iki fiilin birleşmesinden oluştuğu görüşünü savunmaktadır (Zeynalov, 1993, 253-260) .

Birleşik fiiller içinde en önemli gruptan biri de tasvirî fiillerdir. Tasvirî fiiller, yukarıda yapılan sınıflandırmalarda ‘iki ayrı fiilin birleşmesi sonucu oluşan fiiller grubuna girmektedir. Tasvirî fiiller, asıl fiil ile yardımcı fiilin bir yardımcı fiil ile birbirine bağlaması sonucu oluŐur. Bu birleŐmede anlamı sağlayan zarf-fiil unsurudur. Yardımcı fiil, asıl fiilin anlamına katkıda bulunur veya asıl fiilin anlamını tamamen deęiŐtirir. Yardımcı fiil, asıl fiilin gösterdiği durum veya hareketi tasvir eder. Bu fiiller yardımcı fiilin durumuna göre, yeterlik fiilleri (bil-), tezlik fiilleri (ver-), süreklilik fiilleri (dur-, gel-,kal-, gör-, koy), yaklaşma fiilleri: (yaz-) adını alırlar.

Biz bu görüşleri değerlendirdikten sonra birleşik fiilleri, iki gruba ayırarak incelemeyi uygun gördük. Birinci grupta ‘Bir İsimle Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller’i, ikinci grupta ise ‘İki Fiilin Birleşmesi Sonucu Oluşan Birleşik Fiiller’i inceledik. Tasvirî fiilleri ayrı bir gruba ayırmayıp İki Fiilin Birleşmesi Sonucu Oluşan Birleşik Fiiller içinde inceledik.

Metnimizdeki ‘Bir İsimle Bir Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller :

Metnimizde ‘Bol-‘ Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller:

Riyāzū’-d-Devle bir Çağatay Türkçesi metni olduğu için metinde kullanılan yardımcı fiil genellikle ‘bol-‘ fiilidir ; ama metnin pek çok yerinde, özellikle de manzum kısımlarda, bu yardımcı fiilin ‘ol-‘ şeklinde sıkça kullanıldığı görülmektedir.

cāzim bol-

mağşad tarafığa ‘āzim ve yol ‘azîmetiğa **cāzim bol-dı-lar...** (594b/07)

müzeyyen bol-

cennet riyāzı gülşeni dik **müzeyyen bol-dı....** (531b/13)

nümāyān bol-

vücūd sāhilidin **nümāyān bol-dı. ....** (534a/03)

Metnimizde ‘ol-‘ Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller:

esîr ol-

ekşer **esîr ol-dı** Kızılbaşlar zen ü merd... (561a/06)

katl ol-

Katl ol-dı alardın niççe kâfir... (561a/07)

hurrem ol-

Kāmını tapıp **ol-dı-lar hurrem...** (566a/14)

Metnimizde ‘it-‘ Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller:

‘it-‘ yardımcı fiili de metnimizde sıkça kullanılmıştır.

şād it-

azürde köñüllerin **şād it-ti....** (548a/11)

tayîn it-

ḳal‘a zabṭı iştiğālīga ta‘yîn it-ti.... (592b/05)

kām-yāb it-

ḥuşemā başın kötermek bile kām-yāb it-ti-ler. .... (596b/10)

Metnimizde ‘iyle-‘ Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller:

Metnimizde ‘iyle-‘ yardımcı fiili ‘it-‘ yardımcı fiili kadar yaygın bir kullanıma sahip değildir.

yürüş iyle-

yürüş iyle bir laḥza bezmim ara.... (532a/11)

cüdā iyle-

bedenlerni iyle-p cüdā başdın dağı başlarnı beden ḳaşıdın.... (602a/16)

tamām iyle-

çü ben muḥtaşar ḳılmaḳ isteyüben kildim tamām iyle-di-m na‘atnı ve’s-selām... (527b/05)

Metnimizde ‘ḳıl-‘ Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller:

Metnimizde ‘ḳıl-‘ yardımcı fiili ‘bol-‘ yardımcı fiilinden sonra en sık kullanıma sahiptir.

irsāl ḳıl-

iẓhār-ı şıdḳ ve iḥlāş bile bir ‘arîza-dāşt bitip ilçiler bile irsāl ḳıl-dı-lar. (615a/01)

nüzül ḳıl-

Ferḥād ḳal‘asının cevānibiğa nüzül ḳıl-dı-lar ve ol ḥazret.... (577a/04)

cilve-ger ḳıl-

‘ve ce‘alnehe rücūmen li’l-şeyāṭîn’ mazmūnın ‘ālem ehliğa cilve-ger ḳıl-dı-lar... (551b/17)

Metnimizde ‘İki Fiilin Birleşmesi Yoluyla Oluşan Birleşik Fiiller :

Metnimizde kullanılan tasvirî fiil sayısı, İsim +yardımcı fiille oluşan birleşik fiillerle kıyasladığımızda çok az bir yer tutmaktadır.

Metnimizde Tezlik Anlamında Kullanılan Tasvirî Fiiller :

kılp bir-

işāreti bile cemî’ ümerā ve ekābir-i sipāhğa taqsîm **kılp bir-di-ler...** (588b/01)

alıp yür-

Medreselerde her ni kim fużalā / Cem’ itip barısın **alıp yür-di...** (609a/16)

alıp bar-

mülākātığa vāşıl bolup **alıp bar-ğan** tuhfātların ve hediye ve savgatların... (615a/10)

Metnimizde Yeterlik Anlamında Kullanılan Tasvirî Fiiller :

sala al-

özimizni bî-günāh kıllar zemzemesiğa **sal-a al-ğay-mız ...** (620b/12)

yite al-

sāhiliğa **yit-e al-ma min** necāt ümîdi bile her ĥas ve ĥāşākğa kıol uzatıp... (614b/10)

baş çıkara al-

küffār-ı bed-dîn rübāh-ı ĥazîn dik inidin **baş çıkar-a al-mas...** (552a/15)

Metnimizde Sürerlik Anlamında Kullanılan Tasvirî Fiiller :

yüre dur-

sehv ü nisyān şehzādeniğ aldığa yürünler / ĥāk-ı kademığa **yür-e dur-u-ğ-lar.** (620a/04)

2.2. Fiil Çekimi

Bir oluşu, bir kılışı veya durumu bildiren gramer birimleri olarak fiiller, dilde yalın olarak sadece gösterdikleri oluş, kılış ve durumun adı olan mastar şekilleriyle bu-

lunurlar. Cümle veya söz içinde ise fiiller, diğer kelimelerle çok farklı bakımlardan ilişkiler kurdukları ve bu ilişkiler sebebiyle de farklı kalıplara girdikleri için yalnız olarak değil çekimli olarak yer alırlar. Çekimli bir fiilde ise, fiil kök veya gövdesi dışında kip, zaman, şahıs, sayı kavramı ve bunları gösteren unsurlar bulunur. Bu unsurları bünyesinde bulunduran ve böylece çekime girmiş olan bir fiil, aynı zamanda dilde yargıya dayanan bir anlam değeri de kazanmış olur (Korkmaz, 2003a, s. 567) .

2.2.1. Fiil Çekiminde Kişi Ekleri:

Fiil çekiminde fiilin bildirdiği işi, oluşu veya hareketi yapan şahsı ifade eden zamir ya da eklere kişi ekleri denir. Türkçede iki tip kişi eki bulunur.

2.2.1.1. Zamir Kökenli Kişi Ekleri:

Kişi zamirleri, birinci tip kişi eklerini oluşturur. Eski Türkçede; öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman-şimdiki zaman, gelecek zaman ve şart kipinin çekiminde kişi zamirleri kullanılır. Çağatay Türkçesinde ise şart çekimi dışında bu kullanım aynı şekilde devam etmiştir.

Eski Türkçede Fiil Çekiminde Kullanılan Zamirler :

1. teklik kişi: ben / men

2. teklik kişi: sen

3. teklik kişi : ol / eksiz

1. çokluk kişi: biz

2. çokluk kişi: siz

3. çokluk kişi : olar/-lAr

Çağatay Türkçesinde Fiil Çekiminde Kullanılan Zamirler:

1. teklik kişi: min

2. teklik kişi: sin

3. teklik kişi : eksiz

1. çokluk kişi: biz/-miz

2. çokluk kişi: siz

3. çokluk kişi : -lAr

ekleri ile çekim yapılır.

2.2.1.1.2. İyelik Kökenli Kişi Ekleri:

Bunlar iyelik eklerinden oluşturulmuş kişi ekleridir. Bu ekler, Eski Türkçede sadece görülen geçmiş zaman çekiminde kullanılırken Çağatay Türkçesinde hem görülen geçmiş zaman hem de şart çekiminde kullanılmıştır.

Eski Türkçede İyelik Kökenli Kişi Ekleri :

1. teklik kişi: -m

2. teklik kişi : -ŋ/-ğ

3. teklik kişi : eksiz

1. çokluk kişi : -m(X)z

2. çokluk kişi: -ŋIz/-ğ(X)z

3. çokluk kişi : -lAr

Çağatay Türkçesinde ise ekler, 1. çokluk kişi ekinin ‘-k’ olması ve 2. teklik ve çokluk kişi eklerindeki ikili kullanımların tekli kullanıma dönüşmesi dışında aynen devam etmiştir.

Çağatay Türkçesinde İyelik Kökenli Kişi Ekleri :

1. teklik kişi: -m

2. teklik kişi : -ŋ/

3. teklik kişi : eksiz

1. çokluk kişi : -k

2. çokluk kişi: -ŋIz

3. çokluk kişi : -lAr

2.2.2. Fiil Çekiminde Şekil ve Zaman Ekleri:

2.2.2.1. Kip Kavramı

Kip kavramı, üzerinde tam olarak uzlaşmış bir terim değildir. Türkçe dil bilgisi kitaplarında kip, belirsiz bir olgu olarak kalmış kipi zaman ve görünüş kategorileriyle olan farkı tam olarak açıklığa kavuşturulamamıştır. Bu yüzden kip sınıflandırmasında kip, zaman ve görünüş kategorileri iç içe girmiştir (Sebzecioğlu, 2004, s. 1) .

Korkmaz'a göre kip kavramı, kök veya gövde durumundaki fiilin bildirdiği hareketin, oluş ve kılışın, konuşan, dinleyen ve kendisinden söz edilen açısından ne biçimde, ne tarzda yansıtıldığını gösteren bir gramer kalıbı, bir anlatım biçimi olarak açıklanırken (Korkmaz, 2003a, s. 569) . Ergin, kipi şekil olarak da adlandırılabilceğini belirterek, "Fiil kök veya gövdesinin ifade ettiği hareketin ne şekilde yapıldığını veya olduğunu gösteren gramer kategorisidir. Hareketleri karşılayan dil birlikleri olan fiil kök ve gövdelerinin tek başlarına kullanılmadığını; bir şahsa, zamana, şekle bağlanarak ortaya çıkacağını ifade eder ve böylece fiil kök ve gövdeleri kullanış sahasında çeşitli şekillere girerek fiil çekimi gerçekleşir. Hepsisi yalnız kip veya şekil göstermez, bunlardan bazıları aynı zamanda zaman da ifade eder" bilgilerine yer verir. Böylece Ergin, " Fiil kiplerinin kip kategorisinden başka zaman kategorisini de karşıladığını ifade etmiştir (Ergin, 1993, s. 133).

Topaloğlu, "Bir fiile, zaman ve şahıs kavramları dışında konuşan tarafından başka düşünce ve duyguların katılıp katılmadığını anlatan, yani fiilin belirttiği kılış veya oluş karşısında konuşanın sadece bildirmeyle mi yetindiğini, yoksa bir yorumda mı bulunduğunu gösteren fiil biçimidir. " demektedir (Topaloğlu, 1989, s. 101) .

Dilaçar ise 'kip'i "Fiilin gösterdiği sürecin hangi psikolojik koşullar altında meydana geldiğini ya da gelmek istediğini bildiren ve ruh durumunu, kişisel duyguları, niyeti, isteği belirten bir gramatikal ulam" olarak tanımlar ve kiplerin sayısını 'ruh durumlarının sayısınca kip vardır. ' diye açıklar (Dilaçar, 1971, s. 106-107) .

Kocaman, Dilaçar'ın kip tanımına katılsa da bildirme kipi, dilek-koşul, gereklilik kipi gibi ayrımların salt eylem öbeği çerçevesinde algılanmasının yeterli olmadığını, düşününür (Kocaman, 1983, s. 81) .

Vardar'a göre ise zaman terimi gibi kip teriminin de gerçekte salt bir nitelik taşımaz. Ona göre bir kip, birden çok kipsel özellik anlatabilir. Kimi durumlarda ise sözdizimsel zorunluluklara bağlı olarak kipsel değer ortadan kalkabilir. Ayrıca Vardar, Türkçeye ilişkin betimlemelerde kip kavramının zaman kavramıyla çoğu kez karıştırıldığını, kip yerine tarz

terimini kullanıp zaman yerine kipi kullananlara bile rastlanıldığını söyler (Vardar, 2002, s. 135).

Bu bilgilerin ışığında Korkmaz'ın ortaya koyduğu ve bizim de katıldığımız görüş; 'kip', 'şekil' ve 'zaman'ın ayrı ayrı kavramlar olduğu, kiplerin kendi varlıklarını ancak zaman ekleri olarak ortaya koyabildikleri için bu kavram karışıklığının ortaya çıktığıdır. (Korkmaz 2003a, s.570).

2.2.2.1.1. Bildirme Kipleri:

Ergin, Nesnelere yaptıkları hareketler iki çeşittir: ortaya çıkan veya çıkacak olan hareket, ortaya çıkması tasarlanan hareket. Bu iki hareket şeklini karşılamak için fiil kök veya gövdesi ayrı ayrı şekillere girer. Şekil ve zaman ifadesi olan kiplere bildirme kipleri denir. Bildirme kipleri hem fiilin bildirdiği hareketin zamanını hem de yapılaş şekli ifade eder. Bildirme kipleri, müsbet veya menfi olarak, yapılan veya yapılacak olan hareketleri haber verdiğine göre hareketin zamanını da gösterir. Yani, bildirme kiplerini yapan şekil ekleri aynı zamanda zaman ekleri durumundadırlar. Fiil çekiminde ikisi geçmiş zaman olmak üzere beş zaman vardır. Bildirme kipleri fiillerin bu beş zamanını karşılayan geniş zaman, şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, gelecek zaman şekilleridir, demektir (Ergin 1993, s.385) . Korkmaz ise, "Bildirme kiplerinin yapılmış, yapılmakta olan veya yapılacak işleri haber verme, yargı hâlinde bildirme niteliği taşıyan kipler olduğunu belirterek bu kipleri kurmak üzere getirilen eklerin, hem kipi ifadesi olan şekil ve kalıbı hem de zamanı içlerine aldığını söyler ve bildirme kiplerini: Görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman şeklinde sınıflandırır.(Korkmaz, 2009, s. 583-584).

Biz de çalışmamızda Korkmaz ve Ergin'in yaptığı sınıflandırmayı kullandık. Bunlar dışında Çağatay Türkçesinde kullanılmış olan gelecek zaman ve duyulan geçmiş zaman çekimlerinin farklı şekillerini de çalışmamıza ekledik.

2.2.2.1.1.1. Geniş Zaman

Ergin; geniş zaman eklerinin asıl görevi 'her zaman' anlamını vermektir. Bunun dışında geçmiş zaman, geçmiş ile şimdiki zaman arasındaki zaman dilimi ve gelecek zaman anlamları da verebilir, demektir (Ergin, 1993, s. 291) .

Geniş zaman, bütün zamanları içine alan, fiilin her zaman ortaya çıktığını ve çıkacağını ifade eder. Bu eklerin asıl görevi bütün zamanları ifade etmektir, bundan dolayı geniş zaman ekleri çeşitli zamanlar için kullanılır. Geçmişte başlayıp şimdiki zamanda devam eden ve dâimilik vasfını kazanmış olan hareketler için bu fiil zamanı kullanıldığı gibi, gelecek

zamanda olacak yapılacak hareketler için de geniş zaman çekimine başvurulabilir; böylece geniş zaman ekleri üç çeşit zamanı ifade etmektedir :

1. bütün zamanlar, dāima. 2) Geçmiş zamanla şimdiki zamanı içine alan bir zaman. 3) Gelecek zaman (Özdarendeli, 1992, s. 8) .

Eski Türkçede geniş zaman çekimi ‘-Ur; nadiren ‘-Ar ; seyrek olarak ‘-Ir’ ; ünlü ile biten fiil köklerine ise, ‘-r’ ya da ‘-yUr’ biçiminde gelir. Çekimde kişi zamirleri kullanılır. Bu dönemde geniş zaman çekimi aynı zamanda şimdiki zamanı da ifade etmektedir (Gabain, 1988, s. 80; Hacıeminoğlu, 1996, s. 42; T, Tekin, 2000, s. 186-187) . Türkçede Geniş zaman zaman çekimi Karahanlı, Harezmi ve Çağatay Türkçesinde, Eski Türkçe ile benzerlik gösterir. Çekim yine üstte belirtilen eklerle yapılır. Çekimde kişi zamirleri kullanılır. Çağatay Türkçesinde, özellikle şiirde, Azerî Türkçesindeki -am/-em şekilleri de birinci teklik şahısta kullanılır : baruram, bilürem vb. (Eckmann, 2003, s. 124)

Eski Türkçede Geniş Zaman Çekimi :

1. Teklik kişi: kel-ür ben / men
2. Teklik kişi:kel-ür sen
3. Teklik kişi:kel-ür ol / kel-ür-Ø
1. Çokluk kişi: kel-ür biz
2. Çokluk kişi:kel-ür siz
3. Çokluk kişi : kel-ür olar / kel-ür-ler

Çağatay Türkçesinde Geniş Zaman Çekimi :

1. Teklik kişi: kil-ür-min
2. Teklik kişi:kil-ür-sin
3. Teklik kişi:kil-ür-Ø
1. Çokluk kişi: kil-ür biz/ kil-ür-miz
2. Çokluk kişi:kil-ür siz
3. Çokluk kişi : kil-ür-ler

Eski Türkçede geniş zamanın olumsuz çekimi ‘-mAz’ eki ile yapılır. Çekimde yine kişi zamirleri kullanılır. Çağatay Türkçesinde ise geniş zamanın olumsuzu ‘-mAs’ ekleriyle yapılmaktadır. Bu kullanım, ilk olarak Karahanlı Türkçesinde ‘-mAz/-mAs’ şeklinde karışık olarak ortaya çıkmış, Harezmi Türkçesinde yaygınlaşmış, Çağatay Türkçesinde ise, dönemin belirleyici özelliklerinden biri olarak “-mAs” şeklinde kullanılmıştır.

Çağatay Türkçesinde geniş zaman olumsuz çekimi şiirde, Azerî Türkçesi özellikleri de barındırır. tap-man, kıl-man , bil-men , iste-men ve tap-manam .... (Eckman, 2003, s. 124) .

Eski Türkçede Geniş Zamanın Olumsuz Çekimi:

1. Teklik kişi: bil-mez men
2. Teklik kişi: bil-mez sen
3. Teklik kişi: bil-mez- ol / bil-mez-Ø
1. Çokluk kişi: bil-mez biz
2. Çokluk kişi: bil-mez siz
3. Çokluk kişi : bil-mez-ler

Çağatay Türkçesinde Geniş Zamanın Olumsuz Çekimi :

1. Teklik kişi: kil-mes min
2. Teklik kişi: kil-mes sin
3. Teklik kişi: kil-mes-Ø
1. Çokluk kişi: kil-mes biz/ kil-mes-miz
2. Çokluk kişi: kil-mes siz
3. Çokluk kişi : kil-mes-ler

Metnimizde Yer Alan Örnekler :

Metnimizde geniş zamanın bütün şahısları için örnekler tespit edilememiştir. Örnekte görüldüğü gibi bazı kullanımlarda özellikle de şiirde Azerî Türkçesinin etkisiyle 1. teklik kişi

çekiminde şahıs çekimi ‘tart-man’ şeklindedir. Metnimizde geniş zamanın olumsuz çekimi örneği ise çok azdır.

1. TEKLİK KİŞİ

Tartman

Barı **tart-man** şîr yanlıg nefir. . (552/a6)

Yite alma min

irtikâb **yite al-ma min** tün ü kün iyler şitâb kıyaş bolmağ istep aña... (532b/15)

2. TEKLİK KİŞİ:

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

3. TEKLİK KİŞİ

açılır

ol işde **açıl-ur** ebvâb-ı devlet şehzâde-i mu^callâ-mekân ol cemâ^câğa... (549b/14)

çıkara almas

küffâr-ı bed-dîn rübâh-ı hâzîn dik inidin baş **çıkara al-mas...** (552a/15)

aylanur

Hâ^vhişi birle **aylan-ur** devrân / kıysı iş kim kıılır bolur mergüb... (531a/09)

1. ÇOKLUK KİŞİ:

Cân birürmiz

emir iylese şâh-ı vâlâ-mekân / **bir-ür-miz** hem ol emr iylese barça cân... (584a/13-14)

tutarmız

günehkâr kıllarmız ilinđe biz / **tut-ar-mız** ne hükmi iylesen çâresiz ... (548a/07)

‘iyân kılurmız

kıldın kilgen hizmet bolsa ‘**iyân kıl-ur-mız...** (556b/14)

2. ÇOKLUK KİŞİ:

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

3. ÇOKLUK KİŞİ:

ma ‘işet kılurlar

huzūr-ı tamām bile ma ‘işet kıl-ur-lar küdüret ve huşūmet peydā kılmak ... (616a/04)

dirler

‘avām arasıda öyük **di-r-ler** ve dü-şenbe küni ol menzildin nehzat kılp (572b/03)

2.2.2.1.1.2. Şimdiki Zaman:

Eski Türkçede, şimdiki zaman için özel bir çekim şekli yoktu. Şimdiki zaman anlamı, geniş zaman çekimi ile karşılanmaktaydı. Geniş zaman ekleri, Karahanlı Türkçesinde de hem geniş zaman hem de şimdiki zaman işlevinde kullanılmaya devam etmiştir. Harezmi Türkçesinde geniş zaman eklerinin şimdiki zaman işlevinde kullanılması devam etse de bu dönemde, şimdiki zaman için ayrı bir çekim eki kullanılmaya başlamıştır. ”Fiil + -a/-e turur + şahıs eki” şeklinde oluşan bu yapı, Çağatay Türkçesinde iyice yaygınlaşarak şimdiki zaman çekiminde sıkça kullanılmaya başlamıştır. Çekimde yine kişi zamirleri kullanılmıştır. Birinci ve ikinci kişi çekiminde çoğunlukla ’-dur/-tur ‘ eki düşmektedir.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri’nde, analitik şimdiki zaman grubu içinde gösterilen bu çekimin Türkçede, süreklilik bildiren fiillerle birlikte eskiden beri kullanıldığı belirtilmiştir. Bu kullanımın şimdiki zaman anlamından çok, süreklilik anlamı veren fiiller oluşturduğu, ‘turur’ yapısının en geç 11. yüzyılda Kıpçak Türkçesinde ortaya çıktığı, Harezmi Türkçesinde seyrek ve ekleşmemiş şekilde (turur) görüldüğü ve bu kullanımın Çağatay Türkçesinde ekleşerek genel şimdiki zaman çekimine dönüştüğü, ifade edilmiştir (KTLG, 2013, s. 197-203) .

Çağatay Türkçesinde Şimdiki Zaman Çekimi :

1. Teklik kişi: kil-edür min

2. Teklik kişi: kil-edür sin

3. Teklik kişi: kil-edür-Ø

1. Çokluk kişi: kil-edür biz/ kil-edür-miz

2. Çokluk kişi: kil-edür siz

3. Çokluk kişi : kil-edür-ler

Çağatay Türkçesinde bu çekimin olumsuz şekli ‘-mAy (-dur) ’ şeklinde yapılmakta birinci ve ikinci kişi çekiminde çoğunlukla ’-dur/-tur ‘ eki düşmektedir (Eckmann, 2003, s. 128).

Çağatay Türkçesinde Şimdiki Zamanın Olumsuz Çekimi :

1. Teklik kişi: al-may- (dur) min

2. Teklik kişi: al-may- (dur) sin

3. Teklik kişi: al-may- (dur) - Ø

1. Çokluk kişi: al-may- (dur) biz/ al-may (dur)-mız

2. Çokluk kişi: al-may- (dur) siz

3. Çokluk kişi : al-may- (dur)-lar

Metnimizde Yer Alan Örnekler:

Metnimizde şimdiki zaman çekimi örneği çok az olup tespit edilen örnekler, genellikle olumsuz çekime aittir.

1. TEKLİK KİŞİ

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

2. TEKLİK KİŞİ

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

3. TEKLİK KİŞİ

ma‘düm bola durur

özleri bi‘l-küll maqtül ve **ma‘düm bol-a durur...** (583a/10-583a/11)

Birmey durur

Ammā tūlı hūdūdıdın hîç kişi nişān **bir-mey durur** ... (546b/17)

dimey

qalmay na‘mdın almayın kām kişi **dime-y** ki řahrāda duram. (570a/05)

qıla durur

‘hümü’l-gālibūn’ mehebidin esip řuřka-güşāyılıę **qıl-a durur**.... (583a/06)

1. ÇOKLUK KİŞİ

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

2. ÇOKLUK KİŞİ

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

3. ÇOKLUK KİŞİ**salmay dururlar**

iřā‘at rabqasın rabqalarığa **sal-may durur-lar**... (621b/09)

almay dururlar

qulaqlarığa **al-may durur-lar** ve iřā‘at rabqasın... (621b/09)

2.2.2.1.1.3. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman kipi, genel olarak fiildeki oluş ve kılışın söylendiği andan yani içinde bulunan zamandan daha önceki bir zamanda bitmiş, tamamlanmış olduğunu gösterir (Korkmaz, 2003a, s. 584) .

Eski Türkçede görülen geçmiş zaman çekimi, ‘-DI/-DU’ ekleri ile yapılır. Ek, 3. teklik ve çokluk kişi çekiminde daima dar-düz ünlülü olarak ‘-DI’ biçiminde kullanılır. Çekim, iyelik kökenli kişi ekleri ile yapılır. Karahanlı Türkçesinde de çekim aynı şekildedir. Harezmi Türkçesinde ise çekim çok şekillidir. Bu dönemde hem Eski Türkçedeki çekim hem de çokluk 1. kişi çekiminde “-k” eki kullanılmaktadır (Gabain, 1988, s. 80; Hacıeminoğlu, 1991, s. 43; Tekin, 2000, s. 183-184) .

Ekin ünlüsü Göktürk, Uygur ve Karahanlı dönemlerinde 1. 2. şahıslarda düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyar. Harezmi, Çağatay ve Eski Anadolu Türkçesinde çokluk 1. Şahıs eki ‘-DUK’ biçimindedir. Eski Türkçeden beri kullanılan -DI + mIz eki yerine kullanılan bu

şekil, ‘-DUK’ sıfat-fiilinden ortaya çıkmış bir kullanım olduğu için çokluk birinci şahıs uzun bir süre ‘-DUK’ şeklinde yuvarlak ünlü ile kullanılmıştır. Bu ek, Osmanlı Türkçesinde uyuma bağlanmıştır (KTLG, 2013, s. 31) .

Çağatay Türkçesinde, Eski Türkçe döneminde olduğu gibi ek, üçüncü şahıslarda dâimâ düz ünlüdür ve ç, k, k, p, s, s ile biten kök ve gövdelerden ekin ünsüzü umumiyetle -t’dir (Eckmann, 2003, s. 120) . Çağatay Türkçesindeki çekimin Eski Türkçeden tek farkı 1. çokluk kişi çekiminde artık “-k” ekinin kullanılıyor olmasıdır.

Görülen geçmiş zaman ekinin yapısıyla ilgili olarak Gabain, ekin tabanındaki -t ‘nin fiilden isim yapım eki olduğunu, şahısların ise iyelik ekleri ile ifade edildiğini dile getirmiştir (Gabain, 1988, s. 80) .

Muharrem Ergin ise, “Görülen geçmiş zaman çekiminde kullanılan şahıs eklerinin iyelik eki menşeli olması bu çekimin isim asıllı olduğunu hatıra getirmektedir. Böyle olunca ‘-DI’ eki de ‘-t’ fiilden isim yapma ekinden çıkmış görülüyor : bil-i-t-i-m misalinde olduğu gibi. Yani görülen geçmiş zaman çekiminin -t’li bir fiil isminin iyelik şekillerinden gelişmiş olduğu düşünülmektedir ; fakat bu izahın Türkçenin karanlık devrelerinde çıktığını unutmamalıyız. Türkçenin bilinen devrelerinde, görülen geçmiş zaman şekli dâimâ bir fiil çekimi olarak karşımıza çıkar. Sonra bu şekil isim gibi kullanılmaya Türkçenin hiçbir devresinde elverişli bulunmamıştır. Bugün görülen külbastı, dalbastı, şıpsevdi gibi yeni isimler sıfat-fiilden çok birer kısaltma klişelerine benzemektedir. ” demektedir (Ergin, 1993 , s. 299-300) .

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Gramerinde ekin kökeni hakkında çoğunluk tarafından kabul edilen görüş bu ekin ‘-ut’ fiilden isim yapma ekinden gelmiş olabileceğini, fiil çekimindeki şahıs eklerinin iyelik ekleriyle aynı olmasının bu görüşü kuvvetlendirdiği, ayrıca Göktürkçede r, l, n’den sonra ekin ‘t’ ile (körti, altı, kılıntım) ; diğer seslerden sonra ‘d’ ile (keçdi, aşdımız) olmasının bu görüşü desteklediği ifade edilmektedir. KTLG’de ayrıca iyelik ekleri ile çekimin Türkçede yaygın bir kullanıma sahip olduğu buna örnek olarak ‘-ğAn’ ekli çekim ve ‘-GU’ ekli çekim gösterilmiştir. KTLG’de -ut eki ile ilgili dikkat çekici diğer bir görüş ise bu ekin anlam açısından da ‘eskiden beri yapılma, geçmişlik anlamı bildirmesidir. Buna örnek olarak ‘ geçit, aştı, yüklet’ kelimeleri gösterilir (KTLG, 2013, s. 29-30) .

Eski Türkçede Görülen Geçmiş Zaman Çekimi :

1. Teklik kişi:bar-dı-m

2. Teklik kişi: bar-dı-ŋ/ bar-dı-ğ

3. Teklik kişi: bar-dı-Ø

1. Çokluk kişi: bar-dı-mız

2. Çokluk kişi: bar-dı-ŋız / bar-dı-ğ-ı-z

3. Çokluk kişi: bar-dı-lar

Çağatay Türkçesinde Görülen Geçmiş Zaman Çekimi :

1. Teklik kişi: oğu-du-m

2. Teklik kişi: oğu-du-ŋ

3. Teklik kişi: oğu-dı-Ø

1. Çokluk kişi: oğu-du-k

2. Çokluk kişi: oğu-du-ŋuz / oğu-du-ŋ-lar

3. Çokluk kişi: oğu-dı-lar

Çağatay Türkçesinde, görülen geçmiş zamanın olumsuzu Eski Türkçede olduğu gibi fiil kök ya da gövdelerine getirilen ‘-mA ’ olumsuzluk eki ile yapılır.

Çağatay Türkçesinde Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuz Çekimi :

1. Teklik kişi: bil-me-di-m

2. Teklik kişi: bil-me-di-ŋ

3. Teklik kişi: bil-me-di-Ø

1. Çokluk kişi: bil-me-di-k

2. Çokluk kişi: bil-me-di-ŋız / bil-me-di-ŋ-lar

3. Çokluk kişi: bil-me-di-lar

Metnimizde Yer Alan Örnekler :

Metnimizde görülen geçmiş zaman çekimi örneği çok fazladır. Bütün şahıslarda örnek tespit edilmiştir.

1. TEKLİK KİŞİ

urdım

himmet meydānıġa rüstemāne ġadem **ur-dı-m...**(531a/04)

iyledim

ġü ben muhtaşar ġılmaġ isteyüben kildim tamām **iyle-di-m ...** (527b/05)

körgüze almadım

bu emr-i ġayret-efzādın istib'ād **körgüz-e al-ma-dım...** (531a/02)

2. TEKLİK KİŞİ:

ġülşen ġıldııı

ġātır-ı vîrānımnı **ġülşen ġıl-dı-ı.** Ferāġat mesnedide istirāġat ġörgüzüp... (593b/13)

3. TEKLİK KİŞİ:

saġıldı

saġıl-dı gevher-i nā-yāb... (542b/05)

yaşurdı

nā-kāmlıġ perdesidin **yaşur-dı.** . (616a/12)

ġömürdi

vücüdü sefînesin helāket mevci 'adem girdābı ka'rıġa **ġömür-di.** (597a/15)

ġabadı

kirgüzüp köp ġerig bile kilip Buġārā şehrin **ġaba-dı.** ... (590a/01)

1. ÇOKLUK KİŞİ:

ġıġardıı

eţfāl eşyā' vü emvālimizni alar arasıdın ayırıp **ġıġar-du-ı** ve ol... (616b/09)

ÇOKLUK 2. KİŞİ:

koymuştunuz

koymuştunuz niçün kadem. \ aytıñız her ni ise güftärıñız. (619b/11)

3. ÇOKLUK KİŞİ

didiler

merāsım-i du‘ā ve levāzım-ı şena edāsıdın soñ **di-di-ler** kim . . . (549b/10)

işitmediler

özge cevāb **işit-me-di-ler** ve hasebü’l- fermān-ı ‘ālī İslām ehli tarafıdın... (579b/07)

çiktiler

küren ehlini kıldılar tār u mār hem ol nev‘ kim **çik-ti-ler** tıg-i kîn... (602a/15)

2.2.2.1.1.4. Duyulan Geçmiş Zaman

Duyulan geçmiş zaman kipi, köken bakımından ‘mİş’ sıfat-fiilinden gelen, fiilin karşıladığı iş, oluş veya kılışın içinde bulunan zaman diliminden daha önce gerçekleştiğini; ancak konuşanın bunu görmediğini veya farkında olmadan işlediğini ve sonradan fark ettiğini ya da gördüğünü bildiren şekil ve zaman kalıbıdır (Korkmaz, 2003a, s. 600) .

Eski Türkçede duyulan geçmiş zaman çekimi, ‘-mİş’ eki ile yapılır. ‘-mİş’ ekinin ünlüsü, bu dönemde daima dar-düz ünlüdür. Ekin yuvarlak ünlülü şekillerine rastlanmaz. Ancak, Uygurcanın ‘n’ ağızı metinlerinde, ekin seyrek olarak ‘-mAş’ ve yuvarlak ünlülü sözcüklerden sonra nadiren ‘-mUş’ biçimleri de bulunabilmektedir. Çekimde kişi zamirleri kullanılmakta; olumsuzu ise, ‘-mA’ eki ile yapılmaktadır (Gabain, 1988, s. 81; Tekin, 2000, s. 189) .

Bu çekim; Karahanlı, Harezmi, Kıpçak aynı şekil ve görevde kullanılmıştır. Çağatay Türkçesinde ise ‘-mİş’ ekiyle yapılan duyulan geçmiş zaman şiirde, nesirden daha yaygındır; çünkü bu çekimin yerini -‘GAn ve ‘-ptUr’ yapıları ile kurulan geçmiş zaman ekleri almıştır. Bu kip ise; konuşucu tarafından doğrudan doğruya bilinmeyen, konuşucunun başkalarının bilgisiyle veya başka yollardan kendisinin çıkardığı sonuçlarla haberdar olduğu olma ve yapmaların ifadesinde kullanılmıştır (Eckmann, 2003, s. 130) .

Eski Türkçede Duyulan Geçmiş Zaman Çekimi :

1. Teklik kişi:kör-miş men
2. Teklik kişi: kör-miş sen
3. Teklik kişi:kör-miş-Ø
1. Çokluk kişi: kör-miş biz
2. Çokluk kişi: kör-miş siz
3. Çokluk kişi: kör-miş-ler / kör-miş olar

Çağatay Türkçesinde Duyulan Geçmiş Zaman Çekimi :

1. Teklik kişi: bil-miş min
2. Teklik kişi: bil-miş sin
3. Teklik kişi: bil-miş-Ø/ bil-miş-dür
1. Çokluk kişi: bil-miş biz / bil-miş-miz
2. Çokluk kişi: bil-miş siz
3. Çokluk kişi: bil-miş-ler / bil-miş-dür-ler

Çağatay Türkçesinde duyulan geçmiş zaman çekiminin olumsuzu Eski Türkçede olduğu gibi ‘-mA’ ekiyle yapılır. Çekimde kişi zamirleri kullanılır.

Çağatay Türkçesinde Duyulan Geçmiş Zamanın Olumsuz Çekimi :

1. Teklik kişi: bil-me-miş min
2. Teklik kişi: bil-me-miş sin
3. Teklik kişi: bil-me-miş-Ø
1. Çokluk kişi: bil-me-miş biz/ bil-me-miş-miz
2. Çokluk kişi: bil-me-miş siz
3. Çokluk kişi: bil-me-miş-ler

Metnimizde Yer Alan Örnekler:

Çağatay Türkçesinde bu çekim yaygın bir kullanıma sahip değildir. Aşağıda bahsedileceği gibi bu çekim daha çok şiirde yaygın olup düzyazıda ‘GAn, ve ‘-pdUr/-ptUr’ veya ‘-p durur /-p turur’ yapısıyla oluşturulmuş geçmiş zaman kullanımı daha yaygındır.

1. TEKLİK KİŞİ:

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

2. TEKLİK KİŞİ:

Tapmış sin

ikki **tap-miş sin** diyār ve kişverin içre efzāğ... (615b/03)

bilmemiş sin

Bil-me-miş sin ni durur mehcūrlarğa derd u dāğ... (615b/03/615b/04)

3. TEKLİK KİŞİ:

yazılmışdur

yazıl-mış-dur şerîf ismi Muḥammed...(527a/07)

tüşmiş

ki **tüş-miş** ḳadd-i ḳadriniḡ sāyesi. / zāmîr-i kerem mihriniḡ maṭla‘1.... (531b/03)

bolmamış durur

Hîçbir pâdişāhğa müyesser **bol-ma-miş durur**... (555a/08)

1. ÇOKLUK KİŞİ :

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

2. ÇOKLUK KİŞİ :

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

3. ÇOKLUK KİŞİ :

laḳab birmişler

bir al'a ber-pā kıılıp Muzdūrān al'asıġa **laab bir-miř-ler** ... (550b/10)

ta'yīn itmişler

o ve tař atmak iin burc ve bārūlarġa **ta'yīn it-miř-ler** ... (551a/03)

oymuşlar

tkerip kār vān tg dik bir yol **oy-muş-lar** ve clge içinde ikki al'ada... (550b/17)

2.2.2.1.1.5. Duyulan Geçmiş Zaman II:

aġatay Türkçesinde geçmiş zaman anlamı genel olarak '-pdUr/-ptUr' veya '-p durur /-p turur' ekiyle yapılır. Bu ekimde, Birinci ve ikinci kişilerde sıklıkla '-tur' yardımcı fiilinin dştg görülür. Çekimde kişi zamirleri kullanılır. Bu ekim, geçmiş zamanda başlayan ve etkileri şimdiki zamanda devam eden tamamlanmamış bir hareketi bildirir. Dolayısıyla bu zamanı kimi durumlarda şimdiki zamanla da karşılamak uygun düşebilmektedir (Eckmann, 2003, s. 129) .

Bu ekim; ilk olarak Harezmi Türkçesinde ortaya ıkmiş, özellikle Kuzey grubu Türk lehçelerinde yaygınlaşarak duyulan geçmiş zaman çekimini karşılamıştır.

aġatay Türkçesinde Duyulan Geçmiş Zaman II ekimi :

1. Teklik kişi:kil-i-ptr min
2. Teklik kişi: kil-i-ptr sin
3. Teklik kişi: kil-i-ptr –Ø
1. okluk kişi: kil-i-ptr biz / kil-i-ptr-miz
2. okluk kişi: kil-i-ptr siz
3. okluk kişi: kil-i-ptr-ler

Bu çekimin olumsuzu, şimdiki zaman çekiminin olumsuzunda da kullanılan '-mAy' eki ile yapılır.

aġatay Türkçesinde Duyulan Geçmiş Zaman II ekiminin Olumsuzu :

1. Teklik kişi:kil-mey- (dr) min

2. Teklik kişi: kil-mey- (dür) sin
3. Teklik kişi: kil-mey -Ø-kil-mey- (dür)
1. Çokluk kişi: kil-mey- (dür) biz / kil-mey (dür) -miz
2. Çokluk kişi: kil-mey- (dür) siz
3. Çokluk kişi: kil-mey- (dür) ler

Metnimizde Yer Alan Örnekler :

Bu çekim, Çağatay Türkçesinde ‘-miş’ ekiyle yapılan duyulan geçmiş zamanın yerine kullanıldığı için metnimizde sıklıkla kullanılmıştır. ‘-miş’ ekiyle yapılan duyulan geçmiş zama çekimi ise genellikle manzum kısımlarda kullanılmıştır.

1. TEKLİK KİŞİ :

nazm riştesiga **çik-i-p min** ... (526b/02)

urup min

sür‘at kademini **ur-u-p min**... (526a/15)

sürüp min

cür‘et kalemini **sür-ü-p min** ... (526a/17)

2.TEKLİK KİŞİ :

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

3. TEKLİK KİŞİ:

dil-güşası bolupdur

şimşād-ı ra‘nā velî nüzhetde bāğ u dil-güşası **bol-u-pdur**... (605a/11)

kalıp durur

kanatı ne **kal-ı-p durur** savaş iylerga... (581a/03)

erzānî tutup durur

inaqıyyet manşıbın aña erzānî **tut-u-p durur** ... (561b/17)

1.ÇOKLUK KİŞİ

sürüpmiz

‘azîm meydānıga himmet merkebin **sür-ü-p-miz**... (595a/04)

bilipmiz

biz nā-inşāflarğa sezā ni irkenin **bil-i-p-miz** ... (620b/17)

yüz kara bolupmız

yüz kara bol-u-p-mız uluğ cürm itip...(620b/17)

2.ÇOKLUK KİŞİ**hod-perest olup siz**

yoğ mest ki hod-perest ol-u-p siz ...(620a/01)

3.ÇOKLUK KİŞİ**çikip dururlar**

nazm silkige çik-i-p durur-lar...(538b/12)

dip dururlar

el‘adlu sâ‘ate efđale min ‘ibādete’s-şakāleyn’ di-p durur-lar...(537b/08)

tuhfeler ötkerip dururlar

teberrükātıdın tuhfeler ötker-i-p durur-lar...(588b/13)

Çağatay Türkçesinde bu çekimler dışında diğer bir geçmiş zaman çekimi, ‘-GAn’ sıfat-fiili ile yapılan çekimdir. Eski Türkçe döneminde sadece sıfat-fiil işlevinde kullanılan bu ek, Karahanlı Türkçesinde yaygınlaşmış ve ilk olarak Harezmi Türkçesinde zaman eki fonksiyonuyla kullanılmaya başlanmıştır. Bu ek, Çağatay Türkçesinde ise sıfat-fiil işlevini korumakla beraber ikinci bir işlev olarak geçmiş zaman çekimi görevinde sıklıkla kullanılmaya başlamıştır. Çağatay Türkçesinde “-mİş” eki çok fazla kullanılmamış olup duyulan geçmiş zaman çekimi görevi ‘-GAn’ ekli duyulan geçmiş zaman ve ‘pdUr/-ptUr’ ekli geçmiş zaman çekimiyle karşılanmıştır. Bu çekimde de zamir kökenli kişi ekleri kullanılmıştır.

Çağatay Türkçesindeki Çekim :

1. Teklik kişi:al-ğan min

2. Teklik kişi: al-ğan sin

3. Teklik kişi: al-ğan –Ø / al-ğan-dur/–Ø / al-ğan durur-Ø

1. Çokluk kişi: al-ğan biz / al-ğan-mız

2. Çokluk kişi: al-ğan siz

3. Çokluk kişi: al-ğan-lar/al-ğan-dur-lar / al-ğan durur-lar

Bu çekimin olumsuzu i (r)-mes / i (r) -mes-tür veya ‘-mA’ eki ile yapılır.

Örnek:

alğan irmes min veya almağandır vb. (Eckmann, 2003, s. 124) .

Metnimizde Yer Alan Örnekler :

Metnimizde bu çekimin örneği tespit edilememiştir.

2.2.2.1.1.6. Gelecek Zaman

Eski Türkçede gelecek zaman çekiminde çeşitlilik görülmektedir. Orhun Türkçesi Döneminde gelecek zaman çekimi, '-GAy;-DAÇI; '-sIk' ve '-çI' ekleri ile yapılmıştır (Gabain, 1988, s. 81-82; Tekin, 2000, s. 186-188-190) . Uygur Türkçesi Döneminde ise, gelecek zaman çekimi '-GAy' ekleriyle yapılmıştır. Karahanlı Türkçesinde gelecek zaman, '-GAy; -gA; -GU' ekleriyle ve nadir olarak da '-DAÇI' ekiyle yapılmış ve çekimde zamir kökenli kişi ekleriyle kullanılmıştır (Hacıeminoğlu,1996,s.186). Harezmi Türkçesinde gelecek zaman,'-GAy; -gA ; -GU' ekleriyle yapılır. Çekimde yine zamir kökenli kişi ekleri kullanılır (Ata, 2014, s. 92) . Çağatay Türkçesinde de gelecek zaman çekimi fiil kök ve gövdelerine '-GAy, -gA' ekleri ile yapılır ve çekimde yine kişi zamirleri kullanılır. Bu çekim, hareketin gelecek zamanda olacağını haber verir.

Aşağıda Çağatay Türkçesi için verilen çekim, Uygur Türkçesi dönemindeki çekim ile aynıdır.

Çağatay Türkçesinde Gelecek Zaman Çekimi :

1. Teklik kişi: al-a (y) min
2. Teklik kişi: al-a (y) sin
3. Teklik kişi: al-a (y)-Ø
1. Çokluk kişi: al-a (y) / biz / al-a (y) -mız
2. Çokluk kişi al-a (y) siz
3. Çokluk kişi: al-a (y)-lar

Çağatay Türkçesi gelecek zamanın olumsuz çekimi '-mA' ekiyle yapılır.

Çağatay Türkçesinde Gelecek Zamanın Olumsuz Çekimi :

1. Teklik kişi: al-ma-ğay min
2. Teklik kişi: al-ma-ğay sin
3. Teklik kişi: al-ma-ğay-Ø
1. Çokluk kişi: al-ma-ğay biz / al-ma-ğay-mız
2. Çokluk kişi:al-ma-ğay siz
3. Çokluk kişi: al-ma-ğay-lar

Metnimizde Yer Alan Örnekler:

Gelecek zaman çekimi örnekleri metnimizde oldukça az kullanılmıştır. Bu çekimlerde bazen ‘-y’ sesinin düştüğü görülmüştür.

1.TEKLİK KİŞİ

Metnimizde örneği tespit edilmemiştir.

2.TEKLİK KİŞİ

bilge sin

ne iş iyledi sin / imdi sin **bil-ge sin**. ayu sözge meyl iyledi sin. (616a/06)

ıkge sin

‘velikin ümide ‘ev leke ‘ afuvvu kerem ‘ ılıp **ık-ge sin**.... (548a/08)

bolğa sin

cihāngir ü kişver-sitān **bol-ğa sin** ... (536b/08)

3. TEKLİK KİŞİ

ıkara almağay

mu ‘ānedet cebridin muhālefet başın **ıkara al-ma-ğay**... (613a/04)

başqarǵay

‘inād ve fesād yolıdın qaytarıp şalāh ve sūdād ser-menziliǵa **başqar-ǵay**. . . (601a/13)

qıcuşǵay

ikev biri birisi birle **qıcuş-ǵay** aña bu bu aña maqbül tüşgey ... (560b/10)

1. ÇOKLUK KİŞİ**sala alǵaymız**

özimizni bî-günāh qullar zemzemesiǵa **sala al-ǵay-mız**... (620b/12)

2. ÇOKLUK KİŞİ

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

3. ÇOKLUK KİŞİ:**açǵaylar**

nigeh-bānlarmı cezāǵa yitkürüp yolnı **aç-ǵay-lar**... (551a/13)

çıqmaǵaylar

sansız miñ Qızılbaş ki andın **çıq-ma-ǵay-lar** kitmesin baş hem ol ... (579a/14)

yitkürgeyler

qulaqıǵa lisān-ı mu’ālefet-beyān bile **yit-kür-gey-ler**. ... (619a/16)

2.2.2.1.1.7. Mutlak Gelecek Zaman:

Çağatay Türkçesinde mutlak gelecek zaman fiil tabanı ‘+gU+iyelik eki+’-dur/ durur/ turur’ ekleri getirilerek yapılır. Mutlak gelecek zaman, gelecekte mutlaka yer alacağı veya ortaya çıkacağı düşünülen bir hareketi veya bir durumu belirtmek için kullanılır. (Eckmann, 2003, s. 131) .

Eski Türkçeden Çağatay Türkçesine kadar devam eden süreçte bu yapı, gelecek için istek, temenni, gereklilik anlamlarında kullanılır. Özellikle ‘-GU’ sıfat-fiil eki, iyelik kökenli kişi eklerini alarak cümlede gelecek zaman, gereklilik ve istek anlamları katabilir. Çağatay

Türkçesinde de bu ekin benzer işlevlerle kullanıldığı görülmektedir. Bu çekimde, iyelik ekleri kullanılmakta ve çekimin olumsuzu ‘-mA’ ekiyle ve ‘yok’ kelimesi ile yapılmaktadır.

Çağatay Türkçesinde Mutlak Gelecek Zaman Çekimi :

1. Teklik kişi:bir-gü-m-dür
2. Teklik kişi:bir-gü-η-dür
3. Teklik kişi:bir-gü-si-dür
1. Çokluk kişi:bir-gü-müz-dür
2. Çokluk kişi:bir-gü-ηüz-dür
3. Çokluk kişi:bir-gü-si-dür-ler / bir-gü-leri-dür

Çağatay Türkçesinde Mutlak Gelecek Zamanın Olumsuz Çekimi :

1. Teklik kişi:bir-gü-m yok (dur)
2. Teklik kişi:bir-gü-η yok (dur)
3. Teklik kişi:bir-gü-si yok (dur)
1. Çokluk kişi:bir-gü-müz yok (dur)
2. Çokluk kişi:bir-gü-ηüz yok (dur)
3. Çokluk kişi:bir-gü-leri yok (dur)

Diğer olumsuz çekim şu şekildedir:

1. Teklik kişi: bir-me-gü-m-dür
2. Teklik kişi: bir-me-gü-η-dür
3. Teklik kişi: bir-me-gü-si-dür
1. Çokluk kişi: bir-me-gü-müz-dür
2. Çokluk kişi:bir-me-gü-ηüz-dür
3. Çokluk kişi:bir-me-gü-leri-dür

Metnimizde Yer Alan Örnekler :

Mutlak gelecek zaman çekimi örnekleri metnimizde oldukça az kullanılmıştır. Örneklerin çoğunu 3. teklik kişi ve 3. çokluk kişi çekimleri oluşturmaktadır.

1. TEKLİK KİŞİ:

Kıla almağumdur

Niççe yıl şıfâtığa sürsem kalem / **Kıla al-ma-ğ-u-m-dur** birini raşam... (531b/04)

çikgüm durur

Andın ba'zı icmâl tarîki bile raşam silkige **çik-gü-m durur.** (556a/10)

2. TEKLİK KİŞİ:

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

3. TEKLİK KİŞİ:

cān birgüsi

Her ni söz kim dilese bolur barça / Belki **cān bir-gü-si** Mesîh-āsā... (531a/10)

mürettep bolğusu durur

°ibâdet-i firāvān ve şevāb-ı bî-gerān mürettep **bol-ğ-u-sı durur...** (537b/09)

mevcüd bolmağusu durur

°adâlet yarlığ şevāb-ı aḥsen **mevcüd bol-ma-ğ-u-sı durur.** (537b/10)

1. ÇOKLUK KİŞİ:

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

2. ÇOKLUK KİŞİ:

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

3. ÇOKLUK KİŞİ :

kilgüsü dürürler

ve inkisâr tuhfesi bile **kil-gü-si dürür-ler** ... (613b/02)

2.2.2.1.2. Tasarlama Kipleri

Tasarlama kiplerinde zaman ifadesi yoktur. Bu kipleri yapan şekil ekleri yalnız birtakım şekiller ifade ederler. Bu şekiller de tasarlamanın şart, istek, gereklik veya emir şeklinde ortaya çıktığını gösterir (Ergin 1993, s.385) .

2.2.2.1.2.1. Şart Çekimi

Bir oluş ve kılışı “şart”a veya “dilek, istek ve niyet”e bağlayan bir tasarlama kipidir. ‘-sA’ eki ile kurulur. Bu kipin öteki tasarlama kiplerinden ayrılan yanı, yalnız başına bir yargı taşımaması ve ancak temel cümledeki yargının gerçekleşmesini şarta bağlayan bir yardımcı, bir tamlayıcı öge niteliği taşımasıdır (Korkmaz, 2003a, s. 676-677) .

Şart ekinin yapısı hakkında pek çok görüş ileri sürülse de bu konuda en çok kabul gören görüş, Ramstedt’e aittir. Ramstedt, bu ekin yapısının “istek, niyet” gösteren bir ‘sA-‘ isimden fiil türetme eki ile ‘-r’ geniş zaman partisip ekinin kaynaşmasından oluştuğu görüşündedir (Ramstedt, 1946 s. 120-126) . Korkmaz da Ramstedt’in görüşüne katılmaktadır. Korkmaz’a göre ‘-sA’ şart eki, Eski Türkçedeki ‘-sAr’ şart ekinin devamıdır. Korkmaz, şart eki olan ‘-sA’ ile dilek istek kip eki olan ‘-sA’ ekinin aynı şekilde oluşmadığını ‘-sA’ dilek kipinin +sA istek fiillerinden çekimli fiile uzanan başka bir partisip yapısında olduğunu bunun da ‘-k’ partisipi ile genişletilmiş olan ‘-sA’ eki (-sa-k, -se-k) olduğunu belirtir (Korkmaz, 1995a, s. 163-165) .

Eski Türkçede ek ‘-sAr’ şeklindedir. Anıtlarda bu ek, zarf-fiil eki olarak ve şahsa ve zamana bağlanmadan kullanılmaktadır. *Ötüken yiş olursar beñgü il tuta olurtaçı sen* (KT G8 ; KTGL 2013, s. 694) . Eski Uygur Türkçesi döneminde de ‘-sAr’ şeklinde kullanılan ek, artık şahıs eklerine bağlanmaya başlamış ve şart çekimi oluşmuştur. Karahanlı Türkçesi döneminde şart ekinin r’si düşmüş fakat çekim yine birkaç arkaik örnek dışında, zamir kökenli kişi ekleriyle yapılmaya devam etmiştir. Dönemin sonlarına doğru şart çekiminde iyelik kökenli kişi ekleriyle çekim başlamış olup bu çekim, Harezmi Türkçesinde iyice yaygınlaşmıştır. Buna rağmen, Harezmi Türkçesinde bazı örneklerde yine zamir kökenli kişi ekleriyle çekim örneklerine rastlanmaktadır. Kıpçak Türkçesinde de benzer bir gelişme gösteren bu ek, Çağatay Türkçesinde ise, tamamen iyelik kökenli kişi ekleriyle yapılmaya başlanmıştır (Gabain, 1988, s. 91 ; Hacıeminoğlu, 1996, s. 44 ;Tekin, 2000, s. 178; KTGL, 2013, s. 692-699) .

Eski Türkçede Şart Kipi Çekimi:

1. Teklik kişi kel-ser ben / men
2. Teklik kişi:kel-ser sen
3. Teklik kişi: kel-ser ol / kel-ser- Ø
1. Çokluk kişi:kel-ser biz
2. Çokluk kişi:kel-ser siz
3. Çokluk kişi:kel-ser olar / kel-ser-ler

Çağatay Türkçesinde Şart Kipi Çekimi:

1. Teklik kişi :bar-sa-m
2. Teklik kişi:bar-sa-η
3. Teklik kişi:bar-sa- Ø
1. Çokluk kişi:bar-sa-k
2. Çokluk kişi:bar-sa-ηız
3. Çokluk kişi:bar-sa-lar

Çağatay Türkçesinde şart çekiminin olumsuzu ‘-mA’ ekiyle yapılır. Çekimde yine iye-lik kökenli kişi ekleri kullanılır:

Çağatay Türkçesinde Şart Kipinin Olumsuz Çekimi :

1. Teklik kişi :bar-ma-sa-m
2. Teklik kişi:bar-ma-sa-η
3. Teklik kişi:bar-ma-sa- Ø
1. Çokluk kişi:bar-ma-sa-k
2. Çokluk kişi:bar-ma-sa-ηız

3. Çokluk kişi:bar-ma-sa-lar

Metnimizde Yer Alan Örnekler :

Metnimizde şart kipi çekimi örnekleri bütün şahıslar için tespit edilmiştir.

1. TEKLİK KİŞİ:

çiksem

tereddüd ü tecessüs kılıp tafşılı raqam silkige **çik-se-m** bu cihetdin... (536b/14)

raqam itsem

bular zıkrını bir bir **it-se-m raqam** / söz itnâb sarı çike rîg-i kalem... (557b/14)

2. TEKLİK KİŞİ

izhâr itseñ

bu yirde her niççe mekş **it-se-ñ izhâr** ... (621b/06)

emr iyleseñ

didiler ki iy Hüsrev-i kâm-rân ni **emr iyle-se-ñ** cānımızğa revān... (548a/06)

‘āzim bolsañ

qaysı tarafğa **‘āzim bol-sa-ñ** öz ihtiyārıñ öziñde durur çün... (593b/16)

3. TEKLİK KİŞİ:

baqs ve cedel itse

her ne t̄alibler **it-se baqs ve cedel** / müşkilin dāniş ehli iylep qall. . (610b/05)

alsa

bu devr dāyimā bizniñ armānımız / hizmet ara **al-sa** haqq cānımız... (584a/14)

barsa

ayaqığa taş qayu yirge kim **bar-sa** Merv’de olur ... (616b/02)

1. ÇOKLUK KİŞİ:

‘azîmet-nümâ bolsak

‘azîmet-nümâ bol-sa-ķ ordu-yı a‘lā özimiz bile hem-rāh bargay... (550a/12)

3. ÇOKLUK KİŞİ

fermān-fermā kılsalar

Luţf‘alī Őānnı bir cemā‘āğa ĥākim ve fermān-fermā **ķıl-sa-lar...** (584b/07)

2.2.2.1.2.2. Gereklilik Çekimi

Eski Türkçede gereklilik çekimi için belirli bir ek olmayıp ‘-gU’ ekinin gereklilik anlamında kullanıldığı veya ‘kergek’ kelimesi ile yapılmış örnekler bulunmaktadır. Karahanlı Türkçesinde gereklilik çekimi ‘-gU + kerek ve ‘kerek +... -sA’ şeklinde yapılır. öteğü kerek men, katılgı kerek v. b (Hacıeminoğlu, 1996, s. 193) .

Harezmi Türkçesinde gereklilik Karahanlı Türkçesinde yapıldığı şekilde yapılmaya devam eder. Çağatay Türkçesinde de gereklilik için ‘-gU’ eki ve ‘kerek’ kelimesinden faydalanılmıştır (Eckmann, 2003, s. 127) .

Metnimizde gereklilik çekimi örneği tespit edilememiştir.

2.2.2.1.2.3. Emir Çekimi

Emir kipi çekimi, diğer kip çekimlerinden çok farklı olarak şahısların ayrı ayrı ekleri vardır. Her şahsın ayrı bir emir eki olması demek her emir ekinin aynı zamanda bir şahıs ifade etmesi demektir. Emir ekleri bu şekilde aynı zamanda şahıs da ifade eder, bu sebeple ayrıca şahıs eki almazlar.(Ergin, 1993, s.409-410). Emir çekimi Türkçenin tarihî dönemlerinde pek çok değişikliğe uğramıştır.

Eski Türkçedeki Emir Kipi Ekleri :

1. teklik kişi: -AyIn, -yIn

2. teklik kişi: -Ø, -gIl

3. teklik kişi: -zU, -zUn, -çUn

1. çokluk kişi: -AlIm, -Ilm

2. çokluk kişi: (U)η,- (U)ηlar
3. çokluk kişi: zUnlAr (Gabain, 1988, s. 79)

Eski Türkçede Emir Çekimi :

1. Teklik kişi: bol-ayın
2. Teklik kişi:bol-Ø / bol-ğıl
3. Teklik kişi: bol-zun / bol-çun

1. Çokluk kişi: bol-alım
2. Çokluk kişi: bol-u-η/bol-u-ηlar
3. Çokluk kişi: bol-zunlar

Karahanlı Türkçesinde de emir çekimi, kişilere göre ayrı eklerle yapılır (Hacıeminoğlu, 1996, s. 190) .

Karahanlı Türkçesinde Emir Kipi Ekleri :

1. teklik kişi: -AyIn, -yIn, -Ay, -AyI, yI, -eyim
2. teklik kişi: -Ø, -gII, -gIn,
3. teklik kişi: -sU, -sUn, -sUnI
1. çokluk kişi: -AlIη, -AlIm, -IIm
2. çokluk kişi: -η, -ηlar
3. çokluk kişi: - sUlAr, -sUnlAr

Harezmi Türkçesinde Emir Kipi Ekleri :

1. teklik kişi: -yın, - (y) AyIn, -AyIm, -GAyIn,-GayIm
2. teklik kişi: -Ø, -GII, -GIIA, -Gul, -GIn, -Gun
3. teklik kişi: -sUn -sU
1. çokluk kişi: -AlIη, -AlI,-AlIm,-GAlIm,-GalIη, -geli, -gelim, elimiη

2. çokluk kişi: -η, -ηIz, -ηUz, -IηIz, -UηUz

3. çokluk kişi: -sU, -sUIAr, -sUnIAr (Ata, 2014, s. 78) .

Kıpçak Türkçesinde Emir Kipi Ekleri :

1. teklik kişi: -AyIm, -ğAyIm

2. teklik kişi: -Ø, -ğII, -ğUI, -kII, -kIn, -ğIn

3. teklik kişi: -sIn, -sUn

1. çokluk kişi: -Allm, -ğAllm, -Allk, -All

2. çokluk kişi: -η, -ηIz, -ηIAr

3. çokluk kişi: -sInIAr, -sUnIAr (Karamanlıoğlu, 1994, s. 116) .

Çağatay Türkçesinde de emir çekimi her şahıs için ayrı eklerle yapılmaktadır.

Çağatay Türkçesinde Emir Kipi Ekleri :

1. teklik kişi: - (A) ym, - (A) yIm, -y (m)

2. teklik kişi: -Ø, -gII, -gIn, -kII, -kIn

3. teklik kişi: -sUn, -dék

1. çokluk kişi: :- (A) II, - (A) IIη, - (A) IIm

2. çokluk kişi: -η, -ηlar, -Iη, -Uη, -ηIz, -ηızlar, -IηIz, -UηIz -UηUz

3. çokluk kişi: -sUnIAr, -dékler (Eckmann, 2003, s. 113-114) .

Çağatay Türkçesinde Emir Kipi Çekimi:

1. Teklik kişi: bol-ayın

2. Teklik kişi: bol-Ø/ bol-ğıl / bol-ğın

3. Teklik kişi: bol-sun / bol- dék

1. Çokluk kişi: bol-alım / bol-alı / bol-alıη

2. Çokluk kişi : bol-u-η / bol-u-ηlar / bol-uηuz / bol-uηuzlar

3. Çokluk kişi: bol-sunlar / bol-d kler

Metnimizde Yer Alan  rnekler :

Metnimizde emir kipi çekimi  rnekleri oldukça azdır.

1. TEKLİK KİŞİ

hurrem kılayın

hurrem kılayın def her ne bar ise ęam ... (609a/02)

başlayın

mest-i ser-huş bolup zarıfane **başla-yın** turfe dil-keş-i efsane... (609a/02)

2. TEKLİK KİŞİ

ayırma

şavab iyle kılsa ni tedbir anı  tur arhdın tahtının pāyesin **ayır-ma.** . (541b/12)

itgil

anın muddet-i  mrin **it-gil** uzun bu  mr içre kı devletini fuzun... (533b/09)

a

dem-i tıgıdın **a** cihan kişverin / kiyur hukmiga dehr-i baır u berrin. . (541b/11)

3. TEKLİK KİŞİ

korsun

kamranlığ dād ve mest-kām olsun. **Kor-sun** ihsanından tarab... (611b/12)

kılsun

Al iliginęe bir cam-ı gerdun mişal ki **kıl-sun** somurgenni mest-makal... (532a/16)

yitmesun

vucud-ı kesafet-perverinin eşeri ozge kişige **yit-me-sun**... (602b/12)

1.ÇOKLUK KİŞİ

Metnimizde örneği tespit edilememiştir.

2. ÇOKLUK KİŞİ

Terk iyleñiz

yoğ mest ki ĥod-perest olupsiz /**terk iyle-ñiz** uşbu iddi‘ānı... (620a/01)

kitürmeñiz

terk iyleñiz uşbu iddi‘ānı küç birle **kitür-me-ñiz**... (620a/01)

yürüñler

şeh-zādeniñ aldığa **yürü-ñler** ĥāk-ı ĥademiğa yür-e dur-u-ñlar... (620a/04)

müşerref kılıñ

Benî Ādemni ĥursend ve ĥurremlig şerefiğa **müşerref kıl-ı-ñ**.... (537b/12)

3. ÇOKLUK KİŞİ

atsunlar

ğal‘a ĥarşısığa kiltürüp **at-sunlar**... (580b/09)

mağtül kılsunlar

mağtül **kıl-sunlar** nidin kim ‘inād ehliniñ beğāsıdın fenāsı müstaşsen.... (600b/15)

yürüsünler

mücāreset körgüzüp izde **yürü-sünler** ve cum‘a küni kim eşrāf evğātında... (571b/04)

2.2.2.3. Fiillerin Birleşik Zamanlı Çekimi

Bildirme ve tasarlama kipleri ile bildirilen ve tasarlanan hareketlerin görülen geçmiş zamanda, duyulan geçmiş zamanda veya şart şeklinde ortaya çıktığını veya çıkacağını ifade etmek için birleşik çekimlere başvurulur. Birleşik çekim, iki çekimli fiilin bir araya gelmesinden, birlikte kullanılmasından ibarettir. Birleştirilen iki çekimden biri bir şekil ve zamanı, diğeri de başka bir şekil ve zamanı karşılayarak birbirine bağlanan iki şekil ve zamanı birlikte ifade ederler (Ergin, 1993, s.434)

Metnimizde birleşik zaman çekiminde en sık rastladığımız çekim, hikaye birleşik zaman çekimidir. Bu çekim dışında şart birleşik zaman çekimi, birkaç örnekte kullanılmıştır. Rivayet birleşik zaman çekimine ise, metnimizde rastlanılmamıştır.

2.2.2.3.1. Hikaye Birleşik Zaman Çekimi

2.2.2.3.1.1. Geniş Zamanın Hikayesi

Metnimizde sadece 1.teklik kişi , 3. teklik kişi ve 3. çokluk kişi örnekleri vardır.

1. TEKLİK KİŞİ

Figānlar iyler irdim

Figānlar **iy-le-r ir-di-m** lîk pinhān... (528b/04)

teskîn birür irdim

köñlüm melāleti ve gamım şiddetiğa **teskîn bir-ür ir-di-m.** (528b/11)

3. TEKLİK KİŞİ

Yiberür irdi

bārḥā ‘arāyiz-nāme **yiber-ür ir-di** aña kılgan ārzūsı huşulı iḥbārı üçün ... (571a/17)

tutar irdi

ḥayır-ḥ‘āhlıg resmin ilgeri **tut-ar ir-di**... (543b/10)

körgüzür irdi

anıñ ḥizmeti muvaffaq-ı ṭab‘ tüşüp merḥametler **körgüz-ür ir-di**... (592b/09)

3. ÇOKLUK KİŞİ

kilür irdiler

çapavul urup ḳatlı ve gāret ve aḥz-ı gānîmet kıılıp **kil-ür ir-di-ler**... (558b/09)

Barur irdiler

sipāh-ı nuşret-penāhdın ilgeri **bar-ur ir-di-ler** kim yol eñ nāsıda... (599b/11)

boyun tolgamas irdiler

anıñ emridin **boyun tolgā-mas ir-di-ler** ... (592a/06)

2.2.2.3.1.2. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikayesi

Metnimizde sadece teklik 3. kişi ve çokluk 3. kişi örnekleri vardır.

3. TEKLİK KİŞİ

Almamış irdi

ol ḥazret dağı alarnı rām kılmak uçun zekātın bi’t- tamām **al-ma-mış ir-di.** (558b/02)

müyesser olmamış irdi

henüzgaça ḥiç pādīşāh-ı şāḥib- işevketğa **müyesser ol-ma-mış ir-di.** (578a/08)

müheyyā kılmış irdi

halife fermān mūcibi bile tokkuz kuduğ kazdurup **müheyyā kılmış ir-di**. (572b/09)

Bazı cümlelerde ‘-r’ sesinin düştüğü görülmüştür.

olmuş idi

Üç yıl **ol-mış i-di** şeh-i mağfūr... (609b/07)

iylemiş idi

Yañıdın **iyle-miş i-di** ma‘ mūr... (609b/07)

3. ÇOKLUK KİŞİ**Kiltürmiş irdiler**

Çavdur halkı Buḥārā leşkeri gālib bolup esīr itip **kiltür-miş ir-di-ler**. (544a/09)

Kirgüzmiş irdiler

ekşer sipāh ikki ve üç esīr dest- i taşrīfıga **kirgüz-miş ir-di-ler**. (554a/12)

kirmiş irdiler

anıñ hayta-i mütāba‘atıga **kir-miş ir-di-ler** ... (600a/15)

2.2.2.3.1.3. Duyulan Geçmiş Zaman II Hikayesi

Metnimizde sadece 3. teklik kişi ve 3. çokluk kişi örnekleri vardır.

3. TEKLİK KİŞİ**çalıp irdi**

mevkib-i hümāyūndın tehallūf kılıp şehirde **çal-ı-p ir-di**... (575a/04)

ber-pā kıılıp irdi

hargāh-ı devlet-penāh ve hıyām-ı sa‘ādetfer-cām berpā **kııl-ı-p ir-di** . (546b/13)

kömek tilep irdi

ol ḥazret mülāzımlarındın imdād ü **kömek tile-p ir-di** ol ḥazret aña... (592b/02)

3. ÇOKLUK KİŞİ**salıp irdiler**

hem ol deryānıñ üstide ikmāl-i istihkām bile köprüg **sal-ı-p ir-di-ler**... (574a/04)

barıp irdiler

eṭrāf ve cevānibga çapavullap **bar-ı-p ir-di-ler**. (581b/02)

kiltür-ü-p ir-diler

şāhib kırān-ı cennet-mekānnıñ hengām-ı vikāyetide **kiltür-ü-p ir-di-ler** . (543b/17)

2.2.2.3.1.1.4. Gelecek Zamanın Hikayesi

Bu çekime yalnızca 3. teklik kişi çekiminde rastlanmıştır.

bolğay irdi

Aña **bol-ğay ir-di** gulām-ı rikāb... (533a/02)

2.2.2.3.1.5. Şartın Hikayesi

Bu çekime yalnızca 3. teklik kişi çekiminde rastlanmıştır.

Bolsa irdi

Bol-sa ir-di ger Efrāsiyāb aña bolsa irdi gulām-ı rikāb. (533a/02)

tarîk-i şavāb-nümāsîğa ‘azîmet-paymā **bol-sa ir-di** hūrşîd-i duruḥşān... (536a/07)

2.2.2.3.2. Rivayet Çekimi:

Metnimizde rivayet çekimi örneği tespit edilememiştir.

2.2.2.3.3. Şart Çekimi :

Metnimizde bu kullanıma sadece geniş zaman 3. teklik kişi çekiminde rastlanmıştır.

İsterse

her sarı kurulup dağı orda bāzārı / ni köñül **iste-r-se** bar anda... (571b/17)

2.3. Fiilimsiler :

Fiilimsiler, Türkçenin en önemli gramer unsurlarından biridir. Türkçede, anlatımın zenginliği ve derinliğini sağlayan unsurların başında fiilimsiler gelir. Fiilimsiler, en kısa tanımı ile fiillerin isim şeklinde kullanıma girmiş halleridir. Fiil kök veya gövdeleri, belirli ekler olarak cümle içinde isim, sıfat veya zarf görevinde kullanılabilirler; cümlede özne, nesne ve zarf gibi cümle üyesi olabilirler. Fiilimsiler, isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil olmak üzere üçe ayrılır.

2.3.1. İsim-Fiiller:

İsim fiiller, fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil isimleridir. Daha açık bir anlatımla, bunlar fiildeki oluş, kılış ve durumların isimlerini bildirirler (Korkmaz, 2003a, s. 864) .

Türkçede kullanılan isim-fiil ekleri ‘-mAk, -mA, - (X)ş ’ eklerinden oluşmaktadır.

2.3.1.1 –mAk

Türkiye Türkçesinde fiillerin hareket adlarını yapan bu ek, eklendiği eylemin hareketini sakladığı gibi cümle içinde bir ad gibi görev yapar. Orhun Kitabelerinde sadece bir yerde rastlanan bu ek, ilk olarak Uygur Türkçesiyle yazılmış metinlerde bugünkü görev ve işlevinde

karşımıza çıkar ve günümüze kadar mastar eki olarak kullanılmaya devam eder. Ekin diğer bir işlevi ise, kalıcı isimler yapmasıdır (Bayraktar, 2000, s. 8) .

Metnimizde yer alan örnekler

Bu ek, metnimizde yalnızca birkaç yerde kullanılmıştır.

yitmek

‘arz-ı hālîğa **yit-mek** için seyr ü şikār bahānesi bile ‘azîmet körgüzüp ittifāka... (622a/04)

çapmak/kaçmak

makşad **çap-mak** ve **kaç-mak** irmestür belki murād yurt almak ve mülk açmak durur... (550a/10)

kıymak

ta kim bu ‘azmğa **kıy-mak** cezm bolsa ol ilni Hvarizmğa alıp bargay... (553a/05)

2.3.1.2. –mA

Bu ek, fiillerden hareket isimleri yapar. Kıpçak Türkçesinden itibaren fiillerin hareketini belirtme göreviyle kullanılmaya başlamıştır. Orhon Türkçesinde, Uygur, Karahanlı ve Harezmi Türkçesi dönemlerine ait eserlerde fiilden sıfat veya fiilden isim yapma göreviyle kullanılmıştır. Türkiye Türkçesinde de fiilden sıfat yapma göreviyle kullanımı vardır (Bayraktar, 2000, s. 21) .

Bu ekin kullanım örneği metnimizde tespit edilememiştir.

2.3.1.3. - (X)ş

Fiillerin tarzını gösteren bu mastar eki, hareket ve oluş isimleri türetir. Orhon Türkçesinden itibaren kullanılmaya başlamıştır. Ancak Orhon Türkçesinde, Uygur ve Karahanlı Türkçesine ait eserlerde isim-fiil eki değil fiilden isim yapma eki göreviyle kullanıldığı söylenebilir. Ek, Harezmi Türkçesinden itibaren isim-fiil eki olarak kullanılmaya başlamıştır. Kıpçak ve Eski Anadolu Türkçesinde isim-fiil eki olarak kullanılan ek, bunun yanı sıra fiilden isim yapma eki görevinde de kullanılmıştır. Türkiye Türkçesinde hem isim-fiil eki hem de fiilden isim yapma eki görevinde kullanımı vardır (Bayraktar, 2000, s. 25) .

Metnimizde Yer Alan Örnekler :

Bu ek, metnimizde diğ er isim-fiil eklerine oranla daha fazla kullanılmış tır.

kiliş

bu kiliş de bar irür sizge bir iş / kim bir iş din hâli irmes bu **kil-i-ş**. (619b/12)

barış

bar-ı-ş-da ve kiliş de zâyî‘ ve telef olğan tiveleri üç ün hâzîne-i âmiredin... (587a/03)

yürüş

lâzım bilmek durur eger bu **yür-ü-ş-leride** sipâh-ı girân ve genc-i firâvân... (556b/12)

2.3.2. Sıfat-Fiiller

Sıfat-fiil terimi, üzerinde tam olarak uzlaş ılmış terimlerden biri değildir. Kimi dilciler tarafından müstakil olarak “sıfat-fiil” baş lığı altında incelenen konu, kimi dilciler tarafından “isim-fiil” baş lığı altında incelenmiştir.

Banguoğlu, “sıfat-fiili, fiilin zamana bağı lı olarak kavramını sıfatlaşt ıran bir şek li- dir.” diye tanımlar (Banguoğlu, 1990, s. 422). Hacıeminoğlu ise, fiilin zamana bağı lı olarak kavramını sıfatlaşt ıran bir şek lidir, ” der (Hacıeminoğlu, 1991, s. 163) .

Eckmann, sıfat-fiilleri “isim-fiil grubunda ele alır. Fiile ilgisini kaybetmeyen ama fiil çekim eklerini almayan sıfat fiillerin isim çekim eki ald ığı nı ve cümlede özne, nesne, vasıflayıcı, tümleç ve yüklem görevinde kullanıld ığı nı ifade eder (Eckmann, 1962, s. 51) .

Bu konuda en çok kabul gören görüşlerden biri Muharrem Ergin’e aittir. Ergin; Sıfat-fiilleri, partisipler baş lığı altında inceler. Sıfat-fiillerin nesnelere hareket vasfını karşı layan fiil şek illeri oldu ğ unu ve hareket ve zaman ifade etti ğ ini söyler. Asıl isimlerden farkının nesneyi hareketine göre adlandırması oldu ğ unu söyler. Partisiplere isim-fiil denebilece ğ ini ifade eder (Ergin, 1993, s. 31) .

2.3.2.1. -DUK

Geçmiş zaman anlamı verir. Hal ekleri ve edatlarla birleşerek cümlede zarf görevinde kullanılır. Ek, Eski Türkçe, Karahanlı ve Harezmi Türkçesi, Çağ atayca, Özbekçe ve Eski Anadolu Türkçesi ile bazı ş ivelerde daima yuvarlak ünlülü olmuştur. Çağ atay Türkçesinde

bazı kalıcı isimler dışında ‘-DUK’ sıfat fiil eki yerine daha çok ‘-GAn’ eki kullanılmıştır (Öztürk , 1988, s. 25) . Bu yüzden metnimizde bu ekin kullanımına rastlanılmamıştır.

Türkçenin tarihî dönemlerinde bu ekin kullanıldığı örnekler:

Eski Türkçede : **İlle-dük** ilin içgunı idmiş (KT D6)

Karahanlı Türkçesinde:kişilik **ti-dük-üm** bolur edgülük (KB, 1636)

Harezm Türkçesinde : ne bitürgen habarlı **ber-dük-indin** (HŞ, 42)

Kıpçak Türkçesinde: Taķı incitmegey dervişlerni azuķsız **çık-tugu** üçün taķı kölügsüz **çık-tuğı** üçün (İM, 297a/1)

Bu ekin yapısını; Bang, “-t ‘fiil ismi ’+ -ķ/-k ‘geçmiş zaman birinci çokluk kişi eki’ olarak açıklarken(Bang,1916,s.121) Ş. Tekin, “-madu -matı” ‘zarf-fiil eki’ +ok ‘ biçiminde açıklar (Tekin,1987, s.156-157)

2.3.2.2. -mİş

Geçmiş zaman ifadesi taşıyan, Eski Türkçe'den beri bütün lehçe ve şivelerde işlek şekilde kullanılan sıfat-fiil ekidir. Hâl ekleri aldığı cümlede zarf görevinde kullanılır. Eski Türkçe devresinde ‘-mİş’ Uygur Türkçesi ‘ n’ ağzında ‘-mAş’ şeklinde de (Gabain, 1988, s. 53) görülen bu ek, Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine kadar hep düz ünlü ile (-mİş) kullanılmıştır. Çağatay Türkçesinde de bu ek ‘-mİş’ şeklindedir; ama bu ek, Çağatay Türkçesinde yaygın bir kullanıma sahip değildir. Çağatay Türkçesinde bu ekin görevini ‘-ğAn’ sıfat-fiili üstlenmiştir. Bundan dolayı metnimizde bu ekin kullanımına rastlanılmamıştır.

KTLG’de de bu ekin aslında fiilden isim türeten bir ek olduğu, fiilden isim yapma işlevinin sıfat-fiil işlevi kadar eski olduğu belirtilir. Buna örnek olarak da öğmiş, toğmiş ve öğdilmiş gibi kalıcı isimler gösterilir. KTLG’de bu ekin kökeni ile ilgili olarak Ramstedt’in görüşü (-m fiilden isim yapma eki + iş, şey) desteklenmiş, buna örnek olarak öğmiş (ög-ü-m iş) ‘öğüm, öğme işi’ gösterilmiştir (KTLG, 2013, s. 109) .

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler:

Eski Türkçede: Elsiremiş **kağansıra-mİş** bodunuğ küñedmiş. (KT D 13)

Karahanlı Türkçesinde: Saw altun yazar ol **tügül-mİş** kiçig (KB, 3044)

Harezmi Türkçesinde: Perâkende **bol-mış** işleri cemâ kılur. (NF, 401/14)

Kıpçak Türkçesinde: Taķı ortasında olaķ kibi **ķazıl-mış** bir kiņ bir yol bar turur. (MG, 90a/9)

2.3.2.3. (X) r, -Ar

Eski Türkçe'den beri bütün lehçe ve şivelerde yaygın şekilde kullanılan geniş zaman sıfat-fiil ekidir. Eski Türkçe devresinde şekil ve zaman eki durumuna geçen ek, fonksiyon itibariyle '-GAN' isim-fiil ekine yaklaşmakla beraber, ondan daha fazla bir devamlılık ifadesi taşır (Çağatay 1947, s. 41). Bu ek, Eski Türkçe'den Çağatay Türkçesine kadar aynı şekil ve görevde kullanılmıştır.

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler:

Eski Türkçede : artuç söğüt altınınta /**aķ-ar** suvlukta (ETS, 8/2)

Karahanlı Türkçesinde: Duēā arturur bu **keç-er** yaşıma (KB, 3059)

Harezmi Türkçesinde: **Es-er** bād turur bu 'ömr terk kēçer. (MM, 47/1)

Kıpçak Türkçesinde: Namāz kılğay **çık-ar** vaktda iki rek'at oķuğay. (İM, 294b/3-4)

Metnimizde Yer Alan Örnekler :

Bu ek, metnimizde yalnızca birkaç yerde kullanılmıştır.

sürer çağda

'adālet dīvānında mütemekkīn bolup dād **sür-er çağda** sürüg küniniņ... (536a/14)

ķaytur çağda

ķayt-ur çağda hīlā'-i fāhire ve nūķūd-ı vāfire in'āmı bile ... (592b/17)

ķılur hālda

fūķarā hūcūmın nazar-ı 'ibret bile müşāhede **ķıl-ur hālda** .... (536a/15)

2.3.2.4. -mAz

Eski Türkçe'den beri bütün lehçe ve şivelerde işlek şekilde kullanılan menfî geniş zaman sıfat-fiil ekidir. Devamlılık ifadesi yanında daha ziyade hal ve gelecek zaman ifadesi

taşımaktadır. Bu ek, Eski Türkçe devresinde şekil ve zaman eki durumuna geçen eklerdendir (Eraslan, 1988, s. 100) .

Ek, Eski Türkçede ‘-mAz’ şeklinde kullanılmakta iken, Karahanlı Türkçesinde ‘-mAz’ ve ‘-mAs’ şeklinde karışık olarak kullanılmıştır. Bu karışık kullanım, Harezmi ve Kıpçak Türkçesinde de devam etmiş, Çağatay Türkçesinde ise ek, sadece ‘-mAs’ şeklinde kullanılmıştır (Bayraktar, 2000, s. 50-51) .

Bang, bu ekin yapısına ‘maz / -mez < -ma/-me’ olumsuzluk unsuru +’z ‘ fiilden isim yapma eki ‘-ma/-me < *ama, *eme-, *uma-, *üme- ““bırakmak, yapmamak’ anlamlı bir fiil (Bang 1923, s.3) ” şeklinde bir açıklama getirirken, Gabain, ‘-maz/ -mez < -ma/-me ‘fiilden isim yapma eki + ‘z’ ‘-r geniş zaman ekinin ‘-z’ biçimine girmiş hali’ (Gabain, 1988 , s. 78) ” şeklinde açıklamıştır. Ergin, “-maz/-mez < -ma/-me “ olumsuzluk eki’ +-z ‘ partisip veya isim yapma eki’ (Ergin, 1989, s. 318) şeklinde açıklamıştır.

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler:

Eski Türkçede :bilig **bil-mez** kişi ol sabıg alıp (BK K6)

Karahanlı Türkçesinde: bahıllık otalap **oñul-maz** ig ol. (AH 253)

Harezmi Türkçesinde:Şi’r **ayt-maz er.** (ME, 32/2)

Kıpçak Türkçesinde: Tilsiz kişiniñ tilinde tağı tutmas ilde tağı **kör-mez** közde (İM. 464b/5-6)

Metnimizde tek başına ‘-mAs’ sıfat-fiil eki olarak sadece bir cümlede kullanılmış olup diğer kullanımlarda ise, kendisinden sonra gelen edatlarla birleşerek zarf görevinde veya fiilden isim yapma eki görevinde kullanılmıştır.

Metnimizde Yer Alan Örnekler :

Bu ek, metnimizde yalnızca birkaç yerde kullanılmıştır.

yaramas

ve sipāh-ı nuşret-penāhdın ba’zı **yara-mas** atlıglarını koyup alarnıñ... (553b/01)

kılmaz

naşihat delāleti alarga **sūr kılmaz-lıg-ı-n** ma’rüz itti... (621b/05)

barmas

Ammā alar mezkūr al‘aa **bar-mas-dın burun** Behrām Big tarafından... (584b/13)

2.3.2.5. -GAn

Eski Trke'de sınırlı olarak kullanılan bu ek, bu dnemde daha ok kalıcı isimler yapmakta kullanılmıştır. Bu sebeble Gabain, ‘Eski Trkenin Grameri’ adlı eserinde bu eki, fiilden isim yapma ekleri iinde gstermiştir (Gabain, 1988, s. 52) .

Karahanlı ve Harezmi Trkesinde kullanımı daha da genişleyen, zellikle aatayca ve zbeke'de yaygın bir şekilde kullanılan bu ek, aatay Trkesinde hem geniş zaman hem de gemiş zaman ifadeli sıfat-fiiller yapar (Eckmann, 2003, s. 99-100) .

Ek, Eski Trke ve Karahanlı Trkesinde dneminde ‘-gAn’, Harezmi Trkesinde ‘-GAn’, aatay Trkesi dneminde ise, byk lde nsz uyumuna balı olarak ‘-GAn’, şeklinde kullanılmıştır. Kıpak Trkesi’nde bu ek, ‘-GAn’ ve ‘-An’ şekillerindedir. Batı Trkesine geerken ekin başında bulunan //, /g/ seslerinin dşmesiyle ek, ‘-an/-en’ halini almıştır (Eraslan, 1988, s. 78-90; Karamanlıolu 1994, s. 142; Hacıeminolu, 1996, s. 167; Ata 2014, s. 88) .

Bu ekin oluşumu ile ilgili eşitli aıklamalar yapılmıştır: Bang, “ eki -an/-gen <-/- ‘ fiilden isim yapma eki’ +-an/-en (kılıpan < kılıp-an ekindeki unsur) şeklinde aıklamıştır (Bang, 1923, s. 9) .

KTLG’de bu ekin Eski Trkede sıklıkla kullanılan ‘-g’ ekine dayandıı belirtilmiştir. Bu ekin yalnızca işin sonunda ortaya ıkan şeyi deil ‘olan’ ve ‘yapan’ı da bildirdii ve ‘-Gh ve -GmA ‘ ekiyle oluşum şekli bakımından paralellik gsterdii ifade edilmiştir (KTLG, 2013, s. 63-64) .

Trkenin Tarihi Dnemlerinde Bu Ekin Kullanıldıı rnekler:

Eski Trkede : belde **tur-an** biş-on olan bgim ayda term erki. (ETş, 29/2)

Karahanlı Trkesinde:azalar **yorit-an yarat-an** melik. (AH, 454)

Harezmi Trkesinde: Aşare **ıl-an** şavbın brgey. (NF, 402/04)

Kıpak Trkesinde: Taı rev bolur bouzlamak kir **al-an** urbnlılarını (M. 367b/4)

Metnimizde Yer Alan Örnekler:

Bu ek, metnimizde en sık kullanılan sıfat-fiil eklerinden biridir.

pinhān bolġan

fenā tutuġıda **pinhān bol-ġan** irāde-i yezdānî... (534a/01)

bütgen

şavāb-endiş ve maşlahat-kiş yigitler deryā kenārıda **büt-gen** ġamıřdın... (574b/06)

ġikgen

bir bir ‘ıyān ve beyān ve baġt-ı vājūnları řūmlıġıdın **ġik-gen** miġnetlerin... (600a/06)

yitgen

eyyām-ı tavaġkufda zuhūrıġa **yit-gen** ba‘zı vāķı‘āt... (556a/01)

2.3.2.6. -gU

Eski Türkçe'den beri bütün lehçe ve şivelerde yaygın şekilde kullanılan, gereklilik ve gelecek zaman ifadesi taşıyan fiilimsi ekidir. Gabain; ekin kitabelerde nadir görüldüğünü, 'mecburiyet, gaye, maksat, niyet' ifadesi taşıdığını bildirmektedir (Gabain, 1988, s. 225) .

Ek, Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesinde ‘-gU’, Harezmi Türkçesinde ‘-GU’, Çağatay Türkçesinde de ‘-GU’ şeklindedir. Ek, Harezmi Türkçesi ve Çağatay Türkçesinde geniş ölçüde ünsüz uyumuna bağlanmıştır. Batı Türkçesine geçişte ekin ‘ğ/g’ ünsüzleri düştüğü gibi, ek isim-fiil eki olarak müstakil kullanılmasını da kaybeder. Ekin gelecek zaman isim-fiil eki fonksiyonunu ‘-acak, /-ecek; -ası/-esi’ isim-fiil ekleri, gereklilik fonksiyonunu da ‘-malu/-melü’ isim-fiil eki yüklenir (Eraslan, 1988, s. 83-84) .

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler:

Eski Türkçede : burġanlar ulıřıġa **bar-ġu** yoluġ körkittiġiz (ETŞ, 7/30)

Karahanlı Türkçesi:ġanı eġġi kişi **tur-ġu** yer. (AH, 406)

Harezmi Türkçesinde:Tëve **ġökür-ġü** yer (ME, 46/7)

Kıpġak Türkçesinde: anıġ içinde **oltur-ġu** yirler bolsa ġıġarsa anı olturġu yirden (İM, 148b/8)

Metnimizde Yer Alan Örnekler :

Ekin metnimizde tek başına kullanıldığı örneklere rastlanılmamıştır. Ek, metnimizde ‘dik’ edatıyla birlikte kullanılmıştır.

ķılķu

Nā-pāk vücūdın mün‘adım **ķıl-ķu** dik. (552b/01)

yite alķu

bülend yıķaķlardın peyvend ķılıp ķal‘a dīvārıķa **yite al-ķu** dik zengüler yasap... (582a/15)

kötere alķu

cemī‘ mevākibniķ ‘ubūrı yüķin **kötere al-ķu** dik ķuvvet ve taķammüli yoķ irdi. 574a/06

2.3.2.7. -gUçI

Bu ek, ‘-GU’ isim-fiil ekinin isimden isim yapma eki ‘+çI’ ile genişlemiş şeklidir. Ek, Eski Türkçe'den beri çeşitli lehçe ve şivelerde geniş ölçüde kullanılmış ve kullanılmaktadır (Eraslan, 1988, s. 91) .

Ek, Eski Türkçe döneminde ‘-gUçI’, seyrek olarak ‘-kUçI’ şeklinde kullanılmıştır. Karahanlı Türkçesinde ‘-gUçI’, Harezmi Türkçesinde ‘-GuçI’ yanı sıra ‘-IçI’, Çağatay Türkçesi dönemlerinde ise ‘-GuçI’ şeklinde kullanılmıştır.

Bu ekin yapısı Eraslan, “-ķuçı/-ķüçi (<ķu/-ķü ‘sıfat-fiil eki +çı/+çi isimden isim yapma eki < -‘uçı/-üçi <-ıçı/-içi <-ıçı/-içi, -ucu/-ücü’, açıklamasını yapmıştır (Eraslan, 1980, s. 39) .

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler:

Eski Türkçede : taş it-**ķüçi** (KT K13)

Karahanlı Türkçesinde: Tilekim bu ol kim maņa **kel-ķüçi** (KB, 3019)

Harezmi Türkçesinde: Ol yüzük **ķıl-ķuçı** üstād (NF, 77/16)

Kıpçak Türkçesinde: Kaçan cān **al-ķüçi** düşmen irişse (95a/6)

Metnimizde Yer Alan Örnekler :

Bu ek, metnimizde daha çok kalıcı isimler yapma fonksiyonunda kullanılmıştır.

hedm kılğucu

küfr binâsını hedm kılğucu / zulm âsâsını  adem **kıl-ğucu**... (545a/15)

oķuğucu

boldı bu muhtaşarnı **oķu-ğucu** dâniş ehliniñ zamîr-i mihr-tenvîrlerine... (536b/11)

ķıran salğucu

pehl v n zor ve Ő k h içre neheng-i zam n barçası ‘ad ga **ķıran sal-ğucu**... (549a/12)

2.3.3. Zarf-Fiiller

Zarf-fiiller; çeşitli kaynaklarda gerundium, gerundif, baē- fiil, ula, zarf-fiil gibi deēiŐik adlarla tanımlanmıŐtır. Zarf-fiiller, fiil k k veya g vdelerine bazı ekler getirilerek fiillerden yapılan zarf Şekilleridir. Zarf-fiiller, Şahıs ve zaman belirtmezler. Herhangi bir çekim eki almayan ve c mlede zarf g revinde kullanılan s zc klerdir.

Ergin, ‘‘Gerundiumlar’’ baŐlıēı altında zarf-fiillerin  zelliklerini s yle açıklar:‘‘ Bunlar ne fiil çekimleri gibi Şekle, zamana ve Şahsa baēlanmış bir hareket, ne de partisipler gibi nesne ifade ederler. Gerundiumlar Şahsa ve zamana baēlanmayan m cerret bir hareket hali karŐırlar. Gerundiumlar, hareket hali ifade ettikleri için mana bakımından partisiplerden çok farklı olarak isim deēil, fiil olan kelimelerdir. İsim gibi kullanılmaz, isim çekim ve iŐletme eklerini almazlar. Zaten fiillerin zarf Şekilleri olarak daima çekimsiz kullanılan kelimelerdir. Onun için gerundiumlar, tasrif edilmeyen fiil Şekilleridir diye de tarif edilirler. Gerundiumlar, ekimli fiil haline gelmeye elverişli deēildirler. Gerundiumluklarını kaybedip çekimli fiil durumuna geçmeleri çok nadirdir; fakat b sb t n yok deēildir. Bazı devir ve sahalarda bunun misalleri g r lebilmektedir. Aynı Şekilde aslında gerundium iken fonksiyonlarını kaybedip kliŐeleŐerek isim ve edat durumuna geçen kelimeler de vardır, (Ergin, 1993, s. 323, 324) Şeklinde ifade ederek zarf-fiiller hakkında kapsamlı bilgiler vermiŐtir.

2.3.3.1. -A, -y

T rkenin tarih  ve aēdaŐ b t n lehçelerinde yaygın olarak kullanılmış ve kullanılmakta olan bir zarf-fiil ekidir. EŞ zamanlı eylem veya gaye bildirir. Yani asıl eylemle aynı anda gerçekleşen ikinci bir eylemi anlatır. Aynı zamanda eklendiēi fiili c mlenin y klemine baēlar ve y klem tarzını bildirir. C mlede h l zarfı olarak g rev yapar. Ayrıca birleşik fiillerin kurulmasına da katkıda bulunur. Eklendiēi fiile ‘‘-ArAk/-mAk için, mAēA’’ anlamları katmaktadır (G ner, 2008, s. 587) .

Eski Türkçe, Karahanlı ve Harezmi Türkçesinde ‘-A’ şeklinde olan bu ek, Çağatay Türkçesinde konsonantla biten fiil kök ve gövdelerinde ‘-A’ şeklinde; vokalle biten fiil kök ve gövdelerinde ise ‘-y’ şeklindedir (Eckmann, 2003, s. 107) .

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler :

Eski Türkçede :Altun yışığ aşā Ertiş ögüzüg **keç-e** yorıdım. (BK D27)

Karahanlı Türkçesinde: Aya hükmin ajun **tap-a** üggüçi. (AH, 449)

Harezmi Türkçesinde:Biliñ sünneti ėlni yumak **oz-a** / tağı fercni yumak kemiş suw **süz-e**. (MM, 88/3)

Kıpçak Türkçesinde: Tağı **qaytar-a qaytar-a** ikrār kêtürmek sünnet turur. (İM, 488b/3)

Metnimizde Yer Alan Örnekler:

Bu ek, metnimizde yalnızca birkaç yerde kullanılmıştır.

köre/yaraşa

iltifātı cāme-hānesidin isti‘dādığa (598a/15) **kör-e** ve murādığa **yaraş-a** hīlā‘-ı hūrşīd-şu‘ā‘ kiyip ol hīl‘atlar duruḡşāndalığı... (598a/16)

ıyley almas

yapıp kün yüzini gerd-i siyeh-fām/kişi fark **ıyle-y almas** şubh ile şām... (578b/03)

Bu ek aynı zamanda tasvir fiil yapımında kullanılır.

yite almay

çāre-i hāl (614b/9) sāhiliğa **yite al-may** necāt ümīdi bile .... (614b/10)

2.3.3.2. -I , (y) U,

Eski Türkçeden itibaren yoğun olarak kullanılan zarf-fiil eklerindedir. Karahanlı Türkçesinde bu ekle teşkil edilen zarf-fiiller, cümlede genellikle hāl zarfı görevinde kullanılırlar. Birleşik fiillerin kurulmasına da katkı sağlarlar. Ayrıca eklendikleri fiile “gibi” anlamını kazandırdığı durumlar da mevcuttur. Ek, ünlü ile biten fiillere ‘-U’ biçiminde eklenirken, ünsüz ile biten fiillere araya bir ‘-y-‘ bağlama ünsüzü alarak eklenmektedir (Güner, 2008, s. 591) .

Bu zarf-fiil; Karahanlı, Harezmi, Kıpçak, Çağatay ve Osmanlı Türkçesinde Eski Türkçedeki şekil ve göreviyle karşımıza çıkmaktadır .

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler:

Eski Türkçede :Türük bodun iligin törügin kem **artat-u** udaçı erti (BK D19)

Karahanlı Türkçesinde:Negüke bu bu anı **ulaş-u** kınar. (AH, 446)

Harezmi Türkçesinde: Yêti iklim şahi husrev êrmiş ol tēp / deriga hayf bardı tē-y-ü gam yēp (HŞ, 974)

Kıpçak Türkçesinde:Ahiñ öze **qaytar-u** birmek yok turur. (İM, 260b/2)

Metnimizde Yer Alan Örnekler :

Metnimizde ekin kullanıldığı tek bir örneğe rastlanmıştır.

diyü

Ni anda yol ve ni menzil nümāyān/Anıñ qaṭıda **di-y-ü** olğay hirāsān... (547a/05)

2.3.3.3. -p, - (X) p

Türkçede eskiden beri sıkça kullanılan zarf-fiil eklerinden biridir. Şahıs ve teklik-çokluk bakımından bağlı olduğu fiilin fonksiyonlarına sahiptir ve iş ve hareketin, kendisinden sonra gelen fiilden önce olup bittiğini gösterir. Bu ek, ünlü ile biten fiillere doğrudan gelirken ünsüz ile biten fiillere bağlama ünlüsüyle eklenir (Gabain, 1988, s. 84) .

Bu zarf-fiil; Karahanlı, Harezmi, Kıpçak, Çağatay ve Osmanlı Türkçesinde Eski Türkçedeki kullanımların aynısını devam ettirir. Bu zarf-fiilin olumsuz şekli; Karahanlı, Harezmi, Kıpçak ve Osmanlı Türkçesinde “-mAyIp” şeklinde iken, sadece Çağatay Türkçesinde “-mAy” ve az sayıdaki örnekte ise “-mAp” şeklindedir (Eckmann, 2003, s. 114; Demirci, 2010, s. 485) .

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler:

Eski Türkçede: Alpaga on erig toña tigin yogınta **egir-i-p** ölürtümüz. (KT, K7)

Karahanlı Türkçesinde: İlig altunu tınga köñli **büt-ü-p** / Sewinçin tirilgey ajunuğ **tut-u-p** (KB, 3295)

Harezmi Türkçesinde: Sağraqlarını **bük-ü-p** andın çıkğan sütüni içir.

Kıpçak Türkçesinde: Seniñ ğazabuñdan **ķork-u-p** taķı seniñ hoşnüdliķiñi izlep taķı farzıñı ötep (İM, 290a/1-2)

Metnimizde Yer Alan Örnekler:

Bu ek, metnimizde en sık kullanılan zarf-fiil eklerinden biridir.

açılıp

çemenler içre her yān **açıl-ı-p** gül / yazıp ğısūsını gül üzre... (605a/15)

cilve kıılıp

ķaķnūs **ķıl-ı-p** cilve ķayalarda ğazāle bütüp her yan kemer-gehlerde lāle... (576b/10)

aldırup

ve miḥaralarığa su **aldır-u-p** yol ‘azımetiğa müsta‘id ü āmāde ittiler... (572b/14)

añlap

bir sözni pādīšāh ḥiṭābığa muvaffaķ cevāb **añla-p** aytdılar ammā ḥiç... (615b/06)

2.3.3.4. -GAI

Eylemin başlangıcı geçmişe dayanan ve bu eylemin ne zamandan beri yapıldığını gösteren zarf-fiiller teşkil eder. Bu özelliğinden dolayıdır ki zaman kavramında bir süreklilik anlamı da taşımaktadır. Eklendiği fiile çoklukla “-mAk için” anlamı katarak sebep de bildirmektedir (Güner, 2008, s. 599) .

Eski Türkçede “-gAI” şeklinde olan ek, Karahanlı Türkçesinde “-GAI” şeklinde Harezmi Türkçesinde “-GAI” ve -AI, -AIU’ Çağatay Türkçesinde “-GAI” şeklinde karşımıza çıkar (Karamanlıoğlu, 1994, s. 146 ; Hacıeminoğlu, 1996, s. 175; Ata, 2014, s. 90) .

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler:

Eski Türkçede:Üç Oğuz süsi basa kelti yadağ yabız boltı tip **al-ğalı** kelti. (BK D32)

Karahanlı Türkçesinde:Saña **tuş-ğalı** men taķı kaçmaz ay. (KB, 3295)

Harezmi Türkçesinde :Ka‘beke ziyārat **kıl-ğalı** bardım érdi. (NF, 188/03)

Kıpçak Türkçesinde: yolunda baş oynap cān terkin/ urupmen **kör-geli** dildār körkin. (GT, 225/13)

Metnimizde Yer Alan Örnekler:

Bu ek, metnimizde yalnızca birkaç örnekte kullanılmıştır.

içgeli

bilmesin bal lezzetini biri rāğıb oldı barısı **iç-geli** sem... (614a/06)

kitgeli

ne bir yan kaçğalı rāh necātı ne uçup **kit-geli** bardur şanādı... (581a/03)

bolğalı

öyle kim nakş-ı şafha-i ejreng bāğğa muttaşıl cenüb sarı / **bol-ğalı** şāh ve haylı müstakarrı... (609b/04)

2.3.3.5. -GXnça, -GUñça, -GUça

Fiillere eklenerek zaman bildiren zarf-fiiller yapar. Cümlelerin asıl fiilinin taşıdığı zaman ifadesinin gerçekleşeceği anı, kendi bünyesindeki gerçekleşme zamanına bağlayan bir fonksiyona sahiptir. Çağatay; bu ekin bir işin bir zamana kadar veya muayyen bir zamanda, bir zaman bittikten sonra gerçekleşeceğini gösteren zarf-fiiller türettiğini söylemektedir (Çağatay, 1978 , s. 235, 236; Güner, 2008, s. 601) .

Eckmann ‘-gUñça’ ekinin ‘-ğUça’ ekiyle karıştırıldığını, bu ekin anlamları için:

1. ‘-ncaya kadar 2. ‘-maktansa’ 3. ‘-acak kadar’ anlamlarına geldiğini bu manalardan üçüncüsünün ‘-ğUça’ ekini karşıladığını ifade eder. Eklerin birbirine karışmasının sebebini, ek vokalinin yuvarlaklaşması ve zamir n’nin ortadan kalkması olarak gösterir (Eckmann, 1996 , s. 142) .

Ek, Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesinde ‘-GInça’ şeklinde. Harezmi Türkçesinde ‘-GInça, -GUñça ve -Inça’ şeklindedir. Kıpçak Türkçesinde ‘-GXnça’ şeklinde olan bu ek, Çağatay Türkçesinde ‘-GUñça, ve -GUça’ şeklindedir (Bayraktar, 2000, s. 132-133).

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler:

Eski Türkçede: Kara yirke **kir-gınçe** küç bireli tip. (ETŞ, 114, 21/165)

Karahanlı Türkçesinde:Öziñ **toğma-gınça** maña tegmez aş/Mini toğrur öñdin özi yimez aş (KB, 3295)

Harezmi Türkçesinde: Men **bar-gınça** ol küweçke heç kimerse çökçe katmasun. (NF, 28/17)

Kıpçak Türkçesinde :Revā bolur anlarğa namāz kılmak zuhūr vaqtı **çık-gınça** . (İM, 132b/2)

Metnimizde Yer Alan Örnekler:

Bu ek, metnimizde hem ‘-GUŋA’ hem de ‘-GUÇA’ şeklinde ikili kullanıma sahiptir ; ama metnimizdeki yaygın kullanım ‘-GUŋA’ şeklindedir.

ma‘lüm bolğunça

haqıkat-i ahvāli ma‘lüm **bol-günça** Hıvāce ili qal‘asının havālisi alarğa... (594b/05)

kilgünçe

penç-şenbe küni andın köçüp tā Kabaqlı **kil-günçe** ... (588a/10)

kitmegünçe

sonra dağı tā baş **kit-me-günçe** kadem-fersāy dād-ı ‘inādı muḥrik-i selāsil-i fesād bolmağay min. (593b/11)

Çāşt bolğuça

baḥş ve tekrār ile gazel-hıvānlıg şubḥdın **çāşt bol-ğuça** ‘ulemā .... (611a/10)

2.3.3.6. (X)bAn

Eklendiği fiile “-arak, -erek” anlamları katan ve iki fiili birbirine bağlarken yüklem tarzını bildiren zarf-fiiller türeten bir ektir (Bayraktar, 2000, s. 141) .

Korkmaz, bu ekin yapısını <’-p’ zarf-fiil eki +-an/en ‘zarf-fiil eki’ (Korkmaz, 1995, s. 184) şeklinde açıklamıştır.Çağatay ise ‘-p’ zarf-fiil eki +‘an/en ‘analojik vasıta eki’ şeklinde açıklamıştır (Çağatay,1947,s.32) .

Eski Türkçede: Eski Türkçede ‘-bAn’ şekline olan bu ek, Karahanlı ve Harezmi Türkçesinde ‘’bAn, -IbAn, -UbAn ‘’ şeklinde kullanılmış olup, Çağatay Türkçesinde de aynı anlam ve görevde kullanılmıştır.

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler:

Eski Türkçede: Karıg **sök-ü-ben** Kögmen yışığı toga yorıp (BK D27)

Karahanlı Türkçesinde: neteg kim biligsiz bilümez munı/ ukušluğ **uq-u-ban** küzetür anı. (KB, 22)

Harezmi Türkçesinde: Tekellüf **yit-i-ben** çıkar meskenet. (MM, 308/2)

Kıpçak Türkçesinde: Kiçer yıllar atañ türbesini bir / **kil-i-ben** okımışın yok. (GT, 270/1-2)

Metnimizde Yer Alan Örnekler:

Bu ek metnimizde özellikle manzum kısımlarda kullanılmıştır.

tutuban

kişi kalmas ki sansız olca almay / **tut-u-ban** tā şemā‘ānnı... (554b/03)

qoyuban

terk iyleñiz ārzū-yı bî-kār bi’l-küll **qoy-u-ban** muḥālefetni.... (620a/02)

tüzüben

qılıban her birige luḥf ve ‘atā birür irdi. Merātib-i a‘lā **tüz-ü-ben** ceşnler bihişt-esās... (609a/14)

2.3.3.7. -mAdIn, -mAyIn, -mAy

Fiildeki oluşun zamanını ve tarzını bildiren zarf-fiiller yapar. Bu ek, doğrudan doğruya olumlu fiil kök ve gövdelerine eklenir (Güner, 2008, s. 607)

Eski Türkçe döneminde ‘-mAtI /-mAdI , -mAtIn / -mAdIn’ az da olsa ‘-mAyIn’ şeklindedir. Karahanlı Türkçesinde ‘-mAdI, -mAdIn, -mAyIn’ şeklinde, Harezmi Türkçesinde ‘-mAdIn, -mAyIn’ şeklinde, Kıpçak Türkçesinde de ‘-mAyIn’ şeklinde kullanılan bu ek, Çağatay Türkçesinde ‘-mAyIn ve ‘-mAy’ şekillerinde kullanılmaktadır. Çağatay Türkçesinde ‘-mAy’ zarf-fiili ‘-A, -y’ zarf-fiilinin olumsuz şekillerini yapmakta, ‘-mAyIn’ zarf-fiili ise ‘(X)bAn’ zarf-fiilinin olumsuzu yerine kullanıl-

maktadır (Gabain, 1988, s. 87; Karamanlıoğlu, 1994, s. 147; Hacıeminoğlu, 1996, s. 174; Eckmann, 2003, s. 111; Ata, 2014, s. 91) .

Bu ekin yapısı hakkında, Bang, ‘-matı/-matın <*-ma- ‘olumsuzluk eki’ +“-t” fiilden isim yapma eki +’-ı/-i ‘ üçüncü teklik kişi iyelik eki +“-n” ‘vasıta eki” (Bang, 1923 , s. 12) Korkmaz, Radloff’un görüşüne “-ma/-me ‘olumsuzluk eki üzerine ‘-t ‘ fiilden isim yapma eki gelemeyeceği (Korkmaz, 1995c , s. 1-153) ” görüşüyle karşı çıkmıştır. Ergin ise,“-madan < -ma ‘olumsuzluk eki’ +-ma ‘isim-fiil eki +’-dan’ çıkma durumu eki (Ergin, 1989, s. 323-324) açıklamasını getirmiştir.

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler:

Eski Türkçede:Sabın **al-matın** yir sayu bardığ. (BK K7)

Karahanlı Türkçesinde:Kanı ol tirigli **koğ-madın** / İki böz ilette tilemez adın (KB, 6443)

Harezm Türkçesinde: müsāfir sefer hāddine **tēg-medin**/ rücū kılsa bolur müsāfir mukīm (MM, 177/3)

Kıpçak Türkçesinde: Tağı suğarğanda su **iç-meyin** ƙalğay ol ƙılıç birle niçe ursañ kismes (MG, 88b/8-9)

Metnimizde Yer alan Örnekler :

Bu ek, metnimizde ‘-mAyIn, -mAy’ şeklinde ikili kullanıma sahiptir.

bilmey

edā ƙılmađnı **bil-mey** ƙarām ve ƙelālını nağar-ı ‘itibārıđa ilmey māl cema‘atığa... (558a/16)

aşurmay

barça te‘āƙub ƙılıp mağşadlarığa yitkürmey ya‘ni il ve ađşāmın bir tarafđa **aşurmay**... (600b/13)

aldaramay

ĖavĖāsıdın **aldara-may** temkîn ve te‘ennî bile ƙal‘a ehliğa ƙār-fermā bolup... (596a/01)

Sığmayın

Boldı bî-ħadd sipāh bile ‘āzim / **Sığ-mayın** tağ ve değt ü vādî ara... (553b/12)

2.3.3.8. (ir-) + -ken

Bu zarf-fiil, asıl fiilin herhangi bir işi yapma zamanını belirtmektedir. Eski Türkçede, ‘er-’ fiilinin üzerine getirilen bu zarf-fiil, daha sonra ‘r’ sesinin düşürülmesi sonucunda ‘e-’ fiiline getirilmeye başlanır. Batı Türkçesinde ise ‘e > e- > i-’ dönüşmesi sonucunda ‘-iken’ şeklinde karşımıza çıkar. Ayrıca bu zarf-fiil, Harezmi Türkçesinden itibaren ekleşme sürecine girmiştir, böylece ‘-ken’ şeklinde de görülmektedir. Ek, Çağatay Türkçesinde genellikle ‘ir-’ fiiline getirilerek kullanılmaktadır (Demirci, 2010, s. 489) .

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler:

Eski Türkçede: Bu savağ sözleyür **ér-ken** (May, II, 20-21)

Karahanlı Türkçesinde: ölüm tutmaz **ér-ken** oduğ bol sakın / ölüm tutsa asğı bulamaz bakın (KB, 5718)

Harezmi Türkçesinde: belâ kaçğu birle **yélür-ken** sınar (MM, 373/3)

Kıpçak Türkçesinde: Sol ilin birle yügenni tutup **ir-ken** bes sen mustağnî bolur sen (MG, 94b/9)

Metnimizde Yer Alan Örnekler :

Bu ekin kullanımı, metnimizde yalnızca birkaç örnekte tespit edilmiştir.

mesdūd itmiş irken

muḥāfazat kılıp dervāzelerin mesdūd itmiş **ir-ken** çün Luṭf ‘ali ḥān... (584b/15)

rāst itmiş irken

tevātür ḥaddığa yitip rāst itmiş **ir-ken** müteḥakkıq ve müttekîn boldı... (593a/17)

müşevveş itmiş irken

ālāyişdın müşevveş **itmiş ir-ken** ol ḥazretniñ zamîr-i münîri közgüsiğa... (622a/14)

2.3.3.9. -rdA, -ArdA, -UrdA

‘-(A/U) r’ sıfat-fiil ekiyle ‘-dA’ bulunma hâli ekinin birleşmesinden oluşmuştur. Zaman bildiren bir zarf-fiil eki olup eklendiği fiile “-dığı zaman ve -ken” anlamlarını verir (Güner, 2008, s. 615) .

Bu ek, Karahanlı Türkçesinde, Harezmi Türkçesinde ve Çağatay Türkçesinde aynı şekilde kullanılmıştır.

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler:

Eski Türkçede : Tespit edilememiştir.

Karahanlı Türkçesinde: haramnı **yi-y-ü-rde** haram tip yidi (AH, 420)

Harezmi Türkçesinde: Yolda **bar-u-rda** tağ başında bir şavmaèa bar êrdi. (NF, 15/6)

Kıpçak Türkçesinde :Tağı **köç-erde** ayıtğay (İM, 296a/5)

Metnimizde Yer Alan Örnekler :

Bu ek, metnimizde sadece bir cümlede kullanılmıştır.

Yürerde

perî-peyker felek sîmâ vü nâzîk **yür-erde** yüz uşûl iylep nümâyân... (542a/15)

2.3.3.10. -(X) rgA

Günümüzdeki kullanımı daha çok Kuzey ve Doğu Türkçesinde görülen bu ek, Oğuzcanın tarihî dönemlerdeki eserlerinde görülür. Bu ek, ‘-(X)r’ geniş zaman sıfat-fiili ile ‘-gA’ yönelme hâli ekinden meydana gelmiştir. Ana cümlenin yüklemine, “-mak için” anlamında amaç bildirme işleviyle bağlanan zarf-fiiller yapar (Coşkun, 2000, s. 197) .

Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldığı Örnekler:

Eski Türkçede :Örnek tespit edilememiştir.

Karahanlı Türkçesinde:Kalı bu ni met **kal-ı-rka** yime / Özüñ yığlar êrse yorı yığlama (KB, 1235)

Harezmi Türkçesinde: bolur esrükke bir uyku kifayet/çêçek kim çık **al-u-rğa** suw kifayet (HŞ, 594)

Kıpçak Türkçesinde:Kişi köñlün **yık-arğa** âdetim yok (GT, 82a/12)

Metnimizden Yer Alan Örnekler :

Bu ekin kullanımı, metnimizde yalnızca birkaç örnekte tespit edilmiştir.

ķılurġa

rāġat **ķıl-urġa** ārām ve ķarārı bar ve ni kündeüzler ferāġat taparġa ķuvvet-i medārı. (554b/13)

ayturġa

her ķaysı öz kudreti ķudretiġa koyup öz mūmeyyizler ġuzūrıda ders **ayt-u-rġa**.... (607a/10)

ferāġat taparġa

rāġat ķılurġa ārām ve ķarārı bar ve ni kündeüzler **ferāġat tap-arġa** ķuvvet-i medārı 554b/13

2.3.3.11. -gAġ

Ana cūmlenin yūklemine “dıġı zaman, -ınca” anlamında zaman bildirme işleviyle baġlanan zarf-fiiller yapar (Hünerli, 2012, s. 272) .

Oġuz Türkġesinin tarihî dönemlerinde görülen bu ek, Harezmi-Kıpġak ve ġaġatay döneminin karakteristik bir ekidir. Özellikle bu dönemde ‘-gAġ’ ekinin i(r)- fiiline getirilerek ek-fiilin zarf-fiilini oluřturduġu örnekler vardır.

Türkġenin Tarihî Dönemlerinde Bu Ekin Kullanıldıġı Örnekler:

Eski Türkġede ve Karahanlı Türkġesinde örnek bulunamamıştır.

Harezmi Türkġesinde: Kōzüm **yit-geġ** saġa andın bakayın (HŞ, 3537)

Kıpġak Türkġesinde : Kılıġnın kırıġın anıġ iġine ķoyup ġikgil kim ol yirge **yit-geġ** kılıġnıġ uġı (MG, 94b/5)

Metnimizden Yer Alan Örnekler:

Bu ekin kullanımı, metnimizde yalnızca birkaç örnekte tespit edilmiştir.

ķonġaġ

İstep ķuyay ķoyar her ġün iġlāř bile yirge baş siyāset tarġķiġa **ķon-ġaġ**... (529b/01)

Tapġaġ

bu ġāl vuķū **tap-ġaġ** küffār-ı bed-kirdār ġerigi ġālebe ķılıp (559a/02)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

Bismillâhırrahmânirrahîm

(525a)(1) Cihân-bânlığ mehmâmınıñ nigîn intizâmı ve hüküm-rânlığ nizâmınıñ ser-rişte-i (2) ihtimâmı ol pâdişâh-ı °adîmü'l-iştibâhınıñ kabza-i iktidâr ve ser-pençe-i ihtiyârığa (3) muhkem ve müselleme durur kim sipihr-i nîlgünniñ eyvân-ı rif°at-bünyânı anıñ binâ-yı (4) şan°atıdın matrâh ve rab°-ı meskünniñ fezâ-yı vüs°at-nişânı anıñ mi°mâr-ı (5) kudretidin saht durur. °Azîmü's-şân şultânlarınıñ fark-ı devletığa anıñ (6) kulluğı dağıdın efser ve ref°ü'l-mekân hâkânlarınıñ cebhe-i °izzetığa anıñ (7) İşığı tofrağıdın zîver-i meleu'l-a°lâ sâyirleri anıñ °ibâdet-i fütühâtıdın (8) behre-mend ve cürm-i ğabrâ sâkinleri anıñ itâ°at-i füyûzâtıdın celâdet-peyvend hürşîd-i (9) duruhsân bir lem°a-i nâ-pedîd durur. Beyzâ-yı hikmetidin muht-i bî-gerân bir kaatre-i nâ-müfid durur. Deryâ-yı (525b)(1) kudretidin vahdet ü keşret-i °azameti gülistânıdın şebnemî heyülâ ve şüret-i hikmeti °ummânıdın (2) bir nemi.

Qıt°a:

Zihî kâdir ki baħr-ı kudretidin

Qadem birle vücüd ikki güherdür.

Gülistân-ı vücüdıdın (3) yer ü kök

Bir avuç tofrağ bir nîlüferdür.

°Atâ ve bahşışiniñ sofrasıdın

Biregi kurş-i (4) hürşîd ü kamerdür.

Mālikü'l-mülki kim mülk-i bî-zevālî inķilābı zamāndan noķşān-(5) pezîr irmes. Şāhibü'l-ķudreti kim ķudret-i lâ-yezālî andın özge hîç bir (6) kişige dest birmes. Gāhā āciz-nevāz luţfi nā-tüvānınnıñ ķabza-i taşrifiġa °ācizliġ (7) vüfırıdn 'Tu°til mülke men teşā°' fehvāsı bile cihān mülkige şāhib-i ihtiyārlıġ (8) nigînin tapşurup şehir-i yārlıġ mes-nediġa mindürür. Gāhā tekebbür-güzār ķahrı tüvāmı (9) nıñ ser-i pür ġurırıdn 'Tenzi°u°l mülke mimmen teşā°' me°vāsı bile memleket-dārlıġ efserin (10) alıp hā°rlıġ serħaddıġa yitkürür.

Rubā°î :

Her kimsege luţf-ı nümāyān iyler.

Anı yitti (11) iķlîm üze sultān iyler

Her kimge kim ķahr birle ķılsa nazār

Neş°e irse daġı ġedā-yı nālān (12) iyler

Hükmi kim hikmet-i kāmilesi bile melāyike-i müķarrabınnıñ hālķa-i sāhib-i ġay-retin (13) ābād nā-fermānlıġ cihetidin 'Ve inne °aleyke la°nete ile yevmi'd-dîn ' nefrîniġa muħāţab ķılıp la°net idigi (14) sezā-vār itti ve Ādem-i bākıyyü ġazîniñ farķ-ı mezelletin ġāk-sār ve nā-tüvānlıġ şifatıdn (15) 'Ve leķad kerremne benî Ādem' tekrîmiġa münāsib körüp ġılāfet iklîlî bile tāc-dār itti ve cihān-ı (16) vüs°at-nişānnıñ memālik-i ma°müre ve mevāzi°-ı merġübesin nüzhet-i tamām bile tüzüp (17) Ādem evlādınnıñ taht-ı taşrifiġa ķirġüzdi ve °adālet intibāh pādişāhlarnıñ (526a)(1) tārek-i mübārekiġa şāhib-ķırānlıġ ve cihān-ġüşāylıġ külāh-ı muraşşā°ın ķoyup ser-(2)efrāzlıġ yitkürdi. Tā kim mehābet-i tamām ve şalābet-i lâ-ķelām bile hālķu'llah (3) aġvāliniñ intizāmıġa ķıyām körgüzdiler ve şecā°at-dest-ġāh bahādurlarnıñ (4) dest-i zafer postıġa pehlüvānlıġ ve nîrū-azmāylıġ şemşîr-i mülemma°ın tapşurup mümtāzlıġ birdi. (5) Tā kim celādet-i mevfür ve mübāre-zet-i ġayr-ı maġşür bile fitne vü fesād aġyālınıñ (6) şufuf-ı şamātat vukūfin bozdular.

Meşnevî:

Ķudretin ġün Tiġri izhār iyledi

(7) Yokdın eşyâ'ni nümüdâr iyledi.

Hikmet ile tüzdi 'âlem kişverin

Tag ve deşt ü vâdî vü (8) huşk ve terin

Tolturup anı Benî Âdem bile

Nüş ve 'işret birle neş'e vü gam bile

(9) Birni sâyil birni sultân iyledi.

Birni gam-gîn birni şadân iyledi.

Kâmi anı (10) munça maşnū'âtdın

Âferîniş birle maḥlūḳâtdın

İrdi zâtıga mazâhir istemek

(11) 'Aşk ile ḥüsnini zâhir istemek

Yok ise eşyâ'ğa yok evvel i'tibâr

Kim vücūd (12) evvânıda tutgay qarâr

Barçası bi'l-küll fenâ âmâdedür.

Ser-be-ser naḳş-ı beḳâdın sâdedür (13)

Zât-ı ḥaḳḳdur kim aḡa vâcib beḳâ

Her ne ḡayridür aḡa lâzım fenâ.

(14) Münâcât:

Hüdâvendâ men dil-ḡaste-i bî-nevâ kim bu nüṣḡa-i perîşân icrâ-i terkîbiniḡ (15) reh-dûrı 'azîmetiḡa kim -emr-i muḡâl durur-sür'at ḳademin urup min. Ser-menzil-i (16) ihtitâmıḡa dâḡil iyle ve bu evrâḳ-ı ḡülistân inşâ' tertîbiniḡ sûtür-ı şüretiḡa (17) kim- târ-ı ḡayâldür-cür'et ḳalemin sürüp min. Sa'âdet-i itmâmḡa vâşıl iyle. (526b) (1) Her

°ibāret-i nā-şāyeste kim sūtūr-ı şahāyifğa meştūr itip min. °Aybın hūner körgüzüp halāyık (2) taḥsīniğa sezā-vār it ve her ḥazf-i zīre-i nā-bāyeste kim nazm riştesigā çikip min. (3) İ°tibār silkige kirgüzüp il közige gevher-i sîr-āb dik nümüdār it.

Қıт°a:

İlāhî (4) her ne söz kim yazdı ḥāmem

Ḥalāyık köñlige maṭlūb iyle.

Oқuғanға salıp şevki (5) hevāsın

Muḥîb anı munı maḥbūb iyle.

Ḥuşūşan Ḥazret-i şāhib-қırānnıñ

Zamîr-i pākigā (6) mergūb iyle.

Bi-ḥürmeti seyyide'l-mürselîn ve āli ve eşḥābe ecma°în

Na°at:

Taḥiyyāt ve iқra° (7) tuḥfātınıñ cevāhir-қıymet bahāsı ve şalavāt-ı mütekāşire tensuқātınıñ zevāhir-i şerāfet-(8) efzāsı ol pādişāh-ı melāyik-sipāh ve şehen-şāh-ı °irfān-dest-gāhnıñ (9) ravza-i қaddesi āşār ve maқbere-i fāyüzü'l-envārığa nişār durur kim risālet taḥtı anıñ (10) қadem-i meymūnı nisbetidin bülend-pāye ve nübüvvet tācı anıñ tārek-i hümāyūnı şerāfetidin (11) sa°ādet-pirāye-i mevcūdāt-ı ra°nālarınıñ cilve ve nü-māyişige ba°iş anıñ nūr-ı (12) kāmilü'-s-serveri ve maḥlūқāt-ı bernālarınıñ zîb ü ārayi-şigā sebeb anıñ ḥuzūr-ı (13) meymenet vüfurı **'Ve mā erselneke illā raḥmeten li'l °ālemîn'** қulzumınıñ gevher-i duruḥşānı (14) **'Veकिन Resul'allahi ḥātemi'n-nebiyyîn'** tāreminiñ aḥter-i tābānı **'şümme denā fetedalle'** (15) meydānınıñ dil-āver-i çābük-süvārı **'Fekenet қабı kavseyni ev ednā'** dīvānınıñ dāver-i (16) tāc-dārı rüsül ḥaylınıñ pādişāh-ı şerāfet külāhı °işyān ehliniñ mihr-bān-ı (17) şefā°at-ḥ°āhı maḥzūnlarnıñ yāveri güm-rāhlarnıñ rehberi.

Meşnevî :

(527a) (1) Şehî kim kildi ʿizzet tâcı anıñ

Anıñ büyükdür ʿarşdın miʿrâcı anıñ

Tokkuz (2) gerdün gerdân-ı hâk-râhı

Melâyik-i ehl-i huddâm sipâhı

Çü sürdi lâ-mekân sarı (3) tekâver

Bolup peyki anıñ nâmûs-ı ekber

Qılıp miskîn maqâm-ı qâb-ı kavseyn

Körüp maqlüb-ı nûrın (4) bi'l-reʿsü'l-ʿayn

Niçe kim hâtırığa bolsa hʿâhiş

Tapıp haqq hazretidin ança (5) bahşiş

Qoyup ʿayn-ı keremdin îzid-i pâk

Başığa efser-i zerrîn-levlâk

Qılıp andın (6) rüsül haylı mübâhât

Quyaşdın öyle kim efvâc -ı zerrât

Risâlet hâtemi bile müʿebbed

(7) Yazılmışdur şerîf ismi Muḥammed

Çü tutdı naqşı anıñ ferḥunde nâmı

(8) Bolup andın hem ol hâtem-i kirâmı

Ol hazretniñ belârek-i mübâreki ḥün-efşanlığı bîmidin (9) küffâr-ı ḍalâlet-tıynetin târek-i cürʿeti muʿâreke ve muḥâlefetde mecruh ve maqtûʿ ve nisyân-ı (10)

zafer-nişân-ı cân-sitânlığı vehmidin eşrâr ve şerâret-fiṭraṭnıñ bünyân-ı istikâmeti (11) meyâdîn-i muḥâşemetde maḳmû^c ve maḳlû^c seyl-âb-ı mehâbeti laṭmasıdın münâfıqlar- nıñ zamîr-i (12) şaḳâvet-taḥmîrleri büthânesi heves ^câlemide ḥayâl-i muḥâl kâşânesi dik ḥarâb ve (13) münhedim ve âf-tâb-ı şalâbeti şa^cşa^casıdın müşriqlerniñ vücüdül-İremül- taḥkîrleri nişânesi (14) ^cadem deştide zerreniñ timşâl-i kemânesi dik nâ-yâb ve mün^c adim dîn-i mübîn mübârizleri (15) niñ bâzû-yı celâdeti anıñ nîrû-yı himmetidin zafer- perver ve şerî^cat-metîn bahâdurlarınıñ (16) livâ-yı şecâ^cati anıñ hevâ-yı şevketidin nuşret peyker ḥürşîd-i zuhûrınıñ leme^cât-ı envârı (17) cihân-ı tîre-i zulumâtın rüşen-i bahâr-ı ḥuzûrınıñ füyûzât-ı ezḥârı ^câlem-i ḥîre (527b) (1) mezru^câtın gülşen kıldı.

Meşnevî:

Münevver kılıp dehr mir³âtını

Ḳuyaş iyle kim kiçe (2) zulumâtını

Bolup ḳahrıdın küfr ehli mest-mend

^cİnâyetidin dîn ili ercümend

^cAdem iyleben (3) dînniñ a^cdāsını

Hedm-i bid^cat ü küfr me³vāsını

Cihân deştini gül-sitân iyledi

Cinân (4) bâğı dik dil-sitân iyledi.

Cihân barça denî bolsun ḳavî

Murâdığa yitsün anıñ (5) birevi

Çü ben muhtaşar ḳılmaḳ isteyüben kildim

Tamâm iyledim na^catnı ve's-selâm.

Menḳabet:

(6) Menākıb-ı  alı-merātib pey-der-pey ve m te aqıb ol t rt y r-ı sa adet  sarġa kim (7) her biri hid yet  sm nının aġter-i t bendesı ve h l fet  umm nının gevher-i raġşendesı (8) ve  al let v d sı g m-r hlarının h d -yi reh-şin sı ve ġav yet  illeti m b-tel ları (9) nın  ab b-i h z fet- şin sı millet-i Aġmed  maġzeninin c ris   haz ne-(10) d rı ve Őer at-ı sermed  g lşeninin g l hem Şe bah rı dururlar.

Nazm:

Biri (11) baġr-ı kerem bu meger Őiddik

Zam r-i  f-t b-ı burc-ı taġkik

Biri  adl evcinin mihr-i  omrd r

(12) H l fet t ciġa z t-ı g herd r

Biri Ő hib-i ġay  ve ġilm  umm nı

Ki oldur b lb l-i g l-z r-ı ik n

Biri (13)  ab k-s v rı d n-i  al d r

Şec at k zg sı andın cel d r

Bular fa l u Şeref mevŐ ludurlar

(14) H d  muŐtafı maġb ludurlar

Birige kim ki k lmas irse taŐdik

(15) Bolup k fir bolur elbette zındik

Bularn n bar asıdur d n  er ġı

Hid yet Ő Ősının k l u ayaġı

(16) NiŐar olsun d rr-i raġmet dem- -dem

Alarġa s yir eŐ abıġa hem

(17) Rıdvāna'llahu te'ālā 'aleyhim ecma'in emmā ba'du bu mecmū'a-i dil-güşā gülşeniniñ 'andelib-i hüş-elhānı ve bu merķūme-i (528a) (1) belāgat-inşā şeker-istānınıñ tūfı-i şırın-zebānı der-gāh-ı 'ālem-penāh āstānı (2) niñ bende-i kem-terfını ve cenāb-ı hilāfet-meāb tofragınıñ cebhe-sāy ve pehlev-nişini (3) 'A'ceze 'ibāda'llahu'l-mülkü'l-vehhāb 'ağnı faķır keşirü'l-taķşır ' Muhammed Rızā Mirāb müteħalliş bālā-gehı İbni İr Niyāz (4) Big ğafara'llahu zunūbehüme ve setera 'uyūbehüme erbāb-ı dāniş ve ehl-i bñişge 'acz yiliniñ (5) şikeste-maķāllığı bile mundaķ 'arz-ı hāl kıılır kim çarħ-ı sitem-kārniñ ğaddār ve (6) bed-kirdārlığı ve cihān-ı nā-pāyidārniñ bed-kār ve cefā-şī'arlığıdın sebāb-edā yiliniñ (7) āvān-ıtarab nişānı kim 'ömrüm gülistānınıñ bahār-ı feyz-efşānı (8) irdi. Rūzgār ta'alluķātı ibtilāsiniñ şarşar-ı bürüdet-eşeri mülāķātıdın mahzūnlığ (9) hazāyiniğa tebdil ve yigitlik ibtidāsiniñ zamān-ı 'işret tev'emānı kim hayātım (10) şebistānınıñ şem'ci fūrūzānı irdi ve her peyem-dārı taşrifātı istilāsiniñ (11) tünd-bād-ı tūfān-nihādı āfetidin mağmūnlığ dāğ-ı ğarmāniğa taħvıl tapdı. Meserret (12) ķānūnınıñ evtarı ğasret zaħmesidin üzülp 'işret şāhidi (13) niñ şüreti 'usret kisvetide pinhān boldı. 'Ale'd-devām evķat-güzārılığ meşālihi (14) mezra'ıda tefekkür maħşūlātı żāyic ve nāmūs-dārılığ şāmeti hūner ü fażilet iktisābiğa (15) mānic boldı. Ni köñlümde cihān ğavādişidin cem'iyet eşeri peydā ve ni ŧab'ımda zamān (16) nevāyibidin emniyyet ğaberi hüveydā ğam ğaylıniñ sinān-rizligidin fark-ı (17) rāħatım yaruķ elem seyliniñ tūfān-ħızligidin külbe-i aħzānım yawuķ

Nazm:

Gehı kim (528b) (1) yüz kıoyup başımgā kıayğu

Körünüp közime 'ālem kıarağu

Bolup 'aynım celı gehı (2) kıaşd-ı cān

Yıkılıp başıma ğerdün-ı ğerdān

Açıp ğāhı ğavādişiligi pençe

Kılıp (3) köñlüm a'zāsını rence

Bolup dil-ḥaste vü ṭab^cim perîşân

Figânlar iyler (4) irdim lîk pinhân.

Çün ḥâdişât rûz-gârniḡ mundaḡ elem-i gûn-a-gûnı ve sâniḡât-ı (5) felek-i ḡaddârniḡ bu yaḡlıḡ ḡâm-ı melâlet-maḡrûnı teḡâfûl câmıniḡ hem-destliḡi (6) bile ref^c ü tesâhül bâdesiniḡ mestliḡi bile ref^c ḡılıp ḡâhâ ^culemâ-yı fazâyl-meâb ve (7) fuзалâ-yı kemâlât intisâbnıḡ mecâlis-i ravza-i tezyîn ve maḡâfil-i Bihişt- (8) âyinleriḡa ihlâş tarîḡi bile özümni yitkürüp kelâm-ı şehd-âmiz ve süḡan-ı (9) celâdet-engizleri istimâ^cıdın hazz-ı vâfir ve lezzet-i mütekâşir ḡâşıl ḡılıp ma^cânî iktisâbıḡa (10) be-ḡadr-i ḡâl iştiḡâl körgüzüp köḡlüm melâleti ve ḡamım şiddetiḡa teskîn birür (11) irdim. Tâ kim baḡt-ı ḡod-ḡâm ve dehr-i nâ-fercâm merâmım bile aylanıp bir pâdişâh-ı (12) Süleymân-dest-ḡâhniḡ iltifât-ı sa^câdet-simât ve ^cinâyet mekremet-(13) âyâtı aḡvâl-i ḡayret-mâlimḡa şâmil boldı kim târek-i devleti **‘ve leḡad estefeynâhü** (14) **fid-dünyâ**’ midḡatiniḡ tâcı mülemma^cı bile müzeyyen ve taḡt-ı rif^cati **‘ve refa^cne mekene ^caliyye’** (15) âyetinin revâc-ı muraşşâ^cı bile meş^cen devr-i menşür-ı salṡanatḡa **‘inne ce^calne ḡalıḡane fi’l-arḡ’** (16) naḡş-ı ḡâtemidin zîver ü ^cayn-ı ^cadâletiḡa **‘İnna’llahe ye^cmurı bi’l-^cadli ve’l-iḡsân’** mükhülesi sürme- (17) ḡüster livâ-yı zafer-perveriḡa **‘İnne fetâḡne leke fetḡan mübîne’** nesîminiḡ ihtizâzi şuḡḡa-ḡüşây ve (529a)(1) leşker-i nuşret-eşeriḡa **‘ve yenşiruḡumu’llahi naşran ^cazîza’** zafer-i ma^crekesiḡa reh-nümâ-yı gerdün-ı (2) ḡazret-nişân bir nîlüfer-i kem-terîn durur. ^cAzâmeti ḡülistânıdın âf-tâb-ı (3) duruḡşân bir şemse-i zerrîn durur. ḡaşmet-i eyvânıdın devlet-niḡîni anıḡ atıḡa (4) mensüb bolmaḡ bile ^cazîz ü ercümend ve salṡanat serîri anıḡ (5) köḡlige merḡüb bolmaḡ bile dil-ḡ^hâh ve dil-pesend selâṡîn-i ^câlî-mekânḡa ḡullıḡı (6) nisbetidin feḡâmet ve iftiḡâr-ı ḡavâḡin-i gerdün-tüvânḡa yarlıḡı şerâfetidin (7) ^cizzet ü ^citbâr-ı siyâsetiniḡ şemsîr-i âb-dâr ḡün-ḡ^hârlıḡıdın rab^c-ı meskûn (8) sâkinleri ḡâdişât-ı leşkeri ḡâret-ḡüsterligidin maşûn ve bî-ḡam ve ^cadâleti (9) niḡ seḡâb-ı tertîb-şî^cârı maṡar-bârlıḡıdın cihân-ı küdüret-nişân ḡâristânı (10) ravza-i ḡuld-ı berîn ḡülistânı dik sebz-i ḡurrem aḡlâḡ-ı ḡamîdesidin (11) ehl-i âfâḡḡa lezzet ve ḡur-sendliḡ elṡâf-ı pesendîdesidin eşnâf-ı (12) Benî Âdemḡa ḡazz ve behre-mendliḡ

Meşnevî:

Zihî şeh-r-yâr-ı kâdr-ı iktidâr

(13) Kâzâ hükmi dik hükmiğa i°tibâr

Melâ-yik-nişân u felek dest-gâh

Mu°allâ-mekân u (14) kevâkib-sipâh

Fürüzende tâc u firâzende taht

Pesendîde iqbâl ü firûz baht

(15) Sikender-serîr ü Süleymân-nazîr

Hüdâ hâ-mî vü enbiyâ-dest-gîr

Muraşşâ° külâh u mu°allâ cenâb

(16) Muẓaffer-livâ vü muṭallâ-rikâb

Şeh-i pür-dil ü hüküm-rân-ı cihân

Hıdîv-i felek-kâdr u şâhib-kırân

(17) Kilip bâr-gâhığa çarḥ-ı eşîr

Yaşıl renglik bir firâş-ı haḳîr

Cenâbığa yüz koymaḳ (529b) (1) istep kuyaş

Ḳoyar her gün ihlâş bile yirge baş

Siyâset tarîḳığa ḳongaç (2) ḳadem

Bolup bid°at-i zulm resm-i °adem

Anın zâtıdın faḫr itip salṭanat

Merdânğa lezzetin (3) yitip salṭanat

Çıḳıp kökge devlet-i ser-i iftiḫâr

Ki bolmuş cenâbıda hizmet-güzâr

(4) Tapıp baht atıdın barı kâminı

Ki tapmış durur kıurb-ı hüddâmını

Zafer tüşdi (5) şehlerğa andın pesend.

Ki der-bânlığıdın irür behre-mend

Kerem üzre andın (6) devr-i ilge telâş

Ki iligidin cihân oldı fâş

Kilip şâhlar (7) der-gehi bendesi

Felek-câhlar yolu efgendesi

Tapıp ehl-i Kıoqrat andın murâd

(8) Ki kildi anıñ zâtı Kıoqrat-nijâd

Fazîlet-şî'âr ü peyem-ber ıaseb

Aşâlet-ârâ (9) kildi Umbay neseb

Çü o cihân-gîr-i H'ârizm-şâh

Kilip zâtı 'âlemğa zıll-ı ilâh

(10) Ötüp rütbe-i câhı Cem-şiddin

Büyük şevket ü şanı hürşiddin

(11) Şehâda ne Hâtem nazîri anıñ

Heycâda ne Rüstem nazîri anıñ

Çü kıldı (12) 'adâlet bahârın 'iyân

Cihân gülşen oldı girân-tâ-girân

Tutup şādliĝ (13) öyle °ālem yüzün

Ki körmey birev dehr ara ĝam yüzün

İlāhi irür tā cihāndın (14) nişān

Cihān içre şehliĝ rüsümü °iyān

Anı dehr ara pādişāh iylegil

(15) Cenābını °ālem-penāh iylegil

Ṭarab bādesin toldurup cāmıĝa

Hem-āĝüş kıl (16) şāhid-i kāmıĝa

Ḥāzret-i şāhib-ķırān-ı zafer-ķarīn kişver-sitān-ı ma°delet-(17) āyin bānī-i mübānī-i mekremet mü°esses-i esās-ı °azamet āsmān-ı uhibbet (530a) (1) dürr-i nāb-ı °ummān-ı salṭanat mürtefi-i me°āric-i iclāl mürteķī-i şavlet ü menzilet- (2) penāh ve devlet ve besālet-der-ĝāh mürevvic-i aḥkām-ı şer°-i metīn muķavvī-i ķavāi°d-i dīn-i (3) mübīn sālīk-i mesālīk-i şer°at mālīk-i memālīk-i ḥaķīķat kıdve-i selāṭīn-i mu°azzam (4) °umde-i ḥavāķīn-i mükerrem siyāset-şī°ār °ināyet-dişār ḥalife-i zamān fermān-fermā-yı (5) cihān-ı eskend nişān-ı Süleymān-mekān hādīm-i bünyānū°l-fısk ve°l-°işyān māḥī-i (6) āşārū°l-bid°at ve°l-ṭuĝyān rāfi°-i a°lāmū°l-emn ve°l-amān °ale müfāriķu ehlū°l-īmān (7) el-müteḥallīķ bā ḥallāku°s-sübḥān el-müste°īn beĝāyetū°l-mülkü°l-müte°ān °aĝnī pādişāh-ı (8) °ālī-mekān Ebu°l-Mużaffer ve°l-Manşūr Ebu°l-Ġāzī Bahādur Ḥān vāsī°allahu te°ālā (9) eyyāmü nevbete bi-vüfuri°l-āfiyete ve refe°a ā°lāmu devlete bi-sururi°l-vāfiyete .

Çün Ḥāzret (10) niĝ sünnet-i seniyye ve °ādet-i marziyyesi ol irdi kim her gün (11) şalavāt-ı ḥamse edāsı ve ferāyiz ve sünen inķızāsı ve mehāmm-ı salṭanat tanzīmi ve niżām-ı (12) memleket taşmīmi ve aḥvāl-ı sipāh ārayişi ve ḥāṭır-ı faķr āsāyişi umürıdın fāriĝ bolĝaydın (13) soĝ ba°zı tevāriḥ-i °ālī-şemārīḥ kim ezmine-i sābīķā-i evzā°ınıĝ ḥālātı ve selāṭīn-i (14) māziye aḥvālīniĝ ḥikāyetīĝa müştemil irdi. Müṭala°a kılıp cihān-ı bükalemün sevāniḥi (15) ehl-i selef-i vaķāyi°i °ittılā°ıdın ḥāṭır ve deryā maķāṭır ve beyzā maāşiri müte°eşşir bolur irdi .

(16) **Meşnevî :**

Hûşâ ol tevârîh-i şâhib-i şeref

Ki bar anda aḥbâr-ı ehl-i selef

(17) Sevâdı anıñ közni rüşen kıılır.

Köñülni °ibârâtı rüşen kıılır

Ma°ânîsidin (530b (1) ger tapar kimse behr

Bolur cilve-ger aḡa ḡâlât-ı dehr

Eger bolmasa ni bilgey kişi

Kim irdi (2) peyem-ber ni irdi işi

Kim Efrâsiyab kim İsfendiyâr

Ni işler kııldılar dehr ara (3) ihtiyâr

Rüsül ḡaylı ḡâlâtı andın °iyân

Selâfın ḡikâyeti andın °iyân

Müdâm ehl-i (4) dâniş celîsidür ol

Ma°ânî ehliniñ enîsidür ol

Cihân-gerdlik iyler sin (5) irtikâb

Derḡ-ber-derḡ seyr it açıp kitâb

Köñül közgüsi şafvet andın tapar (6)

Daḡı kâm-ı cân lezzet andın tapar

Ol ḡazretniñ zamîr-i belâgat-taḡmîri (7) muḡtezâ boldı kim tevârîh-i sâbıka yosunıda bir kitâb-ı faşâḡat-intisâb te°lif tapsa (8) kim her varaḡı evşâfı ḡamîdesi bahârıdın

gölşen ve her sağrı ağlâğ pendîdesi (9) gevher şeh-vâridin müzeyyen bolsa tâ kim zıkr-i cemîl ve vaşfı celîli zamân şağâyifide bâđî (10) ıalđay ve cihân ehli vağâyî°-i keşîrû°l-bedâyî° müťala°asıdın behre alđay kim çün bu emr-i (11) mu°azşam vuđû°ı rây-ı °âlem-ârâyığa mücezzim boldı. Fađîr kim :

Meşnevî:

İrdim tün ü kün anıđ (12) hıżmet-pesendi

Atadın tâ ata ihlâş-mendi

Rüsüm-ı bendelikni iylep izhâr

(13) Cenâbı irdi câyım hâk-kirdâr

Çü minde kördi mundağ °acַz ve ihlâş

Mini bu hıżmet içre (14) iyledi hâş

Kerem iylep didi kim hadd-i ceğd it

Bu işniğ tîzrek (15) pâyânığa yit

Çün bu iltifât-ı hümâyün ve °inâyet-i devlet-efzün kıyaşınığ (16) nür-pâşlığıdın zerre-vâr kıadr ve i°tibâr hevâsıda bâl-efşân (17) fağâmet ü ağrân ve eşbâhım arasında muğterem ve şâhib-i °izzet boldım.

Beyt:

(531a) (1) Ârî er şâh kılsa kimge nazar

Bolđusıdur kıyaş bile hem-ser

‘Emmâ bâ-vücûde °ademe isti°dâd (2) El-me°mûri ma°zûr’ muğtezâsı bu emr-i hayret-efzâdın istib°ad körgüze almadım. Belki elťâf-ı (3) pâdişâhî ve i°ťâf-ı nâ-mütenâhî himâyeti bile köñlümge kıuvveti ve řab°ımđa cür°eti hâşıl (4) bolup himmet meydânığa Rüstemâne kıadem urdım ve đayret evrâkığa dilîrâne kıalem sürdüm.

(5) Nazm:

Şāh her kimge iylese ihsān

Bolur ol ser-firāz-ı ehl-i cihān

Ölüg (6) irse teniġa cān tapġay

Maqşad ve kāmını revān tapġay

Ger tekellümdin irse güng ü lāl

(7) Şeksiz ol bolġusı faşih maqāl

İse Mecnūn eger bolur °ākıl

Cāhil olsa daġı bolur (8) fāzıl

Bolsa cūbnî hem ol dilîr bolur

Fîl-i nîrū vü şîr-i ġîr bolur

Barça müşkil aġa bolur āsān

(9) Hā°hişi birle aylanur devrān

Qaysı iş kim kıılır bolur mergūb

Belki ehl-i cihānġa ol (10) maqlūb

Her ni söz kim dilese bolur barça

Belki cān birġüsü Mesîh-āsā

Ve bu emr-i şerāfet (11) vüfūrıġa me°mūr bolmaqımġa ba°iş ve fuzalāyı belāġat-inşā°dın müntehib bolmaqımġa sebep ol (12) salţanat burcının aġter-i tābānı ve celālet dürciniġ gevherr-i duruşşanı ma°delet (13) ġülistānınıġ bahārı ve menzilet meydānının şeh-süvārı ve devlet eyvānı (14) niġ zîb ile zeyni Hāzret-i a°lā ġākānîniġ kıurretü°l-°aynı ma°ānî ġülşeni (15) niġ ġüli. °Aġnî Şeh-zāde Raġîm Qalî Töre medda°llahü te°ālā zılāl

ve rā^cfete ^cale re³sü'l-enām (16) ile yevmü'l-kıyāmniñ merḥamet-i firāvān ve ^cināyet-i bî-gerānı irdi kim (17) ma^cnā-perest muḥibbi kütāh-destler mürebbîsi durur.

Meşnevî :

Mu^cizz-i fazāyil (531b) (1) muḥîṭ-i kemāl

Bülend-aḥter evc-i cāh u celāl

Ni devletde oḥşar selāṭin aḡa

(2) Ni şevketde şān-ı havākîn aḡa

Bülend ol cihetdin felek pāyesi

(3) Ki tüşmiş ḡadd-i ḡadriniñ sāyesi

Zamîr-i kerem mihriniñ maṭla^cı

Cenābı kemāl ehliniñ merci^ci

(4) Niççe yıl şıfātıḡa sürsem ḡalem

Ḳıla almaḡumdur birini raḡam

İlāhî irür tā cihāndın (5) eşer

Aḡa öyle kıl yār-i fetḡ ü zafer

Çemen iyleben rezm meydānını

Bihîşt iylesün (6) bezm eyvānını

Çün bu nüşha-i şerîfnin terkîb-i te³lîfiḡa müteşaddî va müte^cahhid boldum. (7)
Muḡarreb Ḥazret-i şulṭānî ve muḡarrem der-ḡāh-ı şāhib-ḡırānı manşıb-ı vezāret (8)
niżāmü'l-mülk ve'l-millet sa^cādet-eşer Āşaf-siyer Muḡammed Ya^cḡüb Mehter
ḡaşlu'llahu (9) te^cālā cemî^c maḡāşide kim devlet erkānınıñ rükn-i ^ciżāmı ve Ḥazret a^cyānı

(10) nın ekrem ü efhemi durur. Ba°zı esbâb-ı hevâyiç taşşılı umûrıda faķırğa dest-yârlıĝ (11) ve terĝib ü taħrîş merâsımı bile dil-dârlıĝlar körgüzdü. Çün ve muhtaşar kitâb (12) Hâzret-i şâhib-ķırân-ı gerdün cenâbnın bahâr-şifât ve ezhâr-ı vâķı°atı bile (13) cennet riyâzı gülşeni dik müzeyyen boldı. Bu nisbet bile anı Riyazü'd-Devle at ķoyuldu (14) ve ikki gülşenĝa iştimal tapdı. Hâzret-i kerîm-kâm-ı bahşdın ümîd ol kim âĝâzın (15) encâm-ı sa°âdetiĝa ibtidâsın itmâm-ı şerâfetĝa müşerref ķılĝay ve bi'llahi't-tevfik.

Evelĝı Gülşen:

(16) Hâzret-i A°lâ Hâķân-ı Ğitî-sitânnın Vilâdet-i Meymûnıdın Salţanat Humâyûnĝa (17) Ba°zı Şifât ve Hâlâtı İzhârının Şâh-sârdın İcmâl Nesîmi Bile Gül-efşânlıĝ Ķılır.

(532a) (1) Mesnevî

Kil iy sâķî meclis ara cemâl

Ṭarab-ĝüster-i bezm-i ehl-i maķâl

Söziniĝ bâdesi (2) neş°e bahş-ı ĝayât

Yüziniĝ közgüsü cilve-ârâ-yı zât

Cemâliĝ kilip ziynet-i (3) encümen

Vişâliĝ feraĝ-bahş-ı ehl-i sühen

Ķaddiniĝ fikridür serv ü bostân-ı dil

(4) Lebiniĝ zikridür şeker-sitân-ı dil

Zülâl-i lebiniĝ âb-ı ĝayvân kilip

Közün ĝaşd-ı (5) küfr-i imân kilip

Cihân u cihân ehl-i maĝbûbısın

Müselmân u küfr ehl-i maṭlûbısın

(6) Cebîniñ meh-i âsmân-ı neşâť

°İzârniñ gül-i gülşen-i inbisâť

Kemîn bende durur serv reftârıña

(7) Hazîn kul irür lâle ruhsârıña

İrür sin ser-a-pâ leťâfet ârâ

Sürâhî kibi ğarķ-ı mevc-i (8) şafâ

Ķıyâmniñda izhâr-ı cân neş°esi

Hırâmniñda rûĥ-ı revân neş°esi

(9) Lebniñ câm yañlıĝ tebessüm-nümâ

Sözniñ mey kibi cânĝa râĥat-fezâ

Temennâ-yı vaşlıĝ kılıp (10) her zamân

Yiter iştiyâķniñda aĝzımĝa cân

°İnâyet rüsümını âĝâz kıł

Keremni (11) köp ve nâznı az kıł

Yürüş iyle bir laĥza bezmim ara

Ķudümniñdin it anı Cennet serâ

(12) Vefâ-yı dâmeni iltizâm iyle kil

Kirip külbem içre maķâm iyle kil

Ķuyuş yañlıĝ it meskenim (13) ĝarķ-ı nür

Yitür köĝlüme inbisâť u sürür

Cemâliñni şem°i şebistânım it

(14) Maḳāliḡni lezzet-dih-i cānım it

Gehî nāz birle tekellüm ıılıp

Gehî šıve birle tebessüm (15) ıılıp

Yüzüñdin itip gāh ref^c-i niḳāb

Bolup cilve-ger iyle kim āftāb (16)

Al iligiñge bir cām-ı gerdün mišāl

Ki ıılısun sömürgenni mest-maḳāl

Bolup (17) neš^cesi cāñga rāḡat-fezāy

šafāsı köñüldin küdüret-zevāy

(532b) (1) Kilip levn-ārā mihr-i raḡšān kibi

Velî ḡiddeti berḡ-i süzān kibi

Eger cür³ası birse her kimge (2) dest

Anıḡ köñlin itsün ma^cānî-perest

Çü bu vašflıḡ cām-ı gül-fāmı

(4) Feraḡ-güster ḡab^c-ı nā-kāmı

Edeb šartı birle kitürgil maḡa

Kerem fartı birle içürgil (5) maḡa

Ki içgeç bolay anı mest-i sūḡan

Dimen mest kim pāy-ı sūḡan

Tapıp (6) neš²e ma^cni-yi merḡübdın

Bolay behre-ver fikr-i maḡlūbdın

Taḥayyül-i °izārıdın alıp (7) niķāb

Süḥan-ı şāhidin iyle min bî-ḥicāb

Di min ehl-i söz içre mestāne söz

Ṭabī°at-(8) pesend ü dilîrāne söz

Kil anı baḥt-ı ḥecrimğa ta°zîm iyle

Edep birle ve °arz-ı teslîm iyle

(9) Bolup bende ve tün ü kün cenābımda tur

Müjeḥ birle ferş-i (10) bisāṭım süpür

Ni der-kār ise kıl müheyyā anı

Ni dil-ḥ°āh ise iyle peydā anı

(11) Alıp ḥaber divānımnı temkîn iyle

Kitür yanıma resm ü āyîn iyle

Ḳolumdan (12) sarı hem ḳoluḡnı uzat

Bir iligimge anı edeb birle yat

Ki tā min sürüp (13) ibtidā ḥāmesin

Raḳam iyle min şāh şeh-nāmesin

Ne şeh kim şehen-şāhlar şāhidi ol

Şehen-şāhlık resm-i āgāhı ol

Tapıp zîb ü fer zātıdın (14) salṭanat

Bolup behre-ver āyetidin mekremet

Felek ḳulluḳın iyleben (15) irtikāb

Yite alma min tün ü kün iyler şitāb

Ḳuyayş bolmaq istep aḡa (16) ḡāk-pā

Cenābıḡa her gün bolur cebhe-sā

Cihān-ı vasīc vü sipih-r-i ref īc

Aḡa bir biri dik muḡāc a ve muḡīc

Vücüdı kilip maşdar-ı ma cdelet

Ḳamīri kilip maḡhar-ı (533a) (1) ma c rifet

Sikender bolup şevketidin ḡacil

Süleymān daḡı şānıdın münfa cil

Yir tig (2) bolsa irdi ger Efrāsiyāb

Aḡa bolḡay irdi ḡulām-ı rikāb

Eger bolsa Cem-şid u İsfendiyār

(3) Bolur irdiler aḡa ḡizmet-ḡüzār

Eger c adlini körse Nüşirevān

Özi c adlini ḡulm (4) ḡılḡay ḡümān

Müzeyyen bolup andın eyvān-ı dīn

Münevver bolup ḡaşr-ı şer c-i mübīn

(5) Ne Ḥātem şehāvetde mānend aḡa

Ne Rüstem şecā c atda mānend aḡa

(6) Ḳü saldı kerem baḡrını mevcḡa

Yitip behresi esfel ü evcḡa

Bülend iyleben (7) baht-ı tahtın besf

Ki kildi revâcî sipihr aţlası

Muraşşâ^c külâhıda birür nâb

(8) Bolup cilve-ger öyle kim âf-tâb

Edeb gevheriğâ kilip mağzen ol

Hayâ güllerigâ (9) kilip gülşen ol

Kerem^c âlemiğâ mu^callâ sipihr

Sehâ vü^c adâlet sipihriğâ mihr

Eger bir taraf (10) çikse hayli sipâh

Aña bolmağay hiç kim ser-râh

Eğâlîmni feth itip yek-ğalem

(11) Fesâd u^c inâd ehlin iyler^c adem

Qılıp şâhlar der-gâhnı penâh

Bolur luţfıdın şâhib-i (12) izz ü câh

Eger def^c-i zulm u şerâret çağı

Şerâret ilige siyâset çağı

Yitürürse qolın (13) qahr-ı Sâmsâmiğâ

Tüşer vehm-i cân çarğ-ı Behrâmiğâ

Ezeldin anıq luţf-ı haqq- (14) yârîdür

Zafer birle nuşret-i meded-kâridür

Hümâyün başı üzre yitkürdi ziyet

(15) Zer-endūd-ı iklil-i feth-i qarīb

Oķı nevki hūn-h^vār-ı a^cdā kilip

Dem-i tīĝı ‘**Innā feteħnā**’ (16) kilip

Cihān mülkini ķāfdın tā-be-ķāf

Musaħħir ķılıp zulmdın anı şāf

(17) Gūlistān bolup dehr ^cadli bile

Alıp dehr ili behr ^cadli bile

Ĥuşūşan (533b) (1) tapıp behre H^vārizm ili

Ĝanīyy ü ĝedā boldular bezm ili

Aņa pāy-gehlig Ĥīvaķ bolup

(2) Ṭarāvetde reşk-i ĥavernaķ bolup

Ķaddumi birip iyle bāliş aņa

Ki Cennet riyāzīĝa (3) nāziş aņa

Ĥişārı ķikip çarĥ evciĝa baş

Salıp zirvesi kūn yūziĝe (4) ĥırāş

Burūcı bolup öyle rif^cat-i ^curūc

Ki bolmış durur ^cayn-ı zātü’l-burūc

(5) Barı kūçeler feyz iyle leb-be-leb

Ĥıyābān-ı cennet kibi ĥoş țarab

Bolup ‘**küntü şıħru’l-lah**’ (6) dil-ĝüşā

Gūlistān-ı Firdevs dik ĥoş hevā

Barı sākini körgüzüp (7) inbisāt

Barı sâyiri zâhir iylep neşāt

Barısı açıp şeh du°asığa til

Du°ā (8) içre °ömri beķāsığa til

İlâhî irür tâ zemîn ü zamân

Bolur dehr ara şâhlar hüküm-rân

(9) Anıñ müddet-i °ömrin itgil uzun

Bu °ömr içre kıl devletini füzün

Bolup luţf birle cihân (10) ehli şād

Hem şād birle tapsun murād

Ferāset ehliniñ zamîr-i münîri ve kiyāset haylı (11) niñ hâţır-ı haţırığa kim mażhar-dāniş ve menşe°-bîniş durur. Vāziḥ ve lâyiḥ bolsun (12) Kim ol Hāzretniñ vilādet -i ser-ā-ser sa°ādeti Çingizî Hānedānıdın Ebu'l-Gāzî (13) Hān İbn-i Yād-gār Hānnıñ eyyāmı salţanatıda cedd-i büzürg-vār-ı ma°rifet-āşarı yegāne-i ehl-i (14) āfāk Emîr °Avaż İnaķ merḥūminıñ avān-ı emāretide sene miñ iki yüz toķķuzda (15) bars yılı eşrāf evķātde ḥüsn-i sâ°ātde vuķū° tapıp āf-tāb zuhûrı (16) bile vücūd eyvānın pür-nür ve bahār ve cevri bile °ālem gülistānın ma°mūr itti ve cihân (17) ehlin bu devlet °azmi şerāfetidin mesrūr ve şāḥib-i sūr kıldı. Belki zāt-ı huçeste (534a) (1) şıfātı bir ḥürşid-ı duruḥşān irdi kim fenā tutuķıda pinhān bolġan irāde-i (2) yezdānî bile beķā ufķıdın leme°ān boldı veyā bir gevher-i tābān irdi kim °adem °ummānı (3) ķa°rıda meķān tutġan meşiyet-i sübhānî bile vücūd sāḥilidin nümāyān boldı.

Meşnevî:

(4) Sā°ati sâ°āt ara es°ad idi

Vaķti hem evķāt ara erşed idi

Çarh (5) koyup keclig ile künini

Tüzmiş idi rāstlġ ʿaynîni

Saʿd-ı kevākib boluban (6) cilve-ger

Aħter ħasr olmuş idi bî-eşer.

Mihr kılıp burc-i şerefđin ʿtulūʿ

(7) Māh dađı saʿd ʿarafıdın ʿtulūʿ

Barça nuħūset boluban bir ʿaraf

Cilve-i saʿādet kılıban her (8) ʿaraf

İrdi felek rām u hümāyūn-ı zamān

Rāstlġ ʿaynīdadur cihān

Beyt-i (9) şeref irdi ʿuyuş meskeni

Dehr bolup ʿayş u ʿarab gūşeni

Saʿd kevākibiġa ʿırānāt (10) idi

Mūndefiʿ-i āfāt u beliyyāt idi

Birür nā-yāb-ı duruħşendeyi

Belki bülend-aħter-i (11) tābendeyi

Cilve ʿiyān itti beġa dūrcide

Belki ʿtulūʿ itti vefā burcida

Pertevi (12) din toldı cihān içre nūr

Yitti cihān ehliġa bî-ħadd sūrūr

Kildi ʿarab-ı tehniyet izhār (13) itip

Resm-i mübâhât pedîdâr itip

Behre vücûdı bile aldı cihân

Mağdemidin (14) tapdı murâdın zamân

Devlet itip °azm mişâl-i koyun

Bahtğa yüz urdı (15) sivinci üçün

Çün ki aña boldı °iyân bu haber

Birür ölüg cismiğa cân bu haber

(16) İyleben iqbâl aña dâyelîg

Boldı bu tedbîr ile ser-mâyeliğ

Perde-i cân içre kılip perveriş

(17) Birdi taħammül şükridin hüriş

Güm güm urup evc-i teraqqîgâ pây

İyle ki tedrîc bile pâyıñnı (534b) (1) ay

Mağdemidin boldı cihân gülistân

Dime gülistân ki riyâz-ı cinân

Ma°lûm-ı hâṭır-ı (2) eşref bolsun kim Çingîz Hânñıñ sulṭ u teğabbelidin biri anıñ evlâdı (3) °umûmen cemî° Turan zemînde huşuşan H°arizm memâlikide ‘**batnâ ba°de batnı taħkîmât u tasalluṭât**’ (4) bile salṭanat umûrıgâ kıyâm ve hükümet merâsi-miğâ aqḏâm körgüzür irdi. Ol Hâzret (5) niñ vilâdet-i hümâyûnı sa°âdeti ve vücûdı zî-vücûdı şerâfetiniñ eşerâtıdın ğam-ı ma°zarat- (6) âşârı İltürür Muħammed Bahâdır Hân ve Vâlid-i Büzürg-vârı Muħammed Raħîm Bahâdur Hân nevvara’llâhu merḑadehüme (7) devlet ü şervetleriniñ âf-tâb-ı duruḡşânı iqbâl maşrıqıdın tâbân (8) bolup kün kündin ve yıl yıldın şa°şa°a-i °âlem-efrûzı fûrûzân ve leme°ân (9) boldı ve Çingîziyye sulṭânları-

nin çerâğ-ı şevketi ve şem^c-i devleti ol âf-tâb tâbişi (10) din bî-nür ve bî-fürûğ bolup H^v ârizm memâlikin ol cemâ^canın dest-i taşrifidin intizâ^c (11) ve rişte-i hükümetlerin tîğ-i devlet bile inkişâ^c kılıp saltanat tâcin gevher vücudları (12) bile müzeyyen ve hükümet serîrin izzet-i tamâm bile nişîn kıldılar. Kün (13) kündin âşâr-ı emn ü amân mütezâyid ü müterakķî bolup alarnın sâye-i ma^cdeletide ehl-i cihân fâriğul (14) -bâl mürefeh-be-hâl boldılar.

Қıт^a:

İy vücüdünin şerâfetidin dehr

Boldı râhat- (15) fezây ehl-i ümem

Қademnin yümni feyzidin boldı

Şehr ü şahrâ Bihişt dik (16) hurrem

Çün ol Hâzret ^cavâţif-ı ilâhî ve merâhîm-i nâ-mütenâhî bidâyeti bile hadd-i temeyyüzğa (17) yitip merâtib-i şebâbğa âf-tâb-ı âlem-tâb dik ^curüc itti. ^cİlm ü fazl (535a) (1) iktisâbığa ‘Kemâ yenbağî sa^cy’ şitâb körgüzüp az fırsatda ^culüm ^caqlı ve naqlığa mahâret-i (2) tamâm hâşıl kıldı. Huşuşan tevârîh-dânlıg ve şî^cr-sitânlıg ve laţîf-güylıg (3) hâlide vaqt tırnağın andağ işletür irdi kim fuzalâ-yı zamânğa (4) hayret barmağın işletür irdi.

Mesnevî :

Fazâyil kesbiğa çün boldı mâyl

(5) Bolup rüşen aña barı fazâyil

Tapıp her ^cilm ara dest-i mahâret

Niçük kim barça mazmünğa (6) ^cibâret

Bolup şab^cığa hâşıl ança nedret

Ki tapdı bir fazâyil içre kudret

Ağa ol haddğa (7) yitmiş durur kemâlât

Ki andın hal bolup °ağd-i maqâlât

İrür barça fażilet-mend-i (8) devrân

Anıñ allıda ekfâl dil-sitan

Barını saldı hayrânlıg fażlı

Yitürdi (9) gül u na-dânlıgğa fażlı

°Ale'd-devâm devlet bostânı ve mekremet eyvâmıda kerem-i zâtı taqâzâsıdın (10) meclis-i Firdevs mişâl ve bezm-i °işret-mâl tertîb birdürüp (11) °ulemâyı °izâm fużalâ-yı kirâm şuarâ-yı fażâyil-meâb ve turefâ-yı leţâif-intisâb bile (12) hem-şoĥbet bolup gâhâ mesâyil °ilminiñ müşkilâtı ve gâhâ tevârîĥ fenniniñ muğlaqât-ı keşfiğa (13) sa°y-i meşkür ve cehd-i nâ-maĥşür zuhûriğa yitkürüp barça fużalâdın ol enâmil-i idrâk bile (14) hal kıılır irdi. Meclis ehliğa °ayn-ı °inâyet ve pençe-i seĥâvetidin kıuyaş (15) yañlıg zer-pâşlıglar körgüzüp bahâr-ı iĥsânıdın ol cemâ°anıñ rüz-gâr-ı (16) ĥâristânığa Cennet gü-listânıdın ser-sebz ve reyyânlıg yitkürür irdi.

Meşnevî:

(17) Açıban her nefes kef-i iĥsân

Saçıban gevher öyle kim °ummân

Fużalâğa (535b) (1) °inâyet iyler idi

Ĥaddin eفزün ri°âyet iyler idi.

Gâhâ yigitlik muqtezâsı ve sipâhîler (2) taqâzâsı bile mülâzım-ı devlet lâzım-ı ĥüddâm-ı huçeste-fer-câmlarınıñ cebhe-i aĥvâliğa (3) iltifât pertevin salıp zer ü sîm in°âmâtı ĥursend ü semend-i ĥuş-licâm-ı şarşar-(4) ĥırâm iĥsânâtı bile berümendliĥ yitkürüp köñül kabzâtınıñ def'i ve beden (5) şıĥhatınıñ nef'i ve zamân milletiniñ ref'i üçün seyr ü temâşâ-yı şikâr ve kesb-i hevâ (6) irâdesin zamîr-i sa°âdet-tev°emiğa muşammem

ķılıp āf-tāb-ı cihān-tāb yaŋlıĝ menāzil-i hūş (7) şafā ve merāhil-i ڑarāvet-efzā mūfāriķıĝa pūr-tūvāndāz-ı  azimet bolup memālik-i maħrūsa ve vilāyāt-ı (8) maħfūzanıĝ eڑrāfi ve eknāfıdaĝı vūs at-nūmūn deşter ve nūzhet-amūn bīşelerĝa (9) vārid bolup şikār-endāzlıķ keyfiyeti hevāsıda ĝātır-ı ĝāfiri şāh-bāzın bülend-pervāz ķılıp (10) şikār-ı Cem-şīdī dāstānıĝa ĝaţţ-ı butlān  ıker irdi. Bu dūstūr bile şaħrā- (11) nişın ve nevāĝĝ-güzın fuķarā ve  acezenıĝ tezellūm ü dādın işitip başlarıĝa  adālet (12)  etriniĝ sāyesin salıp aĝvāl-pürsişlik bile kām ve murādın irūr irdi .

(13) Meşnevî:

İkki zāmırınĝa ĝüşād isteseĝ

Şādlıķ eفزūn u ziyād isteseĝ

(14) İyle ĝehī seyr ü şikār ihtiyār

İyleme bir kūşede dāyim ķarār

Seyr işi  ün tapdı (15) ķuyaşdın zuhūr

Cilve bile iyledi zulmetni nūr

Mekş -i ĝıız  eşmesi ķıldı  iyān

(16) Mundın irūr zulmet ara cāvidān

Seyr iyle mir'āt-ı kōĝül şafveti

Belki beden sıĝĝatiniĝ (17) ķuvveti

ĝāşşa şikār itse ķişi ihtiyār

Yitĝey aĝa  ayş-ı feraĝ bī-şümār

Mundın (536a) (1) irūr kim şeh-i ĝikmet nişān

Resm-i şikār itĝüsi ĝeh ĝeh  iyān

Gāhā ol Hāzret (2) vālid-i büzürg-vār-ı cennet-āşarı Hāzret-i şāhib-ķırān-ı Firdevs-mekān Muḥammed Raḥīm Bahādur (3) Hān ruḥullahu rūḥa men riyācū'l-cinānıñ merḥamet-i ferḥunde-fer ve vaşıyyet-i (4) sa'adet-eşeriniñ muḳtezāsıça Hāzret-i mağfūr-ı mezkūr etrāf u eknāf dağı eşrār-ı (5) şerāret-şî'ār ve küffār-ı irtidād-āşār kim a'dā-yı dīn ü devlet ve düşmen-i mülk ü millet (6) irdiler. Alarnıñ te'dīb ve gūşmäli belki i'dām u istişāli üçün ğazāt ve cihād (7) umūrınıñ tarıķ-i şavāb-nümāsığa 'azîmet peymā bolsa irdi. Hūrşîd ü duruḥşān (8) māh-ı tābān menzilidin tūlū' kılğan dik niyābet-mesned-i sermedîğa ḳadem-i iclāl (9) ḳoyup ol mesnedniñ ser-i faḫāmetin felek mişāl ḳılur irdi ve ḥükümet (10) eyvānıda Cemşîd ü Hūrşîd yaḳlığ menzil-gerin bolup selāfın-i ḫaşmet-ķarınniñ (11) binā-yı şevketiğa iḫtilāl yitkürür irdi.

Meşnevî:

Hükümet-serîride iylep mekân

(12) Eger iylese resm-i şavlet-i 'iyān

Ḳalur irdi Cem-şîd ḫayret ara

Ni ḫayret ara belki (13) ḫaclet ara

Ḳudümü bile behr alur irdi şehir

Şükūhı bile mużtarib ehl-i dehr

Çün 'adālet (14) dīvānıda mütemekkin bolup dād sürer çağda sürüğ küniniñ heybet-i teşvîşi zamîr-i (15) münîr peydā peydā ve fuḳarā hücümün nazar-ı 'ibret bile müşāhede ḳılur ḫālda maḫşer izdiḫāmınıñ şerr ve (16) şürîşi dîde-i cihān-bîni allıda cilve-nümā bolur irdi. Zāhirin siyāset zîveri bile āreste (17) ve bāḫnın 'adālet gevheri bile pîrāste ḳılıp mülk intizāmınıñ ihtimāmığa (536b) (1) ḳıyām körgüzüp fuḳarā ve berāyā başlarığa ma'celet ve merḫamet zıll-i zelilin memdūd ve (2) mesbūt ḳılıp ḫalāyıkğa āsāyiş-i tamām ve memālikge ārāyiş-i nizām yitkürür irdi.

(3) Meşnevî:

Niyâbet serîride iylep maķâm

Birür irdi °âlem işige nizâm

Gehî °adl u (4) ihsân rüsümün tüzüp

Gehî şefkat u merhamet körgüzüp

Cihân ehlini hurrem iyler irdi

(5) Zâmâyirlerin bî-ğam iyler irdi

Halâyıķ dağı °acz u ihlâş ile

Du°â iylep ed°iye-yi hâş (6) ile

Dir irdiler iy kıble-i ehl-i dîn

Ferâğ-ı ferağ-bağş-ı rüy-ı zemîn

Bolup dâymâ (7) yâr devlet saña

Meded-kâr olup fetğ u nuşret saña

Cihân barça kâm-rân (8) bolğa sin

Cihân-gîr ü kişver-sitân bolğa sin

Ol Hâzret ekşer eyyâm-ı şâhâne nizâmlar (9) ihtimâmın taķdîmğa yitkürüp hüsrevâne bezmler qurup °ayş u °işret dâdın birür (10) irdi. Tâ kim °inâyet-i sübhânî bile sinn-i şerfi ottuzğa yitip salţanat tahtığa ķadem-rân (11) boldı.

Bu muhtaşarnı oķuđuđı dâniş ehliniğ zâmîr-i mihr-tenvîrlere rüşen ve müberhen (12) bolsun kim:

Vilâdetidin tâ salţanatığaça ol Hâzretidin köp vaķâyî°-i °acîbe ve girdâr-ı (13) hasene zühürığa yitmiş durur. Ammâ faķîrde ol ķudret yoķ irdi kim barçasın (14) tereddüd ü teccessüs kılip tafşîli raķam silkige çıksam bu cihetdin hâme-i tîz-reftâr (15) şafha-i ihtişâr sahtığa ķadem-i iztirâr urup merhale-i i°câz-ı °azîmet-endâz boldı.

İkkilenci Gülşen:

(16) **Ḥazret-i A°lā Ḥākānīniḡ Salṡanat-ı Sa°adet-iltizāmıdın Bu Kitāb-ı Meymenet-meāb (17) İhtitāmıḡaça Vāḡı°āt-ı Huceste-simātınıḡ Gülistān-ı Nezāhet nişānıdın (537a) (1) Gül-rızlık Körgüzür Ol Cümledin Ol Ḥazretniḡ Salṡanat Serîriḡa °İzzet Ḳademin (2) Uрмаḡı ve Ol Serîrniḡ Pāye-i Mufāḡametni Ḳuyuş Fırāḡıdın Aşurmaḡı**

(3) Mezmān-i bedi°a eyvāniḡ ārām-güzüni ma°ānı-i refi°a-eyvānınıḡ şāḡib-niḡini E°azze ḡāme-i bedāyi° (4) me°nüsi şāḡıfe mesnediḡa cülüs kılıp bu nev° süḡan-ārālıḡ bile ḡükümet-pirālıḡ (5) körgüzür kim çün Ḥazret-i şāḡib-ḡırān-ı Cennet-mekān ve sulṡān-ı (6) maḡfıret-nişān pādişāh-ı maḡfūr ve şehen-şāh-ı mebrūr Ebu'l-muḡaffer ve'l-Manşūr Ebu'l-Ġāzi Muḡammed (7) Bahādur Ḥān nevvara'llahu merḡadehu ol kiçe kim irāde-i ezeli ve meşıyyet-i lem-yezeli muḡtezāsıça ḡazā (8) ḡükmiḡa rızā birip **'vallahu med°uve ile dārü's-selām'** kerimesiniḡ nidā-yı ḡoş-hevāsın sāmi°a-i (9) cān bile istimā° kılıp cihān kāşānesidin cinān ziyāfet-ḡānesiḡa (10) °azımet körgüzdi. °Umūmen cemî° Ḥ'arizm memālikiniḡ meşāḡır ü ma°ārifi ḡuşuşān belde-i Ḥayvāḡ (11) **'zeynullahi bi'l-°adli ve'n-nesaḡniḡ'** ümerā-yı °izām ve küberā-yı kirām °ālî-mekān şeh-zādeler (12) ve gerdüntüvān āzādeler başlıḡ meclis-i ḡümāyünḡa müctemi° bolup **'Ve şāverehüm fi'l-emr'** (13) me°vāsı bile salṡanāt emr-i °azımede kim dın ü devlet niḡāmı mülk ü millet mehāmmı (14) ol emrḡa vābeste ve merbüt durur. Maḡfil-ārā-yı meşveret bolup barça icmā° ve ittifaḡ (15) bile Ḥazret-i şāḡib-ḡırānıniḡ tārek ü mübārekin cihān-bānlıḡ tāciḡa (16) elyaḡ ve ḡāmet-i ḡābiliyyetin ḡüküm-rānlıḡ ḡil°atiḡa muvaffaḡ körüp ol Ḥazretniḡ ḡizmetiḡa (17) rücü°ḡıldılar kim ḡadem-i devlet-tamāmı mesāmesidin salṡanat taḡtınıḡ (537b) (1) pāyesin gerdün-mehāmmı ḡılḡaylar. Ol Ḥazretniḡ himmet-i °ālî-nehmeti andaḡ bü-lend (2) irmes irdi kim bu cihān salṡanatıḡa iltifāt körgüzgey ve bu °ālem ḡükümetiḡa (3) raḡbet °ırḡın ḡareketḡa kirgüzgey bu cihetdin ümerā-yı °izāmniḡ teveccüh ve (4) terekübüdin ibā ve imtinā° körgüzdi ve yana müceddeden iltimās ve ilticā kılıp dip dururlar (5) kim egerçi cihān-ı fāniniḡ sulṡānlıḡı himmet-i fāyıḡıḡa lāyık irmes turur. (6) İnşā' allah °ālem-i bāḡı ḡākānlıḡı hem munzamm bolḡusu durur. Nidin kim her pādişāh (7) kim °adālet bile ḡüküm-rānlıḡ kılsa ikki cihān memleketi anıḡ taḡt-ı fermāniḡa kirgüsüdür (8) ve bu bābda **'El-°adlu sā°ate efḡdale min °ibādetes-şāḡaleyn'** dip dururlar bir

selâfın ʿadlide (9) ʿibâdet-i firāvân ve şevâb-ı bî-gerân mürettep bolğusı durur ve ʿadâlet yaŋlığ (10) şevâb-ı aḥsen mevcûd bolmağusı durur. İmdi kirek durur kim Tiğri teʿâlâ rızâsı (11) ve bu meclis ehliniñ taḳâzâsın riʿâye kılıp bu emr ḳabûlı bile cemʿ ehl-i ümem belki eşnâf-ı (12) Benî Âdemni ḥursend ve ḥurremlig şerefiğa müşerref kılıp. Nidin kim mülk ü millet ʿuḳûdı (13) niñ güşâyışı fuḳarâ ve raʿiyyet köñülleriniñ âsâyışı ve ârâyışı bu emr-i şerîfge (14) menûṭ ve müteʿallıq durur. Âḥiru'l-emr alarnıñ ilḥâḥ ve mübâlağası cihetidin iltimâsların (15) ḳabûl kılıp mezkûr bolğan kiçe kim târiḥ-i hicrî miñ ikki yüz kırḳda tavuḳ (16) yılınıñ edâ yılı ramazânü'l-mübârek ayınıñ on toḳkuzlançı aḳşamı irdi ve (17) hem ol kiçedin biş sâʿat ötüp altılançı sâʿatda kim barça sâʿatniñ efdalı cemʿ (538a) (1) evḳâtniñ ekmeli irdi.

Meşnevî:

Sâʿati sâʿâtdın eşref idi

(2) Vaktı hem evḳâtdın eşref idi

Hem saʿâdetdin tevellâ irdi cihân

Hem nuḥûset (3) din müberrâ âsmân

Saʿd-ı kevkeblerge hem ṭâliʿ idi

Barça ṭâliʿ sarı râciʿ (4) idi

Hem suluy irdi ḥüsn ara-yı nûr

ʿİşret envârığa şubḥdın zuhûr

Leyletü'l-Ḳadr (5) irdi ḳadridin ḥacil

Ve'd-Duḥâ ḥürşîdi bedridin ḥacil

Hem şeref birle tevellâ (6) irdi cihân

Ferruḥ irdi hem cihân yaŋlığ zamân

Hürşîd-i cihân-tâb şeh-r-yâr-i (7) felek-rif'ât intisâb mesnediğe qarâr tutğan dik
 Hazret-i şâhib-kırân-ı Süleymân-(8) mekân temkîn-i tamâm bile salţanat evrenğiğe
 âheng kılp cülûs-ı şerâfet me'nûs yûmnidin (9) sipihr-i nîlî-reng evrenğiğe hem-seng
 kıldı ve hükümet tâciğe ihtiyâc-ı tamâm bile (10) rağbet körgüzüp târek-i mübâreki nis-
 betidin âf-tâb-ı °âlem-tâb efseriğe hem-ser kıldı. (11) Hüküm-rânliğ kös-ı nevbetin si-
 pihr-gerdân-ı nevbet-zeni der-gâh-ı felek iştibâhıda şadâğa (12) ve cihân-sitânliğ
 naqqâre-i devletin zamân-ı şâhib-i şan'atı tarab-engîzlik hırşı bile (13) âstân-ı devlet
 nişânıdâ nevâğa kirgüzüp şadâ-yı tañtana ve tarab-encâm ve âvây-ı (14) velvele -i °işret-
 inîzâmı a°lâ-yı °aliyyin mütemekkinleri ve esfele sâfilîn mutavaţţınlarının güşı (15)
 hüşı ve sâmi°a-i idrâkiğe yitkürdiler.

Meşnevî:

Şeh-i hürşîd-tâc u çarh-ı evreng

(16) Çü kıldı salţanat tahtığe âheng

Qudümü birle tapdı zîb u fer taht

Cilvesi birle (17) boldı behre-ver taht

Urup baht u sa°âdet yüzün püy

Yitüşti her tarafdın tehniyet- (538b) (1) güy

Qılıp iqbâl-i devlet şadlığlar

Tutup resm-i mübârek-bâdlığlar

Kilip (2) her sarıdın bu âstânğa

Niçük kim zerre-i hürşîd-i cihânga

Tefâhürdın kılp yir (3) öyle bâliş

Ki rif'at içre iylep kökge nâziş

Nişār üçün qılıp kök dāmenin pür

(4) Kevākibdin nihāyetsiz saçıp dürr

Te'essüf yir hem iylep āsmānga

Saçıp (5) bār u yoqın şahn-ı cihānga

Egerçi irdi pür-nā-tüvān dehr

Velî bu müjdedin boldı cüvān dehr

(6) Bolup hursend-i °ālem kâf-tâ-kâf

Ṭarab-ı mest iylegen yaqlıg mey-i şaf

(7) Cihānga koydı yüz °ays u ṭarab yüz

Neşâṭ bu'l-°aceb üzre °aceb yüz

Bolup toy üzre (8) toy ve sūr üzre sūr

Ser-â-ser boldı devrān ehli mesrūr

Çıkıp ehl-i ṭarabdın kökge ğavġā

(9) Felek ehliġa boldı rāḫat-efzā

Bolup devr-i feyz-güster öyle °ālem

Ki pehlüvān irür Cennetġa (10) her dem

Çün ol Ḥāzret nigîn-i salṭanatnı engüşt-i iktidārıġa saldı. Zımām-ı (11) memleketni kabza-i ihtiyārıġa aldı. Fuṣalā-yı zamān ve şu°arā-yı devrān behcet ü tehniyet (12) yüzidin qaşâyid-i ġazā ve tevārîḫ-i belāġat-efzā nazm silkige çikip dururlar. Ol (13) cümledin üstād-ı kirām mevlānā-yı vālā-maḫām belāġat-meāb feşāḫāt intisāb (14) Mūnis Mîrāb maġfûri-nevvar'allahu merḫadehu ve berredu mezcā°ihe kim ferîd-i zamān ve nādire-i devrān (15) irdi. Bu bābda ikki târîḫ taḫrîr qılıp durur. Biri Ḥāzret-i sulṭān-ı

mağfūr ve hākān-ı (16) mebrūrniņ ve Hāzret-i a°lā hākānīniņ cülūs-ı meymenet-āyātığa müştemil durur. Andaķ kim Evvelğı (17)

Tārīh:

Hākān-ı dīn -penāh Muḥammed Raḥīm Hān

Şāh-ı felek -şükūh hıdīv-i mülk-sipāh-ı gerdūn-keşān

Gerdūn keşān-ı (539) (1) dehr be-pāyeş nihāde-ser

Gerdīde Hāzreteş bemelūk-i cihān-penāh

Gerdī eger rikūbi be-mülki (2) zivūyi ḳahrā

Geşti beḥūlf leşkereş ān mülki ḥāk-rah

Misuḥtī vüçüdi e°ādī zitiğ o

(3) Ez-lemehā-yı berk cihān-süz

Feryād kez muḥālefet çarḥ münḳalib

Tab°ı zamān (4) çü gerdiş devrān şude binā

Nāgeh resīd °arīze-yi ber mizāc o

Ez za°f tekiye zed çü (5) be-çeşm-i butan nigāh

Ez evc-i āsimān ḥayāt āmedeh fūrūd

Ber mağrip memāt ruḥ āverd hem çü māh

(6) Ez °ālem zi-salṭanat u ḳadem keşīd

Pinhān der u memleketi raḥmet

Yā rab zi faẓl-ı hīş (7) seri ber behişt rā

Ber rūḥ ḳuds-perver o sāz cilve-gāh

Çün ân meh-i sipihr-i celâlet (8) ğurub kerd

Ez zulmet-i musîbet o diher şud sipâh

Der mâtemi rûheş zi şefk çarhi çün (9) ğırış

Der şubhi der firağ cemâleş keşide âh

Rûdad gerçi ħadişe-i mingeri cünin

(10) Lîkin culûs yek-ħalfes ğeşt °üzür-ħ°âh

Ne°i çirâĝ maħfil-câh-i Ĥuda-i dâd

Ĥürşid evci (11) devletu kâyım-mekâm-i şâh

Kân-ı seħâ u baħr-i kerem ma°den ħayâ

Tuĝra-yı rażl u dâniş °unvân-ı (12) intibâh

Şeh-zâde-yi sipihr-şikûh-ı ħamer-rikâb

Allah Ķulı Bahâdır Cem-şid dest-gâh

(13) Der-cây-i o nişest bâvereng-i Ĥüsrevî

Gerdide ber memâlik Ĥ°arizm-pâdişâh

Mânend-i serverân-ı (14) zamân pîş o cebîn

Sudend Ĥusrevân cihân ber dereş cebâh

Tâ resm-i salţanat (15) becihân-hest pâyedâr

Bâde cenâb o beşhân cihân-penâh

Ez behri in dû vaħıa (16) Mûnis Big edâ

Târîĥ-i cüstem ħired dâniş iktinâh

Fî maħal-i bâ tezâ (17) beħiyâlem resid ğüft

Küme bireft mihir ber-âmed bâdeci câh

İkkilençi Târîh.

Diher hûş (539b) (1) devrân-ı hümâyûn-ı zamân-ı ferhunde bud

Vahte pehdi hûb u sâ'at be sa'âdet hem-rikâb

(2) Ahterânî se'd behem ıktırânî yâfte

Gerde devr-i âsmân ez kecrevihe ictinâb

Rehet ber-best ez- (3) cihân mânend-i perverd-i gâm

(540a) (1) Ez-nâme şerifeş behre yâb

Devlet amed peşe u ta bendâye fermân şeved.

Ru nihâd ikbâl (2) tayabad ba himmet intisâb.

Ehl-i 'âlem râ du'âye devleteş çün men şüde.

Ve der subhü şâm (3) yâ râb kün du'â râ mustecâb.

Hâtere aḥbâb ez lütfes çü din ma'mûr dâr.

Hâne-yi a'dâ çü kaşre (4) bid'at az kaşreş ḥarâb.

Cüstem az Mûnis çü târîhe culüse şâhrâ.

Güft bin (5) bâ evc-i devlet-i irtifa' âftâb.

Ba'zı vaḳâyî' zikri kim Ḥazret-i a'lâ ḥaḳânî (6) niḡ ḥilâfet tahtıḡa cülüs kılḡan kiçesi ol Ḥazret-din vuḳû' tapdı. (7) Çün ol Ḥazret te'yîdât-ı şubḡânî ve tevfiḳât-ı yezdânî bile hem ol kiçe kim ḥüküm-rânlıḡ (8) mesnediḡa müttekî boldı. İntizâm-ı merâsim-i salḡanat ve nizâm-ı umûr-ı memleket meşâliḡi üçün (9) belki merḡamet-i zâtı ve mürüvvet celbi muḳtezâsı bile kim tıynet-i şâḡib-i nisbet ve zamîr-i sa'âdet taḡmîrinde (10) muḡammer ve muzmer durur. Zübdetü'l-ümerâ'il-izâm kıdvetü'l-küberâ'il-kerem sa'âdet-i huçeste-manzar-i zahîrû'd-devlete (11) ve'd-dîn Muḡammed Nazar

İnağ rūhu'llahu rūhanı kim ol Һazretniğ °ameki şulbisi irdi. °İnâyât-ı (12) pâdişâhâneğa meşmûl ve iltifât-ı Һüsrevâneğa mevşûl kılıp Emîr-gîr Ƙutluğ Murâd İnağ (13) nevvâre merķadehu kim ol Һazretniğ uluğ °ameki şulbisi irdi. Һân-ı mağfurnıñ (14) viķâyetidin evvelrağ cihân-ı fânidin °âlem-i câvidânîğa rıhlet körgüzüp irdi. (15) Anıñ ornığa İnağlık manşıbınıñ muraşsa° hil°ati bile ķâmet-i ķâbiliyyetin ve müzeyyen ü mühellâ° (16) kıldı.

Ƙıı°a:

Muħammed Nazar Big °âlî-nijâd

Ki eķtâr-ı âfâķ ara irdi tâķ

Kilip zâtı (17) mir'ât-ı şıdķ-ı şafâ

Žamîri idi cilve-gâh-ı vifâķ

Bolup şâh Cem-câh elťafıdın

(540b) (1) emîr ü sipâh-dâr dağı İnağ

Tapıp ol şıfat terbiye kim bar idi

Aña ħâk-reh (2) çarĥ-ı nîlî revâķ

Yana biri oldurur kim:

Mezkûr bolğan kiçe ol Һazretniğ deryâ-yı (3) merħamet ve seyl-âb-ı °âıfeti telâıüm-ĥız ve terâküm-engîz bolup ol mekremet şeceresiniñ şemere-i (4) ĥuş-güvârı ve menzilet şemeresiniñ şecere-i bâr-ı ber-dârı ve kâm-rânlığ °ummânınıñ (5) gevher-i nâ-yâbı ve cihân-bânlığ âsmânınıñ aĥter-i cihân-bânı ve kişver-güşâyılığ müfâriķınıñ (6) efser-i muraşsa° ve memleket-ârâyılığ efseriniñ gevher-i mülemma°ı ve ķudret-i şevket meclis-i ĥâşınıñ (7) ziynet ü zeyni °izzet ü şavlet eşĥâsınıñ ķurretü'l-°aşâlet °âleminiñ sipihr-i (8) bülendi celâlet tãreminiñ mihr-i ser-bülendi °âlem ümerâsınıñ serveri (9) ve cihân küberâsınıñ ser-defteri sa°âdet-meâb şecâ°at-intisâb mâĥî-i ķavâidü'l-küfr ve'n-nifâķ (10) râsim-i merâsimü'-z-zefķ ve'l-vifâķ cemâlü'd-devle ve'd-dîn Raħmanķulı İnağ tağammeda'llâhu bi-ğufrânihi kim şecâ°at ve celâdet (11) ehliniñ mihr-bân ve enîsi

Hazret a^lā hāḳānīniñ ^oizzet-nişān inisi irdi. (12) Hezāresb memleketiniñ hükümetin anıñ rāy-ı cihān-ārāsıǵa nüfūz itip ol mülkniñ (13) ḥall ve ^oaḳd ve daḥl-i ḥarcınıñ zimām-ı ihtiyārın hem anıñ ser-pençe-i iḳtidārıǵa tapşurup (14) yine ziyādet-i in^oāmāt ve iḥsānāt bile mümtāz ve ser-efrāz ḳıldı ve yine bir niççe (15) ümerā-yı dil-ḥ^oāh ve küberā-yı ḥuşūşiyet dest-gāhnı anıñ rikāb-ı devlet intisābıǵa (16) nuşret-şıfat-ı mülāzım ḳılıp mezkūr mülkniñ ḥırāsetiǵa irsāl ḳıldı.

(17) Meşnevî :

Hezāresb mülkin barıp Töre Hān

Nüzūlı bile iyledi gülistān

Hem ol (541a) (1) mülk ilige birip bār-ı ām

Tüz itdi daǵı özge yañlıǵ niżām

İmāret serîriǵa (2) ḳoydı ḳadem

Sitem resmini ^oadli itti ^oadem

Re^oāyāǵa in^oām-ı ^oām iyledi

Barı ḥātırın (3) şād-kām iyledi

^oĀdālet bile sürdü ol nev^o dād

Ulusı ser-be-ser tapdı kām u murād

(4) Çün Hazret-i şāḥib-ḳırān-ı vālā-tebār ^oavāṭıf-ı ilāhî bile salṭanat serîride istiḳrār tapdı. (5) Vezîr-i a^ozām düstūr-ı mükerrem Āşaf-siyer huçeste-manzar Muḥammed Yusūf Mehter saḳya'llahu sırrahu (6) vezāret-meāb şadāret-intisāb niżāmü'l-mülk ve'd-dünyā Muḥammed Rızā Ḳuş Bigi nevwāre merḳadehu (7) başlıǵ barça ümerā-yı ^oiżām ve a^omāl ve vālā-iḥtişām ve nevwāb-ı şadāḳāt-fer-cām kim (8) atası hāḳān-ı maǵfūr ve sulṭān-ı mebrūr Muḥammed Raḥîm Bahādur Hān-ı Cennet-mekānnıñ (9) salṭanatı-da mañşib-dār ve hükümet-şî'ār irürdiler. Kemāl-i şefḳat ve ğāyet-i merḥamet (10) dın

alarnıñ her biriğa öz  amel ve manşıbın arzânî tutdı. Belki menâşıb-ı a lâ ve medâric-i (11) a şşâ ve izdiyâd-ı vaz ayif ve irtifâ-yı merâtib bile ebnâ-yı zamândın mümtâz ve ser-efrâz (12)  ıldı ve andın soñ ‘Ve’l şef at  ale halku’llah’ me vâsı bile fu arâ ve re âyâ (13) müfârıkıĝa şef at ve  adâlet  etriniñ zıll-i zeliflin mebsûţ ve memdûd  ılıp cihân-bânlıĝ  avâ idi (14) niñ istikmâli ve h k m-rânlıĝ meh mmınıñ isti şâliĝa pertev-endaz-ı iltifât bolup (15) um r-ı sal anatĝa ictih d-ı tam m bile  ıy m k rg zdi ve bah r-ı  adâletidin cih n h rist nın (16) Bihi t-niş n  ılıp ez ar-ı mer ametidin ulusınıñ h  ır-ı mel let- tev’em nın ş d-m n (17) itti

Me nevî:

Tutup sal anat mesnedide ma  am

 Ad let r s mın  ılıp iltiz m

(541b (1) Ped d r yah şı niz m iyledi

Cih n halkını ş d-k m iyledi

Sitem resmini bi’l-k ll itti  adem

(2)  Adem sarı hem bardı ehl-i sitem

Şaf -yı fir v n-ı  adli bile

Bah r-ı g l-ef ş n-ı (3)  adli bile

Cih n m lkini iyledi g list n

Dimey g list n bost n-ı cin n

 ılıp (4) milleti A medni  av 

Bedi  resmni iyledi m nzev 

Ne kim yah şılıĝ devr-i ş r   iyledi

(5) Ne irse yamanlıĝ r c   iyledi

Siyāset-gehi irtikāb iyleben

Sitem ehlini ihtisāb (6) iyleben

°Ināyet-gehi öyle ızhār itip

Ki dehr ehlini behre-ber-dār itip

Açıp her nefes (7) dest-i cūd u kerem

Saçıp niçe niçe nüķūd-ı direm

Ĥalāyıķ bolup ĥürrem elṭāfıdın

Barı ĥāṭırı (8) bī-ġam elṭāfıdın

Du°āsı barısıġa vird-i zebān

Uluġ hem kiçiklerge raṭbu'l-lisān

(9) İläĥî irür tā cihāndın eṣer

Cihān içre tā ins ü cāndın eṣer

Anı ketef-i ĥıfzında (10) saķlap emān

Cihān ehliġa ĥükmin itgil revān

Selāṭınni ķıl der-gehi bendesi

Ser-efrāzlarnı (11) ser-efgendesi

Dem-i tiġıdın aç cihān kiṣverin

Kiyür ĥükmiġa dehr-i baĥr u berrin

Sikender (12) kibi ķıl cihān-ġır anı

Ṣavāb iyle ķılsa ni tedbîr anı

Ötür çarĥdın taĥtınıġ pāyesin

Ayırma (13) ulus başıdın sāyesin

**Ḥazret-i A^lā Ḥāḳānīniñ ^oİd-Namāzı Edāsı (14) Üçün Semend-i Şabā Reftārıdın
Namāz-gāh Cānibiğa Sürmegi ve Dīdār-ı Sa^eadet-āşarı (15) Müşāhedesidin ^oİd-gāh
Ehliniñ Žamāyiriğa Meserret-i Tamām Yitkürmegi**

(16) Çün ol Ḥazretniñ cülüs-ı meymenet me^onūsiniñ onlançı kiçesi penç-şenbe akşamı (17) irdi. Şevvālū'l-mu^eazzam ayınıñ hilāl-i nāzeninler qaşınıñ hayāli dik leṭāfet evcidin (542a) (1) Naḥāfet-i tamām bile cilve-ger bolup ol Ḥazretniñ semendī na^eli inkisār-ı mā-lā-kelem (2) bile ta^ezīm körgüzüp durur ve rüze ehliğa kāse-i ibtiḥāc bile bāde-i irtiyāçnı lā-cür^a sıpqağalı (3) küşe-i ebrūsı bile işāret kılıp ehl-i ^eālemni mest-i şahbā-yı neşāt ve gül-çin-i gülşen-i inbisāt (4) kıldı ve tañlası penç-şenbe şabāḫı kim āftāb-ı cihān-tābnıñ pādīşāh-ı (5) zerrīn-külāhi felek-^oİd-gāhiğa müteveccih boldı. Ḥazret-i a^lā ḥāḳānī debdebe-i Süleymānī (6) ve kevkebe-i şāḫib-ķırānī bile semend-i devletğa rüküb kılıp ^oİd namāzı irādesi bile (7) namāz-gāh tarafiga ^eatf-ı ^einān kıldı. Ümerā-yı ^eālī-mekān ve küberā-yı ^eazīmü'ş-şān ve erkān-ı (8) devletde ^eiyān Ḥazret izdiḫām-ı tamām bile rikāb-ı şerāfet intisāb-ı mülāzemetide (9) devlet ü iķbāl misillig bolup dururlar.

Meşnevî:

Ḥıdīv-i Cem-nişān ḥaşmet-āyin

(10) Şeh-i mähî vü küfr ü ḥāmî-yi dīn

Қılıp ḥürşīd dik izḥār-ı şevket

Kiyip başığa zerrīn- (11) tāt-ı devlet

Rüküb iylep felek-veş merkeb üzre

Niçük kim kökdin eşheb üzre

(12) ^eIyān iylep şükūh-ı ḥüsrevāne

Teve'mān miñ zīb ile boldı revāne

Qılıp gerdün-ı mübâhât (13) iylep izhâr

Qudümüğa kuyası zerrîni îşâr

Rikâbıda sipâh ehl-i hücumı

Niçük kim mâh (14) devriniñ nücumı

Merâkib-i sümm-i gerd ü ğubarı

Tutup kün yüzige ebr-i bahârı

Yürüp (15) oturur niçe peyk-i çâbük

Perî-peyker felek sîmâ vü nâzik

Yürerde yüz uşul iylep nümâyân

(16) Qılıp nezâre ehlin lâl u hayrân

Bolup cem^c ol şıfat ehl-i temâşâ

Qılıp haşr (17) izdiĥâmın âşikâre

Qalıp ney-i küçeni bâmını ver

Bolup âdem bile memlû' ser-â-ser

Yitüşdi (542b) (1) çarĥ evvânıĥa ğulğul

Yir erkânıĥa tüşdi tezelzül

Ve bu ğayret hengâmıda ĥazâyin-i °amire (2) ĥâzinleri cevâhir-i vâfire denânir-i mütekâşire-i ecnâsın ol miĥdâr ol Ĥazretniñ mübarek (3) ayaklarıĥa nişâr kıldılar kim yir saĥtı tâ felek saĥtı yañlıĥ kevkebiştân belki lâl ve (4) ĥoş-âbdur. Nâ-yâb-ı nüĥûdiĥa kân boldı ve ĥalâyıĥniñ ceyb-i müdde^câ ve dâmen-i temennâsı (5) cevâhir-kâm ve zevâhir-merâm baĥr ve kân yañlıĥ boldı.

Naẓm :

Saçıldı gevher-i nâ-yâb (6) bisyâr

Anıñ dik kim bahâr eyyâmı emţâr

Yir oldu çarh yağlıg encümistân

(7) Ulusu dâmân u ceybi iyledi kim kân

Birev qalmay hem ol dem kâmin almay

Hem ol dem (8) kâmin almay kimse qalmay

Ol Hâzret bu yağlıg şevket-i tamâm ve izdiĥâm-ı kıyâmet-fer-câm (9) bile Mescid-i Gilanğa kim muĥarrem bâr-gâh-ı mülk durur. Hâzret-i Pehlûvân Maĥmûd ĥuddise sırrahu'l- (10) ġayrınıñ ĥânĥâh-ı şerâfet âşârınıñ şimâliyye cânibide vâĥi° durur. Nüzül kılp cemâl-i (11) °âlem-ârâ-yı sa°âdet-nümâsı feyzidin mescid şahnın îd şubĥı dik muşaffâ ve °îd-gâh ehliniñ (12) köñüllerin âf-tâb-ı °âlem-tâb közgüsü dik mücellâ kıldı. Bu mescid şadride (13) oturup 'müddeti mülkü'l-allâm' kelâmınıñ zemzeme-i kıra°âtin ġuşı hüşı bile istimâ° (14) kılp zamîr-i ĥürşîd-nazîri beġâyet müte'essir bolup ve andın soñ tazarru°-ı (15) firâvân ve taĥaşşu°-ı bî-gerân bile namâz iĥtidâmıġa şürü° kıldı.

(16) Beyt:

Pâdişâhım ki Tiġri tã°atıda

Çün sücûd u rükû° fâş itti

Maĥv itip özünü (17) inkisâr içre

Yüz ĥuzû°-ı ĥuşû° fâş itti

Çün namâz arasdın soñ (543a) (1) Barça °ulemâ-yı °izâm ve meşâyîĥ-i kirâm başlıg namâz-gâh ehli ol Hâzret °ömriniñ isti°dâdı (2) devletiniñ istiĥâmeti üçün ĥulûş-i niyyet bile iĥlâş ĥavlin köterip şadâkat-nümâ (3) tekellümler bile bu yağlıg du°â terâne-siġa müterennim bolup dururlar kim

Rubâ°î :

(4) Şāhā saña şāhliġ mübārek bolsun

Bādî-yü rehniġ Tiġri tebārek bolsun.

Bir devlet (5) külehi ziynet-i tārek bolsun

Haşmınıġ başı mecrūh-ı belārak bolsun

Ol Hażret haļayıġniġ (6) mundaġ da°vāt-ı icābet-āyātı istimā°ıdın mescidin çıkıp ‘**men zār’l-meķābir (7) fekā nümā zār’ül-enbiyā**’ mażmünü delāleti bile Hażret-i Pehlüvān Maħmūd ķuddise sırrahunıġ maķbere-i (8) mütebārekeleri ziyāretiġa müşerref bolup haţem-i kelām ve ekel-i ta°ām meşübātıdın ol Hażretniġ (9) ervāh-ı tayyibeleriġa behreler yitkürüp fütühāt-ı bî-gāye ve isti°ānet-i beled-nihāye hāşıl ķıldı. (10) Āsitān-ı melāik pās-bān-ı cārüb-keşlerin nüzūrat-ı bisyār ve şadāķat-ı (11) bî-şümār in°āmı bile dünyādın müstaġnî ķılıp Erg cānibi mürāca°at körgüzüp durur. (12) Cemşîd ü Hürşîd yanlıġ serîr-i salţanatda ferāġat-ı tamām bile ārām-güzîn boldı.

(13) Hażret-i hıdîv-i Bî-hemālnıġ Eţrāfdāġı Vilāyetleriġa Tehniyet-nāme İrsāl Kılmaġı

(14) Çün ol Hażret salţanat levāzımıve memleket zavābıtı iştiġālidin fi-cümle ferāġ hāşıl (15) ķıldı. Eţrāf ve eknāfdāġı ķal°a ve bilād haķimleri kim °ale’d-devām bu hānedan-ı (16) devlet-nişān nisbetide dem-i müsādeķat urup mürāselāt-ı ihlāş mażmün ve (17) mükātebāt-ı muħabbet maķrūn irsāli bile nîk-h°āh durur. Dost-dārlıġ merāsimin zuhūrıġa (543b) (1) yitkürür erdiler. Barçasıġa cilvesi hümāyününüġ i°lāmı üçün peyġām yibermekni (2) lāzım ve müteħaţţim bilip alarnıġ birbiriġa āstān-ı devlet āşiyān-ı mülāzımlarıdın (3) bir ķişini tehniyet-nāme bile irsāl ķıldı andaġ kim ihlāş ķişiler serveri (4) ve āadāķat-endişler ser-defteri ve hizmet-güzārlar efđalı Mulla Murād °Alî Yüzbaşını (5) Deşt-ı Kıpçaķ memālikiniġ Hān-ı °azümü’s-şānı Çingizî Hānedānınıġ pādişāh-ı ref°ül-mekānı (6) şevket ü °izzet-nişān Sultān Timur Hānġa kim öz harāc-güzārlarıdın irdi. (7) Yiberdi ve der-gāh-ı °ālem-penāhınıġ cān-sipār hizmet-kārlarıdın şecā°at (8) celādet-tev°ām Hüseyn Murād Muħarremni Herāt vilāyetiniġ pādişāh-ı celālet ve dest-gāh-ı Şāhib-ķırānı (9) Şāh Kamrānġa kim barça evķāt-ı müşādeķāt ve muvāfaķāt

‘urvetü’l- vuşkasığa (10) mütemessik bolup hayır-h’âhliĝ resmin ilgeri tutar irdi. İrsâl kıldı ve rikâb-ı ‘izzet-(11) meâb huddâmıdın seçâ‘at ehliĝa râyic Muhammed Şâlih Şeyhni Merv vilâyetiĝa nâm-zed kıldı. (12) Şi‘âr-ı besâlet-âşarı Kılıç Ser-dârı Ehalĝa ve ihlâş-nişân Muhammed Raĝim pehlüvânı Tijen (13) bile Serahs yurtıĝa ‘azîmet-peymâ kıldı. Andın soĝ Buĝârâdın kilgen İlçiler kim (14) biri sulţânü’l-‘arifin bürhânü’l-sâlikîn Hâzret-i bahâ’il-ĝaĝ ve’d-dîn ĝuddise sırrahûniĝ (15) evlâdıdın dâniş-nişân Sulţân Ha‘ ce ve Manĝıt Bigleridin rif‘at-mekân (16) Mûsâ Big irdi Emîr Hâyder pâdişâhniĝ meşâlih talebi bile yibergen şulĝ (17) nâmesin şâhib-ĝırân-ı cennet-mekânıĝ hengâm-ı vaĝâyetede kiltürüp irdiler. (544a) (1) Alarnı iltifât-ı bî-gerân ve‘inâyet-i firâvân bile körünüş-ĝâne hümâyünıĝa ündep (2) kiltürgen şulĝ-nâmelerin mülâzımlar vaşıtası bile nazar-ı enveri mütâla‘ası şerefiĝa müşerref (3) kılıp Emîr Hâyder şulĝ talebi bâbıda kılgân iltimâsin mebzûl tutup ilçileri (4) ‘avâţif-ı şâhâne ve ĝilâ‘-i Hüsrevâne bahşışi bile ser-efrâz kılıp ruĝşat birdi (5) ve cenâbı sa‘âdet-meâb ihlâş kişilerdin aşâlet-şi‘âr necâbet-aşâr (6) Tar Bigni alarĝa maĝşûb kılıp muĝabbet-nâme ve tehniyet-name bile Buĝârâĝa irsâl kıldı. (7) Emîr Hâyderin ĝarındaşı şehleridin Recep Big İnaĝniĝ oĝlı İrdâne Big (8) ve Hıţây big-zâdeleridin Fermanĝulı Bigniĝ oĝlı Abdu Kerîm Big kim alarnı (9) Çavdur ĝalkı Buĝârâ leşkeri ĝâlib bolup esîr itip kiltürmiş irdiler ve dört (10) yıldın beri esâret ĝaydıĝa ĝiriftâr irdiler. Alarnı ĝayddın ĝalâş kılıp (11) yaĝşı at ve zerrîn ser ü pây in‘âm kılıp öz vilâyetiĝa müyesser Hâyder ĝizmetiĝa (12) barurĝa ruĝşat birip yiberdi. ‘Ale heda’l-ĝıyâs ĝün ol Hâzretniĝ cülüsü (13) devlet-i mânevîsiniĝ ĝaber-i nehbet eşeri eĝtâr-ı ‘âlemĝa intişâr taptı. Eţrâf ve cevânib (14) daĝı vilâyetler ve vâlileridin ĝân-ı cennet-mekânıĝ vefâtı fatihâ-h’ânlıĝıda Hâzret-i (15) a‘lâ ĝâkânıĝ cülüs-ı mübârek-barlıĝı üçün naĝâfet-i lâyıĝ ve tenassuĝât-ı muvaffaĝ bile (16) izlik izidin ilçiler kilip ‘izzet-i vâfir ve şefĝat-i mütekâşir bile behre-mend ve ercümend (17) bolup şâd-kâmlıĝ bile mu‘âvedet kıldılar. Ol Hâzret cülüs-ı cihân-ârâsıdın (544b) (1) taptı. Ayĝaĝa bu tarıĝa ve elzem-i saltanat iştiĝâliĝa iĝdâm ve fuĝarâ ve ra‘iyyet aĝvâliniĝ (2) intizâmıĝa itmâm körgüzüp merĝamet bâdesin ĝalâyıĝ zâmâyirin ĝurrem ve ‘adâlet-i bahârıdın (3) cihân memâlikin ĝülşen-i İrem kıldı.

Nazm:

Qılıp tedbîr ü gūşîş ü ihtimâmın

Tüz itti mülkü (4) devlet intizâmın

Zamânı °adl işide kılmay ihmâl

Cihân ehlini kıldı fâriġu'l-bâl

(5) Hâzret-i Sulţan-ı Şâhib-Kırânîniġ Öz Birâder-i Ercümendi İmâret-Şi°âr (6) Şecâ°at ve Şâr-şamşâmü'd-Devlete ve'd-Dîn Şeh-zâde Raġmanġulı Turanî İnan Memâliki (7) niġ Küffâr-ı Şerâret-mâliniġ Ġazât ve Ġuşmâliġa Buyurmaġı ve Şeh-zâde-i (8) °Âli-mekânîniġ Fermân-ı Vâcibü'l-°İz°ânı Mûcibi Bile Ĥorâsan Şavbîġa Nehzat (9) Kôrgüzüp Leşker-i Kıyâmet-eşer Merâkibiniġ Gerd ü Ġubârıdın Felek (10) Evcidin Aşurmaġı ve Efvâc-ı Zafer-şî°âr Seyliniġ Emvâcı Maġâfet-âşârın (11) Der-bend Ĥişârınıġ Etrâfiġa Yitürmegi ve Te°bîd-i İllâhî Bile Ol Ĥişâr-ı Felek-medârını (12) Mu-sahġir Qılıp İlin Kôçürmegi

Çâbü-k-süvâr ġâme-i celâdet-perdâz °arşa-i şahâyifde (13) bu yaġlıġ âġâz-ı tek ü tâz kıılır kim çün Hâzret-i a°lâ ġâġânî niẓâm-ı kavâyid-i salţanat (14) ve mehâm-ı umûr-ı memleket ve emniyyet-i fuġarâ istiġşâli ve refâhiyyet-i re°âyâ istikmâliniġ (15) ictihâd ve iştiġâlidin fâriġ-bâl ve âsüde-ġâġır boldı. Tiledi kim küffâr-ı feccâr kim (16) mûnkir-i dîn-i mübîn ve raġne-ger-i şer°-i metîn dururlar. Alarniġ indifâ° ve in°idâmı üçün ser-i sâye-rikâbı (17) nidin kim her yıl ehl-i İslâmġa küffâr-ı na-fercâmniġ istiksâr ve istişâli (545a) (1) üçün cehd-i tamâm zühürġa yitkürmek ve ġazve vü cihâd yek-rânın dâr ü'l-ġarb meydânıġa sürmegi (2) **'ve câhedü fi sebîlillâh'** emriniġ muġtezâsı bile vâcib durur. Ĥuşuşan selâġn-i şâhib-i (3) iġtidârıġa lâzım belki elzem durur. Çün bu vâcib edâsı üçün Kıızılbaş-ı bed-ma°aş (4) ġazâtıġa efvâġ-ı baġr-emvâc irsâl kıılmaġ ol Hâzretniġ ġâġır ve deryâ maġâġırıġa taşmîm (5) tapdı. Ol şecâ°at ma°rekesiniġ şîr-i şaf-şikenî ve celâdet °arşasınıġ dilîr-i (6) murâd-efġeni devlet bâzûsınıġ nîrûsı ve şevket nîrûsınıġ bâzûsı menzilet (7) ġül-zârınıġ ġülü mekremet şâġ-sârınıġ bülbülü şeh-zâde Raġmanġulı Töre rûġu'llâhu (8) rûġa kim ġükümet eyvânınıġ zîb ü zeyni Hâzret-i şâhib-kırânîniġ birâderi

°aynîsi (9) şalâbet ve mehâmetde ebnâ-yı zamândın mümtâz ve müsteşnâ şarâmet ü şecâ°atda Benî (10) Âdem arasında müşârün ileyh ve engüşt-nümâ irdi.

Meşnevî:

Öyle aña vaķâr irdi şükûh

(11) Kim anıñ allıda hacil irdi kûh

Şavletidin lerze yir erkânıĝa

Heybetidin ra°şe (12) ulus cânıĝa

Tıĝı sa°âdet feleķide hilâl

Tuĝı zafer bâĝıda nev-res nihâl

Gülşen (13) olup bezlidin eyvân-ı bezm

Tıĝıdın ol nev° ki meydân-ı rezm

Cehdi bile küfr ili (14) maķhûr olup

Sa°yi bile dîn öyi ma°mûr olup

Râyı şecâ°at sarı mâyil kilip

(15) Tıĝı Kızılbaşĝa ķâtil kilip

Küfr binâsını hedm ķılĝuĝı

Zulm âsâsını °adem ķılĝucı

(16) Tâĝĝa ger ķahrını izhâr itip

Bir dem anı yir bile hem-vâr itip

Ķaysı diyâr üzre ki (17) °âzim bolup

Feth ü zafer ikki mülâzım bolup

Ḳaysı °adū üzre ki yitkürdi at

Anı piyāde (545b) (1) itiben kıldı māt

Ḳaysı meşāf içre ki kirdi dilîr

Ḥaşmını şîr irse hem iylep esîr

(2) Ursa kolun ḳahr ile Şamşāmğa

Ḳan tökülüp çarḫ üzre Behrāmğa

Münteşir āvāzesi °ālem ara

(3) Belki çıkıp nevbeti ṫārem ara

Ḳılğay idi bolsa aḡa mesāf

Cenbiğa Rüstem öziniḡ (4) i°tirāf

Devlet-i iḳbāl enîsi idi

Şāh-ı felek-cāh inisi idi

Ḳaşdı idi (5) memleket ārāyişi

Kāmı idi ḫalknıḡ āsāyişi

İrdi ḫuzûrı bile cennet cihān

(6) Ḥāşşa Hezāresb riyāz-ı cinān

Ḥazret-i a°lā ḫāḳān-ı gitî-sitān ol şeh-zāde-i (7) sa°adet-nişān elṫāf-ı Pādişāhā-neḡa i°ṫāf-ı ḫüsrevāne bile behre-mend ve ercümendlik (8) yitkürip öz ṫarafıdın vekîl ve sipāhsālār kılıp küffār-ı bed-kirdār ḡazātıḡa nām-zed kıldı. (9) ve genc-i bî-ḡāyet merḫamet körgüzdi kim öz mülāzım-ı nuşret-iltizāmıḡa sefer esbābı (10) nıḡ tehiyyesi üçün in°ām kılgay ve yana eşnāf-ı leşkeriyyedin Özbek (11) ve Sart ve Yurtoḡlı ve Ḳaraḳalpaḳ ve Terekeme sipāhıdın Yemut ve Teke ve Çavdur (12) ve Yemreli ve Köklen ve Ḳaradaşlu ve ḡayrı her çerig kim şecā°at ve mübārezetde rezm (13) meydānı

bezm eyvânıdın efdal ve zahm-ı can-sitân-ı kânın râhat-ı gülşeni eyvânıdın (14) ekmel fehm kıllurlar irdi. Anıñ hizmetiğa ta'yîn kıldı ve cenâb-ı saltanat-meâb mülâzım-ı (15) nuşret-intisâb ve serheng-i zafer-âhengleridin zübde-i Düdmân Kıpçaq Kutluk Muhammed İnaq ve (16) Aral Qorratınıñ mümtâz ve müntehibi Muhammed Niyâz Biy Kıyât hânedânınıñ ser-âmedi mübârezet- (17) nişân Süyün Biy ve Mankıt ekâbiridin pür-şavlet Hizebr-cür'et ve Dösım Biy ve vezîr-i (546a) (1) Âşaf-hüner Muhammed Yusuf Mehter nevvâre merkadehu inisi cür'et-nümâ şecâ'at-efzây (2) yana Muhammed Bay muqarreb Hazret-i sultânî muharrem bâr-gâh-ı şâhib-kırânî şecâ'at ehliniñ qoldaşı (3) Muhammed Niyâz Yasavulbaşı ve Nayman e'âzimidin necâbet ehliğa fâyıq Baba Big Atalık ve Kıpçaq (4) ekâbiridin Devlet Hâ'ce Niyâz Biy ve Karaçalpaq ʻumdeleridin rezm meydânınıñ (5) kaplân-ı harbi Mulla Devlet-Nazar Biy ve yana bir niççe ser-dâr-ı şâhib-i haşem ve sipâh-dâr-ı hürşid-i ʻalem (6) kim her biri şecâ'at küh-sârınıñ peleng-i efhemi ve celâdet kâr-zârınıñ Rüstem-i (7) eşca'ı ve dil-âverliğ rüsümünüñ âgâhı ve künd-âvâzlığ rumüzünüñ şâhib-i intibâhı (8) ve hün-efşanlığ âsmânınıñ Behrâmı ve cân-sitânlığ meydânınıñ zirgâmı (9) irdiler.

Nazm:

İdi her biri ol şıfat rüz-mend

Ki salıp felek-i şîr boynığa (10) bend

Körünmey şecâ'atda vaqt-ı meşâff

Alar közige zerrece küh-ı kâf

İmes (11) kızsâ hengâme-i kâr-zâr

Biriniñ harîfi yüz İsfendiyâr

Hazret-i şâhib-kırân-ı kâm-kâr (12) bu mezkûr bolğan serheng ü sipâh-dârları dağı şâh-zâde-i vâlâ-tebârnıñ riqâb-ı devlet- (13) âşarı mülâzemetiğa maşşûş itip esbâb-ı eşâşe-i sefer tehiyyesi üçün alarğa hazîne ihşânı (14) dın nükdü ve firavân merhametin körgüzüp kîse-i ümidlerin leb-rîz ve ceyb-i maşşûdların (15) genc-hîz kıldı ve leşker-i

zafer-perver ve sipāh-ı kıyāmet-güster ihzār ve ictimā^cı için (16) etrāf ve memālik ve eknāf-ı mesālidge Behrām-āyin yasavullar ve zirgām-kīn sürdevüller (17) irsāl kıldı. Çün az fırsatda esbāb-ı seferni be-vech dil-h^vāh-ı müheyyā ve āmāde kılıp leşker-i (546b) (1) nuşret-eşer ve der-gāh-ı devlet-perver tarafiga etrāf ve cevānibdin ^cazîmet-güster ve hücum-āver (2) bolup maşşer izdiḥāmın pedîdār kıldı.

Meşnevî:

Ol nev^c yığıldı ḥayl-ı leşker

(3) Kim gūyā zuhūr kıldı maşşer

Toldı barı kent ü deşt ü şahrā

Yitti öyündin felekge ḡavḡā

(4) Encümdin olup ^cadūda efzūn

Gence yışdın teg oldı hāmūn

(5) Çün cihād esbābınıḡ ser-encāmı ve leşker ictimā^cınıḡ ihtimāmıdın ferāḡ (6) ḡāşıl boldı. Şeh-zāde-i felek-āşiyān Ḥāzret-i şāḡib-kırān-ı memālik-sitān (7) nıḡ işāret-i lāzımu'l-beşāreti mūcibi bile ^camel kılıp sene hicrî miḡ ikki yüz (8) kırık birde tavuḡ yılı rabū'ş-şānî ayınıḡ yigirme sikkizide Cum^ca küni kim (9) aḡsen-i evḡāt ve es^cad-ı sā^cāt irdi. Şevket-i tamām ve şadmet-i meymenet-encām bile (10) devlet ayakın sa^cadet rikābıḡa koyup himmet yek-rānıḡa rüküb kıldı ve elviye-i şerāfet-i (11) ta^cbisini utrusıda cilveḡa kirgüzüp ḡürşid-i cihān-ārā yanlıḡ ^cazîmet- (12) peymā bolup Ḳaraköl ayakıḡa tob-ḡane-i zafer-nişāne ve ordu-yı keyhān-pūy anda tüşürüp (13) ḡar-gāh-ı devlet-penāḡ ve ḡıyām-ı sa^cadet-fer-cām ber-pā kılılıp irdi. Nüzül-ı (14) meymenet vuşülü ḡabūlı bile meḡḡar-ı menāzil kıldı. Şenbe küni ol mevzi^cdin (15) köçüp cenūbiyye cānibdaḡı ḡum kim Rıḡ-i Ḥ^vārizmḡa meşḡūr durur. Andaḡ (16) vāsi^cdurur kim ^carzı tive yürüşıḡe on biş künlük yol durur. (17) Ammā tūlı ḡudūdıdın ḡiḡ kişi nişān birmey durur ve nā-hem-vārlıḡı ol miḡdār durur kim:

(547a) (1) Meşnevî:

Firāzı yuqarı evc-i semādın

Neşyi pestraq tahte's-serādın

(2) Aña ursa rahşı bād-ı reftār

Batıp tā tizgeçe bolğusı nā-kār

Şabā peyki bolup (3) qaçıda °aciz

Yite almay yolu haddığa hergiz

Ni anda bir içim sudın nişāne

Ve ger tapılsa (4) āğūdın nişāne

Hevāsı dil-güdāz ve yili cān-sūz

İkkisi hem semūm-āsā cihān-sūz

(5) Ni anda yol ve ni menzil nümāyān

Anıñ qaçıda diyü olğay hirāsān

Bu yañlığ hātır-āşār ve hem ol (6) nümūdār qumğa Tiñri te°ālā himāyetiğa i°timād ve evliyā'ullāh ervāhıdın istimdād qılıp devlet ü (7) iqbāl hem-°inānlığı bile himmet yek-rānın sürüp Dervāze Qır atlıg merħaleni vürüd-ı bahār (8) nümüdü feyzidin bāğ-ı İrem yañlıg sebz ü hürrem kıldı e ol hevl-nāk qumñıñ nişīb ve (9) firāzın bār-gāh-ı felek pāy-gāh ve serā perde-i devlet-penāh ve hıyām-ı sa°ādet-fercām ber-pālığı (10) bile reşk-i şeh-rsitān-ı çemen ve ğayret-i Firdevs-i berrîn kıldı ve andın (11) livā-efrāz-ı nehzat bolup yek-şenbe küni şeb-gır qılıp ikki menzillik mesāfetni (12) qaç itip Sağca kuduqınıñ havālîsin mu°asker-i °asākir-i firūzî-eşer ve mevzi°-i ser-evkāt-i (13) zafer-perver kıldı. Anda bir gün mütevaqqıf bolup tañlası kim dü-şenbe küni irdi.(14) Hürşîd-i cihān-tāb çābük-süvārı felek-i rıf°at-tāb mızmarı sarı °inān-tāb boldı. (15) Ol şeh-zāde-i celālet-intisāb dağı muħarrem ü muħarrebler hem-rikāblığı bile Sağca (16) eñrāfıdın atlanıp bādiye peymāy-ı °azîmet bolup yol ayrıtığa tüşti. Se-şenbe küni (17) andın köçüp

şüküh-ı kıyâmet-sütüh bile Hân kudukığa yitip kudüm-ı şerafet (547b) (1) lüzümü feyzidin ol kudukğa çeşme-i hayvân yanlıg şād-âb-ı ser-şârlıg belki havz-ı kevşer misillig (2) sır-âb-ı hüş-güvârlıg yitkürdi ve ol kiçe mesned-i izzetdeistirâhat (3) körgüzüp ayş ve işret-dâdın birdi. Penç-şenbe küni andın rüküb kılıp sipâh-ı (4) nuşret-penâh bile kadem-fersâ-yı azîmet bolup Yeke Süzen atlıg mevzi'ni leşker-gâh (5) itip durur. Andın hareket körgüzüp cum'a aqşamı kamer-i serfû's-seyr dik sür'at-i (6) lâzımu'l-hayr bile şeb-gîr kılıp Hân oyuğu atlıg menzilge kadem-i sa'âdet tev'âmı vuşülü (7) ser-efrâzlıg yitkürdi ve şenbe kiçesi dağı şeb-gîr bile kaç-ı mesâfet itip Çırla (8) kudukınıñ etrafın muhîm hıyâm-ı zafer-perver ve mazrîb-ı ilâm-ı nuşret-peyker kıldı (9) ve anda ikki kün mesned-nişîn ve ârâm-güzîn bolup se-şenbe küni Muşarlı mevzi'ğa azîmet (10) merkebin sürüp nüzül-ı meymenet şümülü bile ser-bülendlıg yitkürdi. Çehâr-şenbe aqşamı (11) şeb-gîr kılıp Çıkaraklı kumın mu'asker kıldı. Penç-şenbe kiçesi yine şeb-gîr kılıp Hân (12) töpesi atlıg menzilğa nüzül itti. Cum'a küni andın köçüp Seyyidli mevzi'in mesken-i râyât-ı (13) nuşret-âyât ve mu'asker-i asâkir-i zafer-mâşer kıldı. Anda sipâh-ı şecâ'at dest-gâh (14) asâyişi üçün üç kün tavaqquf körgüzüp se-şenbe küni andın azîmet yekrânın (15) kerem-i cevelân kılıp Çöngülni mazrîb-ı hıyâm-ı devletve menzil-i serâ-perde-i (16) şevket kıldı. Anda ikki kiçe rağbet-i tamâm bileistirâhat kılıp ser-hoş-ı (17) bâde-i işret boldı. Penç-şenbe küni andın nehzat livâsın cilveğa kirgüzüp Teke (548a) (1) ma'arifidin Mehdî Bigniñ avbasınıñ yavuığığa izdiham-ı tamâm ve şavlet-i mâ-lâ-keleâm (2) bile nüzül kıldı ve ol mevzi'de bir kün ârâm-güzîn bolup taqlası kim şenbe irdi. (3) Cevazlı merhalesi sipâh-ı zafer penâhğa ârâm-gâh boldı. Ol mevzi'de Tijen mutavattınları (4) kim Teke ve Yemreli irdiler. Yüz nev' iztirâr ve miñ türlüg inkisâr bile atebe- (5) büslıg merâsimin izhâr kılıp şeh-zâde-i kâm-kâr-ı kerem-şî'ardın girye ve zârlıglar bile (6) öz günâhlarıdın tilep

Nazm:

Didiler ki iy Hüsrev-i kâm-rân

Ni emr iyleseñ cânımızğa (7) revân

Güneh-kâr kullarmız iliñde biz

Tutarmız ne hükmi iylesen çâresiz

Eger kıtlı kılsañ (8) sezâ-vârmız

Ve ger °afv kılsañ dağı barmız

‘Velîkin ümîde ev leke °afuvvu kerem ‘

Qılıp çıkge sin (9) cürmümüzge raqam

Bu maqâl tebeyyüni oldurur kim çün şeh-zâde-i kâm-kâr bu sefer-i hayriyyet-âşârğa (10) atlanurdın evvel ol ilniñ leşüş ve harâmileridin bir niçe atlığ baş qoşup (11) bir kiçe qarakaçı yosunluğ bir az kâr-vännı yol eşnâsıda körüp malların gâret (12) qılıp irdiler. Ol cemâ°a bu hıyânet cihetidin gâzab-ı sultânîdin mütevehhim-i hirâsân (13) bolup qılğan günâhları şefâ°ati üçün °afv ümîdi bile cebhe-sây-ı sümm-i sûtür (14) boldılar. Şeh-zâde-i şâhib-i kerem cibillî muqtezâsı bile alarnıñ cerâyid-i cerâyımığa (15) raqam-ı °afv çikip siyâset-i bîmidin emân ve ölüğ bedenleriğa yağıdın cân (16) birdi ve alarğa zâbiğ yasavullar qoşup qâr-vännıñ barça talanğan emvâlin (17) istirdâd qılıp kâr-vânîlerniñ azürde köñüllerin şâd itti ve Tijen çerigin (548b) (1) hem mülâzım-ı rikâb qılıp yek-şenbe küni Cevazlı merhâlesidin kevkebe-i tamâm bile nehzat semendîğa (2) mihmîz birip Qarı Qal°a atlığ menzil kim nezh-i terîn menâzil irdi. Bahâr vüşülü (3) bile nazâret-i tâze bağışladı. Ol mevzi°de ikki kiçe bister-ârâ-yı ferâğat ve qadeh (4) peymâ-yı istirâhat bolup durur ve ol yirde Merv vilâyetiniñ hâkimi ihlâş-şî°âr hizmet- (5) güzâr Sâ°atqulı Ser-dâr kim Sultân-ı mağfûr ve hâkân-ı mebrûr Muhammed Raḥîm Bahâdur Hân-ı Cennet-mekân (6) nıñ merḥamet-i pâdişâhânesidin Merv hükümeti manşıbığa yitmiş irdi. Vilâyetdağı (7) Teke ve Salur ve Sarıq çerigi bile kim °adûda mûr ve melâhdın ziyâde irdi. Asitân- (8) büslüğ şerefiğa fâyiz bolup ol cenâb mülâzımlarığa lâyıq tuḥfe ve pîş-keşler çikti ve özge (9) etrâfdağı ildin hem gürûh gürûh çerig kilip deryâ-yı mevâcğa her cânib (10) din seyl-mesel körgüzgen dik evvâḥ-ı manşûre ve sipâh-ı qahireğa mülḥaḥ boldılar (11) ve se-şenbe küni Qarı Qal°adın köçüp nehzat°alemin cilveger qılıp gürûh-ı kıyâmet- (12) şükûh ve leşker-i maḥşer-eşer bile teprep Yağlı Töpe mevzi°in mu°asker-i °asâkir-i manşûr ve (13) menzil-i mevâkib-i ğayr-ı maḥşûr kıldı. Ol

mevzi°de Serahs ulusınıñ hānları (14) kim biri Ādfna ve biri Hān Nazar atlıg irdi ve ol ikevi andağ (15) muvaffağ ve berāber irdiler kim:

Beýt:

Ol yurt ara ol ikki yegāne

Bir Pest ü muğund aña dügāne .

(16) Barça Salur ve Aymağ halkı bile kim ol diyārda mütemekkin irdiler. Şeref-endüz-ı taq̄bīl-i bisāt (17) bolup dururlar ve cenāb-ı rifat-meābga lāyık ziyāfetler ve muvaffağ hizmetler merāsimin (549a) (1) Cehd-i tamām ve gūşış-i lā-keām bile taq̄dīmga yitkürüp şāhāne pīş-keşler ve hüsrevāne hediyeler (2) ötkerdiler ve ol menzilde Kara Hān sipāhı ve Teke ve Yemreli çerigi fevc fevc kilip (3) mevkib-i hümāyūnga koşuldılar ve ol havāliğa ol miqdār yığın yıgnaldı kim yir erkānıga (4) zelzele ve felek eyvānıga ğulğule saldı ve ol yañlıg izdiḥām bile niḫām (5) tüzeldi kim temāşā ehliniñ hūşın aldı. Belki sipihr-gehin seyri yüz miñ köz bile (6) ḫayrān qaldı.

Meşnevî:

Öyle yığıldı sipeh-i bî-şümār

Kim aña ni ḫadd idi vü ni kenār

(7) Tutdı Ḥorāsān barı tağ u tüzin

Dime Ḥorāsānnı ki °ālem yüzin

Vehmi salıp (8) yir tenige iztırār

Bīmidin eflāk oluban bî-ḫarār

Qıldı kilip her sarı (9) sansız gürūh

Yir yüzini sümm-i merākib-i sütūh

Gerd tutup °arşa-i eflākni

İyle ki leşker-i (10) kürre-i hākni

Haşrdın efvn oluban izdiĥām

Qaldı sipeh astıda °ālem tamām

(11) Dime sipeh qulzüm-i zehhār di

Mevc-i mehīb iyledi izhār di

Uşbu sipeh içre ki (12) pehlvān

Zor u şüküh içre neheng-i zamān

Barçası a°dāğa kıran salġuçı

(13) Barçası meydān-ı heycā Rüstemi

Belki veġā bîşesiniġ zayġamı

Çün ol mevzi°de leşker-i (14) kıyāmet-eşer bu yañlıġ izdiĥām bile ārām tutup esbāb-ı ĥarb ve ālāt-ı zārbğa (15) ihtimām-ı tamām bile ser-encām birdiler. Şeh-zāde-i kām-kār-ı düşmān-şikār sipāh-ı (16) nuşret şi°ārniġ cemî° ekābir-i nā-medārın bār-gāh-ı sipihr-medārniġ āstān-ı (17) sa°adet āşārıġa ündep elţāf-ı pādişāhāne ve °iţāf-ı bî-gerāne izhārıdın soġ (549b) (1) alarnıġ birbiriġa ‘**Ve şāverehüm fi’l-emr**’ emriniġ muqtezāsı bile meşveret yüzidin (2) ĥiţāb kılıp gevher-bār tilin bu yañlıġ kerem-güftār kıldı kim mundaġ leşker-i firāvān (3) ve sipāh-ı bî-gerān bile bu tarafġa °atf-ı °inān kıılmaġdın murādımız Meşhed küffārı (4) niġ cihādı durur. İmdi ol vilāyetġa sipāh-ı kıyāmet dest-gāhnı (5) kıaysı tarîġ bile yitkürmek ve Kıızılbaş-ı bed-ma°āşı aĥşāmıġa ni yañlıġ (6) çapavul urmaġ enseb ü evlā körünür.

Beyt:

Ne işi iylemeklik sezā-vārdur

(7) Kayu maşlahat lāyık-ı kârdur.

Çün ümerā-yı şadākat intisāb cenāb-ı imāret-meābdın (8) mundağ mülātefet-āşār hıtbāğa muhātab bolup durur. Merāsım-i edeb bile °atebe-i rif°at- (9) nümā-yı tof-rağığa cebîn-say bolup ihlāş kavlin astın şıdqdın çıkarıp merāsım-i (10) du°ā ve levāzım-ı şena edāsıdın soğ didiler kim iy ber-güzide-i °ālem ve iy (11) hūlāşa-i evlād-ı ādem kıyası iş kim sizniñ rāy-ı °ālem-ārāyınızğa mergüb ve kıayu (12) rüşen kim hūtır-ı cihān-güşāyınızğa maḫlūb durur. Tarıķ-i şavāb ve menşe°-i murād oldur (13) kim biz anıñ muḫf° ve münkādī dururmız.

Beyt:

Ne işge kılsa meyl erbāb-ı devlet

(14) Ol işde açılır ebvāb-ı devlet.

Şeh-zāde-i mu°allā-mekān ol cemā°ağa (15) yana luḫf ve ihşān yüzidin baķıp bu nev° mütেকellim boldı kim

Nazm

Birev rāyığa iyleben (16) iktifā

Anıñ birle iş kılmak ırmış ḫaḫā

Ne söz köñlünizge kilür atıñız

Қayu işge (17) kim nef°i köp kıatıñız

Ki bar meşveret-i sūnnet-i Muşḫafā

Kirekdür anı iylemeklik edā

(550a) (1) Çün fermān-ı °ālī-şān bu nev° mükerreren şudür tapdı. Ümerā-yı me°mür bî-ibā ve bî-ķuşūr her fikr kim (2) ḫatırığa ḫuḫūr kıldı. Zuhūrğa yitkürdiler. Ol cümledin Yemutiyye ekābiridin faḫānet- (3) şi°ār ve rāyet-āşār Kıaķa Ser-dār kim tiz-hüş ve dūr-bīnligde ebnā-yı (4) cinsiniñ mümtāzı irdi. Barķa Terekeme ḫavāyifiniñ cānibidin

didi kim Ordu-yı keyhan (5) püyda hamâl ve eşkâlnı Kızıl Kayada koyup ve yalañ atlıg bolup küffâr-ı dalalet-şî'âr (6) târâciğa efvâc-ı baħr-ı emvâc bile hareket körgüzmek yahşırâk körünür ve Özbekiye eşnâfıdın (7) ferâset-âgâh kiyâset dest-gâh Süyün Biy kim dūr-endîş ve dâniş-keş (8) kişi irdi. Fikr-i şâķib ve rây-ı şâyib bâdesiniñ sâgar-keşlikidin pūr-dil (9) ve dilirlik neş'esin tapıp mundaķ bî-ğaşy-ı tekellüm terânesiğa müterennim boldı kim bu yürüş (10) din maķşad çapmaķ ve kaķmaķ irmestür. Belki murâd yurt almaķ ve mülk açmaķ durur. (11) Bes medâric-i himmet ve me'âric-i niyyet bu yañlıg irse kirek durur kim kaķsı taraşğa (12) 'azîmet-nümâ bolsaķ ordu-yı a'lâ özimiz bile hem-râh barğay. Bu rây şeh-zâde-i (13) cihân-güşâyniñ hâtır-ı 'âlem-ârâyığa maķbül ve pesend tüşüp biy-i mezkürni 'inâyet-i (14) bilâ-ğâyet ve iħsân-ı bî-pâyân bile behremend ve ercümend itip ebnâ-yı rüz-gâr (15) din mümtâz ve ser-efrâz kıldı ve çeħâr-şenbe küni Yağlı Töpe mevzi'din devlet-i (16) kümeytiğa rüküb kılıp leşker-i bî-şümâr ve sipâh-ı cerrâr bile hareket kılıp Kızıl Kayanı (17) mu'asker-i 'asâkir-i manşür ve muħim-i ħiyâm-ı mevfür kıldı. Seraħs çerigi (550b) (1) müsellaħ ve mükemmel bolup izdiħâm-ı tamâm bile âstân-ı felek ve âşiyân mülâzemetiğa fâyiz (2) bolup dururlar. Penç-şenbe küni Kızıl Kayadın ordu-yı a'lânı köçürüp sipâh-ı bî-şümâr (3) ve efvâc-ı kıyâmet-âşâr bile nehzat merâsimin zuhûrğa yitkürüp Nevrüz-âbâd atlıg mevzi'ni kim- (4) Aķ Der-bendge karîb tağ itegide vâķi' durur- maźrıb bâr-gâh-ı sa'âdet-iltizâm ve mesken-i a'lâm-ı (5) meymenet fer-câm kıldı.

Bu muħtaşarnı oķuğuçı ve inşâ' ehliniñ zamâyir-i zî-(6) başâyiriğa ma'arûf ve mekşûf bolsun kim hem ol tağ Tūs ħal'asınıñ (7) şimâliyye cânibide vâķi' durur ve Nerre tutağığa meşhûr durur ve anıñ içideki cülgeniñ (8) ikki der-bendi bar durur kün batar taraşdağı der-bend ağızıda bir ħal'a binâ kılıp Aķ (9) Der-bend ħal'asığa mevsüm kılıp dururlar ve kün çıkar taraşdağı der-bend dehenesinde (10) Bir ħal'a ber-pâ kılıp Muzdürân ħal'asığa laķab birmişler ve hem ol tağda (11) tâ Tūs şehriğaça kim Meşhedğa iştihâr tartıp durur. Sikkiz fersahlıg mesâfet durur. (12) Ammâ Aķ Der-bend tar bir yol durur kim Ĥorâsân memâlikide bî-mişl ü bî-mânend durur. İkki (13) taraşdın ikki kayaya tâ evc-i semâğaça baş çikip durur ve Şî'a-i şüm ve küffâr-ı (14) mezmüm ol ikki kayaya ortasıda İslâm leşkeri mürürıdın müteveħhim bolup ve dıvârı (15) binâ kılmişlar

kim hařānet ve metānetde İskender Seddiĝa berāberlik da'vāsın (16) kıılır irdi ve burc ve bārūlarıdın hem ĝāyet istiĥkām ve nihāyet-i ihtimām bile çarĥ-ı mūnevverin (17) ötkerip kār-vān ötüĝü dik bir yol kıoymuşlar ve cülge içinde ikki ħal'ada (551a) (1) mutavaıttın bolup oltuĝan Kıızılbaşlar kim devlet ve ŝervet ve esbāb-ı ĥarb (2) ve ālāt-ı ŝarb bile özge küffārdın müsteřnā ve mūmtāz irdiler. Bir niççe kıışını müsellaĥ ve mükemmel kıılıp (3) oĝ ve tař atmaĝ için burc ve bārūlarĝa ta'yın itmişler tā kim nā-gāĥ yaĝıdın (4) sipāĥ yitüşse men'ci rāĥ kıılğaylar.

Meřnevī:

Tüşĝen 'aceb vaz' ile der-bend (5) irür.

Kim ni aĝa mişl ü ni mānend irür.

Öyle yirdür tar ki peyk-i ĥayāl

Niççe tereddüd bile ötmek (6) muĥāl

İkki kenārı daĝı ikki kıaya

Baş çikip ikki yanıdın tā semā

Çıkmaĝ aĝa istese (7) řaĥř-ı naşar

Bilige baĝlar niççe yirde kemer

Her sarı dīvār çikip kökge baş

Burcları (8) kün yüzün iylep ĥırāř

Anda tutup niççe Kıızılbaşı urdın

Cehd itiben (9) ol ve reh ĥıfzı için

Cem'ci itiben taş ile oĝ-ı bī-ĥisāb

Ötse 'adū atmaĝ için (10) çün řihāb

Çün şeh-zāde-i ʿālî-nijād cumʿa küni Nevruz-ābād mevziʿdin Yemreliyye (11) t̄ayifesiniñ ser-āmedidin mübārezet-nişān celādet-teveʿmān Ādî vekîlni (12) bir niççe ehl-i şecaʿān bile der-bend üstige buyurup durur. Tā kim burc ve bārūlardağı (13) nigh-bānları cezāğa yitkürüp yolni açğaylar. Meʿmūrlar fermān-ı ʿālî-şān mücibi bile (14) ve emr-i lāzımuʿl-ʿizān mücibi bile şecāʿat yek-rānın celādet meydānığa sürüp belā-yı (15) mübrem ve fezā-yı muhkem yāñlığ sürʿat-i tamām bile özlerin Der-bend ʿağzığa yitkürüp (16) t̄ayed-i ilāhî ve imdād-ı nā-mütenāhî bile der-bend nigh-bānların katl-i ʿām (17) kılip rengîn kanların seyl yañlığ tağ cülgesige revān kıldılar. (551b) (1) ve ikki ādemisin üserā kaydığa muqayyed kılip fetḥ ve fîrüz-mendlik bile kilip der-bār-ı felek miqdār (2) mülāzımlarığa tuhfе kıldılar. Bu ḥaber-i beḥcet-eşer şeh-zāde-i cihān-perverniñ semʿ-i ḥümāyūnığa (3) mesmūc bolğaç şenbe kiçesi seher hengāmıda semend-i ḥuş-licām-ı devletğa (4) rüküb kılip debdebe-i Keyānî ve kevkebe-i Süleymānî ve gürūh-ı kıyāmet-şükūh ve efvāc-ı maḥşer-i ʿulüvv bile livā- (5) efrāz-ı nehzat bolup hem ol burc ve bārū dīvārları yıktırup anıñ dik tar yolni (6) vāsiʿ vü hem-vār kıldırup yek-şenbe şabāḥı kim ḥürşid-i duruḥşānnıñ çābük-süvār zerrîn (7) külāhı sipihr kırganıda Necm eyālātı teşhîri üçün Maşriḳ merḥalesidin (8) ḥareket körgüzüp nūr-ı sipāhın hevā meydānığa sürdi. Şeh-zāde-i bî-mānend (9) himmet-bülend semendin sürüp Aḳ Der-bend Ḳalʿasınıñ ḥavālîsin mevziʿ-i bār-gāh-ı iḳbāl ve (10) menzil-i aʿlām-ı nuşret-māl kıldı ve leşker-i mevfüre ve sipāh-ı manşüre fevc fevc (11) ve gürūh gürūh der-benddin mürür kılip izdiḥām-ı tamām ve hücüm-ı maḥşer-nizām bile seyl yañlığ (12) hem ol ḳalʿa sarı meyl körgüzüp eṭrāf ve cevānibin izḥār-ı girūdār bile per-kār misillig (13) iḥāta kıldılar ve şücāʿ-yı şîr-şükūh ve ḳutelā-yı celādet-pijūh tuşluk tuşıdın (14) süren salıp ḳalʿa-güşāyılıḳ umūrığa iḳdām körgüzüp dururlar ve eṭrāfdağı (15) kemer-ğahlardın ḳādir-endāz şamḥālçı ve cezāyirçiler pey-der-pey gülüle-efşānlıḡ merāsimin (16) zuhūrğa yitkürüp küffār-ı şeytanat-şîʿārnıñ müfāriḳ-ı mezellet-āşārığa berḳ-i āfet (17) yağıdırup **‘ve ceʿalnehе rücūmen liʿl-şeyāḫīn’** mażmūnıñ ʿālem ehliğa cilve-ger kıldılar ve top- (552a) (1) endāzlıḡ rüsūmınıñ ser-kārları top-ı raʿd-āşublarını andaḳ müteʿaḳıb ve müsevvalı atdılar (2) kim ḳalʿa ehliniñ cānığa belā berḳīn dūd-ı ḥuş-fersūd

sipih-r-i kebūd yüzün tutup (3) 'yevme ye°ti's-semā-i bedhen mubîn' fehvāsınıñ Kızılbaş-ı bî-din közleriğe rüşen ittiler.

(4) Meşnevî:

Tutup ƣal°a eṯrāfın andaƣ sipeh

Ki ƣalıp ni deşt ü ni küh u reh

(5) Tiñiz dik urup ḥayl-ı İslām mevc

Ƙalıp astıda hem ḥaḍîd u hem evc

Barı tartman (6) şîr yañlığ nefîr

Öyündin ƣılıp vehm ƣarḥ-ı eşîr

Sinān keşretidin hem ol küh-sār

(7) Ƙılıp durur ƣalın neyistān āşikār

Hem ol ney-istān içre bir pîr pehlüvān

Ḥurüşende (8) ƣaplān u şîr-i jiyān

Eger bolsa resm bizde āşikār

Ƙaçar birisidin yüz İsfendiyār

(9) Bolup cem° her sarı yüz miñ gürüh

Taḥarrük bile yirni iylep sütüh

Sümm-i esb itip (10) tağnı gerd gerd

Hem ol gerd itip kök yüzün lāciverd

Kemer-gāhlardan atılıp toplar

(11) Salıp ƣal°a ehliğa āşublar

Yağıp küfr ehliğa oq-ı bî-hisâb

Niçük kim şeyâtînga (12) her dem şihâb

Sipeh bahırğa ol şıfat tüşti cüş

Ki yitti felek ivinde şür u (13) hurüş

Bolup al^ca ol baħr içre ħabâb

Ĥabâbı ki yıldın işi ıztırâb

Yağın (14) irdi kim küfr ehli ħaş u ^câm

Fenâ mücibiğa ġarq bolğay tamâm

Çün pîşîngâça (15) küffâr-ı bed-dîn rübâh-ı ħazîn dik inidin baş çıqara almas müteħaşşın bolupdururlar. (16) Ve körüp dururlar kim sipâh-ı manşure ve efvâc-ı kâhire ħamalât-ı mütevâtir ve ġazab-ı bile mütekâşir (17) bile meyl körgüzüp ol ħişâr-ı çarĥ-nümüdâr dîvârın şecâ^cat seyli bile münhadim ve Şî^ca ehliniğ (552b) (1) nâ-pâk vücüdın mün^cadim kılğı dik dururlar.

Nażm :

Uluğdın kiçik iylep âh u fiğân

(2) Çikip dem-be-dem nâle-i el-amân

Yitürdi felek üzre nâlišlerin

Amân istemekde (3) sigâlišlerin

La-cerem Tâğî Ĥân kim ol al^canığ şâħib-fermânı irdi. (4) al^ca ekâbiriniğ ^câlî-şanı Nûri kethudânı taleb-i âmân ve ^carz-ı İslâm kılıp al^cadın (5) çıkarıp âstân-ı zafer-pâs-bân cebhe-sâlıķığa irsâl kıldı. Çün Nûri kethudâ (6) inkisâr-ı tamâm ve ıztırâr-ı mâ-lâ-kelâm bile kilip mülâzım-ı nuşret lâzımlar vâşıtası bile cebîn-sây-ı (7) sümm-i mestür ve bâr-yâb-ı mevki^c-i ħuzür bolup Tâğî Ĥân başlığ al^ca ehâlî ve mevâlî (8) aşâğir ve

ekâbiriniñ taleb-i emân ve °arz-ı İslâmın muvakkıf-ı °arzğa yitkürüp (9) iltimâs kıldı kim Serahs ülkesiniñ hâkimi Ādina Kurt Hân bu bî-çäre ve nâ-tüvânlar (10) niñ minnetin köterip merhamet ve şefkat-engizni müjdesin yitkürüp ol müjde ibahâtıdın (11) ölüğ tenleriğa cân ve ecel çengidin emân birse tâ kim bu yanlığ kerem bâdesi (12) niñ neş°esidin hürsend ve hürrem bolup fâriğ-bâl ve âsüde-hâllıg bile kal°adın çıktı (13) °atebe-i felek-rifat mülâzemetiğa mübâderet körgüzgeyler şeh-zâde-i mu°allâ-şâsem kemâl-i keremdin anıñ iltimâsı (14) ilticâsın maqbûl ve mebzûl tutup Ādina Kurt Hân bile emân müjdesin belki ölüğ bedenleriğa rûh-ı (15) revân ve cevâhir-i cân müjdesin revân kıldı. Çün bu haber-i meserret-eşer kal°a ehliğa yitti. Tağî Hân başlığ (16) ekâbir ve aşâğırğa rûh-ı tâze ve ferağ-i bî-endâze yitüşüp kafes kaydığa tüş bolğan kuşğa (17) halâşlıq yitgen dik şâd ve handânlıq ile gürüh gürüh kal°adın °atebe-i a°lâ (553a) (1) tofraqığa cebhe-sâlık körgüzüp °arz-ı İslâm kılip ehl-i îmân arasığa insilâk tapdılar. (2) Şâh-zâde-i kâm-rânlarğa luğf ve ihsân körgüzüp hıyâf-hâne merhametidin hilâ°-i kıymet- (3) bahâ bahşışı bile ğam-ğın köñüllerin şâd ve hazîn cânların kayğu bendididin âzâd (4) kıldı ve alarnı köçürüp Salur halkınıñ ekâbirığa tapşurup Serahs yurtığa (5) yiberdi. Tâ kim bu °azmğa kaytmaq cezm bolsa ol ilni H°arizmğa alıp bargay

(6) Şeh-zâde-i Şecâ°at-nişânnıñ Meşhed Kaşdığa Nehzat-ı bî-gerânın Sürmegi ve Efvâc-ı (7) Sengîn Hâreketidin Tağ Erkânığa Zelzele Yitürmegi ve Tağıstân Küffârınıñ Hân-mânın (8) Nehb ve Ğaret Kılip Ğanâyim-i Firāvân Bile Mu°âvedet Cânibiğa °Ağ-ı °Inân (9) Kılganı ve Serahs Ülkesiniñ Nevâhîsiniñ Kışlağ Kılip Ol (10) Nevâhîde Mekân Tutğanı

Çün şeh-zâde-i mu°allâ-mekân Ağ Der-bend (11) ulusınıñ köçürüp Serahs cânibiğa revân kıldı. Ol il hişârın (12) kim begâyet haşîn iridi. Balta ve metîn harbi bile sipâh ehliğa yıkturup °Ce°alne (13) °aleyhe sāfilehe° mazmûnığa muvaffaq kıldırıp düşenbe küni sipâh-ı bî-gerân ve efvâc-ı (14) bî-pâyân bile deryâ-yı zehhâr ve nehng-i hün-h°âr yanlığ hareketğa kirip Mülk-âbâd (15) atlığ mevzi°ni kim Muzdürânınıñ kıble tarafığa vâki° durur. Mu°asker-i (16) °asâkir-i manşür kıldı. Se-şenbe küni andın rüküb kılip mevzi°-i bâr-gâh-ı (17) iclâl kılip nüzûl itti. Ol menzilde ehmâl ve eşkâl ve oğruğ ve partalını (553b) (1) ve sipâh-ı nuşret-penâhdın ba°zı yaramas atlıglarnı koyup alarnıñ

muḥāreset ve muḥāfazat (2) için Muḥammed Niyāz Biyni -Küçük lakabıḡa meşhūr durur- ta'yīn kılıp çehār-şenbe kiçesi (3) izdiḡām-ı tamām bile rüküb kılıp şabāḡ-ı sādık nümāyān bolḡan çağda Қозḡan (4) Қал'asıḡa yitip Yemut Yemreli ve Teke ve Salur ve Sarıḡ ve Қара Ḥān ili sipāḡın (5) eṡrāf ve cevānibḡa buyurup durur tā kim küffār-ı nā-fer-cāmniḡ eyālāt ve aḡşāmın (6) pāy köp çapavul ve dest-i fersūd taṡāvul kılgaylar ve özi alarnıḡ iziçe (7) sipāḡ-ı nuşret-vuḡūfnıḡ tesviye-i şunūfiḡa iḡdām körgüzüp çerigniḡ (8) meymene-i meymūn ve müyessire-i müyessirīn kim baranḡār ve cavānḡār irdiler. Şücā'ı kīne-güzār (9) ve ebṡāl-ı düşmen-şikār bile āraste ve pīrāste kılıp rāyāt-ı zafer-āyātını (10) cilveḡa kirgüzüp kevkebe-i ḡayret-efzā ve debdebe-i sa'ādet intimā bile bād-pay-ı (11) bādiye pey-māḡa miḡmīz birip °azīmet-nümā bolup durur.

Meşnevī:

Boluban Şi'ā kaşdıḡa cāzim

(12) Boldı bī-ḡadd sipāḡ bile °āzim

Sıḡmayın taḡ u deşt ü vādī ara

Gerdidin (13) iyleben cihānnı ḡara

°Azm itip vāḡurı bile her ḡayl

Yüz koyup Şi'ā sarı (14) öyle ki meyl

Tüzüben ḡayl ḡayl şafflarnı

Қılıp āraste ṡaraflarnı

Yasalıp (15) ihtimām birle yasav

Cilve iylep °alemler üzre yalav

Қozḡalıp bī-ḡadd izdiḡām bile

(16) Tipreben yüz tümen nizām bile

Ġulgule çarĥ evciġa yitiben

Şıķalı yir saĥtını tipretiben

(17) °Aķl anıġ kenārıġa yitmey

Belki timek işin ĥayāl itmey

Bu yaġlıġ sipāh-ı miskīn (554a) (1) ve efvāc-ı kıyāmet-āyin bile Ķarasu kenārı ve Kenefsī Ĥiŗārı üstidin ötüp (2) pîşin çaġı Kene Kōŗi Ķal°asın sipāh-ı zafer-nişān bile muĥîṭ-i bî-gerān yaġlıġ ihāṭa (3) kılıp hem ol sā°at ve ol ehlin māl ve eşyā'sı bile ĥabṭ taŗrifiġa kirküzdi ve (4) ol mevzi°ni °asākir-i mansūre ve leŗker-i ġayr-i maĥşūraġa mu°asker kılıp ārām-güzīn ve mesned- (5) nîşin boldı ve ol yirdin Ĥazret-i İmām °Alī Rızā °aleyhe't-taĥiyyete ve's-şinānī ziyāret kılıp (6) anıġ rūĥ-ı pākidin fütūĥ-ı bî-ġāyet ve feyz-i bî-nihāyetġa müŗerref boldı ve ol mevzi° (7) küffār-ı feccārniġ nehb ve ġāreti üçün eṭrāf ve cevānibġa me'mūr bolġan ġāziler kim (8) rüz-gār şücā°sınıġ ser-firāzı ve mümtāzı irdiler. Gürūĥ gürūĥ bolup her gürūĥ (9) öz ser-kerdesi bile bir ṭarafġa ılġar kılıp irdiler. Barçası izlik izidin (10) üserā-yı bî-şümār ve ġanāyım-i bisyār bile kilip mülāzemet şerefiġa fāiz boldılar. Ammā (11) çerig ehlide kiŗi az irdi kim Ķızılbaş Biy başdın yir esīr ü dest-gīr (12) kılmaġan bolġay belki ekŗer sipāh ikki ve üç esīr dest-i taŗrifiġa kirküzmiŗ irdiler. (13) Ve özge eşyādın bir kim kötere alġança olcaġa mutaŗar-rıf bolup durur.

Meŗnevī:

Çü (14) her sarı yüz urdı ĥayl-ı leŗker

Ķılıp pā-māl küfr ilin ser-ā-ser

Alıp taġ içre (15) tapıp niçce ķurġan

Esīr iylep ilin mālını talan

Bolup ġāret Ķara Maġlay Ķızılbaş

(16) Ķalıp ni merd ü zen ni ķarı ni baş

Ata oğlınıñ ahvālīga yıǵlap

Oğullar (17) hem ata hālīga yıǵlap

Ana kız hasretidin tartıp efǵān

Ƙız ana miñnetidin (554b) (1) yıǵlaban Ƙan

Bu şurişdin tüşüp °ālemǵa āşüb

Ni °ālem nıl-gün-ı t̄āremǵa āşüb

(2) Bolup küfr ehliǵa rüz-ı Ƙıyāmet

Velî İslām ilige °ıd u °işret

Alıp her hayl perde-i bî-şümāre

(3) Metā° u mālǵa ħod ni şümāre

Kişi Ƙalmas ki sansız olca almay

Tutuban tā şemā°ānı (4) birbiri Ƙalmay

Tutup Ƙoşlarǵa Ƙul bisyār bisyār

Ükülüp olca hem ħar-vār ħar-vār

(5) Bolup bāzār leşker-ǵeh fezāsı

Ki bir pul bolmayın yüz Ƙul bahāsı

Velikin Ħaşan °Alî Mirza (6) kim Meşhed şehriniñ ħākim-i fermān-revāsı iridi. Sipāh-ı İslāmniñ (7) a°lām-ı nuşret iltizāmınıñ mähçe-i duruñşānın öz aǵdın müşāhede itti ve kūs-ı kebürge (8) āhenginiñ şadā-yı şūr-nişānın sāmı°-i idrāk bile işitti. Żalālet-i zātı ve şerāret-i (9) meşı°si anı Ƙoymadı kim kevkebe-i vālāǵa istıķbāl Ƙılıp Ƙılāde-i itā°atǵa (10) muǵallid bolǵay lā-cerem ğāyet serāsime ve hirāsānlıǵdın Ƙal°a ekābiri bile ittifaķ Ƙılıp (11) dervāzelerni taş ve tofraķ bile medrūs ve maţmūs Ƙıldırıp (12) sa°y-i vāfir ve ğuşış-i mütekāşir bile Ƙal°a ħırāsetiǵa Ƙıyām körgüzüp durur. Ni kiçeler (13)

râhat kıluğā ārām ve qarārı bar ve ni kündüzler ferāğat taparğā kuvvet-i medārı. (14)
 Ve şehre ehli galebe-i havfdın cān çikip it yañlığ feryād ve fiğānın sipihr gerdānın (15)
 aşurup dururlar.

Naẓm:

Hişār içre küfr ehli bolup maḥşūr

Aşurdu çarḥdın efgānı ile (16) şūr

Bolup kündüz işi her yan yügürmek

Kiçe yüz vehmdin it yañlığ ürmek

(17) Çün bu yañlığ ğavğā-yı kıyāmet-nümā °alālā-yı ḥayret-efzā ile ikki kün ötdi.
 (555a) (1) Cemî° ümerā ve ser-dārlar ittifāk bile şeh-zāde-i °ālem-penāhnıñ (2) bār-gāh-ı
 sipihr-iştibāhı °atebesiniñ ḥāḳ-būsılığā müşerref bolup izhār-ı inkisār ve ıztırār (3)
 bile °arż kıldılar kim Meşhed şehriñiñ hişārı beğāyet ḥaşın ve ulusı (4) kāfiri bî-dîn du-
 rur ve āsānılığ bile fetḥ kılmāḳlıḳ yoktur. Nidin kim ol cemā°a niççe (5) yıllıḳ ğalle ve
 aşığ birle toḳtur ve sipāh-ı manşüre mütevaḳḳıf bolup ol ḳal°a muḥāşarasığā (6) iştiğāl
 körgüzmek muḥāl körünür. Nidin kim çerig ehli içre māl-ı (7) ğanāyim-i bisyār ve üserā-
 yı küffār-ı bî-şümār ve alarnıñ zabṭ ve ḥıfzı düş-vār üzre (8) düş-vār durur ve āb-rū ki bu
 der-gāh-ı mülāzımlarığā dest birdi. Hiç bir pādişāhğā müyesser bolmamış (9) durur.
 İmdi °azîmet-i °inānın mürāca°at meydānığā ma°ṭūf itmek beğāyet ehemm ve evlā durur.

(10) Naẓm:

Ḳış şiddetiniñ rencidin bolur ulağlar nā-tüvān

Barça çerig ehli bolur hem °āciz ü hem (11) ḥaste-cān

Meşhed Hişārı fetḥini ger zor itse ḥāḳ saña

Düş-vār (12) imesdür bu ṭarafğā kılmāḳlıḳ yana

Çün şeh-zāde-i kām-kār körüp durur kim ümerā-yı (13) nā-medārniñ sözleri haqq ve başdın ayakı şıdık-ı muṭlaḳ durur. Alarnıñ (14) maşlaḫatların maḳbül ve iltimāsların mebzül tutup penç-şenbe küni devlet ü (15) iḳbāl bile kümeyt-i iclālğa rüküb kıılıp °inān-i inşırāfını mu°āvedet tarīḳiğa mutaşarrıf kııldı (16) ve leşker-i seyl-eşer bile nehzat körgüzüp çoḡgannı °asākir-i zafer-perverğa mu°asker itti. (17) ve anıñ °imāret ü bināların ḫarāb ve vîrān kıılıp cum°a küni andın köçüp Çār-Günbedğa kim buna (555b) (1) ve oḡruḳnı anda ḳoymış irdiler. Nüzülü tarāvet şümülü feyzidin bostān-ı (2) İrem dik nazāret-i tāze ve nezāhet-i bî-endāze yitkürüp durur. Şenbe küni andın Ordu-yı (3) keyhan püy bile köçüp Muzdūrān Ḳal°ası cānibiğa °atf-ı inān kııldı ve anıñ (4) ili cān ḫavfidın ḡārlarda pinhān ve firāri bolmış irdiler. Ol ḫişārını (5) yıḳıp yir bile hem-vār kıılıp hem ol kiçe anda istirāhat körgüzüp dururlar. (6) Yek-şenbe küni andın rüküb kıılıp izdiḫām-ı tamām bile taḡdın çıḳıp Şora Ḥan (7) atlıḡ mevzi°ni kim anı Şoruḳ hem dirler. Mesken-i a°lām-ı zafer-perçem ve muḫîm-i ḫıyām-ı (8) devlet-tev°ām kııldı ve dü-şenbe küni köçüp Şora Ḥannıñ aşakraḳda (9) bir menzilge nüzül itti se-şenbe küni ol mevzi°din köçüp nehzat şeb-dîziğa (10) mihmîz birip cüyüş-ı deryā ḫurüş bile cüşğa kirip Tijen Deryāsınıñ (11) ḳible sāḫilin vürüd-ı tarāvet-nümüdi feyzi sır-āb ve ser-şār kııldı. ve ol mevzi°de (12) tört kün mütevaḳḳıf bolup hengām-ı tevaḳkufda mezkür deryāniñ arḳa cānibide kim Seraḫs muzāfātıdın (13) durur. Sipāh-ı nuşret-penāh Gence Yışığa lāyıḳ-ı °arız ve °umḳı köñül ḫ°āḫişiğa muvaffaḳ bir senger-i vüs°at- (14) eşer ḫafr kııldurdu. Yek-şenbe küni hem ol Sengerniñ āḡüş-ı ümîdin şāhid-i (15) duḫülü ve fezā-yı temennāsın feyz-i nüzülü bile memlū° ve meşḫūn kııldı ol ḳışlaḳda (16) illig kün iḳāmet mesnedide istirāhat körgüzüp durur. Tā kim leşker-i nuşret (17) eşer āsüdeliḡ ve avlaḡ ve merākib āsāyişi tapḡaydın soḡ Ḳızılbaş-ı zalālet-(556a) (1) intimāniñ ḳaşdığa °azîmet-nümā bolḡay

Eyyāmı Tavaḳkufda Zuhūriğa Yitgen Ba°zı Vāḳı°āt (2) niñ Dāstānı ve Şeh-zāde-i Ḳām-Kārniñ Mürāca°at Ḳılmaḳniñ Beyānı

(3) Çün şeh-zāde-yi nuşret-ḳarîn hem ol ḳışlaḳda ārām ḡuzîn boldı. Üserā-yı bi-pāyān ve (4) ḡanāyım-i bî-gerānnıñ ḫums dutmanıñ muvaffaḳ-ı şer°-i aḫz kıılıp ümerā ve ser-kerdelerge (5) in°ām ve şücā° ve mütehevvirlerge hem ol in°āmdın kām yitkürüp anı

ölgen ve zaḥm-dār bolġan (6) mübārizlerġa daġı iḥsān-ı firavān ve baḥşış-i bî-gerān bile behre-mend ve ercümendlikler (7) yitkürüp durur. Huşūşan Serahş ulusın kim şāyeste ḥızmetler taḫdīmiġa iḫdām (8) körgüzüp irdiler. Emvāl-i mevfūr in^cām ve elṭāf-ı nā-miḫdār izḥārı bile özge leşkeriyye (9) dın mümtāz dāver-i eşbāhı arasında ser-efrāz kıldı. Çün bu kışlaġda (10) köp ḳāziyyeler rüy birdi. Andın ba^czı icmāl ṭarīḳi bile raḳam silkige çikgüm durur.

(11) İnşā'allahu te^cālā ol cümledin biri ol durur kim Derigiz Ḳurġanınıñ (12) ḥākim-i ^cālī-şānı Bigler Ḥān kim o ḥavāliniñ mîr-zebānı durur. İṭā^cat ve ^cubūdiyyet (13) izḥār kılıp der-gāh-ı cihān-penāhġa lāyık köp tuḥfe seris at ve bir niççe yaḫşı at irsāl (14) kıldı.

Beyt:

Ḳılıp ^carż kim biz saña bendemiz

İṭā^cat yolıda (15) ser-efgendemiz

Yana biri oldurur kim şehzāde-yi ^cālī-şān eṭrāf ve eknāf (16) daġı memālikniñ ḥavāniniġa ilçi-yi kār-vān ve süferā-yı bisyārān merḥamet-i da^cvet (17) yüzidin irsāl itip durur. Ol cümledin biri ol durur kim der-gāh mülāzımlarıdın bir (556b)(1) ilçi-yi rikākeb-nişānnı Herāt memleketiniñ pādişāh-ı nāfizu'l-fermānı şāh Kām-rānġa (2) kim atası Maḥmūd aña taḫt ve tācın tapşurup özi şehr-i Ruba (3) içide ārām-güzİN ve küşe-nişin bolmış irdi. Yiberip durur çün (4) ilçi fermān mücibi bile ḳat^c-ı menāzil ü beyābān kılıp şāh Kām-rānġa peygām-ı sa^cādet (5) intizāmı yitkürüp durur. MezāmİN-i devlet-āyiniġa muṭṭali^c bolġaç ata ve oġul altun tapġan (6) ḳul dik ḥursend ve ḥurrem bolup ḳāşıdnı ta^czīm-i tamām ve tekrīm-i mā-lā-keLām bile behre-mend (7) kılıp bir ilçi-yi ḥuş-mend bile aña maşḫūb itip tuḥfāt-ı kirāmend bile irsāl (8) kıldı ve bu mazmūn bile bir kitābet yiberüp durur kim biz cemā^ca ebān^c-an-ced hem ol āstān (9) niñ iḥlāş-güsteri belki ol ḥānedānnıñ kerem-perveri dururmız. Bu devlet-geh (10) Tiḡri te^cālā bizge bir-miş aña ol düdmānnıñ imdād ve ilṭifātı sebep irmiş.(11) Maḳşūdımız ol yaḫşılıġ mükāfātın edā ḳılmaḳ ve ol cenāb ḥızmetlerin ornımızġa (12) lāzım bilmek durur. Eger

bu yürüşleride sipāh-ı girān ve genc-i firāvān (13) nāgehān ḥācet ü der-kār bolsa işāret-i vālā yitüşgeç bî-te^callül ve bî-ābārdān ve yana (14) ḳoldın kilgen ḥizmet bolsa ^ciyān ḳı-lurmız. İlçiler feraḥ-ı tamām bile kilip ^catebe-i a^clā (15) cebhe-sālīḳıḡa müşerref bolup kiltürgen pîş-keşlerin ötkerip dururlar. Ve yana ol kim (16) Türbet ḥākim-i Muḥammed Ḥān Ḳarayî Veled ^cİsî Ḥān Ḳarayî kim Ḳarayî ehliniḡ (17) ser-dār ve fermān-revāyı irdi. Aḡa daḡı bir kār-vān resüli-^cināyet yüzidin (557a) (1) revān ḳıldı.

Ma^clūm-ı ḥāḡır-ı eşref bolsun kim:

Muḥammed Ḥān Ḳarayî niççe yıldın (2) atası mesnedin orun ḳılıp ābā vü ecdādı rūsūmı bile güm-rāhlıḡ (3) yolıda rāsīḡ-dem bolup mezheb-i nā-ḡaḡḳ ihtimāmıda ^cömrin ve evḳātın tebāḡ ḳılır irdi. (4) Velīkin ^cāḳıbet Tiḡrı te^cālā luḡf ve ^cināyet yüzidin aḡa tüz yolnı hidāyet ḳılıp (5) bu tārīḡdin ikki yıl evvel serāy seniyyesi imān nūrıdın meş^cal tapıp dīn şerbeti (6) lebin çüçütüp Şi^ca mezhebin terk tutup irdi. Hem ol fırsatda seyr inkişāfı (7) üçün bir maḡrem-i ḡāşnı ^carż-ı ihlāş ḳılıp ḡazret-i şāhen-şāḡ-ı felek-cāhnıḡ (8) der-gāḡ-ı ^cālem-penāḡıḡa yibermiş irdi. Ḳızılbaş ehliniḡ dīn (9) āyīnin terk itip müselmānlıḡ devlet-i iḳbālīḡa yitgüm durur. Çün ḳıçık ḡarındaşı (10) kim küfr ü zalālet küçesiniḡ avbaşı irdi. Bu vāḳı^cadın āḡāhlıḡ (11) tapıp Meşhed diyārıdın bir niççe küffār-ı siyeh-kār bile ılḡar ve özige anıḡ biglerini (12) müttefiḡ ve yār ḳılıp ḡabersiz anıḡ başıḡa yitip mekr ü telbīs bile tutup maḡbūs (13) ve ayaḡıḡa bend salıp tümen miḡnet bile meⁿnūs itip durur. Özi (14) anıḡ özige ḡākim-i bilā-istiklāl bolup Şi^ca rūsūmı revāciḡa iştiḡbāl körgüzüp (15) ve bu hengāmda şeh-zāde-yi ferḡunde-nāmniḡ Meşhed üstige kilgennin (16) ve Ḳızılbaşlarḡa ni işler ḳılḡanın işitgeç ol il ekābiriniḡ (17) köḡül-leriḡa siyāset-i pādişāḡı ve ḡazab-ı nā-mütenāḡıdin bir emr-i bî-ḳıyās mütevellī (557b) (1) bolup hem ol cülge ehli başdın ayaḡı müselmānlıḡ izḡārıda ittifāḡ (2) ḳılıp Muḡammed Ḥān Ḳarayīniḡ bendin uşatıp ḡabsdin çıḡarıp (3) memleketniḡ ^cinān ve ihtiyārın anıḡ ḡolıḡa tapşurup ḳılḡan ḡünahlarıniḡ (4) ^cafvı üçün ayaḡıḡa baş urup dururlar ve inisi ayaḡın bend ü zindān-ı (5) beliyetde mest-mend itip dururlar. Çün şeh-zāde-yi kām-kārniḡ Resül Dāniş atası (6) devlet yaḡlıḡ anıḡ ser-vaḡtıḡa yitti. Behcet-i tamām bile ser-iftihārın sipihr ü dārıdın (7) ötkerip durur ve ilçiniḡ başıḡa naḡd-i firāvān belki cevher-i cānın (8) saḡıḡ ve işār ḳılıp bendliḡ ve ḡizmet-ḡarlıḡ merāsimin envā^c-i tekrār

bile izhâr (9) itip durur ve öz a^cyânıdın bir resûl-ı ihlâş-nişânı koşup kulluk izhârı (10) bile bir ^carîza-dâşt ve yahşî tuhfeler bile ^catebe-i felek-mişâlğa irsâl kıldı ve bu tarikada (11) özge cânlardın hem ilçiler kilip âstân-büslig şerefin tapıp (12) izhâr-ı ^cubüdiyyet kılip pâdişâhlığğa pîş-keşler çikip eltaf-ı firāvân ve (13) i^ctaf-ı bî-gerân bile ser-efrâz ve şâd-mân bolup kaytıp dururlar.

(14) Beyt:

Bular zikrini bir bir itsem raqam

Söz itnâb sarı çike rîg-i kalem

Ve yana ol kim (15) Hâzret-i şâhib-ķırân-i Süleymân-mekân âstân-ı sipihr-âşiyân maħrem-i hâşlarıdın şıdķ (16) ve ihlâş rüsümıda mümtâz Kedây Niyâz Muħarrem bile hilâ^c-i firāvân ve genc-i bî-gerân zerrîn (17) kemerler ve tılâ ħançerler ve özge esbâb ve edevât kim sipâh-dârlarğa ħâcet ve ehl-i sipâhğa (558a) (1) zarûret durur. Niççe kaťâr üstür-bâr ber-dârğa yâr kılip şehzâde-i ^câlî-tebârğa irsâl (2) kıldı ve özge ümerâ-yı nâm-dâr ve ekâbir-i şâhib-i iktidâr ve özge devlet ve (3) a^cyân-ı Hâzretdin her kim öz ħuşûşiyetiğğa lâyık tuhfe ve hediyeler yiberip dururlar. (4) Tâ kim müşerref-i kabûl bile behre-mend bolğaylar ve mezkûr Muħarrem bile ikki ser-kerde (5) nâm-zed boldı. Biri ^câlî-nijâd Şâh Murâd Big biri gerdün-maħâl Şağal Yüzbaşı (6) irdiler. Çün alar kadem-i sür^cat bile kať^c-ı meşâfet kılip Seraħs ülkeside mezkûr (7) bolğan kışlağda cenâb-ı rif^cat-meâb mülâzemetiğğa yitip Hâzret-i sulţân-ı şâhib-ķırân (8) niğ selâm-ı sa^câdet-nizâm ve peygâm-ı merħamet fer-câmın ^carz kılip barça kiltürgen (9) eşyâ-yı bî-intihânı nazar-ı enveri pîş-gâhığğa yitkürüp dururlar. Şeh-zâde-i muħterem (10) luťf ve kerem bile aħvâl pürsişlikıdın soğ alarğa nevâzişler bile ser-efrâzlık (11) yitkürüp durur ve kiltürgen zer ve özge eşyânıñ tamâmın sipâh ehliğğa (12) in^câm-ı ^câm kılip durur. Yana biri oldur kim:

Hem ol nevâhîniğ etrâf ve eknâfıda (13) mutavaťtın ve mütemekkin bolğan Terrekeme tavâyifi kim egerçi müselmân ve müselmân-nişân irdiler. (14) Velikin niççe ^cömrđin öz râyları bile iş kılip şer^cat aħkâmıdın (15) ber-ķirân irdiler. ħuşuşan zekevât farzınığ farîzin edâ kılmay belki ni yağlığ (16) edâ kılmaknı bilmey ħarâm ve ħelâlnı

nazar-ı °itibārîğa ilmey māl cema°atığa (17) iştiğāl körgüzür irdiler. Ol cemā°anıñ mağfi-ret-nişān Muḥammed Rahîm Bahādır Hāndın (558b) (1) özge hiç pādişāh zor-dest taḥkîmi bile başın best kılmamış irdi velîkin (2) ol Ḥazret dağı alarnı rām kılmak için zekātın bi°l-tamām almamış irdi. (3) Çün şeh-zāde-i bî-hemāl bu aḥvālni kördi. Ol ṭāyife-i zālınıñ emvālin (4) ḥelāl kılmak için Merv serḥaddidin tā Eḥlāğaçā ḳaysı yirde erbāb-ı māl bolsa (5) ve şeyḥ ve şābbdın māl naḳdide şāḥib-i nişāb tapılsa zekāt aḥzı için °āmiller (6) ve ol °amel °ulūmığa kāmiller yiberip az çağda ol ilniñ zekātın muvaf-faḳ-ı şer° aldılar. (7) Ve Yana Biri Oldur Kim :

Ol kışlaḳda sipāh-ı nuşret-penāh fevc fevc bolup (8) her fevci deryā-yı zehḥār dik mevcğa kirip eṭrāf ve cevānibdağı Kızılbaşğa (9) çapavul urup ḳatlı ve ğāret ve aḥz-ı ğānîmet kılıp kilür irdiler. Ol cümledin (10) bir gürüh Nişābūr ehliğa ğavġā ve şūr salıp ğānāyım-ı mevfūr bile kildiler ve yana (11) Pür Bulag Ğuryānğa °āzim ve Büluc ehliniñ nehb ve ḳatlığa °āzim ve cāzim bolup (12) diyār ehliniñ barça emvālin dest-ġîr ve ḥānınıñ °iyāl ve eṭfālın esîr kılıp feraḥ-ı (13) tamām bile kildiler ve yana bir gürüh Ḥāf üstige barıp ve ol mülk ara (14) köp işler başḳarıp ğānîmet-i firāvānğa mutaşarrıf bolup ḳaytdılar. (15) Yana bir fevc Sebz-vār tarafiga ılgar itip ve ol diyār ehlin tārūmār kılıp üserā-yı (16) bî-şümār bile yandılar ve yana niççe efvāc-ı keşîr kim alar zıkrini bir bir raḳam kılmakda (17) ḳalem izḥār-ı taḳşîr kılır. Her fevci niççe kerret Kızılbaş ehlin esîr ve ğāret kılıp barçası (559a) (1) ḥüş-ḥāl bolup ḥaddin efzūn māl bile kilür irdiler.

Nazm:

Birev kızlar āġüşın (2) ḳām alıp

Birev toġmalar ḥizmetiğa salıp

Birev zer bile kām-rānlıġ (3) tapıp

Birev o māl bile şād-mānlıġ tapıp

Ḳılıp leşker ehli ser-ā-ser neşāt

Bu yaḳlıġ (4) idi niççe kün inbisāt

Yana ol kim bu hâlin eşnâsıda leşker-i firûzî-eşerdin dâd taleb (5) belki Şî'a eh-
 lidin yâd taleb tutup Meşhed eṭrâfin taht ve tâz kılıp ğanâyım-ı (6) bî-endâz bile
 mürâca'at kıldılar ve Meşhed astığa yitgende hurrem ve ihtiyât (7) ser-rîştesin ḳolıdın
 birip bir mevzi'ğa nüzül ittiler. Ba'zı ulus ta'âm bişürmek (8) esbâbın tüzüp ba'zı hayl
 oyukığa meyl körgüzüp dururlar. Bu hengâmda Ḳızılbaş (9) ehli izdiḥâm-ı tamâm bile
 şehrdin çıkıp ehl-i İslâm üstige ḳoyuldılar. (10) Çün cihâd ehli bu hâldin âĝâhlıĝ taptılar.
 Uyku ḥallığa hayr-bâd kılıp ĝâyet çâbüklüĝdın (11) atlarığa süvâr bolup küffâr ḳâr-
 zârığa mübâderet körgüzüp dururlar. Bâ-vücüd azlık (12) Ḳızılbaş leşkeridin kemlik
 çikmey savaş ve telâş ḳılır irdiler tâ ki (13) Teke haylı terk-i 'âr kılıp firâr-ı ihtiyâr ittiler.
 Bu hâl vuḳû' tapĝaç küffâr-ı bed-kirdâr çerigi ĝâlebe (14) kılıp ehl-i İslâmın bir niççe
 şeh-süvâr şikest-i şahâdet tapıp bihişt-i (15) berîngâ 'azîmetin ihtiyâr ittiler. Ol cümle-
 din Yemutiye ser-âmedidin şecâ'at ve mübârezet (16) fûnûnıda yek-fen Ata Niyâz Mer-
 gen kim şîr-i ĝurrân ve bebr-i durrân yanlıĝ küffâr-ı bî-imânĝa cümle (17) yitkürüp
 muḳâtele meydânıda cevelân ḳılır irdi. Nâ-gâh taḳdîr-i Hudâ bile (559b) (1) atı yıkılıp
 atdın cüdâ boldı ve Ḳızılbaşdın bir ĝürûh-ı pelid anıĝ üstige hücüm (2) kılıp şehîd ittiler
 ve andın özge bir niççe kişi İslâm ehlinin küffâr çerigi ḳolığa esîr (3) bolup dururlar.
 Çün ol hayl bu yanlıĝ aşüfte-ḥâllıĝ bile der-gâh-ı felek-mişâl mülâzemetiĝa kildiler. (4)
 Şeh-zâde-i bî-hemâlnıĝ nâyire-i ĝazabı iştiĝâl tapıp çerig cemâ'atın ihtiyâr itip (5) tevâbi
 'i sipâsıĝa car ḳıldurdu. Tâ kim sipâh-i bî-şümâr ve leşker-i kîne-güzâr bile (6) Meşhed
 üstige hırâm körgüzüp Ḳızılbaş ehlinin intiḳâm tartĝay bu aḥvâl (7) ḥılâlıda H'ârizm-i
 Firdevs-bezm cânibidin Ḥâzret-i şâhib-ḳırân-ı ĝîtî-sitân (8) nıĝ nişân-ı 'âlî-şânı yitüşdi.
 Bu maзмûn bile Şeh-zâde-i kâm-kâr yarlıĝ-ı (9) muḥabbet âşârını körgeç bî-tavaḳḳuf ve
 bî-direng mürâca'at ṫarîḳi bile âheng kılıp der-gâh-ı felek (10) iştibâh ziyâretiĝa müte-
 veccih bolsun. Nidin kim firâḳ müddeti ziyâde uzak ve iştiyâḳ (11) ĝamı ḥaddin
 füzünraḳ bolup durur ve sipâh ehli daĝı fersüdeliĝlar (12) çikmiş durur. Kilip ol cemâ'-
 aĝa hem âsüdeliĝlar yitkürsün. Çün nişân-ı (13) sa'âdet-bünyân şeh-zâde-i vâlâ-
 mekânĝa yitüşgeç devlet erkânın ve leşker a'yânın bâr-gâh-ı (14) sipihr-dest-gâhĝa ün-
 dep yarlıĝ maзмûnıdın barçasın ḥaber-dâr kılıp didi kim

Beyt:

Nidür (15) maşlahat imdi ni'tmek kirek

Diñiz kim kıayan nehzat itmek kirek

Alar dip dururlar kim (16) Hâzret-i şâhib-kırânîniñ fermân-ı °âlî-şâni vâcib durur ve bu vâcibni (17) tutmaqlık münâsib eger Tiñri te°âlâ saña Meşhed mülkiniñ fethin naşib kılsa ne kilmeklik (560a) (1) düş-vâr ve °acib irmes. Şeh-zâde-i devlet-penâh hıdv-i hürşid-külâhniñ iltimâsın päs (2) tutup yarlıgın kabûl közige sürtüp barça Terekeme ehliniñ a°yânı ve muı° olğan illerniñ (3) hânığa ve ser ü pây-ı şâhâne ve nevâziş-i hüsrevâne bahşışı bile ser-bülend ve ercümendliğlar (4) yitkürüp ruşsat birdi ve Aq Der-bend ilin Serahs ülkesidin H°arizm (5) tarafığa köçürüp ve dü-şenbe küni özi köç izinçe Serahs nâhiyetidin devlet ü iqbâl (6) bile köçüp Hudây Birdi Ölgen atlığ bir kumu nüzül itti. Andın se-şenbe akşamı (7) köçüp şeb-gır kıılıp Taş Ribâtnı mu°asker-i °asâkir-i nuşret-mâşer kıldı. Çehâr-şenbe (8) andın nehzat körgüzüp Merv Deryâsınıñ kenârı ve Ğarîb Ata °aleyhi°r-rahîmeniñ (9) civârığa nüzül-ı şerâfet vüşülü °Ayne°l-Hayâtîniñ füyüzâtıdın bahrû°n-necât yañlığ sır-âb (10) ve şâd-âblığ yitkürdi ve ol mevzi°de dört kün tavaqquf kıılıp yek-şenbe küni deryâdın (11) °ubür itip Qar Töpeni maızıb-i bâr-gâh-i iqbâl ve menzil-i ser-perde-i iclâl kıldı (12) andın üç kün istirâhat körgüzüp penç-şenbe küni rüküb kıılıp sipâh-i nuşret-penâh (13) leşker-i zafer-dest-gâh bile kumğa kirip kat°-i menâzil ve tayy-i merâhildiñ soñ (14) taht mevzi°in mu°asker kıılıp kadem-i meymün-i şerâfetidin felek tahtığa berâber itti ve anda (15) ikki kün ârâm-güzîn bolğandın soñ hareket körgüzüp kadem-i müsâra°at bile (16) kat°-ı mesâfet kıılıp Ceyhün kenârığa çıkıp nüzül-ı hümâyûni bahârıdın Qabaqlı mevzi°in Bihişt- (17) nümün kıldı ve anda ikki kün mütemekkin bolup çerig ehlin qaravulıdın yiberip özi maşşüş mülâzımlar (560a) (1) bile zevraq-ı tüz-reftârğa minip Ceyhün sevâhilin seyr ü temâşâ kıılıp menâzil-i mütekeşşire kat°ıdın (2) soñ Hezâresb şehride öziniñ tarab-hâne-i sheb-nişânesiğa feyz (3) nüzülü bile nazâret-i bî-endâze yitkürüp durur. Andın rüküb kıılıp izdiñâm-ı tamâm bile Yañı (4) Arıq havâlîğa nüzül kıldı. Tañlası tal°a-i şubhdın şevket-i tamâm şavlet-i mâ-lâ-(5) kelâm bile båd-pay-ı peymâğa rüküb kıılıp âyîn-i Hüsrevâne bile Ramazân ayınıñ (6) üçide dü-şenbe küni şehr-i Hayvâkğa kirip feyz-i nüzülüdın Erg için reşk-i (7)

havernağ kıldı ve Hâzret-i hüdîv-i kām-kārniğ dîdâr-ı hürşîd-envârı leme^câtıdın (8) köñül eyvânın münevver ve bahâr-ı iltifânı füyûzâtıdın közi gülistânın çarâvet-eşer kıldı.

(9) Nazm :

Ni hoş bolğay ki ikki yâr-i mehcür

İçip vuşlat şarâbın bolsa mesrür

(10) İkev biri birisi birle quçuşğay

Ağa bu bu ağa maqbül tüşgey

Ve bu sefer-i zafer-perverniğ (11) imtidâdı yüz yigirme üç kün irdi ve Hâzret-i pâdişâh-ı kerem-dest-gâh Aq Der-bend (12) ilige merhamet ve şefkat körgüzüp yâdıda yir birip barçasın ol mevzi^cde mütemekkin (13) kıldı. Hâlâ bir uluğ il bolup oturup dururlar ve bu seferğa üstâd-ı mağfûr (14) ve mevlânâ-yı mebrûr belâgat-intisâb Mûnis Mîrâb saqyallahu sirrahu ğazve-i ekber na^catnın (15) târih tapıp durur ve şeh-zâde-i kām-kārniğ medhîde yana bir târih bitip andağ kim

(16) Târih:

Töre Hân şeh-yâr-i mülk-i devlet.

Ki oldur bu zamân içre Sikender

Hilâfet (17) burcıda tâbende hürşîd

Celâlet dürcide raşşende gevher

Humâyûn-ı âfitâb-ı evc-i iqbâl

Uluğ (561a) (1) şeh-zâde-i ferhunde ahter

Şerîf ism-i sa^câdet-i hâtemide

İrür Raḥmanḳulı Sulṫân vâlâda

(2) Vâlâ-derlikde ḳul allıda Rüstem

Bahādurlıkdadur Behrām-ı çāker

°Adālet birle hükmidin Hezāresb

Bolup (3) revnağ-fezā-yı heft kişver

Şeh-i mağfürğa ferzend-i erşed

Şāhen-şāh-ı mu°azzamğa birāder

(4) Ğazāt āhengini iylep irāde

Ƙızılbaşyye üzre çikti leşker

Burun yol üzre Ağ Der-bend ilini

(5) Yıķıp Ƙurğanını Ƙıldı musahħhir

Barıp Meşhed diyārın Ƙıldı tārāc

Salıp küffār içre şūr-ı mahşer

(6) Sipāhî nehbidin ol cülge içre

Bolup Ƙurğanları vîrāne ekşer

Esîr oldı Ƙızılbaşlar zen ü merd

(7) Barıp yağmağa emvāli ser-ā-ser

Mübārizler Ƙılıçı zārbetidin

Ƙatlı oldı alardın niççe kāfir

Sipāh (8) ehliğa bend ü ganāyım

Nihāyetidin füzün oldı müyesser

Bu yañlığ ikki kün efvāc-ı manşūr

(9) Sürüp ol cülgede her yan tekāver

Talap atlı u esİR iylep firāvān

Nihāyetsiz ılıp vİRān u ebter

(10) Töre Hān ikki kÜndin soġra aytıp

Seraġs ire kilip ıldı mu^casker

Yana lešker buyurup her arafġa

(11) ızılbašıyye ġaylın ıldı muġtarr

Alıp šahrā-nġšin iller zekātın

YörÜtdİ her sarı šer^c-i peyem-ber

(12) Mübārızlerġa bezl itti birdi

Sipeh ü ser-dārılarġa ġil^cat ü zer

Ü aydın soġ hep H^varizm mülkin

(13) Yarutdı ol šıfat kim mihr-ġāver

Kilip šehr-i šıyām üleniside

Aasınıġ közin ıldı münevver

(14) Kil iy Mūnis du^cā-yı devletin ıl

Hudā der-gāhıda tūn ü kūn mükerrer

İlāhİ iylep ibālin muġalled

Aa (15) fetġ ü zaferni iyle yāver

Sikender dik cihān-gİR iylep anı

Muġ^c-i ġükmi ıl ġāān u ayšer

ün ol namāz-ı ekber boldı (16) andın

Didim tārîhi ġāzî-yü ekber

Bu Muhtaşarnı Oquğuçı Maḥādîmniñ Hâtır-ı haṭîrleriġa Ma°lûm (17) Bolsun Kim:

Hem ol yıl şeh-zāde-i nuşret-eşer mezkûr bolġan seferdin kilgendin (561b) (1) soġ emîr-i bî-naẓîr rûşen-i zamîr şâyib-i tedbîr ümerā-yı °izāmġa fāyık sa°adet-nişān (2) Şāh Niyāz Atalık nevware merḫadehü ‘Küllî nefsin zâiḳatü’l-mevt’ cāmıdın ecel şahbāsın aşām (3) ḳılıp cennet riyāziġa rihlet ḳademin ḳoydı. Anıñ vefātıġa üstād-ı maġfûrı (4) Mûnis Mirāb merḫümü bu tārîhni aytıp durur.

Tārîḥ :

Tāc u şāh niyāz ān big-i devrān

(5) Gürz-i devlet o ġüşte cihān hem-ser firdevs

Der ġanîmet ḫāzret-i şāhān zamān bud Atalık

(6) Bekşüzer lütfeş be ḫalāyık der firdevs

Ber dāşte rā ze esbāb cihān dest ta°alluḳ

(7) Be nihād rûḫ şevḳ süy ḳişver Firdevs

Dey ġüşte ze ḫod ġāyibü ḫāzır şede bu dem

(8) Ber tezkîre-i midḫat ān server-i Firdevs

Der o cilve-nümā āmed ü dîdem

Ser tā ḳademeş der ḫalel (9) zîver-i Firdevs

Fermü kecā reften men kûr be tārîḫ

Fi’l-ḫāl ü lem ġüft ki refti ber Firdevs

(10) Emîr-i mezkûr ve maġfûrniñ inisi Baba Bigniñ oġlı aşālet-penāh necābet-dest-gāh Muḫammed (11) Şāliḫ Bigge kim der-gāh-ı felek-iştibāhniñ maḫşuş mülāzımla-

rıdın irdi. Hâzret-i (12) a^clâ hâkân-ı kerem nişân-ı Atalıklık manşıb-ı ^câlîsin merhamet kılip eşbâh ve ikfâsıdın (13) mümtâz ve ser-firâz kıldı. Hem ol yıl Atalık-ı mezkûr fevtidin soñ Mankıt ve Düdmânının (14) serveri Nûrum Boylı hânedânının ser-defteri imâret-penâh ^cizzet-dest-gâh ^cAvaz İnaç (15) İnaçıyyet manşıbın öz h^vâhişi bile terk tutup kûşe-nişîn ve ^cuzlet-güzînlik ihtiyâr (16) kıldı. Hâzret-i şâhib-kırânın iltifât-ı hüsrevânesi ânın veled-i erşedi (17) Baba Bignin hâliğa şâmil bolup İnaçıyyet manşıbın aña arzânî tutup durur.

(562a) (1) Hâzret-i Şâhib-kırân-ı Sikender Nişânın Cihâd İrâdesi Bile İrân (2) Sevâdı Cânibigâ ^cAzîmet Yek-rânın Sürmegi ve Kevkebe-i Vâlâ-nişân ve Sipâh-ı bî-gerânı (3) nin Vürüd-ı Kıyâmet-nümüdü Mehâbetidin Hôrâsân Memâliki Tağıstânğa (4) Tezelzül Yitkürmegi ve Cüyüş-ı Deryâ Hurüşinin Cüş-ı İzdihamı (5) Bile Câm Cülgesinin Bañr Yañlıg Bolmağı ve Te^yidât-ı İlâhî Bile Emğan ve (6) Bâğ-ı Sengân Kırganlarının Musahhir Bolmağı

Hikâyet ^câlemi (7) nin Süleymânı ve rivâyet iklîminin şâhib-kırânı sañife-i ^carşasının kerem-i cevelânı (8) ve vaqıyye ma^crekesinin merd-i meydanı ‘ağnî kalem feşâhete tev^oem’ söz şâh-râyığa bülüg-ı (9) kadem koyar kim:

Çün hâzret-i vâhibü'l-^caţâyâ ve kerîmü'l-sehâyâ luţf-ı firavân (10) ve kerem-i bî-gerândın hâzret-i pâdişâh-ı zıllu'llah ve şâhen-şâh-ı İslâm-penâh-ı sulţânî (11) zerrîn-i ^cilm hâkân-ı gerdün çeşm-i şehri yâr-ı İskender-şevket tâc-dâr-ı Süleymân-şavlet (12) hıdv-i gerdün vağâr Hüsrev-i Ferîdün-iqtidârıda selâtin-i ^câlem ^cumde-i havâkîn-i mu^cazzam (13) mürteğî-i medâric-i İslâm mürtefi^c-i ma^câric-i aħkâm.

Meşnevî :

Şâh-ı kuyaş rütbe vü gerdün-ğaşem

(14) Hüsrev ü Cem-şavlet ü zerrîn-^cilm

Kişver-i H^varizm üzre H^varizm-şâh

Ehl-i cihân başığa zıll-ı ilah

(15) Server-i Cem-cāh u melāyik-şıfat

Vaḳfı anıḡ faḳr bile salṭanat

Dīn ili ḳadrini bülend (16) itgüçü

Küfr ilini ḡvār u nejend itgüçü

Ḳader bile çarḡ-ı berrīndin ötüp

Dehrni āvāze-i (17) °adli tutup

Ḳāme°a bünyāne°z-zulm ve°l-ısyān hādeme esāse°l-küfr ve°l-ṭuḡyān rafi°a (562b)

(1) a°lāme şerif°ate bāseṭe besāti °adālete°l ḳāhira bi-°adlullah ve° ve°l-cāhede fī sebīllillahi ḡānu°l-(2) mu°azzama ḡāḳānū°l-kerreme mü°eyyide bi-te°eyyüdi°l sübhānū°l-müstensırın mine-n-naşırü°l mülkü°l-müte°ān (3) maḡarü°d-devle ve°s-salṭanata ve°d-dīn. Ebu°l-Ġāzī Allah Ḳulı Muḡammed Bahādur Ḥān ḡallada°llahu te°ālā (4) mülkehu ve sulṭānehu ve efāde °ale°l-°ālemīn birrahu ve iḡsānehunıḡ mülāzım-ı devlet lāzımları (5) nıḡ ḳabza-i iḡtidār ve ser-pençe-i iḡtiyārıḡa °İnne°l-arḡe yerşehā °ibādī°s-şāliḡūn° (6) müfādı bile °ālem umūri ve °aḡd ḡalliniḡ zimāmın ve memleket mehāmı ḡurūc ve daḡliniḡ °inān-ı (7) ihtimāmın tapşurdu. Ol ḡazret bu devlet °azmi ve bu aṭıyye-i kübrā şükrānesi üçün (8) re°āyā vü berāyā kim vedif°at-i ilāhī dururlar. Başlarıḡa iḡsān ü °aṭāya (9) çetriniḡ sāyesin salıp ferāḡat ve refāhiyetleri izdiyādı ve cemif° kām (10) ve murādı taḡşilide sa°y-i meşḳūr ve cehd-i mevfūr taḡdīmiḡa yitkürdi ve bu ṭarīḳda (11) salṭanat mesnediḡa cülüs ḳılḡandın soḡ tā ikki yılḡaça memālik-i maḡrūsa-i Ḥ°arizm ‘Şānihallahu °ani°l āfete ve °l-luzm’ içide ḡükümet bahārınıḡ (13) nesīm-i feyz-āşarı iḡtirāzıdın memleket ḡāristāniḡa bāḡ-ı İrem ḡülistānı dik (14) ṭarāvet-i tāze ve °adālet cüy-bārınıḡ sır-āb-ı ser-şārlıḡıdın ol (15) ḡülistānḡa nazāret-i bī endāze yitkürüp ḡalāyık maḡşadınıḡ ḡülşeniḡa ser-sebz (16) ü reyyānlıḡ ve köḡülleri ḡonçesiḡa şüküfte vü ḡandānlıḡ baḡışladı.

(17) Meşnevî:

Şeh-i ḡürşid-dīhīm ü felek-ḡāh

Şāhen-şāh-ı ciḡān sulṭān-ı Cem-cāh

(563a) (1) Çü aldı mülki devlet ihtiyârın

Gül-efşân iyleben °adli bahârın

Çılıp yek-ser cihân (2) mülkin gülistân

Gülistân dimen kim Firdevs-i Rıẓvân

Bolup devride hurrem ehl-i °âlem

(3) Kişi ğam körmeyin hergiz meger ğam

Tün ü kün il tüzüp bezm-i ferâğat

Çikip kün (4) kündin efzün cām-ı râhat

Çün ol Hâzretniñ hâtır-ı hañiri közgüsige (5) memâlik ârâyişi iştiğali ve halâyık âsâyişi istikmâli umûrîdın itmâmı mişkalıdın (6) şafâ-yı vâfir ve mütekâşir hâşıl boldı ve ol âyîne-i cihân-nümâda bu şüret cilve-ârâ boldı kim (7) bu yıl öz nefsi nefsi bile atlanıp cihâd vücûbı edâsı üçün İrân sarı °âzim (8) ve ol lâzım bolğan °azîmet vuķû°ığa câzim bolğay. Çün bu emr-i şerîf ol Hâzretnin (9) hâtır-ı lañfide cây-ĝir bolup taşmîm tapdı. Muķarreb Hâzret-i sulñânî muħarrem bâr-ĝâh-ı sulñânî (10) şadâret-meâb vezâret-intisâb nizâmü'l-mülk ve'd-dünyâ Muħammed Rıẓa Kuş Bigige fermân-ı vâcibü'l-°iz°ân (11) ve emr-i fezâ cereyân muvaķķif câh ve celâldin bu nev° °izz ü işdâr taptı. 'El şad-deķa şardü'l-belâ (12) ve tezyede'l-°umur' muķtezâsısıça şehrnin içide ve taşķarısıda âsüde bolğan evliyâlarĝa (13) nüzürât ve mesâkîn ve fuķarâlarĝa şadâķat birip du°â-yı devlet alsun. Kuş Bigi (14) mezkûr ĝasebü'l-fermân-ı °âlî-şân ĝazîne-i âmire eyvânın ihlâş kilidi bile açıp (15) nüķûd-ı vâfireni himmet itegi bile fuķarâ başlarıĝa saçtı ve cemî ° büzürg-vârlar (16) niñ âsmân-ı feyż-aşârlarıda âb ve aş birip mücâvir ve cârüb-keşleriĝa (17) nezr resmi bile zer-pâşlıĝlar körgüzüp ol Hâzretniñ istidâmet-i devlet ve istikâmet nuşreti (563b) (1) üçün du°â-yı icâbet-âyet aldı. Ve yana ĝükm-i vâlâ mücibi bile Emîr-i mezkûr sipâh-ı (2) mevfür ve leşker-i ĝayr-ı maħşürĝa âlât-ı muħârebe ve edevât-ı muķâtele ve esbâb-ı sefer ve eşâse-i ķoşun (3) ve çâder tehiyye ve tekmilesi üçün genc-i mâl-â-mâl işigin bî-renc ve bî-melâl açıp pence pence zer ve ķabza ķabza (4)

sîm saçıp ceyb ve dāmānların genc-i şāygān yağlıg toldurdu. °Ale'l-ḥuşūş ehl-i (5) şüca°
ānı iḥsān-ı maḥşūş bile şād-mān itip durur.

Meşnevî:

Açıp genc-i (6) kerem sulṭān-ı °ālem

Saçıp ḥaddin füzūn dīnār u dirhem

Sipeh dāmānın (7) iylep sîm kānı

Ümîd kîsesin altun mekānı

Ki tā kılgay ğazāt āsmānıgā çarḥ

(8) Sefer-zādi-yü at esbābıgā çarḥ

Bolup şeh iltifātıdın ṭarab-nāk

Şabā peyki misillig çüst ü (9) çālāk

Yüz urdılar Tüzerge yol yarağın

Tevaḳḳu °iyleben mî°ād çağın

Çün çerig (10) esbābınıḡ inzibāṭı ve yol yarağınıḡ irtibāṭıdın ferāğ ḥāşıl boldı.
Sene (11) miñ ikki yüz kırk ikkige yitip it yılınıḡ muvāfıķı ve āf-tāb-ı °ālem-tābnıḡ
(12) zerrîn ḥadengi ḳavsi kûşesiniḡ mutābıķı irdi ve cemāḍiye'l-evvel ayınıḡ yigirmesin-
de (13) çehār-şenbe küni kim ol Ḥāzret rükübü üçün °azmen ḥakîme' ittifāķı bile ta°yîn
(14) tapmış irdi. °Azîmü'ş-şān ümerālar ve gerdün-tüvān küberālar ve °ālî-mekān (15)
sipāh-dārlar ve °azamet-nişān ser-dārlar kim rif°at ve menziletde (16) gerdün-ı rifat-
nümünni gerd ve ğubārça i°tibār kılmās irdiler. (17) Devlet ü ḥaşmetde Cemşîd ve
Ferîdünnı közlerige gedāy-ı bî-miḳdārça ilmes irdiler.

(564a) (1) Nazm:

Barı şānı irdi ḳuyaşdın bülend

Barı şāhib-i izzet ü ercümend

Barı (2) irdi devletde Қārun kibi

Barı miknet içre Ferīdūn kibi

Barı āsmān-ı (3) celālet kilip

Barı  alemġa Şevket kilip

Barı aġter-i evc-cāh u celāl

Barı (4) kudret ü qadr ara bī-miŐāl

Barı ġakim-i kām-rān u emīr

Barı Őāh-ı  alemġa fermān-pezīr

(5) Barı ġizmet içre Őadāqat-meāb

Barı Őehġa tūn ü kūn ġulām-ı riġāb

Barı nīk (6) rāy u bārı nīk-ġāh

Barı Őāhib-i rūtbe-i  izz ü cāh

Barı Őīr-bāzū vū gerdūn-Őūkūh

Barı heybetidīn (7) ġılıp vehm-i kūh

Barı Cem-niŐān u Sikender ġaŐem

Barı Őāhib-i ceyš ü nev  ü  alem

(8) Barınıġ izide yürüp niġce fevc

Anıġ dik ki deryāda efvāc-ı mevc

Barısınıġ (9) andaġ füzūn Őevketi

Ki kök yüz köz ile bolup ġayreti

Bu vaşflıg ümerā ve sipāh-dārlar (10) eṭrāf ve cevānibdin fevc fevc ve gürüh gürüh ṭlā mehçe livālar ve şukḳa °alemlerni cilve-ger ḳılıp (11) şavlet-i tamām ve şevket-i mā-lā-kelām bile Erk dervāzesiniḡ pîş-gāhıda nüzül (12) itip bār-gāh-ı gerdün-iştibāh āsitānesi taḳbīlīga müşerref bolup her kim öz ḳadr (13) ve menziletīga köre şaff tüzüp oltururdılar.

Meşnevî:

Şāh u devletliḡ āsitānıda

(14) Āsitānınıḡ ikki yanıda

Ümerā şaff tüzüp nizām bile

Şavvet ü şadmet ü tamām bile

(15) Tutdılar barça öz yiride ḳarār

Ki ḳaçan şāh bolḡay anḡa süvār

Körgüzüp izdiḡām (16) özge sipāh

Tutuban şehir içide küçe vü rāh

Ḥaşrdın izdiḡām olup eفزün

(17) Ğulḡulıdın tebeng kilip gerdün

Bakıban bar-gāh şavbıḡa

Muntazır barça şeh (564b) (1) rükübıḡa

Çün Ḥazret-i a°lā ḡāḳān-ı memālik-sitān °ibādet rüsümü ve riyāzet ḳānünü (2) bile der-gāh-ı ilāhî tazarru° ve teveccüh yüzün sürtüp te°yidāt-ı nā-mütenāhıḡa mütevāşıl (3) bolup ḡil°at-ı zer-niḡār ve devletni peyker-i mübārekige kiyip kemer-i ṭlā-kār-ı himmetni hümāyünü (4) bilige baḡlap ḡancer-i cevher-dār-ı şece°atnı ol kemerge üstüvār ḳılıp efser-i (5) gevher-bār-ı iḳbālne küşe-i külāhıḡa sançıp ‘**Ve cāhede fi sebīlillāh**’ cāmı

(6) nıñ bāde-i bî-ğaşym nüş itip ‘El-ğāzî velîyyu’llah’ neş’esinin ‘inān-(7) keşligi bile irādet qademin bār-gāh-ı felek-pāy-gāh āsitānesidin taşqarı qoyup (8) tevsen-i dīv-zād-ı perî-nihād kim :

Beyt:

Sigür aña nidā ötüp şüreyyādın

Hem çıqıp bir qademde (9) dünyādın

Rāyız-ı iqbāl-i zeyn ve licām-ı iclāl bile teñ best kılıp yüz miñ tevāzu° (10) ve ādāb bile çıqmış irdi. Şavlet-i tamām bile rüküb kılıp dīdār ve devlet-āşār (11) müte°atışların sır-āb ve kām-yāb itip āfitāb-ı cihān-tāb dik barça (12) e°ālī ve esāfil aḥvālīga iltifāt pertevin salıp durur ve ümerā-yı °izām ol (13) ḥālda ihlāş-ı tamām bile ol Ḥāzret ḥaqqıda qolların köterip bu yañlıq du°ā (14) zemzemesiğa müterennim bolup dururlar kim :

Qıṭ°a:

Pādişāhlar yitiben her laḥza ḥaqq elṭāfidın

(15) Devlet ü iqbāl °ömr ü cāh u iclālīñ siniñ

Feth olup tıgıñ bile küfr ehliniñ qurğanları

(16) Bolsun ol il şehleriniñ başı pā-mālīñ siniñ

Bu du°ā-yı icābet-nişān edāsıdın (17) soñ ol Ḥāzret-i °ālī-mekān ümerāları ve gerdün-tüvān küberāları ve şecā°at-nişān sipāh-dārları (565a) (1) ve erkān-ı devlet ve a°yān-ı Ḥāzret bile Maqşad ṭarafığa °āzım bolup debdebe-i tamām ve kevkebe-i (2) kıyāmet-izdiḥām bile dārü’s-saltāna-i Ḥayvākdın çıqtı.

Nazm:

Çıqıp şehrdin şāh-ı Cemşīd-vār

(3) Salıp pertev-i °ālemğa ḥürşīd-vār

Bolup astıda cilve-ger-i bād-pā

Ꞑkuyuş astıda ol (4) şıfat kim semā

Muṭallā üzengü sitāmı dağı

Muşaffā tepengü licāmı dağı

Bolup zeyni (5) üzre ṭıllā ğāşiye

Muraşşā^c gevherdin aña ḥāşiye

Saçıp şāh ignide zerrîn ḥilā^c

(6) Ser-a-pā cihān içre kün dik şu^cā^c

Salıp tācıda gevher-i nāblar

Ꞑkuyuş dik barı dehr ara (7) tāblar

Zer ü zîver içre bolup öyle ğark

Ki kılmay Ꞑkuyuşdın anı kimse fark

Yürüşü (8) iyleben ṭurfe āyın bile

Mülükāne izḥār-ı temkîn bile

Yürüp evvel allıda niççe gürüh

Barı izdiḥām (9) içre maḥşer şüküh

Barı ser-be-ser ḳolığa şamḥāl alıp

Zemîn ü zamān içre ḥayret salıp

(10) Çıķıp zenbürek birle şamḥāl üni

^cTyān oldı āşüb-ı maḥşer küni

Alarnığ iziçe (11) ^calem-dārlar

°Alem-dârlıĝ içre ser-kârlar

Yürüp resm-i âyin ile ser-be-ser

Bularnı (12) her yan kılıp cilve-ger

Alarnıĝ izi birle dîvâneler

Ne dîvâne belki ferzâneler

(13) Barı irdi meşreb kibi ĥuş-maķâl

Barı irdi Behlül dik ehl-i ĥâl

Ķılıp şeh (14) du°asını vird-i zebân

Yürüp utruda nâle iylep °iyân

Alar kîniçe niççe şâtır yürüp

(15) Ķılıp naĝme her biri şâhir yürüp

Alarnıĝ soĝıdın şeh-i ercümend

Sürüp yüz tümen şevket ile (16) semend

İzidin sürüp atların şâhlar

Felek rütbe-i şâhib-i câhlar

°Azîmet kılıp (17) devlet erkânı hem

Tekâver sürüp Ĥazret a°yânı hem

Alardıĝ soĝ (565b) (1) iylep tekâpü sipâh

Felek evciĝa yitkürüp gerd-i râh

Bolup fevc fevc gürüh gürüh

Yürüp (2) her biri zâhir iylep şüküh

°Adū içre encümdin efzûn kilip

Barı (3) rîze-i kumdn efzûn kilip

°Alālâ çıkıp çarḥ eyvânığa

Tezelzül tüşüp ḥāk (4) erkânığa

Sipeh izdiḥāmı ğavġâ-yı ḥaşr

Bula almaġı yoġ turur aşr aşr

Ḥazret-i (5) şāḥib-ķırān-ı zafer-ķarîn bu yanlıġ debdebe-i sehm-ġîn ve kevkebe-i mehābet-āġîn bile nüzül kılıp şayyād aḥvālı (6) niġ dîde-i murādın ve dîdār-ı sa°adet-āşār-ı temāşāsıdn münevver ve dimāġ-ı iftiḥārın ġubār-ı (7) gabr-āsāsıdn mu°atṭar kıldı.

Meşnevî:

Devlet ile Ḥüsrev ü kişrev-penāh

Ķıldı (8) çü şayyādı arām-ġāh

Boldı ġudümü bile cennet-mişāl

Belki aḡa mundın irür infî°āl

(9) Yitti aḡa iyle faḡāmet besî

Baş çikip eflāk sarı zirvesi

Boldı ṭarāvet ara (10) ser-tā-ķadem

Ṭa°ne-zen-i ġülşen-i bāġ-ı İrem

Anda bolup şāḥ-ı cihān bir kiçe

Çikti ṭarab bādesini kāmıçe

(11) Penç-şenbe küni andın sipāh-ı nuşret-penāh bile rüküb kılp Yağı Arık mevzi^cde ^cizz-i (12) ribāṭ-ı fāyüzü'n-neşāṭınıñ burūc-ı intizārıǵa cemāl-i ^cālem-ārā envārı-dın kemāl evciniñ āf-tābı dik (13) vişāl pertevin saldı.

Naẓm:

Qılıp Yağı Arıknı şāh menzil

Beden mülkin niçük kim Hüsrev-i (14) dil

Tüzüp āyın iyle esbāb-ı ^cişret

İçip her dem şarāb-ı nāb-ı ^cişret

(15) Bir aqşam körgüzüp ārām anda

Tapıp haqqdın ne irse kām anda

Cum^a küni Yağı Arık (16) dın livā-efrāz-ı nehzat bolup nüzül-ı sa^cadet vuşulı serifdin Hıtāy havli (17) niñ ser-iftihārın gerdün-sāy kıldı. Qaṭ^c-ı nüzül iylep şeh-i devrān Hıtāyǵa (566a) (1) anıñ başını gerdün-sāy kıldı.

Tamāmı leşker-i a^cyāniǵa anıñ

Havālisin (2) bir aqşam cāy kıldı

Dü-şenbe küni Hıtāy serḥaddidin bād-pay-ı bādiye (3) pey-māǵa rüküb kılp a^clām-ı nuşret-fer-cāmını cilvege körgüzüp kevkebe-i pādişāhī (4) ve debdebe-i nā-mütenāhī bile Hezāresb vilāyetigā vārid bolup ol vilāyet ehliniñ (5) dīde-i arzūsın raḥşı şabā reftārınıñ tūṭiyā-āsā ğubārıdın rüşen ve mezra^c temennāsın dīdār-ı (6) huceste āşārınıñ nüzhet-nümā bahārıdın gülşen kıldı.

Naẓm:

Nüzül iyleben (7) şāh-ı nuşret-ḳarın

Hezāresbde boldı mesned-nişin

°Aṭā iyleben sîm ü zer yahşî at

(8) Hem ol mülk ilin iyledi kām-yāb

Bir akşam bolup anda ārām-cūy

Tüzüp meclisi (9) koydı °işretğa rüy

Hem ol tün ol memleketniñ ḥākimi ol Ḥazretniñ birāder-i (10) erşed-i emcedi emāret-penāh celālet-dest-gāh şeh-zāde Raḥmanḳulı Töre cem° °ulemā (11) ve fużalā ve ümerāsı bile āsitān-ı felek āşiyān mülāzemetiğa kilip du°ā ve şenā tuḥfesin (12) özge pîş-keşleri bile naẓar-ı devlet pîş-gāhıdın ötkerip ol Ḥazretniñ (13) iltifāt-ı ḥüsrevāne ve °ināyāt-i bî-gerānesidin mümtāzlıg ve ser-efrāzlıglar (14) tapdılar.

Beyt:

Şāhniñ iltifādın ol dem

Kāmını tapıp oldılar ḥurrem

(15) Ve yek-şenbe küni ol Ḥazret livā-yı nuşret-hevānı Hezāresb memleketidin müteḥarrik ve şuḳḳa-güşā kılip (16) Üç Töpe atlıg merḥaleni kim Hezāresbdin tört sā°at müddeti mesāfetliḡ (17) yol durur. Maẓrīb-ı bār-gāh-ı iḳbāl mu°asker-i °asākir-i nuşret-māl kılip bahār nüzülınıñ (566b) (1) revān-āsā nesfiminiñ ihtizāzıdın anı reşk-i gülistān ve ḡayret-i bāḡ-ı rızvān kıldı.

(2) Nazm:

Şāh-ı °ālem ḳudümü feyzidin boldı ol yir Bihişt dik ḥurrem

(3) Dehr ili köñli közgüsiğa şafā yitürüp maḥv kıldı zeng-i ḡam

Dü-şenbe küni (4) ol menzildin köçüp deryā kıraḡı bile °azîmet-nümā bolup Balıklı mevzi°de ārām-(5) güzîn boldı.

Meşnevî:

Çünkü ol yirde şâh-ı tûfî-mekân

Boldı ziyetde bostân-ı (6) cinân

Şehr-i Çîn yañlıg oldu hey'et-ârâ

Boldı âyîne-dâr-ı feyz ü şafâ

Ol (7) menzilde Deşt-i Kıpçak memleketiniñ hânı ve barça Qazaq ulusınıñ hüküm-rânı ʿazamet-nişân (8) Şîr Gâzî Hân kim der-gâh-ı ʿâlem-penâh mülâzımlarınıñ iʿâneti vâşıtası bile ol (9) Hâzretniñ hâtır-ı hañriğa maqbûl ve ʿinâyet-i pâdişâhâneğa meşmûl bolup mezkûr bolğan (10) ulusınıñ hâkim-i fermân-revâsı irdi. Anıñ oğlı İdigey Töre (11) kim evvelrak atasınıñ tarafıdın baʿzı Qazaq ulusınıñ ser-keşleri (12) tenbîhi üçün istimdâd körgüzüp ʿarîza-dâşt kiltürüp qılğan iltimâs-ı cenâb-ı (13) hilâfet-meâbğa qabûl tüşmiş irdi. Bâr-gâh-ı felek iştibâh âsitâniğa ündep (14) barça çâkerleri bile hilâ-i zer-endûd bahşışidin hoşnûd qılıp öz vilâyeti muʿâvedetiğa (15) ruşşat birdi. Ve seşenbe küni ol mevziʿdin ordu-yı keyhân püyni (16) hareketğa körgüzüp Sedd-vâr nâhiyetin ve çehâr-şenbe künidin Şîr püştesin ve peñç-şenbe (17) küni Burlı merhalesin muhîm-i hıyâm-ı devlet ve mesken-i aʿlâm-ı şevket qıldı.

Nazm:

(567a) (1) Bolup Burlı Şâh haymesi muhîmi

Menâzilniñ andın bolup ekremi

Bu mevziʿde ol Hâzret ʿatebe-i (2) sipihr mertebe mülâzımlarınıñ muʿtemedleridin şadâkat-intimâ Settârqulı Aqa bile ihlâş-(3) nümâ Veys Baynı Şîr Gâzî Hânğa qılğan iltimâsınıñ qabûlı beşâreti (4) üçün yarlıg birip yiberip durur ve cumʿa küni hem ol yirde mütevaqqıf boldı (5) ve şenbe küni hem ol merhâledin hareket körgüzüp Cigir-bend Ata ziyâretiğa müşerref (6) bolup yek-şenbe küni kim cemâdiye's-şânî ayınıñ gurre-i gurrâsınıñ (7) ilhâm-nişân îması bile Hâzret-i hıdv-i kâm-kâr-ı âf-tâb-ı pür-envâr dik ʿâzim bolup (8) râyât-ı nuşret âyâtınıñ mâhçe-i lâmiʿin Keçkıran atlıg merhâle maşrıqıdın tâliʿ (9) qıldı ve ol mevziʿde bâr-gâh-ı sipihr-iştibâhınıñ qubbe-i du-

ruhşänniñ âf-tâb-ı (10)  alem-tâbnıñ kımmе-i tâbânıdın ötkerdi. Hem ol kün seyr eş-nâsıda o yoldın çıķıp (11) ır üstige  azim ve şayd-endâzlığ merâsimiğa câzim bolup şunķar-ı tız-reftâr (12) ve çarđ-ı berk-âşâr bile ol miğdâr âhû-yı bî-şümârını şikâr kıldı kim şikâr-ı Cem-şîd (13) efsânesiğa hatt-ı buğlân çikildi.

Meşnevî :

Şikâr iyleben pâdişâh-ı Cem-iķtidâr

(14) Alıp şaydlar ĥadd ü bî-şümâr

Gehî kırlar üzre itelgü salıp

Birer laĥzada sansız (15) âhû alıp

Gehî bîşelerde salıp bâzlar

Tezerv alıban şayd itip kıazlar

Dimey (16) âhû vü bâz her cân-var

Şikâr oldı ol dest-ara ser-be-ser

Bolup şehđa (17) ĥâşıl anığ dik ferĥ

Ki içgey kişi laĥza laĥza kıadeĥ

Ol Ĥazret şikâr eşnâsı ve tağ ve (567b) (1) toz fezâsıda şâni -i kıâdir şan'atının  acâyibi ve kıâdir-i şâni-i kıudretiniñ ĥazâ-yı temâşâsıdın (2) köñül közgüsüğa şafâ ĥâşıl kıılıp ol közgüni cemâl-i îķân naķşıđa vâşıl (3) itti.

ıt'a:

Hûş ili ger itmese maķşad gülini cilve-ger

Ĥâr u ĥas âyîne-i gitî-nümâdur (4) iy köñül

Cezm kılsa yâr vaşl-ı bâr-gâh-ı  azmini

Barça eşyâ ol tarafğa reh-nümâdur iy köñül

(5) Çün dü-şenbe şabâhı kim âf-tâb-ı  alem-tâbnıñ hadeng-i bî-direngi kuyaş
(6) küşesidin çıkıp ciddî şikârığa tigip irdi. Talîc'a şubhdın soñ Hâzret-i (7) hıdîv-i kâmkâr-ı düşman-şikâr Keçkıran mevzi^c din sipâh-ı sitâre-şümâr ve leşker-i zafer-(8) şî^câr bile bî-gerân berķ-i cevelânğa süvâr bolup yana şikâr-endâzlıg temâşası bile köñlin evlep
(9) ferağ-ı tamâm bile ve meserret-i mâ-lâ-keâm bile semend-i tîz-reftârğa mihmîz birip Aķ Ribâţ (10) menzilidin nüzül-ı feyz-âmîz bile tarâvet-i hayz ve mevc-i şafâdın leb-rîz kıldı (11) ve ol mevâzi^c-ı sipâh-ı nuşret-penâh  asâkir-i devlet-mâşer gürüh gürüh fevc fevc memâlik-i (12) maħrûsa eţrafı ve vilâyet-i maħfûza eknâfidın kilip her cânibdin seyl (13) terâkümü deryâ-yı mütelâţümğa seyl körgüzgen dik mevkib-i Hümâyünğa mülħaķ bolup cüyüş-ı (14) baħr hurüşnı özge yanlıg cüşğa kirküzdiler. Huşuşan Yemutiyye ulusınıñ (15) ekâbir ve e azimidin ve Velî Baħşı ve Hân Muhammed Vekîl ve Kaķa Serdâr ve Oraż Vekîl ve Bâgî Big (16) Bahâdur ve Birdi Big Bahâdur ve Birdi Hân Tatar ve Sarı Kernây Ser-dâr kim her biri (17) âstân-ı devlet-nişân mülâzemetide ihlâş başıdın kadem kılip pesendide (568a) (1) hizmetler vâşıtası bile merâtib-i a lâ ve manâşıbı aķşâğa terâķķî tapıp irdiler. (2) Yemut çerigidin gürüh-ı enbüh bile kilip cenâb-ı devlet-meâbnıñ şandal-âsâ berâtiġa (3) Cebhe-sâlık derecesin tapıp ol Hâzretniñ ruhsâr-ı sa adet-âşarı müşâhedesidin (4) közlerige yüz köñüllerige ferħ ve sürür hâşıl kıldılar ve Kaķaķalpakiyye (5) tavâyifiniñ nâm-dâr ve ser-dârlarından şadâķat-nişân şec at tev emân İķbâl (6) Mîr Biy Manķıt Mulla ve Devlet Nazar Biy Ve Töre Biy ve Koġrat Kâdir Bergen Biy ve Kuş Bergen Biy (7) ve Âdil Yüzbaşı ve Kıyat Töre Biy Yüzbaşı ve Kañlı Tölegen Yüzbaşı kim der-gâh-ı (8) devlet ve dest-gâh mülâzımlarınıñ nîk-h ah-ı kadîmi ve cân-sipâr-ı şamîmi irdiler. (9) Kaķaķalpaķ çerigi bile kilip der-bâr-ı felek-miķdâr  atebesiniñ hâk-büşlıkı (10) şerefiġa isti ad taptılar ve Yemreli ked-ħudâlarından ihlâş-nişân Kildi Hân (11) Âdî Vekîl ve  Arap Ser-dâr Düandar Big kim her biri heycâ ma rekesiniñ şaff-(12) ârâsı veġâ meydânınıñ bî-hemtâsı irdiler. Cem  Yemreliñ şec at-şî ar (13) yigitleri bile kilip der-gâh-ı  alem-penâh âstânesiniñ tofraķıġa kim (14) kimyâ-yı devlet-i ebedî ve tütüyâ-yı iķbâl-i sermedî durur. Cebîn-sâlık körgüzüp dururlar (15) ve Teke t ayifesiniñ ser-âmedleridin şadâķat-kîş ve ġayriyyet-endîş Mehdî Big

(16) H^vâce Nażar Big ve Mulla Niyâz Muḥammed H^hân Nefes Atalık ve Göklen ser-dârlarından Oraz (17) Onbigi ve K^hul Muḥammed Ser-dâr ve K^haradaşlu ekâbirleri cem^c Göklen ve K^haradaşlunıñ (568b) (1) dil-âver-i merd-efgen ve bahâdur-ı şaf-şikenleri bile kilip sürâdıķ-ı câh-ı celâlnıñ südde-i (2) sidre mişâliniñ hâk-büşluķı şerefiğa müşerref bolup dururlar.

Meşnevî:

(3) Bolup cem^c ol şıfat eşnâf-ı leşker

Ki zâhir kıldı her yan şūr-ı maḥşer

Kilip her sarıdın yüz (4) ḥayl-ı enbūh

Ser-â-ser toldı barça vâdî-yu kūh

Tutup Ceyḥūn kırağın hem sipâhı

(5) Anıñ dik kim sevâhili giyâhı

Niççe ḥayl iyleben kıır üzre mesken

Tuğay içre niççe efvâc-ı me^cmen

(6) Ne efrâdığa anıñ bar şümâre

Ne eṭrafiğa anıñ bar kenâre

Yitip ğavgâsıdın (7) ^câlemğa âşüb

Ne ^câlem nîl-gūn-ı ṭâremğa âşüb

Se-şenbe küni ol H^hâzret sipâh-ı kıyâmet- (8) şadmet ve efvâc-ı şarşar-ḥareket bi-le Aķ Ribâṭdın abraş-ı neşâṭ ve raḥş-ı inbisâṭğa (9) rüküb kılıp câdde peymây-ı ^cazîmet bolup Darğan Ata ziyâretiğa isti^câd taptı (10) ve ol âstâne-i Firdevs-nişâne mücâvir ve cârüb-keşlerin nüzürât-ı mevfūr (11) ve şadâķat nâ-maḥsūr baḥşışı bile ğanî ve dünyâdın müstağnî kıldı ve ol maķâm-ı sa^câdet- (12) iltizâmda Şeyḥ Aḥmed ṭâyifâtınıñ civâr-ı

feyz-âşârıda olturğan Salur halkının (13) ked-ğudâsı Niyâz Muhammed Big Seyyid Niyâz Big ve Tiñiz Big ve Mervde olturulı Teke ekâbiridin (14) Veys ve Hân Muhammed Big ve Sarıq e'âzımının Rağmânbirdi Bay ve Süyün (15) Bay ve Mulla Haqqı ve Kurt Kildi Ser-dâr ve Mulla Orağ Biy kim köp müddetdin (16) beri izhâr-ı içâc- at ve ebrâr-ı 'ubüdiyyet kılıp âstân-ı sa'âdet-âşiyân (17) mülâzımları rabğa-i müelifetin rağabe-i muhabbetleriğa muhkem kılıp ba'zı münâfağat-ı bâtın muvâfağat-(569a) (1) şüret illerniñ te'dib ve tenbîhi üçün kömek tilep kilip Hazret-i a'lä (2) hağânîniñ hân-ı ihsânıdın ğayrı mütevaqqı' ni'metlerniñ zelle-sitânı bolup (3) irdiler. Barçasın körnüş-i 'âlîğa ündep elbise-i fâhire ve nüküd-ı vâfire (4) in'âmı bile şâd-kâm kılıp her qaysını öz ilidin muğarrar kılılğan çerigni (5) kiltürmek üçün ruğşat birip durur. Ol cemâ'aniñ her tîresi der-gâh-ı (6) felek-iştibâhniñ ğuddâm-ı huçeste encâmıdın birevni yasavul yo-sunluğ tilep (7) aldılar. Tâ kim çerigni tîzrek yıñnap mülâzemetğa kiltürgeyler. Andaq kim Salur ked-ğudâları (8) vâlâ-mekân Abdurrağmân Yüzbaşını Sarıq ekâbiri ihlâş-şî'âr Sâ'at Ser-dârını (9) Teke ehl-i sa'âdet vazîfe Bigiğ ğalîfeni tilep özleriğa baş kılıp yurtla-rığa (10) sür'at-ı tamâm bile 'âzım boldılar. Çehâr-şenbe küni hem cünüd-ı nâ-mâ' düdğa (11) Dargan ğudüdıda tavağğuf vâqi' bolup penç-şenbe küni fermân-ı lâzımu'l- imtinân mücibi bile (12) ordu-yı keyhân püy ve kevkebe-i sipihr-debdebe Köğercinli merğaleside mesken tutdı.

(13) Nazm:

Uşol yir şehğa çün kim boldı mesken

Tarâvet tapdı ol yañlığ ki ğülşen

Muşaffalık (14) tapıp ğuld-ı berîn dik

Müzeyyen boldı şeh sitân cebîn dik

Cum'a küni dağı hem ol menzilde bister-i (15) ferâğatda istirâhat körgüzüp ğadeğ peymâ-yı devlet ve ferğ-efzâ-yı neş'e-yi 'işret (16) boldı ve şenbe küni kim Cemşid ü Hürşid-livâ-yı altun-siphr 'arşasıda (17) pedid itti. Hazret-i şâhib-ğırân-ı kiş-ver-sitân dağı Köğercinlidin nehzat (569b) (1) körgüzüp a'läm-ı sa'âdet-nişänniñ mâh-

çe-i duruḡsānın ve Dāye Ḥātūn Ribāṭının (2) burcından nümāyān kıldı. Ve kiçe ol menzilde meclis-i Biḥiṣṭ-āyin ve maḥfil-i Ravzā-tezyîn (3) tertîb birdürüp erkân-ı devlet ve a°yân-ı Ḥāzret bile ṭarab-cāmîniḡ āṣāmı (4) ve °iṣret dil-ārāmının ḡḡūṣıdın kām alıp meclis ehliḡa sîm ü zer in°āmı (5) dın ṣād-kāmlıḡlar yitkürdi.

Meṣnevî:

Şeh-i gerdün-cenābu mihr-şevket

Mu°allā cāy-gāh-ı (6) zî-beşāret

Kerem farṭı vü luṭf firāṭı

Tutup devr ehliḡa °iṣret ayaḡı

(7) Ser-ā-ser bezm ilini ṣād kıldı

Köñüller mülkini ābād kıldı

Birip ba°zı (8) ulıṣḡa cāmdın kām

Yitürdi ba°zıḡa °in°āmdın kām

Ve yek-şenbe küni livā-yı (9) °azîmetini ḡareketḡa kirküzüp °Ārız Ḳal°asının ḡavālîsin mu°asker-i °asākîr-i manşūr (10) ve menzil-i sipāh-ı mevfur kıldı ve dü-şenbe küni hem anda mesned-niṣîn ve rāḡat- (11) ḡüzîn bolup se-şenbe küni şevket-i şāhāne ve şadmet-i Cem-şîdāne bile Ḳabaḡlı mevzî°ḡa (12) vārid bolup kiryās-ı devlet-esās ve bār-gāh-ı gerdün-mumās mencūḡın (13) fark-ı °ayyūḡıdın ötkerdi ve çehār-şenbe küni hem ol mekānda (14) mütemekkin bolup neşāṭ ālātın ve inbisāṭ edevātın ḡadd ve ḡāyetdın efzün (15) müheyyā ve āmāde kılıp ceşn-i pâdişāhāne ve ziyāfet-i Ḥüsrevāne tertîbiḡa ārāyiş birip (16) cemî° çerig ehliḡa maṭbah-ḡāne iḡsānıdın eṭ°ime-i ḡün-ā-ḡün ve eşribe-i lezzet-amünni (17) ḡaddidin efzün tarturup fevākîh-i rengîn ve çay-ı ḡandîn ve ḡelvā-yı şîrîn telezzüzātıdın (570a) (1) temāşaları kāmın ḡalāvet-peyvend ārzuları mezāḡın lezzet-pesend kıldı.

Nazm:

Şeh iylep mesken (2) eyvân-ı keremni

Halâyıqğa açıp h̄v̄anı keremni

Mürettep iyledi şāhāne sūrı

Cihān ehliğa (3) yitkürdi sūrūrı

Füzün evhāmdın envā^c-i ni^cmet

Müheyyā her taraf esbāb-ı (4) ^cişret

Tena^cumdın tapıp barça halâyıq

Murādın her kim öz h̄ālīga lāyık

Kişi (5) qalmaq na^camdın almayın kām

Kişi dimey ki şahrāda duram

Çün ziyāfet edāsı (6) ve ekel ü şarāb intihāsıdın soñ Heft-rîg-i H̄v̄arizm kim
 Kabaqlı mevzi^cdin tā Merv (7) hudūdığaça yek-ser burtaq ve nā-hem-vār qum durur kim
 begāyet mehīb ve hevl-āşār- (8) ve kaṭıda havf ve haṭar bisyār ve bî-şümār durur ve rif^c
 at-nümā püşteleri astıda (9) ^carşa-i eflāk eflāk astıda efvā-yı hāk dik nümāyān ve hayret-
 efvā çuqurları (10) üstide taḥte's-serā ve üstide eḳalle-i cibāl dik rif^cat-nişān (11) durur
 ve yolınıñ kaṭı eger ğalebe-i teşnelig müddet-i medīd su cüst-cū kılsa eşk-i ḥasretdin
 (12) özge bir bir kaṭre su dest birmes ve eger köñül qabzātı def^ci üçün hevā-yı hoş taleb
 kılsa (13) āh çiker. Süz-ı semümıdın başqa hevā-yı mevcüd irmes.

Meşnevî:

^cAceb deşt-i (14) vasī^c vü hayret-efvā

Tola hevl ü harāretdin ser-a-pā

Güzer kılsa nesīm-i rüh-perver

(15) Semûm-ı cân-güzâr olğay ser-â-ser

Ükülgen °aқabalar kim her sarıdur.

Adaşıp (16) ölgen ilniñ peykeridür

Ҳayâl âhûsı ger қат°ıға âheng

Қилur evvel қademde (17) bolğusı leng

Giyehler başını kim tipretür yil

İşâretdür ki ol yan barma yangıl

(570b) (1) Nihâyetsiz yolıda niççe menzil

Melâl-efzây-ı cân u қabz u dil

Ҳазret-i şâhib-қırân-ı (2) devlet päs-bân ol қumniñ bu yanlıғ mücib-i heläk ve haтр-nâklığı bile tükel °urvetü'l-(3) vuşқasıға çeng-i i°tişâm urup işâret-i ğaybî ve ilhâmâtları muқtezâsıça hem ol (4) қum қат°-ı °azîmetiға câzım bolup özidin burun der-ğâh-ı felek pây-ğâhniñ mu°temed-i °aliyye mülâzımları (5) şecâ°at ehliniñ қoldaşı Muḥammed Niyâz Yasavulbaşını baş қılıp Yemutiyye (6) çerигe ruḥşat birdi tâ kim Deryâ-yı Amüdın su köterip қаравul yosunluқ (7) қum қат°ıға °âzim bolup dururlar ve alarnıñ °aқabıdın Bigi Yüzbaşı fermân-ı қаzâ (8) cereyân-ı mucbiri bile Yemreliyye täyifesiға ser-dâr bolup Maқşad tarafiға revân boldılar (9) ve bu таріқada Göklen sipâhı ve Қарадаşlu çerиги Teke yığını ve Қарақалпақ һaylı (10) ve Қарақ ili fevc fevc ve гүрüh гүрüh kilip täyife täyife ve cemâ°a cemâ°a def°a def°a ve izlik izidin (11) icâzet tilep işâret-i lâzımu°-l beşâret mücibi bile қumға kirip қadem-i himmet bile mesâfet (12) қат°ıға °azîmet körgüzüp dururlar. Tâ kim her гүрüh her täyife bir başқа yürүp (13) anıñ hevl-nâk yolnı pey-der-pey âsanlıғ bile tayy қılıғaylar ve hem ol mevzi°de (14) top-һâne-i zafer-nişâne barça esbâb ve âlâtı bile vezîr-i a°zam destür-ı mükerrem şîr-i mu°teber Muḥammed (15) Yusuf Mehter saқyallahu sırrahuға tapşurıldı tâ kim қum қат°ıда һırâset körgüzgey (16) ve bär-ğâh-ı һümâyün ve ordu-yı meymün ser-encâmı emâret-penâh vezâret-dest-ğâh emîr-i şadâқat- (17) intimâ Muḥammed Rizâ Қуш Bigi

nevvāre merķadehuġa tefvîz tapıp durur ve kār-ḡane-i vālā ser-kārılığı muḡarrrem-i der-ġāh-ı (571a) (1) sultānî ve muḡarreb-i bār-ġāh-ı şāḡib-ķırānî izzet-i tev³em Keday Niyāz Muḡarremġa müfevvez boldı. (2) ve buna ve oġruķ ihtimāmı Çāġatay ḡalkınıġ izzet-pirāsı Muḡammed Ya⁶ķūb Aķaġa ta⁶yîn taptı ve penç-şenbe küni (3) Herāt memleketi-niġ ḡākimi şāḡ kām-rān kim peyveste bu ḡānedān-ı azîmü's-şānniġ (4) dāmen-i ināyetiġa çeng-i istimdād urup İrān memālikiniġ pādīşāḡ-ı fermān-revāsı (5) Feth Alî Qaçar kim Babacan Şāḡġa meşhūr irdi. Ol cemā⁶anıġ (6) düşmen-i ķadîmi irdi. Anıġ müdāfa⁶ası üçün kömek tilep ġazāt ve cihād umūriġa tergîb (7) ve tehrîs kılip rüsül-i resāyil kılır irdi. Ammā anıġ ol iltimāsı 'el umuri merḡūnete bi-evķātihe' (8) muķtezāsı bile henüzġaça vuķū⁶ tapmamış irdi. İmdi ol müdde⁶ā şāḡhidi yüzidin (9) barça mevānî⁶in hicābı ref⁶ bolup menāşsa-i zūḡūrda cilve körgüzüp durur. Mezkūr pādīşāḡniġ barça (10) temennāsı ve kılgān iltimāsı vuķū⁶ı beşāreti üçün der-ġāḡ mülāzımlarıdın ḡaşan Murād Muḡarrem bile (11) Mirza ḡüseyin Tabib başını kim hem ol pādīşāḡ ḡarafıdın pūr-ḡizmet-edāsı üçün atebe-i a⁶lā (12) mülāzemetiġa kilip irdi. İnāyet-nāme bile ol pādīşāḡġa irsāl kıldı ve Türbüt (13) ḡākimi Muḡammed ḡān Qarayî bu vāķi⁶ātdın ikki üç yıl burun şī⁶a-yı şen⁶anıġ bāḡıl (14) mezḡebi terk tutup ehl-i İslām sālīķiġe iḡrāt tapıp irdi. Bu der-ġāḡ-ı İslām-penāḡ mülāzımları (15) niġ dāmen-i müctebāġa ihlāş ve itikād kavlin yitkürüp mezḡeb ihtilāfı üçün Qaçar (16) kāfiri bile yād bolup inānet ve imdād ḡaleb kılip mu⁶temed kişileri bār-ġāḡ-ı ālem- (17) penāḡġa bārḡā arāyiz-nāme yiberür irdi. Anġa kılgān arzūsı ḡuşūlı ihbārı üçün (571b) (1) Şāliḡ Şeyḡ Ser-dārġa beşāret-nāme birip yiberildi ve Cemşidî ve Aymaķ ḡākimi İslām (2) Bigge ve Serāḡsda olturġan Salurlarġa Oraż Alî Bahādurnı irsāl kıldı (3) ve hem ol kün fermān-ı vācibü'l-iz⁶ān Çavdur ehliġa şādır boldı kim çerig soġıġa (4) mücāreset körgüzüp izde yörüsünler ve cum⁶a küni kim eşrāf evķātında laḡf (5) sā⁶āt irdi. Bāmdād namāzı edāsıdın soġ ḡāzret-i şāḡib-ķırān-ı eskend-(6) nişān ümerā-yı Behrām-kirdār ve küberā-yı ġāzanfer-nümüdār ve şücā⁶-yı hizebr-heybet ve asākiri mirriḡ (7) şalābet bile Qabaķlı menzilidin semend-i şarşar-mānendġa rüküb kılip izdiḡām-ı (8) tāmām bile deryā-yı mevc-ver dik Heft Rîġ-i ḡārizm kaḡıġa azîmet-ġüster boldı (9) ve āfitāb-ı ālem-tāb yanlıġ cemāl-i fāyüzü'l-envārıdın hem ol ķumnıġ pest ü bülendġa (10) pūr-tüvāndāz bolup kiç pişîn çağıda bir

püşte kumnu mazrīb-ı bār-gāh-ı iqbāl ve mevzi°-i (11) ser-evkāt-ı iclāl kılıp bahār nüzül-
dın ol rîgistānı gülistān (12) yanlıg sebz ve hurrem belki cennet riyāzı dik nezāhet-ı
tev°em kıldı.

Nazm:

(13) Şāh çün devlet ile koydı qadem

Boldı ol qum Bihışt dik hurrem

Ser-be-ser hāşıl (14) itti feyz-i şafā

Boldı ilge hevesi cān-efzā

Ṭa°ne-zen boldı gülge hār u (15) hāsı

Servge süksük itti nāz besī

Öyle yüzlendi şān u şevket aña

Yitti kökge ser-(16) fahāmet aña

Taptı ordudın ol şıfat tezyīn

Ki köründü nazargā kişver-i Çīn

(17) Yasalıp kūy u küçe her sarı

Qurulup dağı orda bāzārı

Ni köñül isterse bar anda

(572a) (1) Belki yüz ança şikār anda

Hem ol mevzi°de ol kiçe ārām-güzīn bolup şenbe seheri andın köçüp (2) üç
sā°atlıg müddet miqdāriça mesāfet kaṭ°ıgā ılgar kılıp qadem-i şerāfet-efzāyı (3) vuşūlıdın
Taht atlıg merhāleniñ farq-ı iftihārın gerdūn-sāy kıldı ve Taht digen (4) üç tōrt bülend
ve kızıl püşte durur kim Heft Rîg-i H°ārizm ortasında vāqi° durur. (5) Bā-vücūd ol
miqdār bülendlig her püşte tubidin bir gez boy hafr kılılsa çeşme-i hayvān misillig zülāl-i

(6) hūş-güvār gāyet-i °uzūbetde nişān kılip kum harāretidin teşnelik serhaddıġa (7) yitgenlerge sîr-âb ve şādāblıġ yitkürür irdiler kim ol mevzi°niñ bu yañlıġ i°cāz-nümā ve ta°accüp-efzā (8) hāşiyetiġa sebep ol irmiş kim bir nevbet Hāzret-i Süleymān °aleyhi°selāmnıñ cünūd ve nā-ma°dūd (9) bile mürürı ol Rîġ-i zārdın tüşüp ordu-yı keyhān pūynı hem ol mevzi°ġa tüşürüp ve hayme (10) içre tahtın kūrur ol pādışāh bî-niyāz dergāhıda izhār-ı °acız ve inkisār bile ikki rek°at (11) namāz oġup ötüp durur ol kumġa bu yañlıġ sîr-âb ve ser-şārlıġ ol Hāzretniñ mübārek (12) kadem-i şerāfetiniñ bereketidin durur ve Allahu a°leme bi°l-şavāb ġün hem ol kün sipāh-ı nuşret-penāh (13) ve leşker-i kıyāmet dest-gāh hem ol teşnelerniñ etrāf ve cevānibidin hayvān misillig çeşmeler kızıp at ve tivelerdin sîr-âb kılip seḫāb-nişān mişikler ve çeşme-sān miḫaraların (15) toldurup yol kaḫıġa müsta°idd ve hāzret °azîmetiġa muntazır bolup turup durur. Yek-şenbe küni (16) ol Hāzret tahtın devlet ü baht heminānlıġı bile °azîmet körgüzüp tört sâ°atlıġ (17) yol yürüp bir bülend kumġa kudüm-ı şerāfet lüzümü mesāmesidin ser-efrāzlıġ yitkürüp durur. (572b) (1) ve ol ḫavālîde bir töpe üstide yol ma°rifetiniñ nişānesi üçün leşkerġa (2) otun yıġnatıp otundan bir bülend mināre hey°etin ber-pā kıldılar kim ānı °avām (3) arasında oyuk dirler. Ve dü-şenbe küni ol menzildin nehzat kılip üç (4) sâ°at müddeti yol kaḫ° kılgāndın soñ Sırtlanlı kırıġa dāḫil bolup ol kırını (5) mu°asker-i °asākir-i mañşūr kıldı. Se-şenbe küni āfitāb-ı işrāk ve nuşret-ı tūmturāk (6) °alemleriniñ perçem-i sa°adet tev°emi Yandaġlı mevzi°niñ farkıġa mütemekkin sāyesin saldı. (7) Ol Hāzret evvelrak menfa°atı üçün Tiñiz ḫalîfeni kim maḫremlig anıñ vazîfesi (8) irdi. Hem ol mevzi°ge kuduġ kazdurmak üçün yiberip irdi ve mezkūr (9) ḫalîfe fermān mücibi bile tokkuz kuduġ kazdurup müheyyā kılmış irdi. (10) Hem ol kün ḫük-m-i vālā muḫtezāsı bile vezāret-penāh Muḫammed Yusuf Mehter bile emāret-dest-gāh (11) Muḫammed Rızā Kuş Bigi saġyallahu sırrahüme kuduġlar üstige ḫāzır bolup irteñdin (12) tā aġşamġa ebr mişāl dolular bile su çikdürüp cüyüş-ı deryā ḫurüşınıñ (13) barça mevāşî ve meḫāmesin suġarıp şād-âb ve sîr-âb kılırlar. Andın soñ mişik (14) ve miḫaralarıġa su aldırup yol °azîmetiġa müsta°idd ve āmāde ittiler. Çehār-şenbe küni (15) ol Hāzret Yandaġlıdın bādiye peymā-yı nehzat bolup tört yarım sâ°atlıġ (16) yol yürüp bir menzilge nüzül kılip ol aġşam anda istirāḫat körgüzüp durur ve (17) penç-şenbe küni andın ḫareket kılip āf-

tâb-ı  alem-tâb semtü'r-re'sğa yitgen de ol (573a) (1) deşt arasında bir uluğ ğadîr kim suyu kevşer zülâli dik muşaffâ vü cân-fezâ irdi. (2) yırakdın ol Hâzretniğ nazâr-ı enveri köz-güside cilve-ger boldı. Leşker-i firûzî (3) eşer bile  inân-ı devlet-nişânın ol tarafğa ma' tûf itip ğadîr havâlisin (4) sipâh-ı nuşret-penâh ve menzil-i bâr-gâh-ı sipihr-iştibâh kıldı ve çerig ehlidin bir niçce (5) bî-tecrübe âdemler kim menzilni yavuğ hayâl kılıp mişikler yedegi suların isrâf (6) bile şarf itip teşnelik dahmesiniğ harâreti cânları uruğığa tâb salıp bedenleri (7) din tâb alıp irdi. Hâzret-i şahib-kırânniğ kıyâıd-ı devletiniğ delâleti bile ol suğa (8) uğrap hayât-ı tâze meserret-i bî-endâze tapıp dururlar.

Nazm:

Şehî kim olsa (9) anığ niyyeti tüz

Ķayan yüz ursa devlet körgüzür yüz

Tükel birle her yan kim sürer at

(10) Bolur ma' düm-ı âfet ü beliyyât

Tiken-i zâr içre ger bolsa hırâmân

Ķudümi yümnidin bolğay (11) gülistân

Su istep ger teveccüh kılsa izhâr

Ot içre olğusu deryâ pedîdâr

Eger ot (12) könlige bolsa temennâ

Bolur ol lağza âteş-pâş deryâ

Eger her sarı körgüzürse nehzat

Bolur (13) bargân yiri gül-zâr-ı cennet

Diger her mülk sarı çikse leşker

Bolur elbette manşür u muzaffer

(14) Cum^â küni ol Hâzret ğâdir eṭrâfidın Ordu-yı hümâyünni köçürüp sipâh-ı nuşret-iltizâm ve leşker-i (15) maḥşer-izdiḥâm bile Maḫşad ṭarafıġa ^âazîmet körgüzüp üç yarım sâ^âatlıġ yol ḫaṭ^â kılıp irdi. (16) Eşnâ-yı râhda Sarıḫ ḫalkınıġ meşâhîr ve ma^âârifî muḫarrer bolġan nökerleri bile istiḫbâlġa (17) ḫıkıp yıraḫdın ta^âzîm ḫâmetin inkisâr-ı tamâm bile büküp ol Hâzretniġ tevsen-i tîz-reftârı (573b) (1) niġ sürme-kirdâr ġubârı-dın közlerige nûr yitip iltifât-ı pâdişâhânedin müteheyyiç ve mesrûr (2) bolup dururlar. Ve ġâyet-i behcet ve nihâyet-i meserretidin ol cemâ^âanıġ çâbüġ-(3) dest yigitleri ve şecâ^âat-perest bahâdurları şufûf-ı sa^ââdet-i vukûf (4) pîş-ġâhıda bâd-pa-yı bâdiye peymâların berḫ-âsâ segir itip her ṭarafdın (5) birev birev multuḫ atıp şihâb-ı hey^âet nîze ḫavâle kılıp tamâşa üçün uruş (6) ḫavâyidin oyun şüretide izḫâr kıldılar ve tuş çâġı bu yaṅlıġ kevkebe-i taḫmîn-tırâz (7) ve debdebe-i ta^âaccüp pervâz bile Merv deryâsınıġ kenârıda Ḳara Töpe atlıġ mevzi^âniġ (8) mürġ-zârı kim ḫ^âârlıġ vuḫuşınıġ pay-mâl ve ḫâk-sârı irdi. Ḳudûm-i ṭarâvet (9) lüzûmı bahâridın İrem ġül-zârı dik ḫürrem ve vuşûl-ı meymenet şümûli devletidin ^âizzet-tev^âem (10) kılıp muḫîm-i ḫıyâm-ı sa^ââdet-encâm ve mu^âasker-i ^âasâkir-i nuşret-iltizâm itti.

Meşnevî:

(11) Nüzûl iyleben şâh-ı ^ââlem-penâh

Ḳılıp ol nevâḫîni ârâm-ġâh

Ḳudûm-i bile ser-firâz (12) iyledi

Ser-â-ser nezâhet-ṭırâz iyledi

Şafâ içre Firdevs bâġı kibi

Veyâ (13) dil-rubâlar yaṅaġı kibi

Müzeyyen bolup başdın tâ ḫadem

İrür ġayret-i bostân-ı İrem

(14) Ve ol havâfide olturğan il ol hazretniñ säye-i devletiğa penâh iyletip ordu-yı (15) a^clâ ve maṭar-ı ser-mu^callâ bir ṭarafıda öz menfa^catları üçün bâzâr kılıp birev birevge (16) kireklik eşyâ²larını kiltürüp bey' ü şirâ' merâsimin zühürğa yitkürüp dururlar. Kıṭ^ca:

(17) Şeh-i şâhib-i keremniñ devletidin

Bitürdi kâmiça ḥâcâtını il

°Atâ vü °adl ü bezl ü bahşışidin

(574a) (1) Ötürdi °ayş ile evḳâtını il

Çün leşker-i bî-gerân ve sipâh-ı girân Merv (2) deryâsınıñ °ubüridin müteḥayyir ve mürüridin müte^cazzır irdiler. Ol cihetdin Sarıḳ (3) ulusınıñ ked-ḥudâsı Raḥmânbirdi baş bolup işâret-i vâlâ mücibi bile köp (4) yıḡaç yıḡnap hem ol deryâniñ üstide ikmâl-i istihkâm bile köprüḡ salıp irdiler. (5) Ol köprüḡniñ peyker istiḳameti çerig izdiḡamları şıḳalıdın münḡi ve müzebzeb bolup (6) cemi^c mevâkibniñ °ubürü yükün kötere alḡu dik kuvvet ve taḥammüli yoḡ irdi. Lâ-cerem (7) Şenbe küni emîr-i şâyib-i tedbîr ve vezîr-i rüşen-i zamîr nizâmü'l-mülk ve'd-dünyâ Muḥammed Rızâ Kuş Bigi (8) icâzet alıp ba^czı ehl-i başret bile sür^cat körgüzüp deryâniñ ikki (9) kıraḡın ihtiyâṭ közi bile nezâre kılıp sipâh-ı bî-şümâre âsânlıḡ bile ötgü dik (10) yaşka ve furzalar tapıp kiçrek kılıp mesâmi^c-i a^clâğa arz kıldılar ve alaman (11) mürürü üçün ol furzalar muḡarrer boldı. Yek-şenbe küni cüyüş-ı deryâ ḥurüşı (12) ve efvâc-ı baḡr emvâc-ı ḳulzüm-i zehḡâr dik şuriş-i bisyâr bile hem ol deryâğa yüz urup 'Merace'l baḡreyni (13) yeltaḡıyân' maẓmûnıñ °âlem ehliḡa °iyân ittiler. Hem ol kün irteḡdin aḡşamḡaça (14) mezkûr mu²abbirlerdin °ubür kıldılar ve top-ı düşman köblerni hum arabaları bile (15) izdiḡâm-ı tamâm ve hücum-ı mâlâ-keleâm bile zor kılıp ötkerdiler. Ammâ top-ḡâne-i sa^câdet-nişâne (16) niñ esbâb-ı edevâtın bir ikki kime tapıp ötkerdiler ve ol Ḥazretniñ (17) özi hem erkân-ı devlet bile mezkûr kimelerge minip dübür ihtizâzı misillig °ubür (574b) (1) kıldı ve deryâniñ tübi at ve tive mürüriniñ keşret ve süm-i merâkib zârbeti (2) ve su cereyânı şiddetidin ḳavlatıp mu^cberlerniñ °arzi nazardın nâ-pedîd (3) °umḡı eşerdin nâ-ümîd boldı.

Qıf'a:

Hired ğavvâsı tapmas çumsa

Nişâne қа'ridin (4) anıñ kemâhı

Vâsi^c olmış anıñ dik^c arzı hergiz

Başret ehliniñ tiymes (5) nigâhı

Çün qalğan sipâh-ı nuşret şî'ârniñ ötmegi mümteni^c vü düş-vâr boldı. Ba^czı (6) şavâb-endîş ve maşlahat-kiş yigitler deryâ kenârıda bütgen qamışdın (7) kime ve sal yasap barça ehmâl ve eşğâl ve çâder ve partallaların deryâdın bî-renc ve bî- (8) melâl ötkerip âsüde-hâl ve fâriğ-bâl boldılar ve şenbe küni ol mevzi^c din (9) köçüp hem ol deryâniñ bir şu^cbesidin ötüp Tirsek atlıg nehrniñ kenârığa (10) feyz-i nüzülü bile sîr-âb ve şadâblıqlar yitkürüp durur. Se-şenbe küni ol (11) menzilde tavaqquf körgüzüp bezm-i Cem-şîdâneğa ara birip câm-ı işretdin bâde peymâ (12) bolup sipâh-ı kıyâmet-âyin ve ol eţrâfdâğı nevâhî-nişin hâlâyıqğa yüz nev^c (13) inâyet ve miñ türlüg ziyâfetler bile ħur-send ü behre-mendlıqlar yitkürüp durur. (14) ve Şarıq halkınıñ pîş-keş yosunıda kiltür-gen bî-şümâr qoyların leşker-i zafer-şî'ârğa (15) ve yaĥşı atların şücâ^c-yı nâm-dârğa bahşış ve soyurğal kılip çehâr-şenbe küni Tirsek (16) yaqasıdın livâ-yı nehzatnı ħareketğa kirgüzüp Maqşad cânibiğa azîmet (17) âhengin tüzüp pîşin hengâmıda Taş Ribâţ atlıg mevzi^c kim cennet-mekân Abdullah (575a) (1) Hänniñ müstaĥdesât-ı ehl-i sefer âsâyışı üçün deşt arasında binâ (2) kılip irdi. Müstaqarr-ı i^clâm zafer-fer-câm ve mu^casker-i sipâh-ı nuşret intizâm (3) boldı. Ve ol menzilde âlî-şân refi^c mekân ħuşüşiyet-tev^cem ħ'âĥiş-i maĥrem kim ba^czı (4) zârürî ħizmet üçün mevkib-i hümâyüdüdin teĥallüf kılip şehrde qalıp irdi. (5) Ve ol ħizmetni bütkerip bir bölek mülâzım ve ħuddâmı bile ğarâyib-âşâr ve acâyib- (6) nümüdâr tuĥfeler ve ol Ĥazretniñ nazâr-ı envârıdın ötkerip âsitân-büslikı şerefi iqbâliğa (7) müşerref boldı ve penç-şenbe seĥeri Ĥazret-i şâĥib-ķırân-ı devletğa hem-inân-ı rüküb (8) kılip Kûçe Qumı atlıg mevzi^c din ötüp tuş çağı Ĥavz Ĥân ħavâlîside (9) menzil-güzîn ve mesned-nişin boldı. Ma^clûm bolsun kim Kûçe digen andağ yir durur (10) kim qadîm eyyâmda bir şâĥib-i ħudret pâdişâĥ

Merv deryāsıdın Serahs (11) cānibiğa su cārî kılmak ıaşdıda anıñ dik bülend ıum orta-
sıdın bir (12) menzillig yirni küçe dik ıazdurup irmiş durur. Ammā ol müdde^cā huşulı
(13) cüy-bārıdın sır-āb ve ser-şārlıg tapmay teşne-leb ıalmış durur va'llahu (14) a^clem
bi-tahkīke'l-hāl ve cum^ca kıçesi Havz-hāndın köçüp şeb-gır bile ıat^o-ı mesāfet kılıp hem
ol (15) kün duhā hengāmıda Serahs muzāfātıdın Kōk Tōpe atlıg merhāleniñ fark-ı if-
tihārın (16) nüzül-ı şerāfet-āşārı vuşulı bile felek-i devvārğa yitkürdi ve ol menzilde Se-
rahs (17) mutavaıınlarıdın Salur cemā^casınıñ e^cāzım ve ekābirleri cemī^c nökerin şaylap
ve (575b (1) ihlāş kemerin hizmet bilige baylap tuhfāt-ı bisyār ve tensukāt-ı bî-şümār
bile kilip (2) āsitān-ı devlet pās-bān türābığa cebhe-endāz ve bu devletdin mübāhāt ev-
ciğa (3) terakķī-pervāz boldılar ve şenbe küni ol Hāzret-i gürüh-ı nuşret-pijüh bile kö-
çüp ve şüküh-ı (4) kıyāmet-sütüh bile Tijen deryāsıdın ötüp Hāzret-i ıuıbu's-sālikın
fahru'-ı vāşılın (5) şemsü'l-millete ve'd-dīn Şeyh Loıkmān Bin Muıammed Perende kim
Türkmen hālı ta^czım yüzidin ol cenābğa (6) Uluğ Baba dirler civār-ı feyz-āşārığa ya-
vuıraq menzil kim Kıızıl Kaya meşhūr durur. Mu^casker (7) ^casākir manşūr kıldı ve ol
āsitāne mücāvirleriğa nüzūrāt-i bî-gāyet yiberip (8) da^cvet-i icābet-āyet aldı ve ol
merhālede Merv ulusıdın Salur ekābirlerini (9) ve Tijende olturulı Teke ked-hudāları
her ıaysı özleriğe ta^calluı tapğan çerig ve nökerleri (10) bile kilip ordu-yı a^clāğa mülhāı
boldılar ve Kelat vilāyetiniñ hākimi Seyyid Hān (11) ihtiyāt rüsümün mer^ci tutup Oraı
Yağlı Ser-dār bile bu maızmūnda arıza-daı (12) yiberip irdi kim bu gulām-ı ^caııdet-fer-
cām ihlāş maıāmıda özleri (13) niñ ıadım ıulları ve şamīmī çākerleridin durur. Bende-
nüzāzlıı yüzidin ıaysı menzilde (14) icāzet birseler hediyyesi ve tuhfesi bile barıp
āsitān-büşlıı şerefin tapıusı durur. (15) Ol Hāzret der-gāh-ı cihān-penāh mülāzımları-
dın Tijen Hālı ve Keldi Hān Ser-dārğa (16) ol ^carıza maızmūniğa muvāfık cevāb bile
^cināyet-nāme tapşurup Kelatğa irsāl (17) kıldı ve yek-şenbe küni Yemut ser-āmedidin
Kāıa Ser-dār başlıg Serahsda olturulı (576a) (1) Salur ser-dārları ve Teke bolcarları-
dın Mulla Bigenç ittifaı bile yol başlap Nevruz-ābād Kāl^cası (2) niñ havālisin leşker-gāh
ittiler. Ol mezkūr ser-dārlar kim yolculıı (3) esrārıdın āgāh irdiler. İttifaı bile der-gāh-ı
rif^cat dest-gāhniñ mülāzım-ı (4) nuşret lāzımlarınıñ sem^c-i şerifleriğe arz kıldılar kim Aı
Der-bend (5) ve Muzdūrān der-bendidin bu yanlıg leşker-i bî-gerāne ^cubūrı ve top ve

top-hâne mürürü begâyet (6) muhâl ve mümteni^c-il mişâl körünür. Eger bu ^cazîmetdin müddeâ^cları Kızılbaş-ı bed-ma^câş (7) nıñ güş-mâl ve istişâlı bolsa leşker-i kıyâmet-eş-erniñ âsâyişi üçün kevkebe-i vâlâ (8) mürüriniñ Gence Yışığa lâyıķ vâsi^c ve hem-vâr yol-larından yürümek münâsib ve ^caķılğa (9) muvâfiķ durur. Çün alarnıñ bu maşlahatı kim ^cayn-ı dūr-endiş ve maḥz-ı (10) şadâķat-kişligdin irdi. Ol Ḥazretniñ rây-ı ^câlem-ârâ-yı cihân-güşâyığa (11) maḥbûl ve müstaḥsen tüşüp dü-şenbe küni kim recebû'l-mürecep ayınıñ (12) hilâl-i sa^câdet-mâlî kâmet-i neḥâfet iştimali ve yüz türlüğ ḥacâlet ve infi^câl (13) bile cilve-ger bolup ol Ḥazretniñ livâ-yı zafer-perveri mehçesiğa ta^czîm körgüzdi (14) ol Ḥazret-i râyât-ı nuşret-âyâtını Nevruz-âbâddın hareketğa körgüzüp sipâh-ı (15) mañşûr ve efvâc-ı mevfûr bile şabâ-i dübûr dik Tijen Deryâsiğa ^cubûr kılip Pul (16) Ḥâtûn Der-bendiniñ fezâ-yı dil-güşâsın maḥrib-ı ser-evķât-ı iķbâl ü mevzi^c-i (17) serâ-perde-i iclâl kıldı.

Bu muhtaşarnı oķuģuçı ve inşâ⁹ ehliniñ zamîr-i mihr-i tenvîrleriğa (576b) (1) ma^clûm bolsun kim:

Pul Ḥâtûn ḥişt ve kır ve kecdin ta^cmîr tapģan bir meḥn ve müstaḥkem (2) köp-rüg durur. Kim Tijen Deryâsınıñ tağ arasından çıķıp (3) fezâsiğa câri bolģan yirde vâķi^c durur ve anıñ ṭulı yitmiş iki gez ve ^carzi (4) üç gez durur. Anda su mürürü üçün biş uluğ revâķ ve biş kiçik revâķ (5) tüzitmişler. Tâ kim ol deryâniñ suyu ol revâķlardan câri (6) bolur. Ḥazret-i şâhib-kırân-ı İskender-şevket bir kiçe ol menzil-i nüzhet-nişânda bezm-i (7) ^cişret tüzüp istirâḥat körgüzüp durur.

Mesnevî:

^cAceb menzil-geh-i ^cişret-nişândur

(8) Şafâ-yı ḥuld her yandın ^ciyândur

İrür tağ dâmeni deryâ kırağı

Feraḥ-efzâ kilip başdın (9) ayağı

Nevâ her sarı tartıp kebk ü ṭāvûs

Yüz āheng ile ol yañlıđ ki (10) aknūs

ılıp cilve ayalarda azāle

Bütüp her yan kemer-gehlerde lāle

Aıp (11) ser-eşmelerdin her araf su

Şafā içre bolup anda ki közgü

Alıp her yan hevā-yı (12) rūh-perver

Bolup ol menzil içre feyż-güster

Hem ol kiçe ebr-i nıl-gün leşker-i maşser-nümün (13) ğubārı dik hevā yüzün tutup yüz şūr ve engīz bile anda zemherīr-rīzlig rūsūmın (14) zuhūrġa yitkürdi kim ālem fezāsın kāfūr-cūş ve yir eczāsın ākum-pūş ıldı.

Meşnevī:

Bolup ferrāşī fāş iylep tek-a-pū

Kitürdi (16) şıd ile hıżmet sarı rū

Ser-ā-ser maħv iylep gerd-i tofra

Terreddüd birle (17) ıldı şeh yolın a

Se-şenbe küni çerig mürürü üçün Keremāb ve Dehene Gürg (577a) (1) Derbendleri ta^cyīn tapıp dāniş-şī^cār ser-dārlarġa ordu-yı keyhan-pūy ve leşker-i (2) ıyāmet eşerni başlatıp yiberildi. Tā kim der-bendlerdin āsānlıġ ve amānlıġ (3) bile ötüp Tījen deryāsıdın ^cubūr ılıp hem ol deryāniġ ıraġıda ta^cmīr (4) tapġan Ferhād al^casının cevānibiġa nüzül ıldılar ve ol Hāzret (5) niġ özi ekābir ve eşrāfı soñraq rāyāt-i āfitāb işrāı hareketġa kirgüzüp (6) Pul Hātūn der-bendidin semend-i dübūr-sür^cat bile şabā mānend ^cubūr ılıp (7) mezkūr bolġan al^ca hāvālīsıde kim bār-gāh-ı felek-iştibāh ve hıyām-ı devlet-fer-cām (8) ber-pā ılılıp nüzül-ı ferhat şümülü şerefi bile mefhar-ı menāzil ü eşraf-ı merāhil ıldı. (9) Ol mevzi^cde Seyyid Faqr atlıġ bir bir dervīş riyāzet

kişi kim tecerrüd  arşası (10) niņ yeke-tāzi irdi. Cām c lgeside Abd l- b d  al asının h kimi Lu f Al  H n (11) niņ  ar za-d ştın kilt rdi ve  aŗ vaktide Bujnurd  urġanının H nı Necef Al  H n (12) niņ inisi Mihr b Big kim a asının i til f  bile dehr-i b kalem n (13) in il b dın ni çe va tlar m lk   diy r-ı h ŗ-teb r din ayrılıp mi net v d si (14) niņ ser-kerd n  ve  iŗret meclisiniņ ber-ger n  irdi.  kb l b d si a a reh-berlig (15) kılıp ol H zretniņ b r-g h-ı   lem-pen hının  sit n-ı devlet-niŗ n  (16) t r b ġa kim h c t erb bının merci  v  me b  durur. H zmet iktis b   c n ceb n-s  (17) bolup m l zımlar z mresiġa intis b taptı ve ol H zret mer amet-i p diŗ h ne ve Őef kat-i (577b (1) h srev neġa meŗm l kılıp a a h zmet-k rları bile top a  at ve zerr n (2) lib slar in  m  bile ser-efr zlıġ yitk r p durur ve  eh r-ŗenbe k ni (3) receb ayının  c de Ferh d  al asının tevsen-i d v-z d-ı (4) per -nih dġa r k b kılıp leŗker-i seyl-eŗer bile tiprep taġ ve v d niņ  ac yib t (5) ġar yib tın d de-i h k fat-b n bile tem ŗ  kılıp  skender Seddi dik berk (6)  a abelerd n devlet-i b z sının n r s  bile top-h ne-i zafer-niŗ nesi felek- (7) miŗ l arabaların  s nliġ bile  tkerip nam z-ı d ġer vaktide z bdet 'l- arif n  umdet 's-(8) s lik n H ce H s m dd n Őeh d ma bereleri civ rıda kim R z- b d  al ası (9) suyunıņ sa k s  durur. B r-g h-ı i b l ve ser -perde-i icl lni ber-p y (10) kıldırup n z lı z l liddin s r- b ve ser-ŗ rlıġlar yitk r p durur ve ol (11)  sit n-ı  uds  niŗ n p s-b nların n z r t-ı fir v n bile (12) behre-mend itip du  -y  hayrların alıp pen -ŗenbe k ni andın k c p Şevket-i (13) tam m ve izdi  m-ı m -l -kel m bile neh t kılıp nam z-ı Ő m vaktide kim sult n-ı Şehr-i r z (14) ya n   fit b-i cih n-efr z maġrib k h-s rıda pinh n boldı. Tebi taġ (15) atlıġ c lgege kim ikki taġ arasıda v k f  durur. V rid bolup mu asker (16) kıldı ve e r f ve cev nib ġa t ŗgen ve izde  alġan  er-riġni z bit-i Tava ı (17) bile yıġnap ordu e r f ġa t ŗ rdi ve ta lası cum a Őab h  kim p diŗ h-ı zerr n-(578a)(1) liv -y  h ver Maŗrı  c lgesidin  ıkıp Efl    urġanları fet ġa  azimet-g ster boldı. (2) H zret-i Ő hib- ir n-ı sit re sip h hem ol mevz 'de oġruk ve buna ve e m l (3) ve eŗ al niņ mu  reset ve mu  fazatıġa  o ratiyye ek biridin Mu ammed Niy z Biy kim Ker ek la ab  bile (4) iŗtih r tapmıŗ irdi. Ba z  leŗkeriyye bile ta y n taptı t  kim ordu-y  h m y nnı so ra  (5) k c r p izidin alıp bargay ve ol H zretniņ  zi Yemut ve Yemreli ve  avdur ve Teke (6) ve Salur ve Sarı  ve G klen ve

Karadaşlu ve Kazakıyye ve Qalpaqıyye ve Özbekıyye tavāyifiniñ bir şavlet (7) ü hizebr-
 saşvet ve Rüstem-kîn ü İsfendiyār-āyin bahādurları bile cemā^cānıñ icmā^cı (8) henüzğaça
 hiç pādışāh-ı şāhib-i şevketğa müyesser bolmamış irdi. Ordū-yı (9) a^clādın rüküb kıılıp
 ümerā-yı vālā-şān ve küberā-yı gerdün-tüvänniñ hem-^cinānlığı (10) bile meydān-ı vası^c-i
 fezāsığa çıqıp a^clām-ı nuşret-peykerniñ zıll-ı (11) devlet-perveride kim her biriniñ meh-
 çe-i enveri feth ü zafer şāhidi yüziniñ maşharı (12) irdi. Kıılıp sipeh-gāhıda sipihr kıutbı
 dik temkîn-i tamām bile ārām tutup sipāh-ı nuşret-(13) penāhniñ at ve yarağ esbāb-ı
 muhārebe ve edevāt muzārebesiğa gāyet-i ihtimām bile (14) nizām birip çerigniñ ba-
 rañgar ve cavañgarın şücā^c-yı nām-dār ve kıutelā-yı kîne-güzārniñ (15) zevāt-ı zafer-āyātı
 bile āraste ve pırāste kıılıp mañlay ve saqqasın qādir-endāz şamhālçılār (16) niñ vücūd-ı
 nuşret-nümüdü bile bezep Cām cülgesi cānibiğa seyl-i bî-pāyān dik ^cazîmet belki (17)
 deryā-yı bî-gerān yañlığ hareket körgüzüp durur.

Meşnevî:

Sürüp şāh-ı cihān (578b) (1) ara tekāver

Yürüp etrāfıda envā^c-i leşker

Birip her sarıdın şaflarğa ārā

(2) Bolup yüz zıb birle rāh-peymā

Körünmey il közige tağ u vādî

Tutup ser-tā-қadem leşker-i (3) sevādî

Yapıp kün yüzini gerd-i siyeh-fām

Kişi farq iyley almas şubh ile şām

(4) Velî atlar na^clidin çıqıp berq

Cihānğa nūr saçıp ğarb-tā-şarq

Bolup (5) bolup şuqqā-güşā dil-keş livālar

Esip her yan zafer-perver hevālar
 Bahādurlar kiyip cevşen (6) ser-ā-ser
 Bolup ser-ta-ķadem rüyine-peyker
 Birip sür^cat bile atlarğa mihmîz
 Ki yitgeyler (7) ^cadū ķurğanıǵa tîz
 Ƙoyup atlar dem-ā-dem ilgerü kām
 Ki rākiblerǵa yitkey ^cazîmetidin (8) kām
 Sinānlar baş çikip nevkin kılıp tîz
 Ki tîz olǵay barıp a^cdāǵa (9) ħûn-rîz
 Ƙılıçlar tîz iylep her nefes dem
 Ki küfr ehlini urǵay tîz berhem
 Şadaǵlarda (10) şitāb-ı ızhār itip oǵ
 Ki tîz itgey barıp ħaşm ehlini yoǵ
 Açıp (11) multuǵ közin heybet kılıp fāş
 Ki ƣay sarı iken ħayl-ı Ƙızılbaş
 (12) Cedel-i ızhār itip her sarı şamĥāl
 Ki a^cdāǵa ƣaçan salǵay ƣatıǵ ħāl
 Açıp (13) otluǵ aǵızni zenbürekler
 Ki küffār ehliǵa yargay yürek (ler)
 Yürüp utruda sansız (14) tob-ı dil-küb
 Ki salǵay tîz küffār ehliǵa āşüb

Qılur yüz sa^cy her sarı tîrler

(15) Ki Şî^a ehliğa izgey cigerler

Şitâb-ı izhâr iylep gürz ü şim-şîr

Ki izgey (16) haşm ili başnı yek-ser

Bolup âraste her sarı şafflar

Yürüben qaz qanadı dik (17) berâber

Urup kâmin bidevler meşîha tartıp

Ġubârıdın quyaş yüzün qarartıp

(579a) (1) Qılıp yol qat^c şahrâ şarşarı dik

Dime şarşar uçup hayl-ı perî dik

Kirip kös ü (2) kebürgeler şadâğa

Çıqıp âşüblar evc-i semâğa

Bu yaqlıĠ iyleben izhâr-ı şevket

(3) Hem sür^cat bile qıldı ^cazîmet

Çü boldı qat^c yüz miñ taĠ u vâdî

Köründi (4) Câm mülkiniñ süvârî

Çün Hâzret-i şâhib-qırân-ı İskender-nişân bu nev^c debdebe-i kıyâmet (5) cüş ve kevkebe-i maşşer-hurüş bile barıp Câm cülgesiniñ qal^cacâtıdın EmĠan (6) atlıĠ qal^ca kim Qızılbaş haylınıñ meskeni ve irtidâd ehliniñ me^omeni irdi (7) ve hışnî irdi kim haşânetde İskender SeddiĠa berâber ve rif^catda felek (8) burcığa hem-ser vüs^cat-i fezâsı nezâre ehlin hayrânlıĠğa yitkürgüçi ve ^cumq-ı handaĠı hayâl (9) kimesin vehm gird-âbığa çömürgüçi.

Meşnevî:

°Aceb ıurđan idi kim ehl-i °ālem

(10) Kōrüp irdi anığ mānendini kem

Bolup rif°at ara gerdūnđa hem-ser

Haşın (11) ol nev° kim Sedd-i Sikender

Ötüp burcı anığ ecv-i semādın

Velî ĥandađ tübi (12) taĥte's-serādın

Fezāsı ol şıfat tüşmiş durur kiç

Ki barır °arşa-ı °ālem (13) bile tiğ

Müheyyā anda ĥarb esbābı bî-ĥadd

Neçük kim anda ĥarb erbābı bî-ĥadd

Ķabalmış anda (14) sansız miğ Ķızılbaş

Ki andın çığmağaylar kitmesin baş

Hem ol (15) Ķal°anığ eĥrāf ve cevānibin leşker-i seyl-eşer bile muĥîĥ-i mevc-ver yağlığ iĥāta Ķılıp Ķabap (16) tüşti ve Ķal°a ehli ol Ħāzret teşrifidin ĥaber-dār bolup yüz miđ izĥrāb (17) ve izĥrār bile cān-havl-i cān yügürüşüp Ķal°anığ maĥāric ve medāĥilin medrūs ve maĥmūs (579b) (1) Ķılıp burüc ve bārūlarđa Ķādir-endāz mergenlerini çığarıp barĶa muĥālefet bābıda müttefiĶ (2) bolup ve müdāfa°a sırrın yüzlerige tutup ve güşşin bilig zūhūrıđa yitkürüp Ķal°a-(3)dārlıĶ umūrınıđ mübālađasında daĶıĶa-i nā-mer°i Ķoy-madılar. Ol hengāmda bir niçce (4) cān-bāz dil-āverler ve ser-endāz künd-āverler işāret-i vālā mücibi bile Ķal°a ĥandađınıđ (5) kenārıđa barıp ol güm-rāh-ı đalālet-dest-gāĥlar bi°at ü iĥā°at ve îmān ü iltifāt (6) sarı da°vet ü delālet Ķıldılar. Ammā multuĶ ağzınığ

katıg şadāsıdın (7) özge cevāb işitmediler ve ḥasebū'l-fermān-ı ʿālf İslām ehli tarafıdın dağı şamḥāl (8) şadāsı ve zenbürek gülülesidin küffār-ı şerāret-şicārga nefrīn ve serzenişler yitkürdiler (9) ve ḳalʿanıñ her tarafıdın rifʿat-mekān ve siyādet-nişān Muḥammed Yusuf Hʿāce (10) Naḳīb ve Ḳuṭbud-dīn Hʿāce Şeyḫū'l-İslām ve Sulṭān Hān ve Ḳıpçaḳ eʿāzimi (11) din Ḳutluḳ Muḥammed İnaḳ ve Ḳoñrat ser-efrāzlarıdın Muḥammed Niyāz Big kim her biri (12) miknet ü şecāʿatda mümtāz ve müsteşnā irdiler. Ğazāt şevābınıñ tālibi ve ol tāleb (13) ḥuṣūlınıñ rāğıbı bolup bir fevc-i şaf-şiken ü merd-efgen ve cihād-taleb mübārizlerni (14) başlap irtidād ehli bile muḥārebe ve muḳātele rūsümü izḫarı üçün ol Hāzretidin (15) icāzet alıp ḥandaḳ lebiḡaça barıp her kim öz muḳābeleside muḳātele (16) emriḡa iştiḡāl körgüzüp dururlar ve ol tāyifedin şāḫib-i tehevür (17) yigitler multuḳ oḳınıñ āteş-efşān ve cān-sitānlıḡın közleriḡa (580a) (1) ilmey şabā ḫaylı deryā saḫıdın mürür itgen dik ḳalʿa ḥandaḳıdın ʿubūr ḳıldılar. Çün (2) ḳalʿa dīvāri begāyet bülend ve metānetde bī-mānend irdi. Burc ve bārūsıḡa tedbīr (3) kemendin taşlay almay tavaḳḳufsız mürācaʿat ḳıldılar. Ol ešnāda (4) ehl-i İslāmın baʿzı yigitler küffār-ı feccār multuḳınıñ oḳı tigip şahādet şerbetin (5) nüş ḳılıp ḫuld-ı berīn gülşenide ḫulle-püş ve maḳşad der-āḡüş boldılar.

(6) Ḳııʿa:

Kişi oldur ki şāḫ hizmetide

Ḳılsa ḳanın sebīl ve birse cān

Hāşşa küfr ehlidin bolup (7) maḳtūl

Kirse cennet riyāzıḡa şādān

Ve her tarafdın Ḳıyat ümerāsınıñ (8) ser-āmedi şecāʿat-nişān Allaş Biy ve celādet-tevʿemān Süyün Biy (9) ve destūrīn maʿtemīn Muḥammed Yusuf Mehter ve Muḥammed Rızā Ḳuş Bigi nevara'llahu merḳadehüme bir cemāʿa-i (10) çābük-süvār ü Rüstem-āşār mübārizlerḡa baş bolup ol Hāzretidin fātiḫā alıp ol (11) fātiḫā imdādı bile şecāʿat bāzūsıḡa ḡayret nīrūsın tapıp izdiḫām-ı ḫayret- (12) efzā ve ḫücüm-ı ḡarābet-nümā bile ḡulgüle-i tekbīr ve velvele-i kös ü nefirni felek evcidin (13) aşurup ve ʿalālā-yı

gîrüdârni cihân ehli sâmi^casığa yitkürüp handağ kırığığaça (14) barıp tufeng-endâzlıg merâsimiğa iştiğâl körgüzüp dururlar ve bahâdurlar (15) niñ şarşar-ı hamalâtı bile âteş-i savaş ve nâyire-i telâş iştiğâl tapıp ma^creke-i (16) kıtâlnı tenevvür-mişâl kıztıtlar.

Meşnevî:

Qılıp her sarıdın yüz kâdir-endâz

Oğ atmaq (17) fennide izhâr-ı ^cicâz

Tufeng oğın qılıp her dem havâle

Çıkarıp küfr ilidin kökge nâle

(580b) (1) Çü şamhâl ağızıdın çıqıp oğ

Qılıp her bir ^cadûniñ niçsesin yoğ

Mübârizler süren (2) her sarı salıp

Gehî kolğa qılıç geh nîze alıp

Çıqıp atlar sümmidin kök üze gerd

(3) Kızılbaş ehlin iylep hüşıdın ferd

Hişâr içre bolup maşşür barı

Atıp oğ (4) her dem İslâm ehli sarı

Çün âfitâb-ı cihân-tâb hağğ-ı üstüvâdın köçüp pişinge meyl (5) körgüzüp durur. Hazret-i şahib-kırân-ı kişver-sitân mülâzemet mevki^cide turğan gâziler (6) din şecâ^cat meydânınıñ yekke-tâzı Muhammed Qulı Big Yüzbaşığı işâret qıldı. (7) Tâ kim barıp Muhammed Bay Yüzbaşığı ve Ağmed Big Yüzbaşığı ve Veys Bay Yüzbaşığı (8) ve Penâh Sûfi Yüzbaşığı kim tophâne-i hümâyün mülâzımlarınıñ ser-kârları irdiler. Top-ı (9) ra^cd-âşüblarnı qal^ca karşısiğı kiltürüp atsunlar. Behrâm-şavlet ve mirrîh- (10) şalâbet topçılarga işâret-i vâlâ yitüşgeç top-hâne-i devlet-nişâneni qal^ca rû-be-rüyığı (11) ilitip eñraf

ve cevānibdin ejder-dehen toplarnı şadāğa kirgüzüp gülüle-endāzlıķıġa (12) iştigāl kör-güzüp dururlar ve ol al^canın felek medāric ve keh-keşān (13) da bārularıġa rahneler salıp ayl-ı āfetġa medal ve gürüh-ı rāatġa marec ıldılar ve şadā-yı (14) top ve āvā-yı kernāy ve nefir-i kös ve velvele-i kebürge ve ġulgüle-i leşker Günbez-i Azar (15) sākinleriniġ bünyān-ı istiāmetiġa zelzele saldılar ve al^ca ehliniġ şabr ve şekibi (16) ulaġlarının perdesin yırtıp dimāġları āşiyānıdın ^cal ve hūşınıġ uşlarını (17) uçurup dururlar.

Nazm:

Atıp İslām ehli top her yān

Salıp küfr ehliġa (581a) (1) āşüb her yan

Uçurdu ^cal u hūşın başlarıdın

açurdu fehm ü şabrın (2) aşlarıdın

alıp bu nev^c rūst-a-hīz içre

^cAdū neyyir-i leşker-i hūn-rīz içre

(3) Ne bir yan açġalı rāh necātı

Ne uçup kitgeli bardur anadı

Ne alıp durur savaş iylerġa (4) cür^oet

Ne bardur dest ü yā urmaġġa uvvet

Çün hengāme-i ġirūdār ve vāı^ca-i kār-zārda (5) kim ayl-i küffār bile İslām ehli arasında vāı^c bolup irdi Veys Bay (6) ve arlı Yüzbaşı ve utluġ Murād Bahādur kim şecā^cat ve mübārezetde ebnā-yı zamāndın (7) mümtāz irdiler. Fermān-ı fezā ce-reyān-ı mūcibi bile ^calem ü baydaların köterip Rūstem-āsā (8) amleler bile at salıp andaġġa kirdiler. ızılbaş ādir-endāzları al^a üstidın (9) bir niçce kim atuladılar. Ammā ol azret devletiniġ himāyeti kim bara evātda (10) āfāt olarının biri durur.

İrade hâyil bolup amân sakladı. Çün (11) handağ divârı beğâyet bülend ve kal'a cānibi bî-nihâyet melsâ'irdi. Ol tarafğa (12) çıka almadılar. Lâ-cerem handağ divârın özlerige penâh kılıp qarañu tüşgünce handağ (13) içide bolup huften çağı mağâm-ı maḥafetdin şihhat ü selâmet çıkıp mülâzemet şerefiğa (14) yittiler ve ol Ḥazretniñ hıyât-hâne-i ihsânıdın elbise-i fâhire bile mülebbes bolup (15) iltifât-ı pâdişâhânedin nüķūd-ı vâfire bile dâmen-i murâdların toldurup dururlar. (16) çün Cemşid-i Hürşid-sipihri Kurganı üstidin rüy-gerdân bolup Mağrib (17) bâr-gâhıda ârâm tuttı. Ḥazret-i hıdv-i Süleymân-şevket kal'a üstidin ric'at (581b) (1) körgüzüp senger-i sa'âdet-eşer şadrıda menzil-güzin ve murabbâ'-nişin boldı ve efvâc-ı qâhire kim (2) eṭrâf ve cevānibğa çapavullap barıp irdiler. Her fevc her tarafdın köp (3) esîr ü māl ve mevâşî ve at ve tive ve koy ve kuzı olca kılıp mu'asker-i hümâyünğa kiltürdiler (4) ve ol Ḥazret-i kemâl-i keremdin ğanâyımnı senger ehliğa berâber taqsım kılıp birdi ve ğazîlerni (5) ser ü pây ı şâhâne nevâziş-i Ḥüsrevâne bile ser-efrâz kıldı ve 'asâkir-i manşüredin (6) her tayife-i şücâ'-yı nâm-dâr kim tehem-ten-i rüzgâr irdi. Tevekkül zırhın iginlerige (7) alıp ğayret kılıcın billerige bağlap celâdet qalkanın yüzlerige tutup şecâ'at (8) yek-rânığa rüküb kılıp ol ḥazretniñ devlet-i qâhiresi mu'âveneti bile kuvvet tapıp (9) küffâr-ı şerâret-şî'âr-ı irtidâd-âşârniñ kal'alarıdın Bâğ-ı Sengân atlığ kal'a kim (10) zaḥâyir-i mevfüre bile memlü' irdi. Eṭrâf ve cevānibni at salıp 'İllâ en ḥarbullahumu'l-ğâlibün' (11) muḳtezâsı-ça İslâm ehli Kızılbaşlarğa ğalebe kılıp hem ol kal'anı musaḥḥir ittiler ve kal'a (12) ehlin esâret qaydığa çikip māl ve mevâşisi bile maṭar-ı ser-mu'allâğa kiltürüp dururlar.

(13) Çün şenbe şabâhı kim âfitâb-ı 'âlem-tâb şehr-i yâri Hâver sengeridin (14) hareket körgüzüp Envâr leşkeriniñ imdâdı bile Zülmet Hışârınıñ esâs-ı (15) istikâmetin bozdı. Oğruğ buna ve eşqâl ve partal bile izde qalğan çerig gürüh (16) gürüh fevc fevc üstür-bâr-ı ber-dârğa Tâğî der-bendidin çıkıp işâret-i a'lä bile kal'anıñ eṭrâfıda hıyâm-ı (17) nuşret fer-câm ve kiryâs-ı devlet-esâs ve bâr-gâh-ı sipihri-iştibâhnı ber-pây ve qubâb-ı hürşid-tâb (582a) (1) başın gerdün-sây kıldı.

Meşnevî:

Kilip peyveste leşker fevc-ber-fevc

Urup her (2) fevci yüz deryâ kibi mevc

Tutup ol al'a erâfin ser-â-ser

Nümüdâr iyleben avgâ-yı maşer

(3) Tutup mesken alâyı cây-ber-cây

ılıp iryâs u aymalarını ber-pây

ızılbaş ehli çün (4) kördi bu avâl

Barın ayret itti lâl u bî-âl

Çün bu hengâmda muvaıf-câh-ı (5) celâldin fermân-ı lâzımü'l-ımtıâl ve zât-ı penâh-ı imâret-dest-gâh Muhammed Yusuf (6) Mehter bile Muhammed Rızâ uş Bigi ağaz-ı ıdâraptı kim lekerge baş bolup (7) al'ani dört arafıdın ser-küb kötergeyler ve mestüreyn ve mezküreyn fermân-ı âlî-ân mutezâsı bile leker-i ıyâmet-esarnı dört bölüp al'ani dört arafıdın avâle kötermekge (9) emr ıldılar. Çün sipâh-ı zafer-fercâm izdiâm-ı tamâm ve sa'y-i mâ-lâ-kelâm bile i'a-yı (10) en'ani mezra' ve bâğlarda bütgen dirâhtların (11) 'Veta'ü ecârehüm ve nahlihim' adîi emrini iâreti bile kisip dört yandı bülend ser-kübları köterdiler. (12) kim alar üstige ıkğan kiiğe al'a ehli aya üstide nümâyân boldı.

(13) Nazm:

Çıkıp her sarıdın başı gerdünga ser-küb

Bolup rif'atda her biri amer-küb

(14) Körünüp küfr ehliğa küh-ı âfet

Velî dîn ehliqe mi'rac-ı nuret

Ve üstâd-ı çâbük- (15) destler bülend yığaçlardın peyvend ılıp al'a dîvarığa yite alğu dik zengüler yasap (16) müheyyâ ıldılar. Ol çağda bâr-gâh-ı felek-itibâhdın bu nev' ükm şâdır boldı kim her kii kim (17) baht-ı yârlıg ve ibâli meded-kârlıg ılıp

çal'a dıvārıǵa burun çıķsa ĥazîne-i âmiredin miñ tılâ bayraķ alsun (582b) (1) bu nev° nevâzişler bile alamannı şād-mân itip çal'aǵa yügürmek ruĥşatın birdi (2) ve ķadır-endâz şamĥâlçılar daǵı bolcarlarıǵa ta°yın tapıp gürüh gürüh ve țayife țayife bolup çal°anın (3) ețrâf ve cevânibin ihâta kılıp izdiĥâm-ı tamâm bile sürenler salıp sitiz ü âviz merâsimin zühürga (4) yitkürdiler ve ba°zı cân-bâz ve ser-endâz bahâdurlar gâyet çâbüklüǵdin piyâdelep (5) sürenler salıp tørt țarafdın özlerin çal°a dıvārıǵa yitürdiler ve top- (6) endâzlıǵ rüsümınıñ ser-kârları top-ı ra°d âşüblarnı tørt țarafdın (7) ser-küblar üstige çıkarıp ol yañlıǵ âteş-bâzlıǵve gülüle-endâzlıǵ (8) rüsümün ceĥd-i tamâm bile âǵâz ķıldılar kim gülle âteşin zârıbı bile küffâr-ı feccârınıñ (9) köpreǵi cehennem tengnâyıda ârâm-güzin boldı ve şadâ-yı sehîm heybetidin yir erkânıǵa (10) zelzele tüşüp 'İn zelzele' s-sâ°ate's-sey° ü °azîm' maźmünün âşikâr itti ve devr-i küdüret-(11) aǵın gerdün fezâsın tutup 'Yevme ye°ti's-semâi bedĥân mübine' feĥvâsı bile Kızılbaş (12) ehliǵa kıyâmet küyin rüşen ve pedidâr ķıldı.

Meşnevî:

Sipeh ehli bolup (13) yek-ser melaĥ-püş

Urup her sarıdın deryâ kibi cüş

Barı yirdin (14) ķoyup yüz çal°a sarı

Çıkıp gerdün üze gerd ü gubârı

Atıp her sarıdın (15) top u °adü-küb

Salıp a°dâǵa rüst-a-ĥîz ü âşüb

Barıp oķ (16) dem-be-dem ķurǵan sarıǵa

Şihâb ol nev° kim şeytân sarıǵa

Ķılıçlar (17) niñ demidin berķ olup fâş

Köyüp ol berķdin ehl-i Kızılbaş

(583a) (1) Ğırv-i şūr-ı ğavġā kökdin aşıp

Barıp küfr ehli hūşı °aqlı çasıp

Ne ol kuvvet ki (2) kılġanlar sitîzî

Ne tapıp her taraf rāh-ı girîzi

Qalıp hayret-i muzîki içre yek-ser

(3) Barın cān vehmi kıldı zār u muztarr

Çün küffār-ı nā-fer-cām bu ğavġā-yı maḥşer nizām (4) ve bu °alālā-yı zafer il-tizāmı debdebe-i ġam-dîdeleri bile müşāhede kıldılar. Bildiler kim (5) nesīm-i fetḥ ü zafer İslām leşkeriniġ a°lām-ı nuşret yek-rāniġa’ **Elā en ḥarbullahi (6) hüme°l-ġālībün**’ mehebbidin esip şuqqa-ġüşâyılıġ kıla durur ve özleriniġ sa°-yi nā-resā (7) ve tedbîr-i noqşān-efzāsınıġ rişte-i bî-tābı kavlleridin barıp **‘Elā inne (8) ḥarbü°şeytāni hümu°l-ḥāsirün**’ me°vāsı bile aḥvāl-i şamet-mālları cebhesiġa (9) gerd-i ḥasāret ve ġubār-ı mezellet oltura durur ve barça eşyā° ve emvālî talagġa (10) barıp ve °iyāl ü eḥfālî kayd-ı esāretġa çikilip özleri bi°l-küll maqtül (11) ve ma°düm bola durur. Lā-cerem kal°a ḥāki-mi Cabbār Birdi Big öz oġlı başlıġ (12) ol ilniġ on nefer-i nām-āver ked-ḥudāları bile kal°adın çikip boyunlarıġa (13) tiġ ve iġinleriġa kefen asıp yüz nev° tazarru° ve taḥaşşu° ve miġ türlüġ dehşet-i (14) istikānet bile āsitān-ı felek-āşiyān tofraġıġa kim Ḥaşān (15) selāḥiniġ kıblesi ve zamān ḥavākḥiniġ ka°besidür. Bendelig maḡlaynın (16) sürtüp ol Ḥazretniġ dāmen-i merḥametiġa dest-i istimān urup cerāyim-i (17) bî-gerān ve eşāyim-i bî-pāyānlarıġa isti°zā kıldılar ve ol Ḥazret kerem-i cebeli ve şefkat-i (583b) (1) °azîzi muqtezāsı bile kim zāt-ı huçeste ḥıynetide muḥammer durur. Ğazab-ı pādişāhî ve saḥt-ı nā-mütenāhî (2) din ol cemā°aġa amān birip **‘Eḥsene°l-°afuvvu °inde°l kudrete**’ feḥvāsı bile °işyān-ı kadîme (3) ve noqşān-ı cedîdeleri cerāyidiġa °afv kalemin çikip merḥamet-i pādişāhāne ve nevāziş-i ḥüsrevāne (4) bile ol nā-tüvānlarıġı ölüġ ebdāniġa cān ve rüḥ-ı revān yitkürdi ve her (5) kıysıġa zer-efşān ḥil°atlar kiydürüp alarġa devlet erkānınıġ °umdesi (6) Muḥammed Yusuf Mehter ve Ḥazret a°yānınıġ zübdesi Muḥammed Rizā Kıuş Bigi ve Keday Niyāz Muḥarrem ve °atebe-i (7) a°lā ḥādimleridin kıllar ser-kerdesi

°Avaz Yüzbaşı ve İslām Bigni koşup ƒal°a (8) ehliƒa yiberip durur. Çün mezkūr ümerālar fermān mūcibi bile dervāzesi pīş-gāhıƒa (9) barıp mezbūr ked-ƒudālar içgerü kirip maƒşūrlarƒa ƒazret-i şāhib-kırān-ı kişver-sitān (10) nıƒ °afv ve merƒamet beşāretin yitkürüp barƒasın ğam ƒaydı ve miƒnet çengidin ƒalāş ƒıldılar.

(11) Beyt:

Zulmet ehliƒa yitüşdi āb-ı ƒayvān müjdesi

Yok ise yitti ölüg ecsāmƒa cān (12) müjdesi

ƒal°a ehli bu müjdeni işitgeç her ƒarafdın tehniyet-ğüylık ve mübārek-bādliƒ (13) nevā vü nefrīn ğāyet-i şādliƒdın sipihr-i eşir zirvesidin aşurup barƒaları (14) ittifāƒ bile bala ƒaƒa māl ve mevāşı esbāb-ı ƒevāşısın alıp ferāƒ-bāllık (15) bile köçüp ordu-yı hümāyūnnıƒ her ƒarafiƒa kilip mesken ƒıldılar ve bu ƒālda (16) °ulemā-yı °azām ve ümerā-yı kirām ğāyet-i behcet ü nihāyet-i meserretidin der-gāh-ı gerdün iştibāh (17) °atebesiƒa her ƒarafdın yüz kiltürüp ta°zīm ƒavā°idin mümehhed ve tekrīm ƒivāmın meşiyed ƒılıp (584a) (1) feth ü firüz-mendliƒ tehniyet ü mübārek-bādliƒı merāsimin zuhūrƒa yitkürüp dururlar (2) ve ihlāş ƒavlin i°tikād hevāsıƒa köterip bu du°ā terānesiƒa müterennim boldılar.

Rubā°i:

(3) Şāhā heme-dem bolup Tiƒri yār saƒa

Hem devlet ü hem baƒt meded-kār saƒa

(4) Bu nev° mütābi° ve musaƒƒir bolsun

Her memleket-geh dehr ara bār saƒa

Ammā ƒal°a fethidin evvelraƒ (5) der-gāh-ı a°lā mülāzımlarının °izzet-ƒırāz ƒılıç Niyāz Baynı Türbet ƒākimi Muƒammed ƒān Ser-dār (6) ƒarayıƒa °ināyet-nāme bile irsāl ƒıldı ve Cām cülgesiniƒ Maƒmūd-ābād atliƒ (7) ƒal°asının Erbāb Şāh Rızā ve Şādī Big ve Raƒīm Ser-dār başliƒ on biş nefer ked-ƒudā (8) mübāyi°at ve mütāba°at ƒavƒın

mu'alefet ve muvâfaqatları boynığa taqıp kilip cenâb-ı (9) hilâfet-meâb mülâzımlarığa °arz kıldılar kim Behrâm Big İbni Niyâz (10) Hân satvet-i hâkânî ve şadmet-i şahib-kırânîdin mütevehhim bolup gâyet ıztırâr (11) bile şabr ve tākāt tārın üzüp mahzûl-ı dâr-ı firâr ihtiyâr kılıp Şehr-i nev qal°asığa (12) barıp durur. Ammâ bu ihlâş-nişân kullar her veche bile fermân-berdâr ve her şüret (13) bile bende-i cân-sipâr dururmız.

Nazm:

Ne emr iylese şâh-ı vâlâ-mekân

Birürmiz (14) hem ol emr iylese barça cân

Bu devr dâyimâ bizniñ armânımız

Ki hizmet ara alsa haqq cânımız

(15) Der-gâh-ı °âlem-penâh mülâzımları mihmân-nüvâzlık rüsümü bile alarnı bir niçe kün saqlap (16) h°ân-ı ihsân nevâlesidin kâm-yâb ve şad-âb kıldılar ve se-şenbe küni Luţf°Alî (17) Hân Hezâre kim Abdâl-âbâd qal°asının hâkim-i şâhib-i °itimâdı durur. °İtâ°at ve inkıyâd (584b) (1) bâbıda ol Hâzretniñ hizmet-güzâr-ı qadîmi ü cân-sipâr-ı şamimîleridin irdi. Baht (2) ve iqbâl aña meded-kâr bolup öz eyâlâtıdın bir cemâ°a ümerâ ve mülâzımlar bile der-gâh-ı °âlem-(3) penâh âsitânığa kim Maqşad ehli cihân ve mirşad-ı selâfîn-i zamân durur. ve cebhe-sâlık şerefin (4) tapıp öz hâlığa lâyıq pîş-keş ve tuhfe bile ilticâ kiltürüp hem ol °atebe türâbı taqbîlidin ser-efrâzlık (5) taptı ve Maḥmūd-âbâd qal°asının ked-hudâları âsitân-ı devlet-tırâzğa yüz türlüğ (6) °acz ve niyâz bile °arz kıldılar kim Maḥmūd-âbâd Qal°asının memâlik-i hâşşalarığa müte°allık durur. (7) Eger luţf-ı firâvânları bile Luţf °Alî Hânı bir cemâ°ağa hâkim ve fermân-fermâ kılsalar. (8) Bende-perver ve şevket-güsterliglerin ba°id ü ğarîb ırmestür. Ol Hâzret (9) alarnıñ iltimâsın mebzûl tutup barçasın maḥar-ı ser-mu°allâ °atebesiğa ündep (10) hilâ°-i hürşîd-şu°â° ve ihsân ve ıztnâ°c bile köñüllerin hürrem ve hâtırların (11) bî-ğam kılıp Luţf °Alî Hânı mezkür bolğan ked-hularğa қоşup alarnıñ (12) Şâdî Big bile Muştafa Kâzîni saqlap özgesin Luţf °Alî Hân bile Maḥmūd-âbâd qal°asığa (13) yiberdi. Ammâ alar mezkür qal°ağa barmasdın burun Behrâm Big tarafından Bigi Cân (14) Big ve Aḥmed

Big digen yüz çağlıg atlıg bile hem ol ala a kirip burc ve brusın (15) muafazat ılıp dervezelerin mesdud itmi irken un Luf Al Han (16) namaz-ı am vatı z cemaı bile ala ehr-bendia yaın barıp Erbb ah Rızanı (17) yiberip z haldın itiyr ıldı. Amm ala ehli Erbb ah Rızanı tutup salap (585a) zgege ala ve havlidin mumanaat krgzp dururlar. L-cerem Luf Al Han ala ehlia (2) dahil ve merahim bolmay asitne-i al mulazemetia aytıp ıldı.

un hem ol ala ehli (3) muselmn ve ehli-i imn irdi. Bu cihetdin ol Hazret alara hi bir veche bile mutearız (4) bolmay azab-ı padiahnedin amn ıldılar. un du-enbe kuni Emgan alaı (5) kim kufr  zall ehlini meknı irdi. Burc ve brusın virn belki divarın uatıp (6) yir bile yek-sn ıldılar ve se-enbe kiesi Seras olturumlu Salur hizmet-arları (7) dın Hce Nazar Big ve Fermn Nazar Ser-dara feth-name birip bearet un Muammed Han (8) Ser-dar arayı arafia irsl ıldı.

Hazret-i Al Han-ı Kiver- (9) sitnni Horsn Taıstn Seraddatıdın Harizm-i Cennet -bezm (10) Cnibia Muavedet Merkebin Srmei ve Vuul-ı erfet umul Fyzatıdın (11) Dars-Salana-i Hayvaa B-ı İrem Yalı Tarvet-i Tze Yitkrmei durur.

(12) un Hazret-i hıdv-i bi-heml-i humayun-fal Horsn memalikini zabt ve dehr-encmı (13) ve ol havli ulusı halini rab ve intizamı itialidin fer-ballı (14) haıl ıldı. Recep ayını tokkuzıda se-enbe abhı afitb tulatıdın (15) so Emgan uranını ulusn kim a ve ehli-i irtidd irdiler. Eml  (16) ealların hamalıa layı at ve tive birip Harizm İrem bezm avbıa kurp durur. (17) ve Avaz Yzbaını ul siphı bile alara oup durur. T kim yrmek ve tmek (585b) (1) emride avl-lardın haber-darlı ılaylar ve zge hevyicleri ser-encmıa arap (2) tevem Keday Niyz Muharrem muarrer boldı ve alardın so ol Hazretni zi (3) muracaat alemin cilvege kirgzp kevkebe-i vala ve br-yı bi-intiha bile Cm clgesidin nehat (4) kirgzp ubbetl-İslm-ı Harizm-i İrem-bezm sarı tevecch merkebin srp durur ve udm-ı (5) meymenet nzmı ubardın ta arasında Taymi mevzini debdebe-i intizarıa srme-i (6) Sleymni yitkrp durur ve hem ol kn emrul-umer kıdvel k-

berā Muḥammed Rızā Kuş Bigini (7) baş kılıp Keday Muḥarrem ve Süyün Bahādır ve Mısr ʿAlî Ser-dār ve şefer Bay (8) Ser-dār bile cemîʿ Çavdur sipāhın nevāzişāt-ı hüsrevānedin şād-kām kılıp çerig (9) sonjıdın yürümek üçün alarğa qaravullıq taḥşiş tuttı ve bu menzildin (10) kemālü'd-devlete ve'd-dîn Muḥammed Nazār İnağ kim Hıvāk şehride niyābet tarîkası bile kılıp (11) irdi. Aña ve şeh-zādelerga ve biglerga beşaret-nāme tapıp Çüleman (12) Ser-dār ve Oraz Ser-dār bile irsāl kıldı ve çehār-şenbe küni kim recep ayı (13) niñ onlançısı irdi. Kadem-i ʿazîmet bile kaṭʿ-ı mesāfet kılıp Rüz-ābād (14) kalʿası suynıñ şakḳasıga kim -Dırāz-Ābga meşhūr durur- nüzül kıldılar ve penç-şenbe küni (15) andın livā-efrāz-ı nehzat bolup Maylı Töpe nevāḥîsin mażrıb-ı ser-evkāt-ı saʿādet (16) müzāhir ve muʿasker-i ʿasākîr-i nuşret-māşer kıldı. Ol mevziʿde Kızılbaş üserāsin Çavdur (17) şücāʿsıga koşup ilgerü yiberdi ve sipāh-ı kıyāmet dest-gāhga Merv vilāyetiğa (586a) (1) bargunça tört menzillik çöl tedāriki üçün Tijen Deryāsıdın su aldurup (2) cumʿa küni sürʿat-i tamām bile nehzat körgüzüp Havz Hân yavukıda bir menzilge nüzül kıldı ve şenbe şeheri ilgar bile Taş Ribātdın ötüp bir mevziʿde (4) ārām-güzün bolup yek-şenbe küni Merv deryāsıñın kırağıda niççe atlıg muʿabber-i feyz vürüdi (5) bile Firdevs bāğı dik tarāvet-güster boldı. Ol menzilde Merv ulusıdın (6) Salur halkıñın kâzîsi Kâzî Şāh Nazār ve Seyyid Niyāz Big ve Niyāz Muḥammed Big ve Tiñri Big (7) ve Peyğamberkılı Bay der-gāh-ı sidre cāy-gāh kullıqıda cānların nişār ve mälların (8) işār kılıp ğayibāne vü hāzırāne itāʿat ve ʿubūdiyyet umürıda şābit kadem ve rāsiḥ-dem (9) irdiler. Merḥamet-i şāhib-kırānî alar aḥvālīga şāmil bolup kâzî-yi mezkūrğa kâzîlik ve Seyyid Niyāz (10) Bigge İnaqlıq ve Niyāz Muḥammed Bigge Pervāncılıq ve Tiñri Bigge Atalıklıg ve Peyğamberkılı Bayga (11) maḥrem ve Mirāhorlıq manāşib-ı aʿlāsın münāsib körüp şefkat kıldı ve her biriga (12) zerdüzî libāslar ve tılā bıçaqlar ve topçaq atlar inʿāmı kılıp özge mübārizlerga (13) dağı bu tarîkada ser ve pāy-ı şāhāne kiydürüp alar içre Yağmur Big ve Zamān Big (14) ve Muḥammed Kurbān Big kim münāfaqat tarîki bile muvāfaqat körgüzür irdiler. Ehl-i (15) ʿiyāl ve eṭfālî bile Hʿarizm-i İrem-bezm memālîki cānibiğa köçürüp Merv vilāyeti gülistānın (16) alarñın hār-ı vücudlarıdın hālî kıldı.

Қыҗа:

Kişi kim yamanlığı irür şivesi

Kilür her nefes (17) başığa yüz belâ

Cilâ-yı vağan iyleben anı felek

Qılur ğurbet endühığa mübtelâ

Ve se-şenbe (586b) (1) küni ol Hâzret Pencahdın rüküb kılıp şalâbet-i tamâm bile °azîmet körgüzüp Evliyâlı (2) Töpe atlıg mevzi° bâr-gâh-ı iqbâl ve mu°asker-i °asâkir-i zafer iştimâl kıldı ve ol menzilde Raḥmânbirdi Bay ve Süyün Bay ve Qurt Keldi Mîrâhor (4) ve Mulla °Avaż Biy ve Mulla Hâkîr başlıg Sarık halkının ked-ḥudâlarığa ser ü pây-ı şâhâne (5) tılâ bıçaq birip İşân Kâzı Nazarğa dağı °alî ḥadde ḥil°at-i zerrîn merḥamet kıldı. (6) ve ol cemâ°anıñ muḥâlefet-kîşi ve münâza°at-endîşleridin on kişini (7) bala çağası bile Aq Öylüg yosunluq pây-i taḥt-ı devlet sarı köçürüp (8) alarnıñ şerri-din ol qavmni emîn ve muḥmaîn kıldı ve Çehâr Qulı Bay ve Baba Baynı (9) ve başlıg Mervde olturğan Teke ekâbirleriğa ḥilâ°-i âf-tâb-ı şu°â° in°âmı bile ser-efrâzlıg (10) yit-kürdi ve şadâqat-âşâr şecâ°at-şî°âr Sâ°at Qulı Ser-dâr kim ḥizemât-ı lâyıq (11) vâşıtası bile öz aqrânıdın fâyıq bolup ḥüküm-rânlıg rütbesiğa teraqqî tapıp (12) Ol Hâzret anı Merv vilâyetiğa öz cânibidin tapıp kılıp eyâlet-nigînin anıñ (13) engüşti-ı ihtiyârığa salıp ol vilâyetniñ °inân ve ihtiyârın qabza-i (14) iqtidârığa tapşurdı.

Bejt:

Kim ki bu der-gehde qulluq iylese ihlâş ile

°Âkıbet (15) °izzet serîri üzre sulṭânlıg tapar

Ve çehâr-şenbe küni barça erkân-ı (16) devlet ve a°yân-ı Hâzret başlıg ol ḥavâlîde olturğan il ve ulışğa (17) ziyâfet-i pâdişâhâne birip ol halknıñ barçasığa Tarḥanlıg yarlıgı (587a)(1) kerâmet kıldı ve fermân-ı lâzımu°l °iz°ân mücibi bile destürîn (2)mu°azzamîn Muḥammed Yusuf Mehter ve Muḥammed Rızâ Quş Bigi nevvare merqadehüme leşker ehliniñ barışda (3) ve kilişde zâyî° ve telef olğan tiveleri üçün ḥazîne-i âmiredin (4) tılâlar birip teşâvîşidin cemî° ḥalâyıqnı fâriğ-bâl kıldılar (5) ve hem

ol kün Teke müfsidleridin bir münkalibü'l aḥvāl ve perîşân-hāl yigit (6) kim ḡayet-i iflās ve nihāyet-i felāketdin Kızılbaş-ı küfr-ma°āş (7) ṭayifesidin ḥuffāş-vār bigler kör-i bedkirdār kim îmān kıyaşı (8) niḡ ziyāsıdın kaçıp Dirigez ḥarābesiniḡ küncide muḥtefi irdiler. Evvel (9) ol bâṭın ḥizmetiḡa muzdürlik kılıp anıḡ ṭarafıdın cāsüslıḡ rübesin (10) ihtiyār kılıp leşker-i İslām arasıḡa kim hemîşe himāyet-i yezdānî alarnıḡ nigeḡ-bānı (11) durur. Kilip her küşede ve kenārda mevākib-i ḥümāyün aḥvālıḡa neḡāre kılıp ihmāl (12) intizārıda bolup yürür irdi. Nā-gāḡ āstān-ı ḡudsî nişānı pās-bān-ı (13) iḡbāl-i teve°mānlarıḡa uçrap siyāset-i pâdişāhāne üçün “ibreten-li'n-nāzirîn' anı (14) oḡ yaḡlıḡ top içiḡe salıp andaḡ ittiler kim nuḡuş icrāsı ‘Ke'l-°ihni'l- (15) menfūs' hevā saḡıdıda müteferriḡ ve mütelāşî boldı ve şadā-yı °ibret-nümāsı (16) istimā°ıdın kec-endiş ve fesād-kışler °adem vîrānesiniḡ (17) ḡalvet-nişini ve ārām-güzini bolup cem° fıḡarā ve re°āyā ol Ḥāzret devletiniḡ kenefide (587b (1) fāriḡ-bāl ve āsüde-ḡallık taptılar ve penç-şenbe küni mezkūr menzilde pâdişāh-ı Cennet-mekān (2) İltüzer Muḡammed Bahādur Ḥān-ıḡ veled-i erşedi ve ḡurretü'l-°ayn-ı sermedî celālet-nişān ve (3) mu°allā-mekān Raḡmān Birdi Töre kim ḡalā biylik ya°nî ve emîrū'l-ümerālık manşıbı anıḡ geḡher-i vü-cüdü (4) bile müzeyyen ve mu°teber durur. Ḥāzret-i şāḡib-ḡırān-ı kişver-sitānnıḡ icāzeti bile rikāb-ı (5) zafer-intisāb mülāzemetide ibtidā-yı seferi üçün şāḡhāne şadāḡ-ı toy birip cenāb-ı (6) ḡilāfet-meābḡa ḡil°at-i zer-niḡār ve esb-i tîz-reftār ve cilav-dār-ı zülf-vār ve ḡürşîd-i (7) ruḡsār bile tuḡfe çikip cem° ekābir-i sipāḡḡa ve ol nevāḡî ḡalāyıkıḡa ḡün-aḡün ziyāfetler (8) birip bir kün ve bir kiçe barça ulusḡa tāz ve na°am baḡşışı bile şādılıḡ ve ḡurremlıḡlar (9) yitkürüp durur ve cum°a küni ol nāḡiyedin köçüp Küyekli Töpesi ol Ḥāzretniḡ (10) nüzülü sa°adet vuşülüḡa müsta°idd bolup fark-ı iftiḡārın ḡünbed-i devvārın ötkerdi. (11) Hem ol kiçe siyādet-nişān necābet-mekān a°lemü'l-°ulemā Ḥāzret-i İşān Ḥ°āce Müftî (12) şadāḡat-endüz celālet-āmüz ekberü'l-küberā Devlet Ḥaragöz Muḡarrem kim kevkebe-i vālā Ḥorāsān (13) cānibni ḡareket-nümā bolmasdın burun cemādiye'l-evvel ayınıḡ onlançı küni alarnıḡ (14) Buḡārādın kilgen ilçilerḡa ḡoşup ol vilāyet ḡākimi Bahādur Ḥānḡa °ināyet-nāme (15) bile irsāl kılılıp irdiler. Devlet ü sa°adet yaḡlıḡ kilip bār-gāḡ-ı felek cāy-gāḡ-ı āstāneḡa (16) yüz ḡoyup mezkūr bolḡan ḡānnıḡ du°ā ve selāmın yitkürdiler ve şenbe küni (17) ol Ḥāzret °asākiri-i manşüre ve

efvâc-ı kâhire bile Mağşad tarafığa °azîmet-nümâ bolup Yeke Pur (588a) (1) kuduğın otüp kum püştesi üzre ikâmet bisâtin töşetip ferâgat-güzîn (2) bolup durur ve yek-şenbe küni şeb-gîr bile ılğar kılıp dü-şenbe küni Sırtlanlı (3) kuduğın otüp bir mevzi°ğa nüzül kılıldı. Se-şenbe küni Taht °akabeleri evciğa kadem-i (4) meymenet tev°em vürüdüdin ser-bülendliğ yitkürdi ve çehâr-şenbe küni şa°bânü'l-mu°azzam ayı (5) niñ ğurresi irdi. Taht mevzi°din livâ-efrâz-ı nehzat bolup pîşin çağı bir merhalege (6) tüşüp kiçe andaistirâhat körgüzüp durur. Çün ihlâş-şî°âr Çüleman Ser-dâr şehr-i (7) Firdevs-beherdin haññ ve haber kiltürüp Tahtğa tüşgen aqşam âstân-büslig (8) devletin tapıp irdi ve bu kiçe dağı Emînü'd-devle Muhammed Nazar İnağniñ ikki mülâzımı (9) İnağ ve töreler tarafıdin ihlâş-nâme alıp kilip Çülemân Ser-dâr başliğ kâşıdlarğa (10) ser ü pây-ı şâhâne in°âm kılıldı ve penç-şenbe küni andın köçüp tâ Kabaklı kilgünçe (11) ol Hâzretniñ fark-ı hümâyünığa rahmet şehâbı kañre-efşân bolup barça halâyık (12) müstağrak-ı âb-ı rahmet bolup durur ve cum°a küni Kabaklıdin °Ârız Kal°ası sarı bād-pay-ı (13) bâdiye pey-mâ sürüp şenbe küni Dâye Hâtün Ribâtıdin otüp Kögercinli turağıda (14) deryâ kırığıda bâr-gâh-i sipihri-ıştibâhni ber-pây kılıp nüzül itti ve ol menzilde der-gâh-ı (15) °âlem-penâh mülâzım-ı devlet lâzımlarınıñ ser-efrâzı Big Niyâz Dîvân Bigi (16) şehrdin kilip âstân-ı felek-nişân tofrağı taqbilidin büyük mertebelerge (17) müteraqqî bolup ğayr-ı mükerrer tuñfe ve pîş-keşler çikip durur ve ol pîş-keşlerni ol Hâzret (588b) (1) işâreti bile cemî° ümerâ ve ekâbir-ı sipâhğa taqsîm kılıp birdiler ve yek-şenbe küni (2) hareket kılıp Darğan Ata ziyâretiğa müşerref bolup ol havâlîğa tüştiler. (3) Hem ol kün bî-nihâyet yamğur yağıp hadîd-i evcni tiñiz yañliğ sır-âb kıldı. (4) ve dü-şenbe küni ol Hâzret kudüm-ı devlet lüzümü teşrifi beşâreti üçün (5) ceşn-i °âlî tertîb birdürüp ve at çapdurup ümerâ-yı °izâmğa ser ü pây-ı (6) hürşîd-fâm ve zer ü sîm-i ruğâm in°âmı kılıp hem ol kün Aq Ribâñ mevzi°i (7) livâ-yı zafer-hevâ ve bâr-gâh-ı devlet pây-gâhğa menzil ü mesken boldı ve se-şenbe küni Aq (8) Ribâtıdin elviye-i zafer ta°biyeni cilveğa kirgüzüp °azîmet şeb-dîziğa mihmîz birip (9) Kaynar kumıdin rîh-i °âşif yañliğ otüp Dervâze Kırı atliğ kumğa cülüs-ı sa°âdet (10) me°nüsü yümnidin ravza-i Rîzvân tarâvetin yitkürip durur ol mevzi°de şehrdin (11) bir niççe °ulemâ-yı °azâm ve ümerâ-yı kirâm kilip ol Hâzretniñ didâr-ı pür-envâr meñalf°sidin (12) közlerin yarutup Hâzret-i kutbu°l-evliyâ

Pehlüvân Ata uddise sırrahu asitnının (13) teberrüktdın tuhfeler tkerip dururlar ve ehr-enbe kni andın kp ryt- (14) nuret-yt meheleri Busga um atlık merale mardın tbn bolup durur. Ol (15) kie ezel ser-krlar ol Hzret etrinin kubbesia bulut- pervzindin kr-sm-i sdesidin (16) kfr-bzlig krgzp durur. Pen-enbe kni kim ol Hzret istirkabının (17) yetmi tokkuzlan kni irdi. Hmyet-i yezdn penhda slim ve nim umdın kp (589a) (1) Feteng memleketige feyz-i nzldın b- İrem dik nazret-i bi-endze baıladı (2) ve cuma kni andın Hezresb sar nehat krgzp durur. Yol ensda eh-zde (3) Ramn Kl Tre Hezresb ehrininulem ve umers bile istikbla kp ay (4) bile kn bir burcdın kırn klan dik vey lal bile gevher bir drcdin tbn bolan dik (5) aa ve ini birbirisi bile krp avl-prılık ve tehniyet-gylık rsm edsdın so (6) hrsd-i durun ve mh- tbn dik seyr klıp Hezresb alasga (7) bahr vrd bile Cennet riyz dik feyz-i bi-endze yitkrp durur anda bir kie rat- (8) gzn ve mesned-nin bolup enbe kni andın rkb klıp Hty sar zm (9) bold hem ol kn Ramankl Tre meyat n ol Hzret hem-riabl bile (10) yarım fersalık yol yrp Hezresba muavedet kld ol Hzret (11) yek-enbe kni Htydın semend-i arar-hrm- zerrn-licmga rkb klıp srat-i tamm (12) bile at- mesfet klır irdiler. Yan Ark hdda yit-gende yegne-i fk- (13) mhl-zlm ven-nifk emr-i kebr ren-i zmr Muam-med Nazar Biy İna balı umer-y cellet (14) ar ve ulem-y fenet-ir ve bara ve cem erif ehrdin istikbla (15) kp dde-i intizrların smm-i str ubardın ren  kmet-i itibrların (16) tazm-i hleli bile mzeyyen kldılar ve ol Hzret nevzi-i hsrevne bile barasa behre (17) ve ercmendlılar yitkrp aların hem-innlı bile drs-salana-i Hyvaa nzl klıp (589b) (1) serr-i hlfetde mesned-nin ve mstakarr- salanatda rm-gzn bold. Bu mjde-i (2) behcet-eerdin cem fuar ve rey knllerie srr ve ayr- masr hıl ve el v esfil (3) ni meclis  maafilide sr zre sr vıl bolup tehniyet-gylık ve mbrek-bdlık (4) ksini adsn felek ehlinin smia-i idrkige yitkrdiler.

Nazm:

Yitkrp (5) memleketge feyz-i vil

Qıldı ser-ta-kağem Bihişt-miřāl

Qağem-i yümniğin bolup (6) il řād

Keremi birle ĥalk taptı murād

Yitti Ĥayvađ ehligē zēvđ ü sürür

Belki ehl-i cihānġa sūr (7) üzre sūr

°Adli Ĥ°arizm ilige °ām oldu

Luťfıđın cümle řād-kām boldı

Tā ki bar (8) řer° ara vüćüb-ı ġazāt

Tā ġazāt ehli içre yaĥşı at

Barıp iylep aġa kerem-i nuşret

(9) Her nefis ġazve sarı pür raġbet

Tiġını küfr ilige ġātı° ġıl

Dehr ehlin ġullıġıġa (10) rāci° ġıl

Mülk-i °ömrini müstedām iyle

Devlet ü cāhını müdām iyle

Ma°lüm-ı Ĥātır-ı (11) şerif Bolsun kim:

Hem ol yıl ya°nî it yılınıġ edā yılıda Buĥārā vālisi Emîr Ĥaydar (12) pādiřāĥ vefāt tapıp anıġ ornıġa uluġ oġlı Mîr Ĥaşan Töre mesned-i salťanatġa (13) cülüs ġıldı. Ol tört ay ĥükümet sürüp °ālem-i fāniđin cihān-ı bāġıġa (14) rıĥlet kösin urdı. Anıġ ornıġa inisi °Ömer Ĥān pādiřāĥlıġ serîride (15) mütemekkin boldı. Ol sikkiz ay veyā toġġuz ay ĥüküm-rānlıġ ġıldı. Toġġuz aydın (16) soġ anıġ inisi Bahādur Ĥān kim Buĥārā tümenātıđın bir tümende (17) ĥākim irdi. Eťrāfiġa leşker cem° ġılıp ve Buĥārā tevābi°ātındaġı Taĥt ĥükümetiġa (590a) (1) kirġüzüp köp çerig bile kilip Buĥārā şehrini

ķabadı. Āhir ğalaba kılıp ķal°anı (2) alıp dest-i taşrifiğa kirgüzüp durur ve °Ömer Hānnı yurtıdın ihrāc kılıp Ķoş vilāyetiğa (3) yiberip durur. Ol dağı yol eşnāsıda evķāt taptı. Bahādur Hān dil-cem°lig (4) bile pādişāhlığ mesnedide istiķrār tapıp istiķlāl bile hūkümet sürdi. (5) **Ve Yana Ma°lūm Bolsun Kim:**

Hem ol yıl Hāzret-i şāhib-ķırān-ı kişver-sitān (6) mezkūr bolğan sefer kim küffār-ı şerāret-şifār ğazātı irdi. Himāyet-i yezdānī bile andın (7) mu°āvedet kılıp serir-i salţanatda ārām-güzin boldı. Nev-rüz dihākın kim ķademü'l-eyyāmda (8) dihkānları öz rāyları bile Hōtnığ evvelğı küynın Nev-rüz-Ātāb ve Heftniğ (9) ba°zı ğesābın anığ bile mażbūt kıılır irdiler ve H°ārizm-i İrem-bezm ulusı arasında (10) hem ol nev-rüz şāyi° vü meşhūr irdi. Hem ol hey-cā resmni berhem urup sultānı (11) kim ğamlıniğ evvelğı küniğe muķarrer irdi. Halkğa münādī bile a°lām kılıp H°ārizm (12) ehli arasında hem ol nev-rüzni şāyi° vü meşhūr kııldı. Hem ol yıl ol Hāzret-i (13) °Alāuddin H°āce °aleyhi'r-rahīmeniğ civār-ı feyz-āşārıda ābā-yı °azām ve ecdād-ı kirāmları Muğammed (14) Emīn İnaķ ve Emīr °Avaż İnaķ nevvara'llahu merķadehumeniğ maķbereleri üstide bir medrese-i (15) °ālī ve sengin binā kııldurdu kim feyz ü şafā kānı fażl ve °ilm ehliniğ mekānı durur. (16) ve medrese °imāretğa mevsüm durur ve ol °imāret ta°mīridin ğizmetiğa vezir-i °azām nizāmü'l-mülk (17) ve'd-dünyā Muğammed Yusuf Mehteriniğ rāy-ı hümāyūniğa müfevvez irdi.

Bu Mecmū°a-i Belāğat-inşānı (590b) (1) Oķuğuķı Erbāb-ı Ma°āniniğ Żamir-i Āf-tāb-Tenvirleriğa Rüşen ve Müberhen Bolsun Kim

(2) Ķün ķalem-i müşkīn-raķamniğ semend-i ķābük-ķademi meydān-ı şāğāyifde kerem-i cevelān (3) bolup nihāyeti seyri bu yirge yitüşti. Hāzret-i şāhib-ķırān-ı ma°fīret-nişān (4) ebu'l-mużaffer ve'l-manşūr Ebu'l Ğāzi Allah Kulu Muğammed Bahādur Hān rūğu'llahu rūğa min riyācü'l-Cinān (5) ğasret-ğāne-i cihāndın rığlet körgüzüp Biğişt-i cāvidān ğülşenide °işret bezmin (6) tüzdi. Ol cihetdin bu kitāb-ı meymenet-intisāb te°lfi kim ol Hāzretiniğ (7) fermān-ı lāzımü'l-iz°āniğa müte°allıķ irdi. Az fırsat te°ğir ve ta°fil taptı. Ķün (8) Hāzret-i sultānü'l-selātin ğāķānü'l-ğavāķin zübde-i ehl-i °ālem °umde-i Benī Ādem Efdālü'l-(9) fāzılın ekmelü'l-kāmilin māği-i rusümü'l-°işyān hādim-i

bünyānū'l-ṭuḡyān muḵavvî-yi şer^c-i mübîn (10) maḡarü'd-devlete ve'd-dîn sultān-ı ibnū's-sultān ebu'l-muẓaffer ve'l-manşür Ebu'l Ğāzi (11) Raḥîmḵulı Muḡammed Bahādur Ḥān edāma'llahu eyyāme saltānata ve eḡāme a^clāme ma^cdelete saltānat serîri-de (12) ārām tutup ḡalāyık aḡvāli intizāmıḡa kıyām körgüzüp durur. İltifāt-ı bî-gerāne (13) ve merāḡim-i pâdişāhāne bile bu faḡîr ü ḡaḡîr ü mezellet-taḡmîrḡa ḡadıḡ-ḡ'ārılıḡdın evc-i ^citibārḡa (14) teraḡḡî baḡışlap fermān-ı vācibü'l-iz^cān ve emr-i lāzımu'l-ımtinān (15) şādır boldı kim bu kitāb-ı laṡfniḡ terkîb ü te^olîfide tesāhül cāyiz tutmay (16) sür^cat ḡalemin sür ve tîzrek ḡadd-i tamāmḡa yitkür. Bināen^caleyh ḡurrem ü ḡuş-ḡāl bolup bar-ḡa işḡālātđın (17) rücū^c ve te^olif işiḡe şürü^c ḡıldım. Vefaḡa'llahu te^cālā bi't-tamāme.

(591a) (1) Ay dost Biyniḡ Aḡvāl-i Ḳadimesin Şemme-i Nükte Sürmek ve Ṭuḡyān ve ^cInādı Ceremesin (2) Laḡza-i Zuhūrḡa Yitkürmek ve Ol Müfsidniḡ İzhār-ı ^cİşyān ve İḡbār-ı Fesādı Ḥazret-i (3) Şāḡib-ḡirān-ı Cennet-mekānnıḡ Sem^c-i Hümayünḡa Yitmek ve Anıḡ ḡuş-māl Belki ^cAdîm-i İstişāli (4) Üçün Leşker-i Nuşret-eşer bile Ümîd-i Rüşen-zamîr Muḡammed Naẓar Biy İnaḡnı Nām-zed İtmek

(5) Belāḡat nigāristānınıḡ şāḡife-tırāzı feşāḡat bahāristānınıḡ ḡadıḡa-(6) perdāzı aḡnî ḡalem vāḡı^c-a-ı raḡam şadā-yı şarîr bile bu nev^c taḡrîr ḡılır kim her ni^cmet-perveri (7) kim ḡurür ve tekebbür şāḡbāsıdın mest bolup öz velî-ni^cmetiniḡ ḡuḡūḡ-ı iḡsān (8) ve iltifātıdın ^cāḡıbet-bînlig közin yumup şükr-ḡüzārılıḡ ve sipās-dārılıḡ (9) ornıḡa ^cişyān ve feşād merāsimin peydā ḡılsa öz ḡolı bile öz başıḡa belā tıḡın urar (10) ve her ḡizmet-ḡüsteri kim ta^caşşub ve teḡabbur belāsıḡa pāy-best bolup öz maḡzūmunıḡ (11) rabḡa-i fermān ve ^ciṡā^catidin ser-keşlik körgüzüp ḡizmet-kārılıḡ ve cān-sipārılıḡ (12) cāni-biḡa ṭuḡyān ve ^cinād ^calemin ber-pā ḡılsa öz cānibin küç bile helāket serḡaddıḡa yitkürer. (13) Ve ol ḡünāḡ-ı ^cazîm şāmetidin āḡirü'l-emr başın ber-bād ve ḡān-mānın bî-bîḡ ü bî-bünyād ḡılır ve ikki (14) cihān yüz ḡaralılıḡḡa lāyık ü sezā-vār bolur. Bu kelām-ı ^cibret-nizām muşaddeḡatı Ay Dost Biy (15) niḡ ḡayret-iltizām vāḡı^cası durur. Ol vāḡı^ca taşvîri andaḡ irdi kim (16) Çün Ḳaraḡalpāḡiye ulusı avāyıl ḡālilde Türkistān nevāḡîsidin yüz türlüḡ (17) ḡam ve miḡ nev^c elem ḡikip māl ve mevāşisi eḡşām ve ḡavāşisi bile Ḥ^varizm-i İrem-bezm (591b) (1) muzāfātınıḡ ḡāḡır-ḡuşā āb ve hevāsın ve rāḡat-fezā deşt ü şāḡrāsın

begâyet (2) mergüb körüp yaylak ve otlak kışlak temennâ kılip ol cemâ'anıñ ked-hudâ ve biyleri (3) tuhfât ve tensûkât bile Hayvağğa kilip emîrû'l-ümerâ °umdetü'l-küberâ muhibbü'l-°ulemâ merci°ü'l-fuzalâ zîb- (4) bahş-ı mesned-i emâret mürteķî-i me°aric-i °adâlet °izzet-nişân mu°allâ-mekân mâhîü'z-(5) zulm ve'n-nifâķ emîr-i kiber Muḥammed Emîn İnaķ rûḥu'llahu rûḥanıñ der-gâh-ı felek-iştibâhıda (6) yüz miñ °acz ve inkisârlığlar bile °öşr ve zekâtların bermekçi bolup H°arizm memâliki (7) niñ bir tarafıdın yir yurt tilediler ve Muḥammed Emîn İnaķ kemâl-i kerem ve gâyet-i mürrüvetidin (8) Kök Özek nehriniñ arķasın tâ H°arizm-i İrem bezm Tinizigeçe ol cemâ'a-i perîşân hâlğa (9) in°âm ve soyurgal kıldı ve ol il ekâbiridin Koņrat ulusınıñ (10) kolu ve e°alî-i tîresidin Sulṭân oğlı Aydost Biy ve ihlâş vesîlesi bile (11) hizmet-kârlığ ve cân-sipârlığ devletiğa ihtîşâş tapıp şadâķat câddeside (12) sâbit-ķadem ve °ubüdiyyet va°deside râsiḥ-dem bolup °itâ°at-ķiş ḥâdimler (13) ve ihlâş-endîş mülâzımlar zümresige dâḥil bolup şâyeste hizmetler kılip (14) yürür irdi. Tâ ol cenâbnıñ âfitâb-ı merḥameti ol zerre-i bî-miķdârğa envâr-ı türbet (15) salıp biylik manşıb-ı kirâmesi bile öz aķrânıdın mümtâz ve Karaķalpaķ (16) ulısı ḥükümeti ruḥşatı bile ser-efrâz kıldı ve ol bu yanlığ iltifât-ı ğayr-ı mütevaķķı°a ve (17) °inâyât-ı ğayr-ı müterâķķıba imdâd ve dest-yârlığı bile cemî° Karaķalpaķiyye ulısı ḥuşuşan (592a) (1) Koņratiyye tîresiniñ ḥâkim-i fermân-revâ ve emîr-i ḥükümet-intimâsı bolup °izzet (2) eyvânınıñ mesned-nişîni ve faḥâmet mesnediniñ ârâm-güzîni irdi ve hem ol (3) ilge kârvânlığ ve ḥüküm-rânlığ tarîķasıda öz râyeti muķtezâsiça her nev° (4) da°vâ ve ğavğaları sürüp nev°î ḥükümet sürer irdi ve ol cemâ'anıñ ekâbir ve aşâġiri (5) Muḥammed Emîn İnaķ merḥametiniñ re°âyâsın kılip barçasın fuķarâ ve re°âyâ ķaṭârıda (6) sanap anıñ emridin boyun tolgamas irdiler. Muḥammed Emîn İnaķ zamânıdın (7) soñ Emîr-i rüşen-zamîr server-i ehl-i âfâķ° °Avâz Biy İnaķ saķıya'llahu sırrahunıñ ferḥunde (8) edâyında hem ol tarîķada kün künden merâtib-i bülend ve derecât-ı dil-pesendġa müterâķķî (9) bolur irdi. Çün Hân-ı Bihişt-mekân sulṭân-ı maġfîret-nişân Ebu'l-Ġâzî (10) Muḥammed Raḥîm Bahâdur Hân nevvâra'llahu merķadehüme salṭanat taḥtıda oturup ḥükümet tâciġa (11) fark-ı ḥümâyûni şerefidin bülend-pâyeliğ yitkürüp durur. Ekâbir ve aşâġir aḥvâliġa (12) tertîb-i merḥamet közi bile nażar kılip cemâ°a kim hizemât-ı pesendîde-i zuhûrġa (13) yitkü-

rüp ehl-i zamāndın imtiyāz tapmış irdiler. Manāşib-ı a^lā (14) ve medāric-i aqşā bahşış ü ^oatāyāsı bile barçasığa mümtāzlıg ve ser-efrāzlıgılar yitkürdi. (15) Ol cümledin Aydest Biyge tılā bāf ve hancer-i zerrīn gılāf in^oāmı kılıp yağıdın (16) biyliğ manşibının barlıgı ve cem^o Karakalpak ulusının hākim ve ser-dārılgı bile (17) kām-kār ve behre-ber-dār kılıp irdi. Çün ol zamānda Koņrat Kurganının hākimi Töre (592b) (1) Murād şüfi yağı bolup yağı-kerliğ kılur irdi. Anıñ bīm ü havfıdın kilip (2) ol Hāzret mülāzımlarıdın imdād ü kömek tilep irdi. Ol Hāzret aña (3) mürüvvet-güsterlig belki fuqarā-perverlig yüzidin Aq Yağış mevzi^ode (4) qal^oa-i mu^oazzam binā kıldurup aña müsellemtuttı ve eṭrāf ve cevānibdağı eyālātın (5) ol havālīga yıgnatıp qal^oa zabṭı iştiğālīga ta^oyīn itti ve niççe yıl öz der-gāhı mülāzımları (6) dın ilğar yiberip ol qal^oanı muḥāfazat kılur irdi.

El-Kıssa:

Aydest Biy (7) bu tariqada Hāzret-i şāhib-kırān-ı Firdevs-mekānnıñ eyyām-ı ferhunde- (8) fer-cāmğa kilgünçe ^oizzet-i tamām ve āb-rū-yı mā-lā kelam bile evkāt ötkerip (9) ol Hāzretğa dağı anıñ hizmeti muvaffaq-ı ṭab^o tüşüp merḥametlerler körgüzür irdi (10) ve ol dağı ba^ozı pinhān sırlarını kim mülk maşlahatı ve fuqarā refāhiyetige müte^oallıq durur.(11) Der-gāh-ı ^oālem-penāh mülāzemetige kilip maḥşuş maḥremleri destūrıda bār-yāb-ı (12) ḥuzūr bolup ^oarz kılur irdi ve ol Hāzretğa anıñ hizmet-kārılıqı maḥbūl ve barça (13) sözi ma^omūl bolup Karakalpaqiye ulusının ḥarāmī ve avbaşılarının (14) te^odīb ve gūşmālin ve fuqarā ve ra^oıyyetinin intizām-ı aḥvālin anıñ rāyige tefvīz (15) kılur irdi ve her vaqt ^oatebe-i devlet iltizām-ı mülāzemeti ecrāmın bağlap şahrādın şehr sarı kilse (16) irdi körnüş-i ^oālīga ündep iltifāt-ı firāvān ve ^oināyāt-ı bī-gerān bile istifsār aḥvāl kılıp (17) Biy Baba ḥiṭābige muḥāṭab kılur irdi ve qaytur çağıda ḥilā^o-i fāḥire ve nūkūd-ı vāfire in^oāmı bile muḥalla^o ve müfteḥir kılıp (593a) (1) ^oizzet-i tamām bile qaytarur irdi. Āḥirü'l-emr ol güng-i bī-devlet küfrān-ı ni^omet (2) izḥār kılıp bu yağılıg devlet-i ^oazmi ve ^oizzet-i bī-intihānı kötere almay şeyṭān-ı zimāre ḍalāleti (3) ve nefsi emmāre delāleti bile tüz yoldın azıp **'İnnel insāne li-ṭuğyāne rāh-i istiğnā'** (4) kerfemesinin muḥtezāsı bile vādī-yi ṭuğyāngā ^oişyān merkebin sürüp bī-muğber başıda (5) yüz ḥayāl-i ḥāmni bişürüp veli-ni^ometlig ḥuḳūkıdın bī'l-kūll köz yumup bir niççe avbaş-ı (6) perişān-ma^oaşlarını eṭrāfıga cem^o itip mu^oānedet meydānıda muḥālefet (7) ^oilmin cilve-

ger kıldı. Bu haber-i dehşet-nişân Hâzret-i şâhib-kırân-ı Firdevs-mekân (8) nıñ semî^c-i şerîfîğa yitüşüp ol müfsid-i bed-fer-câmniñ müdâfa^casığa leşker-i (9) nuşret-iltizâm irsâl kıldı. Bu icmâl tafşılı ol kim:

Bu vâkı^ca zuhûrıdın evvelrak (10) şâhib-kırân-ı mağfûr-ı der-gâh-ı ^câlem-penâhîniñ hâdim ü devlet-h^vâhlarıdın şâhib-i i^czâz (11) Keday Niyâz Muharremni Karaçalpaq tavâyifiniñ zekâtı a^vızına -kim ol emr icrâsı (12) ve yana emvâli bereketi ve ^cağabı iğbâli sa^câdetiniñ mücibi durur- yiberdi. Mezkûr Muharrem fermân-ı (13) ka^vzâ-yı cereyân mu^vtezâsı bile Karaçalpaq arasığa barıp zekât lâzım (14) bolğan illerdin muvaffaq-ı şer^v zekât alıp çün Hıtây halkınıñ hâkimi (15) Beg Fulâd Biyniñ hışmığa tüşüp iridi. Mezkûr bolğan haberni ba^czı reh-güzârilerniñ (16) elsine ve efvâhıdın işitip râst ve yalğanın bile almay mütehayyir iridi. Ammâ (17) ol haber soñraq tevâtür haddiğa yitip râst irkeni mütehaqqıq ve müttekîn boldı. Lâ-cerem Muharremniñ (593b) (1) hâtırına endek ru^cb ve hirâs istilâ tapıp mezkûr menzildin mütâbi^c ve mülâzımları bile (2) ulusınıñ serveri Kuş Birgen Biyni muvâfaqat câddesi (3) niñ sâbit-ka^vдеми anlap anıñ menziliğa nüzûl kıldı. Ammâ güft-gü eşnâsıda (4) anıñ cebîn-i ittifaqıda çîn-i nifâk yok irkenin bilip atlanıp şehr sarı yüz (5) koydı Çoñ Kara Biyniñ oğlu Kâbil Biy avlığa yitti. Mezkûr Biy bala ve çağası bile Muharrem (6) istikbâliğa qarşu çıkıp tevellâ ve ilticâ mübâlağası bile öz öyiğa tüşürüp eşnâf-ı (7) ziyâfet ve enva^c-i hizmet edâsıdın soñ dip durur. Bu bende-i hâk-sâr (8) tâ kim ol Hâzretniñ hizmet-kâr ve hevâ-dârlığığa ihlâş vesilesin izhâr (9) kılıp min. Henüzğaça itâ^cat şirât-ı müsta^vkîmidin inhirâf câyiz tutup ^cubûdiyyet (10) kılâdesidin baş çıkgen irmes min. Ve ümîd durur kim mundın (11) soñra dağı tâ baş kitmegünçe ka^vdem-fersây dâdı inâd-ı mu^vhrik-i selâsil-i fesâd (12) bolmağay min. Ay-ı muharrem nüzûlınıñ envârıdın yitip illâhazânımı rüşen ve hu^vzûrniñ (13) bahârıdın hâtır-ı vîrânımnı gülşen kıldıñ. Ferâgat mesnedide istirâhat (14) kıl kim ol mu^cânnid ü fesâd bîşesiğa Aydest Biy-i kec-endîş eger e^vtrâf (15) ve eknâfğa galabe kılıp bu câni^vğa kilse evvel mini helâk kıl sun. Andın soñ (16) qa^vysı tara^vfğa ^câzim bolsañ öz ihtiyârniñ öziñde durur. Çün (17) mezkûr Muharrem Kâbil Biyniñ bu sözüñ ma^vh^vz ve şıd^vk ve ^cayn-ı dostlığ in^vkılâb-ı itikâdığa (594a) (1) itimâd kıldı ve anıñ menzilide bolup öz mu^ctemed kişile-

ridin Baba H'âcebirdi (2) ve İştay Bahādurgā sözni tapşurup āsitān-ı felek-āşiyān ıara-
fıga (3) revān kıldı.

Çün bu vākı'ca nevvāb müstetāb vāşıtası bile sene miñ ikki (4) yüz kırk üçde
muħarrem ayınıñ ğurresi çehār-şenbe küni mesāmi'ci a'lāga (5) mesmū'c boldı. Nāyire-i
ğazab-ı sultānî bu hādışeni mirvaha-cunbānlığıdın andağ (6) işti'āl taptı kim eger bir
uçkunı pervāz kılıp Qaraçalpaqiyye sarı ğarāret (7) endāz bolsa irdi. Ol cemā'annıñ
ħarman-ı ğayātıdın bir ğüşe amān qalmağ muħāl (8) irdi. Velikin kemāl-i temkîndin
'Ve'l kâzimine'l-ğayz' muqtezāsı bile ol otğa (9) su urup bir nev' teskîn birdi. Ammā
tıre-bahtnıñ āfitāb-ı devletiniñ (10) zevāli ve nihāl-i ğayātınıñ istişāli için bir ğürüh-
cüyüş-ı deryā cüşı (11) ve cünüd-ı maħşer ğurüşı kim her biri zamān şücā'sınıñ mümtāzı
ve cihān qutelāsı (12) niñ ser-efrāzı irdiler. Bu yanlığ çerigke emāret evciniñ āfitābı (13)
ve celādet dürciniñ gevher-i nā-yābı mu'allā-mekān 'azamet-nişān server-i ümerā-yı
āfāk (14) emîr-i aşālet-tahmîr Muħammed Nazār Biy İnağ sağiya'llahu sırrahunı emîr-i
leşker kılıp devlet-i erkānı (15) ve Ħazret-i a'yānıdın Kıyat ğalkınıñ nām-dār ve 'izzet-
medār ekābiridin Kılıç İnağ (16) ve Allaş Biy ve Süyün Biy ve Göklen ğalkınıñ ğākim-i
'azimü'-ş-şānı Sultān (17) Ħān ve Kıpçağ ehliniñ kār-vānı Kutluğ Muħammed İnağ ve
Manqıt cemā'asınıñ ğüküm-rānı (594b) (1) Dosim Biy ve Mulla Devlet Nazār Biy ve
der-ğāh-ı devlet Penāhnıñ mu'temedede 'aleyhe medāre ileyhe (2) mülāzımlarıdın
Muħammed Nazār Yasavulbaşını çerig ağvāli (3) niñ zabı ve yol esbābınıñ rabtı için
koşup ol cemā'ağa 'azîmet ruħşatın (4) birdi ve yana buyurup durur kim ol itā'at resmi-
niñ müctenibi ya'nî Aydost Biyniñ (5) ğāķıķat-i ağvāli ma'lüm bolğunça H'âce İli
ğal'asınıñ ğavālisi alarğa qarār-ğāh ve mesken-i sipāh-ı (6) nuşret-penāh bolsun çün me
'mür bolğan ümerā mezkür bolğan künde Ħazret-i pādişāh-ı raħmet-(7) cāy-ğāhdın
fātiħa alıp Maqşad ıarafiga 'azîm ve yol 'azîmetiğa cāzim boldılar ve yek-şenbe küni (8)
vezāret-şicār şadāķat-āşār Āşaf-cāh mu'allā cāy-ğāh Muħammed Rızā Quş Bigini çerig
maşlahatı (9) ve özge mühimm kifāyeti için alarnıñ 'aķabıdın nām-zed kıldı. Çün
ümerā-yı (10) devlet-eşer ve sipāh-ı nuşret-perver bir niççe kün qadem-i sür'at bile qaı'ci-
mesāfet kılıp (11) H'âce İli Qal'asığa yitip ol etrāfını mu'asker-i 'asākir-i zafer-fer-cām
ve mesken-i (12) a'lām-ı sa'ādet-iltizām kıldılar.

Aydost Biyniñ Etrafıǵa Karaǵalpaqıyve (13) Ulusınıñ Yıǵılmaǵı ve İkki Oǵlınıñ Bî-hisâb Çerig Bile Qoǵrat Qurganın (14) Muḥâşara Qılmaǵı ve Qal'a Ehli Qolidın Maqtûl ü Mâsûr Bolup Maḥhûrâne (15) Firâr-i İhtiyâr İtgeni ve Bu ḥaber-i Behcet-eşer Ḥân-ı Maǵfurnıñ Sem'ı (16) Hümâyûnıǵa Yitgeni

Hâme-i 'anberdin şammâme bu yaǵlıǵ hengâme-ârâlıǵ kılur kim (17) çün Aydost Biyniñ başıǵa ḥayâl-i fâsid ve temennâ-yı kâsid yol (595a) (1) tapıp durur. Bî-şabr ve bî-ârâm bolup rezm hengâmesi maşlahatı üçün Ḥ'arizm-i İrem-bezm Tiñizi (2) niñ kenârında Sarı Ata atlıǵ mevzi'de muḥâlefet emride körgüzgen (3) fesâd ve 'inâd ehliniñ biy ve ked-ḥudâların yıǵnap dip dururlar kim: 'İy birâderler ve iy (4) qatıǵ işlerde yâr ve yâverler bu yaǵlıǵ emri 'azîm meydânıǵa himmet merkebin sürüpmez (5) ve bu nev' kârı sehîm-i dâmânıǵa ğayret qavlin yitkürüpmez. İmdi tereddüd umûrıda tesâhül (6) câyiz tutmaq ve maqâşid ḥuşûlıda tekâhül körgüzmek 'aql rüşenidin yıraq ve hûş-mend (7) kişidin uzaq durur, dip barça a'vân ve enşârınıñ ittifâkı bile (8) etrâf ve cevânibdaǵı Karaǵalpaq avullarıǵa atlıǵ çapdurup buyurdı kim (9) bizge Qaraǵan ulusı irte künin kiçge qoymay mâl ve mevâşı esbâb ve (10) ḥavâşı bile bizge qarap köçsün ve tîzrek 'iyâl ü etfâlin kim cârûbu'l cabbârimızǵa başlap (11) yitkürsün qatreler ittîşâlidin deryâ-yı mevc-zen pedîdâr ve dâneler ictimâ'idın her tarafda (12) uluǵ ḥarmanlar âşikâr bolur ve eger her kişi kim bizniñ maşlahat ve ittifâqımızdın ibâ (13) ve imtinâ' körgüzürse ivrilgendin qalmasun kim bizniñ düşmenimiz oldurur ve Tiñri (14) te'âlâ cebhe-i aḥvâliǵa ni yazǵan bolǵan bolsa körgüsü durur. Bu sözler bile barça (15) Karaǵalpaqıyve eyâlâtın etrâfıǵa cem' itip çarḥ-ı berrîn ḥışnı dik bir muḥkem ü ḥaşın ḥânda (16) toplan etrâfıǵa bir 'arîz ve 'umîk ḥandaq qazdurup içgerüsidin ihtiyât-ı (17) istiḥkâm üçün çat ve araba basturdı ve mezkûr ayda yek-şenbe küni (595b) (1) Rızâ ve Töre atlıǵ ikki na-ḥalef oǵlın üç yüz mirrîḥ-şalâbet ve Behrâm-heybet bahâdur-ı nâm-dârǵa (2) sipâh-dâr kılıp Qoǵrat Qal'asınıñ teshîri ve ol qal'a ekâbiriniñ tedmîri (3) üçün irsâl kıldı ve alarnıñ her qaysı bād-i bürüt birle îmân şem'in (4) öçürüp ve lâf u güzâf gulğulesin sipihr etbâkıǵa yitkürüp tekebbür-i tamâm ve tecebbür-i mâ-lâ- (5) kelâm bile 'inân-rîz ü ser-a-pâ sitiz bolup atlarıǵa mihmîz birdiler ve taǵ ucıdın (6) vâdî tarafıǵa cârî bolǵan seyl dik sūr'at-i tamâm bile Qoǵrat cānibiǵa (7) meyl körgüzüp dururlar ve bir niççe kün qaḥ'-ı mesâfet

ķılıp izhâr-ı gîrûdâr bile kilip (8) Őoņrat Hîşârın kabap tüşdiler ve niççe zeber-dest ve tehevür-perest mübârizler (9) bî-ibâ vü bî-muĥabâ izhâr-i sitiz ķılıp ķal°a ĥâk-rîziġa yapuştılar.

Meşnevî:

Ćü Őalpak (10) ehli izhâr iyleben kîn

Hücüm iylep pedîd andaķ ki pervîn

İdi her biri bir (11) ġül-ı beyâbân

Beyâbân ġülü yok dîv-i şitâbân

Ćikip na°ra bolup her dem (12) ġâzab-nâk

Öyündin titreben ecrâm-ı eflâk

Ķoyup yüz barça yirdin ķal°a sarı

(13) Tutup °âlem nûrın gerd ü ġubârı

°Iyân ķıldılar andaķ şûr-ı ġavġâ

Ki eflâk evciġa (14) çıķdı °alâlâ

Ve ķal°a içide ol devlet-ĥ°âhliġ dest-gâhıġa mutaşarrıf Muĥammed Ya°ķüb (15) Müşerref kim ĥâzret-i řâĥib-ķırân-ı cennet-mekânıı iltifât-ı bî-gerân (16) ve °inâyet-i ĥüsrevânesi anıı ĥâlġa şâmil bolup ķal°anıı ĥâkim-i ĥüküm-rân ve vâlî-yi (17) mařlaĥat-dâni irdi. Kemâl-i şabr ve řekîbâliġ bile ehli-°inâdnıı anıı dik hücüm (596a) (1) ve ġavġâsıdn aldaramay temkîn ve te°ennî bile ķal°a ehliġa ķâr-fermâ bolup (2) dervâzelerni temerrüd ehliniı yüziġa medrûs ve mesdûd ķıldurup durur ve özi (3) niı mülâzım-ı nuşret lâzımları bile ķal°a-dârliķ umûriġa ceĥd ü cidâl bile iřtiġâl (4) körgü-züp burc ve bârûlarıġa ser-bâzû ķâdir-endâz oķçılar eşrâf ve cevânibiġa nîze-bâz (5) ve ser-endâz mütehevvirler ta°yîn itip oķ zârbetiniı şiddeti ve nîze nevkiniı ĥiddetidin (6) müfsidler şufûfın bir nev° ķal°a eşrâfıdn ref° ve mütemerridler şerrin fuķarâ üstidin (7)

def kıldılar. Ammā eşnā-yı girūdār ve hengām-ı kār-zārda al a ehlini (8) ec at-kı  
m b rezet-endi bah durlarının bir kii ah det tapıp (9) uld-ı ber n eyv nıda  r m-
g z n ve  g leridin birevi odın  c p cehennem (10) meyd nıda z r ve az n boldı.

Menev :

ılıp multu demi  te-fe nli

(11) Sin nlar z hir iylep c n-sit nli

 Ad  aylını ayr nlia saldı

Teni (12) din abr ile  r mın aldı

ıkıp her laza multu azıdın d d

Fir r andın (13) ılıp ol ayl-ı merd d

Dem-be-dem nevkin iylep n zeler t z

aıp vehmidin (14) ehl-i alit-eng z

Bir ehl-i a bolsa k nge m yil

Bolur andın gir z n ehl-i b t l

 n (15) p inaa bu nev  kii fer  ve bu yanlı sava ve tel  v i  boldı.
(16) P indin son onrat ek birileria f yık ve ihl  va deside adık utlu (17) Mur d
Atalı ve  Or z Biy ve Mulla ur z Biy kim der-g h-ı   lem-pen h m l zımlarının z b-
desi (596b) (1) ec at-i  r m b rizlerni  umdesi irdiler. Mezk r m errefni ic zeti
(2) ve bat m lhemini i reti bile  z n kerlerin balap ve vehm ve hir s (3) dadaasın
k n lleridin talap a d -yı devleta r -be-r  ıkıp sava (4)  arasıda tel  ma rekesin
tehevvr otı bile ızdurup m fsidler k n llerini armanıa (5) ayret berin urup abr
ve eb tlarını me al-i b -fer    aynın  c rdiler. Her arafdın (6) uc -yı zar m-avlet
ve utel -yı Behr m-avet leker-i zafer-perver ve sip h-ı (7) ec at-g ster hey et-i
ictim  bile amle- ver bolup s mm-i s t r ub r dın yadu (8) k nde eb-i t re

zulumâtın âşikâr ve berķ-i na^câl-i şa^cşa^casıdın ol ķaraņu tünde (9) hürşîd-i envâr-ı leme^câtın pedîdâr kıldılar ve kılıçlar demin a^cdâ ķanın heder kıлмақ (10) bile sır-âb ve nîzeleri nevkin huşemâ başın kötermek bile kâm-yâb ittiler.

Nazm:

(11) Kördiler na^cra urmaқ iylep fâş

Çıķıban dem-be-dem felekge hırâş

Salıp atlar (12) ^cinânını ķoldın

Baş kisip gâh sağ ve geh soldın

Çıķıban bağı ilige tîğ ve teber

(13) Çâklar cismiğa salıp yek-ser

Aķıbân her tarafda baħr-ı hûn

Mevc urmaқda ğayret-i Ceyhûn

(14) Yatıp ehl-i ^cinâd başları

Bolup ol baħr-rîze taşları

Tîğlar (15) berķi öyle çaķıldı

Ki fesâd ehli köpi yaķıldı

Ķaçıp ol otdın (16) ol gürüh-ı pelîd

Urup Amûğa üzdi cândın ümîd

Çün müfsidler (17) gürühı kim ezelde baħt alardın rüy-gerdân-ı devlet şâhidi ber-girân (597a) (1) irdi her niççe kim cehd ü cidâl telâş ve ķıtâl umûriğa iştiğâl körgü-züp dururlar (2) Maķşad huşulı iķbâliđa ittişâl tapa almadılar. Āħirü'l-emr şücâ^c-yı nuşret- şî^câr ve ķutelâ-yı (3) kîne-güzârnıñ ħamalât-ı şarşar-mişâl ve şadâmât-ı zafer-mâliğa tâķat-ı muķâvemet kiltüre (4) almadı. Ekşeri ķatlğa yitip ķalğanı mağlûb ve

menkûb bolup rāh-ı hezelānga rüy-gerdān (5) ve meydān-ı firārğa °atf-ı °inān kılıp perîşān-ḥāllık bile şarşar yolıga tüşgen (6) ḥaşāk-ı ebter dik her kıyası bir tarafğa kaçıp her tarık bile özlerin deryāğa yitkürüp (7) fenā girdābıga ğarık boldılar ve Rızā Bahādur kim şecā°at ve şîr-dilligde öz (8) ecnāsınıñ mümtāzı irdi. Zor-bāzūsıga ğurre bolup deryā kırağıda tağ dik (9) temkîn bile kavğunçılarga sedd-i rāh bolup firār ehliğa dest-ġırlig kılıp ol (10) mühlikedin amān kütqarıp öz me°meni sarı yiberür irdi. Ol eşnāda sipāh-ı (11) nuşret-penāhdın bir yigit kim kār-zār °arşasınıñ Rüstemi ve ğrūdār bîşesiniñ (12) zayğamı irdi. Şayd cānıga süngen laçin dik misillig °inān-rızlig bile bād-pay-ı (13) şarşar-ḥırāmğa mihmîz birip ol müfsid-i nikbet-āşār ḥaber-dār bolğunça sinān-ı (14) şihāb-nişān uçı bile at arkasın köterip deryā ortasıga andağ (15) urdı kim vücūdı seffnesin helāket mevci °adem girdābı ka°rıga çömürdi. (16) Bu ḥāl temāşāsın dostlar tahsîn-i °alālāsın düşmenler āferîn-i ğavğāsın (17) eflāk evcidin aşurdılar.

Nazm:

Kim ki şehri rāyıga iylep ḥilāf

Qılsa °inād iylese zāhir-i (597b) (1) muşāff

Bargusı vājūn boluban baş aḡa

Qalgusı deryā tūbide laş aḡa

(2) Cismi niççe su ara bolsa ğarık

Cānı tamuğ otıga bolğay ḥarık

Ammā Rızā Bahādurınıñ inisi (3) Töre Bahādur kim firār per ü bālin açıp āteş-ğāhdın çıkğan yalın dik (4) °arşa-i rezmdin iztırār-ı tamām bile kaçıp barur irdi. Muhammed Ya°kūb Müşerrefniñ (5) nökerleridin fark-ı çābük-süvār ve kîne-ğüzār yigit cenāh-ı isti°cāl bile °ağabıdın (6) yitip esîr-i belā ve dest-ġîr-i °inā kılıp rabka-i itā°at tolgan boynın zencîr-i (7) miḡnet bile muqayyed kılıp zindān-ı mezelletde maḡbūs ve necāt ümîdidin (8) me°yūs ittiler. Çün Tiḡri te°ālā i°āneti mehebbidin 'Naşara mina'llah ve fetḡu qarîb' (9) muqtezāsı bile nuşret bile sipāh-zafer-şî°arınıñ livā-yı devlet-āşarı (10)

perçemiğa asıp erbāb-ı fesād ve eşhāb-ı ʿinādı gerd ve ğubār yañlıĝ maʿreke-i kār-zārıdın (11) sürüp ol havālını nazāret ü tarāvetde āyine-kirdār ve Bihişt-nümüdār kıldı (12) ve leşker-i firūzî eşer yüzige fetḥ ü zafer işigi açıldı ve ƣalʿa ehli andaƣ belā-yı nāzla (13) ve āfet-i şāmileniñ eşer ü zararıdın emîn ü muṭmaʿin boldılar. Müşerref-i mezkūr Töre (14) Bahādurnı rüfeķāʿ ve cülesāʿsı bile maʿlül ve maḳhūr kılıp öz muʿtemed kişileridin (15) ʿAbduʿs-Settār atlıĝ ser-dārĝa tapşurup bu müjde-i feraḥ-efzā iʿlāmı üçün (16) Hıvaƣ şehri cānibiĝa uzatdı. Andaƣ kim ƣaşıd-ı mezkūr hem-rāhları bile şād (17) ve mesrūr üç kiçe ve kündür yol yürüp Hıʿace İli ƣalʿasında Muḥammed Nazar İnaƣnıñ (598a) (1) hizmetiĝa yitüşdi Ol cenāb öz tarafıdın Töre Big ƣıyatnı ƣoşup (2) Ḥazret-i ḥıdīv-i bî-hemāl-i maĝfıret-mālınıñ hizmetiĝa yolladı. Çün Töre Big yoldaşları (3) bile mesāfet ƣaṭıda sürʿat rüsümün fāş kılıp yek-şenbe küni (4) dārüʿl-ḥilāfe-i Hıvaƣĝa kilip bār-ĝāh-ı sipihr-iştibāh āstānesiĝa kim devlet ehliniñ (5) ƣıble-i maḳşüdi ve saʿādet ḥaylınıñ kaʿbe-i bihbüdi durur. Ol müjde-i lāzımuʿl-ibtihācnı (6) irtiyāc-ı tamām bile yitkürdi. Fiʿl-ḥāl Şır-i muʿteber Muḥammed Yusuf Mehter ol vāƣıʿa-i behcet-(7) şāmileni ḥazret-i ḥān-ı maĝfurnıñ semʿ-i hümayüniĝa izḥār-ı sürür bile yitkürdi. (8) Biʿl-fevr ƣaşıdlar elṭāf-ı ḥürevānedin ḥilʿat-ı şāhāne baḣşışı bile ḥüsendliĝ (9) ve esırlar ĝazab-ı pādişāhānedin zindān bendi havālesi bile mest-mendliĝ taptılar (10) ve hem ol kün ʿaşr çağıda kim āftāb-ı ʿālem-tāb ziyāsı yüziniñ zevāl-i teʿşiridin (11) ehli dālālınıñ çehre-i zaʿf-nümāsı dik sarĝarıp maĝrib-i siyeh ḥāliĝa ĝārib (12) bolĝay Keday Niyāz Muḥarrem kim zekāt taḣsili üçün barıp ƣaraƣalpaƣ arasında (13) şābit ƣadem irdi. Anıñ tarafıdın daĝı hem ol il ekābiridin Teng Biy ve Cevalān (14) Bahādur ve Cumʿa Ƙulı Bahādur ve Murād Bahādur kilip bu ḥaber-i behcet-eşerni iʿlām kılıp her biri (15) şāhib-ƣırān-ı Bihişt-nişānnıñ iltifātı cāme-ḥānesidin istiʿdādiĝa (16) köre ve murādiĝa yaraşa ḥilāʿ-ı ḥürşid-şuʿāʿ kiyip ol ḥilʿatlar duruḣşāndalıĝı (17) dın mihr-i münır dik ser-efrāz ve fūrüzendeliĝ taptılar.

Nazm:

Bolsa şāhĝa kişi (598b) (1) kim nık-ḥıʿāh

Bolĝusıdur behre-mend-i ʿizz ü cāh

Şahî hükmidin kişi kim çikse ser

(2) Bolğusu mâlı talağ kanı heder

Çün şâhib-kırânı mağfiret-eşerge leşker-i zafer-(3) perverniñ nuşreti haberi mütehaqqıq ve muqarrer boldı. A^cdâ-yı devlet ber-geşteniñ tenbîh (4) ü güşmâli belki i^cdâm ve istişâli hâtırığa enseb ü ahsen tüşüp der-gâh-ı sidre (5) cây-gâh mahrem-ı hâşlarıdın ihlâş ehlidin mümtâz ve Bek Niyâz Dîvân Bigi bile hâdim ü cân-bâz (6) Kıyat Töre Bigni koşup Muhammed Nazâr İnağ Muhammed Rızâ Quş Bigige kim leşker-i nuşret-(7) eşer bile H^vâce İli havâlîsin mu^casker kılıp yatmış irdiler. Bu mazmûn (8) bile ^cinâyet-nâme irsâl kıldı kim İnağ ve Quş Bigi ikevleri kiñeşip ittifâq (9) bile müfsidler üstige çerig yiberip alarnıñ istîmânların (10) bigenmey ve ^cahd ve peymânlarığa inanmay biy ve ked-hudâlarığa ‘Fera^cneqhum ^cağlâlan’ kerîmesi (11) niñ hükmin sürüp mütâba^cat rabqasıdın tolğan boyunların ^ciglâl-i (12) girân ve selâsil-i pîçân bile bend ü muqayyed kılıp der-bâr-ı felek miqdâr-ı âstânığa (13) yibersünler ve özleri ol mu^cânnid-i bed-kârlarğa her kimse kim mütâba^cat ve muvâfaqat (14) izhâr bolsa tapdurup siyâset tîği bile cezâğa ve cemî^c emvâl ü eşyâsın (15) yağmağa yitkürsünler nidin kim devrân-ı inkılâb-nişân içide köp vâkı^ca bolmuş durur (16) kim az düşmen ittifâkıdın âfet-i sehîm ve kiçig ganîm ictimâ^cıdın miñnet-i ^cazîm peydâ (17) bolup neberd-^carşasıda ferzîn dik kec-hırâmlıg bile at sürüp (599a) (1) uluğ şâhlarnı piyâdeliğ mertebesige tüşürüp matlıg serhaddige yitkürüp dururlar. (2) Bes bu emrde müsâhele-kârlıg kıлмақ һired-kîş durur. Endişlig umûrıdın (3) ba^cîd ü yıraқ körünür.

Qıta:

Eger cem^c olsa uçkun bir mekânğa

Bolur elbette âteş-gâh peydâ

(4) Diger her sarıdın yıgnalsa kaçtre

Bolur tedrîc ile tûfân hüveydâ

Sipāh-dārlar (5) niñ Fermān-ı Vacibü'l-İz'ân Mücibi Bile Aydest Biy Kaşdıǵa şarāmet Yek-rānın (6) Sürmegi ve Ol Kaţ'ıda Berķ-i Hāţif Dik İsti'cāl Rūsümün Zuhūrǵa Yitkürmegi (7) Ve Mu'ānidlerǵa Vehm ü Hirās Müstevli Bolup Sarıǵ Atav Mevzi'de Tura almay (8) Āvārelıǵ Dārü'l-Bevāriǵa Firār İhtiyār İtgeni ve Sipāh-Cerrārniñ Şarşar-ı (9) Tiz-reftār Yanlıǵ İlǵar Kılıp Ol Gürüh-ı Şamātat-āşār °Aqabıdın Yitgeni ve Erbāb-ı (10) Żalāletniñ Küren Yasap Aşşāb-ı Devlet Bile Muḥārebe Kılıǵını (11) ve Bahādurlarınıñ Ḥamalāt-ı Şarşar-şifāt Bile Kürenni Bozup Ehl-i (12) Fesādını Etbā° ve A°vānı Bile Kırılıǵını

(13) Çün Ḥazret-i şāhib-kırān-ı Firdevs-mekānnıñ nāme-i nāmı ve (14) fermān-ı kirāmisi emir-i rüşen-zāmır Muḥammed Nażar İnaķ ve vezir-i bi-nażir Muḥammed Rızā Kuş Bigige (15) yitüşdi. Mażmün-ı hümāyüdüñ āǵāhlıǵ tapǵaç ikevi ḥurrem ü ḥüş-ḥällik (16) bile aḥkāmı eczāsıǵa müteşaddı bolup ümerā-yı nām-dārdın Allaş Biy (17) ve Süyün Biy Dosim Biy ve Muḥammed Yasavulbaşı ve Qurbān Yasavulbaşıǵa (599b) (1) Yemut çerigin Çavdur sipāhın qoşup fesād ehliniñ tıre-i rāyı (2) Aydest Biy kaşdıǵa yiberdiler ve ol me'mür bolǵan ümerā ve ehl-i sipāh (3) hem ol kün iqbāl kimesiǵa minip devlet mellāhınıñ imdādı bile (4) dubür ḥayli mürürı dik deryā-yı Ceyhüdüñ °ubür kılıp Kırķ Qayı (5) atlıǵ merḥaleǵa tüştiler. Hem ol kiçe ol yirde istirāhat körgüzüp dururlar (6) ve soñǵı kün kim quyaş şāhı Maşriķ menzilidin çıķıp şu°ā° ḥaylın harāvul (7) kılıp şehr meydānıǵa °āzim boldı. Mezkür bolǵan ser-kerdelerdin Süyün Biy (8) ve Qurbān Niyāz Yasavulbaşı ve Çavdur alamanınıñ ser-darı Mısr°alî (9) Yüzbaşı ve Muḥammed Nażar Yüzbaşı ve itā°at-güzin Qaraķalpākiyyeniñ on tört (10) uruǵınıñ çerigi cür°et-perver Mulla Devlet Nażar Biy başlıǵ harāvul yosunıda (11) sipāh-ı nuşret-penāhdın ilgeri barur irdiler kim yol eşnāsıda (12) metin'allah Onǵāz Şüfi ve Qoñrat Niyāz Bahādur alarǵa uçrap Aydest Biy (13) niñ kirdār-ı nā-şavāb ve āşār-ı °itābıdın qorqup āvārelıǵlar körgenin ve maķām-ı (14) emn'ül-ittisābı bu tarafǵa köçkenin resm-i tekrār bile izḥār kıldılar (15) ve mezkür bolǵan ümerālar ol ikevin İnaķ ve Kuş Bigi mülāzemetiǵa yiberip özleri (16) kemāl-i isti'cāl bile şarşar-mişāl menāzil kaţ'ıǵa iştiǵāl körgüzüp dururlar. (17) çün ol ikki muḥbir şādıķ İnaķ mülāzemetiǵa ḥāzır ve lāḥik bolup müştāķāne du°ā (600a) (1) muḥlişāne şenā edāsıdın soñ Aydest Biy vāķı°a-i mezel-

let-nişânın (2) andaç takrîr ve beyân kıldılar kim Kõrnat Kâl°asığa barıp kırılğan (3) °askeriyyesidin bir niççe ecel yitmegenler bahādurlarnıñ dest-bürdî çengidin (4) tümen miñ meşakķat bile ħalāşlıķ tapıp şunķar ħaylı türk-tāzıdın ħutulğan şa°ve (5) gürüĥi dik serāsıme ve nîm-cānlıķlar bile Aydest Biy aldığa barıp barçası ser-güzeştlerni (6) bir bir °iyān ve beyān ve baĥt-ı vājūnları şūmlıgıdın çikgen miĥnetlerin (7) bî-kem ü kāst beyān ve °iyān ittiler. Aydest Biy ol kelimātı vahşet-āmîz (8) ve ol vāķı°a-i ĥasret-engîz istimā° ıdın ma°lūm kıldı kim çerāğ-ı devleti nikbet yilidin (9) öçüp murādı kāşānesiğa rüşenliķ birmey durur ve şāĥidi maķşūdı idbār-perdesiğa (10) yaşunup temennāsı kenārığa kirmey durur. Lā-cerem ĥasret şahbāsın nā-ümîdliğ (11) sākîsi iligidin nüş kılıp miĥnet mecliside maĥrūmlığ salıtası bile (12) hem-āğuş boldı ve kemāl-i bed-mestliķdın °aql ve hūşı ħuşların (13) başı āşiyānıdın kaçurup ġāyet serāsıme ve ĥirāsānliğdın nîm-bismil (14) ħuş yañlığ etrāf ve cevānibğa talpınıp cemā°a kim bî-devletliğ alarğa dāmen-gîr (15) bolup anıñ ħayta-i mütāba°atığa kirmiş irdiler. Barçasın öz ħuşmı bile köçürüp (16) Sarı Atav mevzi°din -kim mesken-i me°lūf irdi. - tura almay āvāreliğ meydānığa (17) merkebi ħezelān sürüp Kelte başı boyı bile °āzim bolup Burçı sengeriniñ (600b) (1) üstidin ötüp menāzil ü merāĥilni tayy kılıp Tiñri yar başıdın süñü tartıp (2) Yaĥşı Kāşķa yolıdın Ĥoķand cānibiğa yüz kıoydı.

Nazm:

Şāĥ ĥükmiğa kişi kim kılsa (3) ser-keşliķ °iyān

Bolğusı ser-geşte-i āvāre-i bî-ĥān-mān

Kaysı yirde tutsa mesken (4) bolmağay ārām aña

Tapmağay maķşūdını kıy sarı kim bolsa revān

Çün emîr-i (5) şāyib-i tedbîr Muĥammed Nazar İnaķ bu ĥaber-i meserret-eşer nağamātın muĥbirler takrîri evtārıdın işitti. (6) Ĥātır-ı °ātırı °işret āhengidin nevā tapıp ve ol nevā te°şiri °ālem ehliğa behcet-efzā (7) bolup °ale°l-fevr ümerā-yı me°mürdın Alaş Biy ve Dosim ve Çavdur Süyün (8) Bahādur ve Baylı Yüzbaşı ve şefer Bay ve Kurbān Keldi Ser-dārğa kim özleri (9) izde ħalıp Süyün Biy ve Kurbān Niyāz Yasavulbaşını

harāvul kılip ilgeri (10) yibermiş irdiler. Kişi yiberdi kim harāvullar °aķabıdın yitip ittifāk (11) ve ictimā°c bile sür°at ü celādet rüsümün özge yañlıĝ ibdā°c vü ihtirā°c kılip firār (12) ıarıķın ihtiyār itgen müfsid-i tıre rüzĝārlarını kuvvet ve iķtidārları (13) barça te°aķub kılip maķşadlarıĝa yitkürmey ya°nî il ve aķşāmın bir ıarafĝa aşurmay (14) °aķabıdın yitip esāret kaydıĝa muķayyed ve maĝlül ve °uķübet ħanceri bile medbüh (15) ve maķtül kılsunlar. Nidin kim °inād ehliniñ beķāsıdın fenāsı müstaĥsen ve vücüdün (16) °ademi ehem ü aķsen körünür.

Çün mezkür bolĝan sipāh-dārlarĝa İnaķ Biyniñ (17) fermānı yitüşdi billerige ħızmet niķāķın baĝlap ittifāk bile hemesi (601a) (1) yaraĝlanıp semend-i zerrîn-licām-ı şecā°at ve bād-pā-yı şarşar-ħırām-ı celādetni (2) ĝayret cāddesiĝa sürüp menāzil-i mütekeşşire ķaı°ıdın Tanĝyār başıĝa yittiler. (3) Andın süñü tartıp Yaĝşı Ķaşķa ıarafıĝa ķarap mesāfet ķaı°ıĝa cāzim boldılar. Tā İrke (4) Bay Ķuduķı ve Dikān mevzi°de Süyün Biy ve Ķurbān Niyāz Yasavulbaşınıñ (5) izidin yitip ikki ĝürüh birbirige imtizāc ü ittişāl devletidin bî-nihāyet ibtihāc taptılar (6) birbiriniñ kuvvet ü mu°āveneti bile ķavî müstażhir bolup ittifāk bile Maķşad ıarafıĝa °azîmet (7) merkebin sürüp taĥmînen ikki yüz fersahlıķ çöl kim ķaı°ı ħayālidin köñül hirāsān ve ħired peyki (8) ħayrān irdi. °İnāyet-i yezdānî delāleti bile ikki kiççe ve kündüzde ķaı° kılip Çürüg Ribāı (9) atlıĝ menzilde ol firārî bolĝan mu°ānidlernin °aķabıdın ķazā-yı āsmānî (10) ve belā-yı nā-gāĥānî yañlıĝ yitüşüp birke içide ķalĝan balıķ dik etrāf ve cevānibin cürge (11) igirip ķabadılar ve sipāh-dārlar evvelçe kim insāniyyet lāzım durur. Mürüvvet (12) ve şefķat yüzidin naşāyiĥ-i müşfikāne ve veşāyā-yı muĥibāne bile ilçi yiberip dururlar kim ālarını (13) °inād ve fesād yolıdın ķaytarıp şalāĥ ve südād ser-menziliĝa başķarĝay.

Çün (14) ilçi Aydest Biy ķaşıĝa barıp ser-kerdeler sözin kim maĥz-ı mürüvvetdin (15) irdi. Beyān kıldı kim ol mütekebbir-i devlet-i ber-geşte ve maĝrūr-i ĝaflet-i serrişte (16) bā-vücüd sipāh-ı kıyāmet-dest-gāĥnıñ vuşulın müşāhede kıldılar (17) ve mu°āmeleleri ħuşulın bildiler. İlçiniñ söziĝe ķulaķ salmay °ırķ-ı naĥvet ve kuvvet-i (601b) (1) enāniyeti müteĥarrik ve müteĥetik bolup temerrüd ü °inād ve tekebbür ü fesād ışrārı izĥārıda öz a°vān (2) ve enşārı ve ĝürüh-ı kesāfet-pejuhıĝa i°timād ve i°tizā kılip hem ol mevzi°de küren (3) yasap hem ol kürenni ħışn-ı ħaşfın ve ķal°a-i metfın

sağınıp ol ğaddâr-ı bed-kirdâr (4) cedel ü peygâr umûrîğa bil bağlap tört tarafğa kâdir-endâz mergenler ta'ÿîn itip (5) multuğ odındın °adem bi°atın ihbâr ve ol ihbârni ısrâr tarîki bile tekrâr kıldı. Çün (6) iqbâl ehli kördiler kim ol gürûh-ı zalâlet-mâlnıñ dîde-i endîşesiğa (7) nâhune-i ğurûr peydâ bolup bî-fürûğ ve bî-nûr ve itâ°at-ı râh-ı râstıdın yüz menzil durur. (8) kılmış durur naşîhat ü mülâyemet alarğa sūr-ı mütâba°at meyli alardın aşlâ vücûd (9) tutmağusı durur.

Meşnevî:

Çü bildiler anı sipâh-ı keşîr

°Adû köñli (10) bolmas naşîhat-pezîr

Dem-i kerem ile yumşamaydur temür

Kirek köre anda ot ve kömür

(11) Lâ-cerem ümerâ-yı nâm-dâr ol t̄ayife-i nikbet-âşârniñ kal° ve kâmin ihtiyâr kılip (12) şücâ°-yı şâhib-i iktidâr ve sipâh-ı celâdet-âşârğa buyurdılar. Tâ muhârebe (13) âhengin tüzüp mücâdele kânûnıñ mu°ânidlerğa körgüzgeyler. Çün cân-bâz mücâhidler (14) ve ser-endâz muhâribler sipâh-dârlar işâretige mübâderet körgüzüp kemâl-i (15) sitiz bile atlarığa mihmîz birip a°dâ-yı devletniñ dört tarafıdın (16) cilve-rîz ve qahr-amîz at salışıp merdâne savaşılar ve dilîrâne telâşlar (17) rüsûmın zuhûrîğa yitkürür irdiler. Nâ-gâh ol ğavğa ve °alâla hengâmeside (602a) (1) leşker-i şecâ°at eşerdin ikki kişige taqđîr kemândarı şeştidin qazâ oğı kâr-ger (2) tigip cinân gülşeni cânibiğa revân bolup kaşr-ı °anber-sirişt şadrıda mekân tutdı. (3) bu vâkı°a-i hâyile müşâhedesi tünd-bâdıdın şücâ°-yı kîne-güzârniñ âteş-i celâdeti (4) ve nâyire-i şerâmeti müsta°il ü mültehib bolup hamalât-ı dilîrâne ve şadâmât-ı şîrâne bile her taraf (5) dın sürenler salıp ğalebe-i tamâm bile devlet-i ber-geşte-i kürenleriğa kirip (6) ğazab tîğiniñ suydın ecel leb-teşnesi bolğan müfsidlerni sır-âb ve hân-mânın harâb (7) kıldılar ve vücûd-ı kesâfet-nümûdların fenâ-yı °uqûbet-gâhığa yiberip beqâ mülkidin nâ-bûd ve nâ-yâb (8) ittiler ve Aydest Biy şerâret-tahmîrni tutup hükmi taqđîr bile pây-bend-i zencîr itip cemî° °iyâl (9) ve eţfâlin esîr ve barça eşyâ° ve emvâlin dest-gîr kılip Maqşad huşulı

bādesidin (10) mest ü murād vuşūlı gül-çihresiğa peyvest boldılar ve tîğ-i āb-dārları de-
midin ol (11) gürūh-ı şerāret-şî^cārdın cān-dārî ve deyyārî tirig utula almadı. Meger üç
kişi kim biri ulı (12) Dağlı uvanç Bahādur ve ikkisi Hāndaqlı uruğdın Nefes Döşim
ara irdiler. (13) Alar ol āşūb hengāmeside her aysı bir arafğa açıp āvāreliğ zāviyesi-
de bî-nām (14) ve nişān bolup ol mūhlikedin hālāşlık tapdılar.

Meşnevî:

Süren salıban hıyl-ı nuşret-şî³ār

(15) Küren ehlini ıldılar tār u mār

Hem ol nev^c kim iktiler tîğ-i kîn

Didi çarh cellādı yüz efserin

(16) Bedenlerni iylep cūdā başdın

Dağı başlarını beden aşdın

Aıp her araf (17) an su yaqlığ revān

Niçük su kim ol bolğusu bî-gerān

ılıp ğāret eşyā³ vü emvālını

(602b) (1) Esîr ittiler ehl ü efālını

^cAdūdın felek üzre yitti ceza^c

Şüreyyā keyvāndın ötdi (2) feza^c

^cİnād ehlidin kimse almay amān

^cAdem yolığa barça boldı revān

Sipāh (3) ehl-i a^cdāğa tapıp zafer

Heme yittiler kāmığa ser-be-ser

Çün âf-tâb-ı  alem-tâb şeh-süvârı (4) sipihr  arşasından ziyâ çerigin sürüp Mağrib merhalesiğe yitkürüp ferâgat-(5) güzîn boldı ve sipâh-ı nuşret-penâh hem ol kiçe ol menzilde istirâhat körgüzüp (6) behcet ü beşâset âhengin tüzdiler. Çün şubh-ı şâdıq  alem-dârı mihr-i münîr râyetin köterip (7) mehçe-i muşaffâsı leme atından tağ ve tüz fezâsığa ziyâ yitkürüp durur. Sihr muhaşşalı (8) kevâkib-esîrlerin sipihr-mağbesidin  adem câddesiğe sürüp durur. Ümerâ-yı  âlî miğdâr (9) ve küberâ-yı şâhib-i ihtiyâr ittifâk bile müraca at tarîkiğe ayak koyup cem  üserânı ilgerü (10) sürdiler ve ol şerîr-i zâlâlet tahmîriğe Aydest Biy pür-tezvîr kim hevâ-yı efser ü ârzü-yı serîr anıñ (11) bî-mağar başığa yol tapıp ol hayâl-ı hâam şâmetidin mundağ vâkı a-i hâyile bâ iş bolup sipâh (12) ehli kolıda esîr ü dest-gîr irdi. Vücüd-ı kesâfet-perveriniñ e eri özge kişiğe yitmesün (13) dip hancer-i burrân bile başın şem  uçı dik kisip hayâtı meş alesin o urdılar ve cism kafesidin (14) rûhı kuşın uçurdılar.

ı  a:

Bolup ol gerden-efrâz-ı dijemniñ

ılıç çevgâanı allıda (15) başı g y

 inâd u imtinâ ı ş umlıgıdın

 kki  alem ara boldı siyeh-r y

(16) Çün ümerâ-yı zafer-dest-gâh ol müfsid-i çihre-siyâhniñ başın der-gâh-ı  alem-penâh  atebesiğe tu fe (17) kılmak  ç n alıp sür at-i tamâm bile a -ı mesâfet kılıp İnağ ve uş Bigiğe oşulup Tiñri te âlâ (603a) (1) himâyeti penâhıda sâlimen ve gâanimen yitti kiçe ve k nd z a -ı menâzil kılıp dâr l hulefa-i Hayva ğa dâhil (2) bolup azret-i şâhib-ırân-ı mağfiret-nişânniñ âstân-ı devlet päs-bânı (3) m lâzemetiğe işitmek res ide-i hâırların ve d dâr-ı h rş d-i envâr v ş lı (4) bile kâam-yâb ve firâk-ı d de ve d delerin r hsâr-ı feyz-i âşâr-ı ittişâli bile şâd-âb (5) kıldılar ve ol azret hem ol k n kemâl-i behcet ve g yet-i meserretin g l yağlıg (6) handânlıg körg z p sa âvet tahtığa ıķıp kerem pençesin ebr-i nisân dik hareketğe kirg z p (7) zer-efşânlıglar bile em r-i b -naz r Muhammed Nazar İnağ ve Muhammed Rizâ uş Bigi başlıg barça (8) ümerâ-yı

nām-dārni sipāh-ı nusret-şî'âr bile nazār-ı enver-i pîş-gāhıǵa ündep murādlarını (9) itegin sîm ü zer kânı maqşûdları yaqasın dürr-i gevher-mekânı kıldılar. Ve her (10) qaysıǵa pâdişāhâne °âţfetlar mülükâne hil°atlar ve ve tılâ bıçaqlar ve şarşar-hırām (11) topçaqlar ve şemşîr-i âb-dârlar ve zerrîn kemer cilavdârlar in°âmı bile mümtâzlıq ve ser-efrâzlıqlar (112) baǵısladı ve °inād ehliǵa baş qoşmay hîzmet-i °ubûdiyyet şırât-ı müstakîmide (13) şābit-ķadem turǵan Ķaraķalpaķiyye ulusınıñ biy ve ked-ħudālarıǵa hem kim yahşî hîzmetler (14) zuhûrǵa yitkürüp irdiler. İhsân ve ıştınā° ve hilâ-i âf-tāb şu°ā° bahşîşî bile (15) şād-âb ve kām-yāb kıldı. Ħuşuşan Keneges Çoñķara Biyiniñ oǵlı Ķābil Biy (16) kim fıtratı şadāķatǵa māyil ve hilķatı devletǵa ķābil ve Tiñri te°ālāniñ nazār-ı merħameti (17) anıñ ħālǵa şāmil irdi. Behcet idi ve tāli°-i sermedî muķtezāsı bile şür (603b) (1) ve ğavǵā eyyāmıda ħavātır-ı °alālā hengāmıda Keday Niyāz Muħarremǵa şadāķat-eşer ve muħabbet-perver (2) sözler bile köñül birip anıñ allıda hîzmet-kārlıǵ ve cān-sipārlıǵlar ķā°idesin (3) ber-pā kılıp irdi. Andāķ kim yuķarıda mezkūr boldı. Ħāşşeten aña semend-i tîz-reftār (4) ve ser ü pāy zer-nigār °atā kılıp ser-efrāz kılıp ve öz eşbāh ve ekfāsı arasında (5) mümtâzlıǵ yitkürdi. Tā °ālem ehliǵa ve Benî Ādem ħaylıǵa ma°lûm-ı hüveydā ve bu remz maźmûnı (6) mefħûm ve peydā bolsun kim velî-ni°met-i hîzmetiniñ devleti tükenmes. Ni°met-i muħālefeti (7) niñ şāmeti intihāsız miħnet durur.

Ķıı°a:

Tilersin iy köñül ger kām-rānlıǵ

(8) Velî ni°metǵa kııl şıdķ ile hîzmet

Belā tîǵi bile başı kisilgey

Kişi kim şāhıǵa (9) kılsa ħuşûmet

Tapıp ikki cihānda yüz ķaralıķ

Yaǵar başı üze tîǵ-i mezemmet

(10) Ve Ħāzret-i şāhib-ķırān-ı maǵfûr kemāl-i keremdin Aydest Biyge muħālafetde müttefiķ bolǵan (11) °inād ehliǵın biy ve gedālar ķayd-ı esāretde muķayyed irdi.

'El-°afvü zekâtü'z-zafer' (12) mazmûniça günâh-ı bî-pâyânlaridin ötüp muṭlaḳu'l-°inân belki °avâṭif-ı ḥüsrevâne bile (13) barçasın şād-kām ve şād-mân kıldı. Nevvarallahu merḳadehu ve ber-mezcâihi Aydest Biy (14) niḡ vâḳı°a-i ḳatlıḡa efḑalü'l fuḑalâ ekmelü' ş-şuārâ server-i ürefâ üstād-ı ehli zekâ (15) belāḡat-intisāb Mevlânâ Münis Mîrâb-ı Cennet-meâb bu târîḡ atıp durur kim

Târîḡ:

Ze Ḳalpaḳiyye bûd Aydest nām

Be ân ḳum vâlî be-fermân şāhân

°Ubûr-ı muḡim girân (17) cân ve ḡod-rây

Bâ... kîn tekebbür çü şeyṭân

Zi ḳibrü mâ ḡaşy şeyâṭîn ḡaver-nāḳ

(1) Ze bâbüür düteş °izâriyyet lerzân

Bâ dü-hām ḡod-nîr-rây u ḡired-mend

Be-nezd ü ḡod (2) ehl-i şalāḡ Müselmân

Velî bûd ez nîk-ḡevâ amân hemîşe

Neḡeşte izd ü zāhir âşâr °udvân

(3) Be nâ-gāḡ ber-geşte baḡteş ziyârî

Şüd iḳbāl ü devlet ez vurûdî gerdân

(4) Bâ ḡavâ-yı evlād be-devlet ḡüyeş

Ber in°âm-ı şāḡî °iyân ḡürüh-ı küfrân

Be yārân u (5) ibtā° ḡod-geşte maḡrûr

Nihāde ez ḡadd-i ḡod berden pā-yı ṭuḡyân

Be cemîc bî-ser-hây hüd (6) gürüh-ı serdâr

Be Kõngrat ferastâd ez beher tâlân

Şeb u rûz şeb-gîr ilğar-ı gürüh

(7) Çü âncâ resîdend ân hayl-ı nâ-dân

Haber yâfte vâlî-i ân vilâyet

Bâ ne dek sipâhî (8) resîdend tâzân

Big cümle ân tãgiyân râ remîdân

Nümüdend çün baht (9) işân girîzân

Ger fetünd be-tünd geştend ü gerdend

Çü fer^cavniyân ğarķ-i deryâ (10) cüşân

Çü hâķân a^lâ şenîdân haber râ

Berâ feruhte ez ķahr-ı nemüde fermân

(11) Ki nüyen a^czam emîr-i mükerrrem

Muħammed Naķar İnaķ-ı cihân-bân

Be te³dîb ân müfsid-i (12) tîre aķter

Rû dibâ bâ sipâh-ı encüm-i firāvân

İnaķ-ı cihân-cû bâ fevâc-ı manşûr

Şud ez (13) rüy-ı kemîn hem-çü şarşar şitâbân

Be hadd aral çün resîdân sipeh-dâr

Şenîdân (14) haber ķân-ı ser-fitne cüyân

Firârî şud ez bîm süy-ı becâ râ

Bā tebā° vü a°vān ḥod-ḥāne (15) kūçān

Ez ancā başar nümüd ba°zı sipeh rā

Bes ez hişt erüz ez pey (16) o resīde

Giriftend ü güştend bā cümle a°vān

Raḫam-gird Mūnis be ḫānūn-ı tārīḥ-i cezā

(17) Yāfte Aydest bā ehl-i °iṣyān

Hem ol yıl Emīr-i bī-naẓīr-i rūšen-zamīr maḥīyü'l-bid°at (604b) (1) ve'l-ittifāḫ Muḥammed Naẓar İnaḫ cihān-ı fānidin rıḫlet körgüzüp Bihişt-i cāvidān (2) °azīmeti āhengin tüzdi teğammeda'llahu bi-ḡufrāne ve andın üç ferzend-i sa°ādet-mend yād-gār (3) ḫaldı alarnıñ ism-i şerīfleri bu tertīb bile durur. Seyyid Naẓar Big ve H°āce Niyāz (4) Big ol soñraq vefāt taptı ve Abdurrahmān Big ve Muḥammed Niyāz Big zeyyeda'llahu °ömrihüm ve iḫbālihüm.

(5) Ḥāzret-i Şāhib-ḫırān-ı Maḡfiret-nişānnıñ Kesb-i Hevā ve Seyr-i Şaḫrā Üçün °Ulemā-yı °izām (6) ve Ümerā-yı Kirāmnıñ Hem-°inānlığı Bile °Āzim Bolup Taş Ḥavz Mevzi°dağı Ribāḫ-ı Ḥüş-şafā (7) ve Bāḡ-ı Dil-ḡüşāsın Nüzül-ı Nezāhet-Efzāsı Bile Ser-efrāz Ḳılğanı (8) ve Ol Bāḡ şaḫnıda Şāhāne Ziyāfetler Tertīb Birdürüp °İlm Ehliḡa İclās (9) Buyurup Alarnıñ Ders-ḡüylığı İstimā°ıdın Behreler Alğanı. (10) Ve Alarnıñ Başıḡa Kerem iligin Ḳuyaş Pençesi Dik Zer-pāş (11) Ḳılıp Şād-kāmlıḡ Bile Serīr-i Saltanatḡa Ḳaytıp Kilgeni

(12) Çün ol Ḥāzretniñ sünnet-i seniyye ve °ādet-i marziyyesi ol irdi (13) kim hemişe °ulemā ve fuẓalānı devlet ḫāne-i hümāyünḡa ündep ziyāfet-i ḡün-ā-ḡün (14) müretteb ḫılıp alarnıñ meclis-i Bihişt-nişān ve kelām-ı şükr-feşānlarıdın (15) behre-i tamām alıp celādet-i mā-lā-kelām ḫāşıl ḫılır irdi. Bu tārīḫada hem yıl bu ya°nı (16) sene hicrî miñ ikki yüz kırk üçde toñuz yılı şefer ayınıñ çābü-k-süvārı (17) Ehād menāzilidin ötüp °Aşerāt merḫalesi ḡül-zārı temāşāsıḡa yitmiş irdi. (605a) (1) ve dü-şenbe küni kim Aydest Biy def°iniñ kırk ikkilençü küni irdi. (2) Ol Ḥāzret °ulemā-yı faẓāyil-meāb ve

fużalâ-yı kemâlât-intisâb ve cemîf medârisdağı (3) t̄alibu'l-^cilmeler bile semend-devend-i devlet ve rahş-ı feraḥ-baḥş-ı sa^câdetğa (4) rüküb kılip kaç^c-ı menâzildin soḡ Taş Havz mevzî^c dağı ribâḥ-ı (5) feyz-âşâr ve bâḡ-ı Bihişt-nümüdârı kim binâ tapıp ve mîveleri yanı yitilip (6) kaçrları ḥuld-ı berîn kuşûrı dik muşaffâ ve bostânları Cenâbu'n-na^cîm besâtîni dik (7) dil-güşâ irdi.

Meşnevî :

Binâsı irdi gerdünğa berâber

Burücü dervâze-i keyvânğa hem-ser

(8) Muşaffâ kaçrlar her yan münakkaş

Kuşûr-ı ḥuld dik merḡûb u dil-keş

Bolup dehlîzler (9) her yan müzeyyen

Barısı şâhid-i ^cişretğa mesken

Binâ sarı tapıp niççe eyvân

(10) Hevâsı rûḥ-baḥş u râḥat-ı cân

Sütûn-ı eyvânlar içre öyle zîbâ

Ki ḥayrânı bolup (11) şimşâd-ı ra^cnâ

Velî nüzhette bâḡ u dil-güşâsı

Bolupdur Cennetü'l-Me³vâ kıyâsı

(12) Bütüp anda nihâyetsiz şecerler

Bişip her yan şecer üzre şemerler

Çikip her sarıdın (13) baş serv-i âzâd

Yana her sarı ^car^car birle şimşâd

Hevāğa meyl iylep tāk her yan

(14) Üzre yitip qolların bî-bāk her yan

Asılıp tāklarda hūşe güyā

Ki eflāk (15) üzredür °ağd-i şüreyyā

Çemenler içre her yan açılıp gül

Yazıp gîsûsını gül üzre (16) sünbül

°Anādil °aşq şürîdın nevā-gū

Bolup şāh üzre gülge rû-be-rû

Çulaşıp (17) serv üzre °aşq-ı pîçān

Haseddin iyleben qumrını nālān

Yasalıp havzlar taşdın ser-ā-ser

(605b) (1) Niçük kim Cennet içre havz-ı Kevser

Leb-ā-leb her biri içre süzüg su

Şafā içre bolup (2) andağ ki közğü

Hevāsı cān-fezā °İsî demidin

Mu°attardur cihān anıq şemmidin

Qalem (3) ta°rîfini ger yazsa yüz yıl

Tamām olmaqlığı mümkün imes bil

Bu şıfatlıq ribāt-ı (4) fāyızu'n-neşāt ve bu vaşflıq bāğ-ı nezāret-irtibātğa kıyaş şāhı encüm (5) sipāhı bile felek qarığa vārid bolğan dik çehār-şenbe küni °ulemā-yı ferişte (6) hışāl ve fużalā-yı şāhib-i kemāl ve ümerā-yı devlet iştimāl bile nüzül kılıp sa°ādet-(7) nişān qaşrlar ve °işret-tev°emān eyvānlarda mekān tutup dîdār-ı meymenet-

(8) āşār füyüzâtıdın reşk-i uşūr-ı Cinān ılıp cemāl-i sa°adet-māl bahārıdın ser-sebz-i
 (9) reyyānlı yitkürdi ve beden gülşenia rū-ı revān felek çemenia hürşid-i tībān (10)
 °āzim bolan dik hıyābān-ı gül-geşteni temennāsı ve çemen-sitān temāşāsını hevāsı
 (11) bile bā-ı bostān sarı nesīm-i °abır-efşān yanlı revān boldı.

Meşnevî:

(12) Şeh-i mihr-i efser ü devlet-i mülāzım

Gülistān seyria çün boldı °āzim

Bulut saāsı (13) yolua sepip su

Ki gerdi ıkmasun nā-gāh utru

Şabā firāşı her yan çüst ü çālāk

(14) Yolın iylep as aşākdın pāk

Çıkıp utru nesīm-i °ıtr-perver

ılıp şeh ceyb ü (15) dāmānın mu°atar

Riyāın aylı iylep pāy-būsın

Bu nisbet birle tapıp āb-rūsın

Kef-i pāyıa (16) sürtüp gül yüzini

Tapıp mundın çemen zıbi özini

ılıp sürürdan izhār-ı teslim

am iylep addini körgüzdi ta°zım

(17) ımārı aylı ullu iylep āāz

Salıp boynıa av oldu nevā-sāz

(606a) (1) Belābil sāz itip mi dāstān hem

Ki tatulğay kulağ şāh-ı mükerrerem

Körüp şeh (2) barçasınıñ ihtirāmın

Çoyup gülşen ara her sarı kāmın

Çılıp eṭrāf u eknāfın (3) temāşā

Nazar ol bāğ ara saldı ser-a-pā

Ṭarab cāmı bile her dem açıp mül

Açıldı lahza lahza köñül (4) gül gül

Çün Ḥazret-i şāhib-kırān-ı Cennet-mekān bāğ-ı Bihişt- (5) nişān ve bostān-ı nüzhet-firāvānnıñ seyridin ārām ve temāşāsıdın (6) kām tapdı. Ol bāğ fezāsıda ol Ḥazret istikrārı üçün bir ḥar-gāh-ı felek- (7) iştibāh quruluş irdi kim vüs°ati cihān fezāsıdın vāsı° ve rif°ati felek (8) felek bināsıdın refr° irdi. Seyr ü geşt intihāsıdın soñ anda teşrif (9) itip devlet mesnedide anda ārām tutdı ve gül şāhı bezmide ğonce gürühi ve nesrın (10) °imāme-dārları zānū-be-zānū şafflar tüzgen dik °ulemā-yı enām ve ümerā-yı °ālī-maḳām ol (11) ḥar-gāh-ı devlet-penāh eṭrāfıda işāret-i a°lā mūcibi bile tapḳur tapḳur şafflar tutup (12) her kim öz ḥāl ve kemālīga köre °izzet-i tamām bile cāy-ber-cāy olturdılar ve bār-gāh-ı (13) gerdün der-gāh-ı āsitān-ı devlet-nişānıda vezīr-i °aḳām Muḥammed Yusuf Mehter destūr-ı (14) mükerrerem Muḥammed Rızā Çuş Bigi nevvare merḳadehüme kim biri vezāret-sipihriñ āfitābı ve biri (15) şadāret bahriñ gevher-i nā-yābı irdiler ve yana ikki Dīvān Bigide dāniş-ver ve ihlāş- (16) güster kim biri emānet ehliñ mümtāzı bir diyānet gürühiniñ ser-efrāzı (17) irdiler. Özge muraşşā° kemer ve zībā-manzar maḥremler bile turup eşcār-ı mīve-dār yañlıg bār-ı (606b) (1) tevāzu° bile ḥizmet ḳāmetin ḥam kılıp her biri ḥizmet edāsı üçün sābit-ḳadem (2) turup miḥmānlarğa °izzet-i tamām bile ni°met-i elvān ve ḳand-i bī-gerān ve çay-ı firāvān (3) izlik izidin yitkürüp hem ol kün hem ol kiçe cemī° °ulemā ve ümerānı luṭf ve iḥsān (4) bādesidin şād-āb ve °ayş ve ṭarab neş°esidin behre-yāb ḳıldılar. (5) Çün tañlası penç-şenbe şabāhı kim āfitāb-ı cihān-tābniñ °allāme-i zerrīn °imāmesi (6) sipihr-i aḳzar-ı nīlūfer zāriniñ temāşāsığa

çıkıp ziyâ tavzîhi ve bahâ telvîhi (7) niñ mü'tâla°asığa iştiğâl körgüzdi. Ol Hâzret °ulemâ-yı kirâmğa iclâs buyurup tört (8) kitâb mü'tâla°asığa emr itti kim biri Meşkûvât ve biri Tavzîh ve biri (9) Muṭavvel ve biri Hîdâye kim her biri belâgat cevâhiriniñ kânı ve faşâhat zevâhiri (10) niñ mekânı irdi ve °ulemâ zübdeleridin tört °azîz kim °ilm ehliniñ ser-efrâzı (11) ve fuzalâ-yı şâhib-i imtiyâzı irdiler. °Ulemânıñ güft-gü mükâlemesi (12) mîrlikîğa ta°yîn itti. Andaq kim biri mürşid-i râh-ı haqîkat merkez-i dâ°ire-i tarîkat (13) hâccü'l-ḥaremînü'l-şerîfîn merci°i'l-nehâfîkîn fuḫahâ ḥaylığa fâyıḫ H°âce Muḥammed Şâdıḫ İşân (14) Ḳâzî Gilân ve biri fatânet-eşer şerî°at-perver H°âce Şemşüddîn Ḳazî° asker (15) ve biri müte°âlî mekân diyânet-nişân Ḳâzî Eş Veys İşân ve biri (16) ferâset-âyin fuḫâhat telkîn H°âce Nizâmüddîn Müftî kim bu mezkûr (17) bolğan cemâ°anıñ her bir hîdâyet âsmânınıñ aḥter-i cihân-tâbî ve şerî°at °ummânınıñ gevher-i sîr-âbı (607a) (1) irdiler ol Hâzret işâreti mücibi bile meclis-i ravza-i tezyîn şadrıda (2) °ulemâ-yı haqîkat-bîn ve ümerâ-yı celâlet-âyin bile her ḳaysı bir ṭarafda şaff tüzüp temkîn-i (3) tamâm bile mesned-nîşîn ârâm-güzîn bolup vaḳt-şinâs °âlimler ve Mesîḥü'l-enfâs (4) fâzıllar cüst cü-yı tamâm bile mezkûr bolğan tört kitâbnıñ ders-güyligige (5) meşğül bolup daḳıḳ °ibâretler perdesidin mübhem-i muḡber şâhidlerin ḳavî (6) fikirler mu°âveneti bile zuhûr manzarasıda cilve-ger ve rengîn nükteler gülşenidin bedî° mazmûnlar (7) güllerin faşâhat nesîmi ihtizâzı bile °ıtr-güster ḳılıp meclis ehli köñüllerige (8) celâdet ve cânlarığa râḫat yitkürdiler ve ba°zı selîm-zihin ve müstaḳîm-ṭab° nev-ṭâlibler kim (9) köñülleri şâdef âyaḳlıḡ ma°ânî dürriniñ ṭâlibi ve ṭabî°atları ma°şûḳlar °ârizı misillig (10) mezmân zîveriniñ râḡıbı irdi. Her ḳaysı öz ḳudreti ḳudretiğa köre öz mümeyyizler ḫuzûrıda ders ayturğa (11) müteşaddî bolğan fuzalâyı dirâyet-intimâğa her ṭarafdın nergis dik nigerân-lıḡ (12) bile süsen yaḳlıḡ til açıp bî-tavaḳḳuf münâzara ve mükâleme rüsûmın âşikâr ḳılıp heyâ-hü ve (13) güft-gü zemzemesin pedîdâr ittiler ve müdde°â işbâtıda bir niçce cevâb ve su'âl ve baḡş ve cidâlîni (14) redd ü bedel ḳılıp münâḳaşa ve mübâheşe °alâlâsı bile fazl ve kemâl bâzârın ḳızittılar. Çün bâḡşlar (15) niñ şu°ubet-mâl ve meşâḳḳat-iştimâl su'âllerige ders-güylig emriğa (16) müteşaddî bolğan zekî-ṭab° °âlimler sühûlet-i tamâm ve faşâhat-i mâ-lâ kelâm bile kâfî cevâblar aytıp (17) ol meclis içre baḡr-ı °ummân yaḳlıḡ ma°ânî-i mevzûn cevâhir-i bî-pâyânın saḡtılar ve nikât-ı (607b) (1) gün-â-

gün gül-i handânın bahâr nesfîmi misillig etrâf ve cevânibdîn açtılar. (2) ve meclis ehliniñ hâfır-ı hâfırleri gonçesiğâ gül dik güşâdeliğ yitkürüp (3) behre-mend ve celâdet-peyvend kıldılar ve ol ikki cemâcâğa kim biri (4) ma^cnâ-dârlig umûrida celâdet ve biri bahş kılmak fûnûnıda ğayret körgüzüp (5) kıl ü kâl tarîkası bile fazl ve kemâllerin ^cale kıadr-hâl Hâzret-i pâdişâh-ı Feridûn- (6) mâlnıñ rây-ı hürşîd-mişâliğâ rüşen ve müberhen kıldılar. Çün alarnıñ (7) su'âl-i şâfi ve cevâb-ı kâfisi maqbûl ve müstaşsen tüşüp ol Hâzretniñ ^cavâtıfı (8) bî-gerânesi alar hâlîğâ şâmil bolup nüķûd-ı firāvân ^caşısın soñ (9) medâric-i a^clâ ve manâşib-ı aķşâğâ münâsib körüp bir niçsesin ders ta^clîmi üçün (10) ^câlî medreselerğâ müderris ve bir niçsesin şer'at aħkâmı icrâsı üçün etrâf ve (11) eknâfdağı vilâyet ve beldeleğâ müceddeden kâzî ve re'is kıldı. Çün ol (12) maħalda bahş ü cedel ezberi nihâyetğâ yitip redd ü bedel zıķri yapıldı. Ziyâfet (13) mâyidesi arağâ yayılıp çâbük-dest firrâşlar tevâzu^c ve edeb rüsûmın fâş kılip (14) gün-â-gün eķime ve reng-â-reng eşrabe har-vâr har-vâr kândâlât ve tün tün şekker ve nebât ve (15) türlüğ türlüğ halviyât ve fâkihât çiktiler kim her biriniñ ta^câmı mezâķlarğâ (16) cân lezzetin bağışlar irdi.

Meşnevî:

Çikildi ol sıfat enva^c-i ni^cmet

(17) Ki meclis ehlin itti lâl-i hayret

Üküldi öyle kând-i nuķl-i şekker

Ki tuttu şâh-ı meclisni ser-â-ser

(608a) (1) yimek içmekdin aldı halk kâmin

Köterdi kând u şekkerniñ tamâmın

Tapıp şeh (2) luķfi birle ruķşat-ı ^câm

Barıp öz koşlarıda tutdı ârâm

Ve hem ol kiçe her kim öz (3) koşuda köñli h^yâhişçe tarab bâdesin koş tutup ^cişret gül-çihresiğâ (4) hem-âğuş boldılar. Çün cum^ca şabâhı kim kıyaş şâhı maşrıķ (5)

encümidin çıkıp eflāk çemeniğa yüz koydı. Hâzret-i pâdişâh-ı ma^cfîret külâh ve şehensâh-ı (6) rahmet-dest-gâh ^culemâ-yı fazâyil-meâb ve ümerâ-yı celâlet-intisâbnıñ hem^cinân (7) ve hem-rikâblığı bile Taş Havz bâğıdın ^cazîmet körgüzüp yüz dağı tâze (8) binâ tapğan bâğ-ı bihişt-serâğı kim Kılıç Bayğa meşhûr durur. Ma^clûm bolsun kim (9) dergah-ı felek-iştibâh mülâzımlarının Kılıç Niyâz Bay evvel ol havâlî mezra^ciğa müşerref (10) bolup ol bâğ ve ribâtnı ol binâ ve ^cimâret kılıp irdi. Ol ravza-i (11) merğûb bu cihetdin anıñ atığa mensûb boldı. Nüzûlı bahârdın (12) nezâhet-i tâze ve tarâvet-i bî-endâze bağışladı ve ol dağı bâğı irdi. (13) Muşaffâlıqda cennet riyâzığa ta^cne urar irdi. Ve ravza irdi. Hüş şafâlıqda (14) felek gülşeniğa serzeniş yitkürer irdi. Anda dağı ^culemâ-yı zamâne ve fuzalâ-yı (15) yegâne ve ümerâ-yı devlet-nişâne bile meclis tüzüp kitâbh^cânlıq ve ma^cnâ- (16) dânlıq ve bahş ve cedel ve redd ü bedel rüsûmın evvelğidin ziyâderâk zühûrğa (17) yitkürdiler çün ziyâfet edâsı ve ^cayş u^cişret intihâsıdın (608b) (1) soñ barça mümeyyiz ve ders-güy ve bâhiş ü cādil ü cem^cî^c talibü'l-^cilmğa andağ (2) ihsân-ı bî-gerân ve in^câm-ı lâ-kelem tarîka-i tekrâr bile izhâr kıldı kim (3) ta^crîfidin til qalemi la^c l ve qalem tili şikeste-makâl durur.

El-kıssa:

Her bâğ (4) her ravza-i Bihişt-ferâğda bir hafta müddetiğaça pâdişâhâne ziyâfetler ve mülükâne (5) ^catıfetler bile ^culemâ köñüllerige nihâyetsiz behcet ve gâyetsiz ^cişretler (6) yitkürüp çehâr-şenbe küni şehрге kaytmaqğa ruşat birdi ve özi iqbâl ü (7) devlet bile mu^câvedet kılıp seyr ü şikâr tarîkası bile Hilâlî Ribâtığa barıp (8) anıñ çarh-ı devvâr zirvesidin aşurdı ve andın (9) rüküb kılıp Zemahşer nevâhîsin kuşlap Bedirhân mevzîğa nüzûl itti. (10) Hem ol kün Merv hâkimi Sâ^catqulı Ser-dâr qatliniñ haberi yitti ve bu icmâl (11) tafşîli bu vâkı^ca tañrîridin soñ tañır tapar inşâ^callahu te^câlâ ol Hâzret Bedir Hândın (12) atlanıp hüsrevâne kevkebeler ve Cem-şîdâne debdebeler bile dârü's-saltana-i Hıvaqğa (13) kilip devlet tahtıda qarâr itti. Bu vâkı^canı ferîd-i zamân ve nâdire-i (14) devrân üstâd küll hâdi-yi sübül ma^cânî-intisâb Mevlânâ Münis Mîr-âb (15) saqya'llahu sırrahu faşâhat-ı tamâm ve belâgat-i lâ-kelem bile nazm silkige çikip durur (16) ve hâş-ı ^câm tabi^catığa beğâyet hûb ve merğûb tüşüp durur. Anı bu mevriddede şebt kılmaq (17) beğâyet münâsib köründi kim ^canqarîb tañrîr silkige çikilgüsüdür.

(609a) (1) Meşnevî:

Sākîyâ sāğar-ı tarab kiltür

Mey-i gül-reng-i leb-â-leb kiltür

Tâ anı sıpkarıp (2) bolay hurrem

Qılayın def her ne bar ise ğam

Mest-i ser-hüş bolup zarifâne

Başlayın turfe dil-keş-i efsâne

(3) Ki şehen-şâh-ı âsmanî der-gâh

Barça iqlîm şâhları üzre şâh

Şeh-i şâhib-kırân-ı kişver-gîr

Hüsrev-i mihr ü tâc ü mâh serîr

(4) Salţanat mesnedi üzre Cem-şîd

Şâhib-i iqbâl ü devlet-i cāvîd

Belki °âlem üzre Süleymân ol

Yitti iqlîm ilige sulţân ol

(5) Tehem-ten-i rezm-i vaqti Rüstem dik

Zer-feşân-ı bezm çağı Hâtem dik

°Adlda öyle kim Anüşirevân

Memleket ehlini kılip handân

(6) Hikmet-âyin hüdîv-i dâniş-ver

°Ulemâ dost hem hüner-perver

Bezlidin behreler tapıp  ulem 

C dudın k m-y b bolup  u ar 

(7) Fu al   ad-m n sa  vetidin

 mer  dağı lu f-ı  ef atidin

Kef-i i s nidur se  b-ı kerem

Sa ıban fu ar  ehli (8) ba ığa direm

Nesebi p k a l ve  il atı p k

K nli p k ve cem   a leti p k

 eh Muhammed Ra im H nđa  alef

(9) H va  andın tapıp cih nđa  eref

Ya n  H  rizm- ah-ı   li-  n

 ah Allah ulı Bah dur H n

(10) Ebbeda llahu  a r devleteh 

 eh da llahu  a r  evketehu

Ki ir r himmeti a a ma r f

H  il itgey (11) meger rız -yı ra uf

 Adl ve in  f ulusđa f   itgey

Ya  i i ler  zre tel   itgey

(12) H ayr ve i s n olup  i  r  anığ

 er  terv ci k r u b r  anığ

H   a erb b-ı fa l u d ni ğa

(13) °İlm ü fenn içre ehl-i bînişğa

Özgeçe körgüzüp nevâzişler

Her biriğa özge baħşışler

(14) Ƙılıban her birige luƒ u °aƒā

Birür irdi merātib -i a°lā

Tüzüben çeşnler Bihişt-esās

(15) Ceşn ara körgüzür idi iclās

Uşbu Ƙānūn ile şehen-şehdīn

Tüzgeli ƒurfe çeşn ħuld-āyin

(16) Mülkide olça bar idi °ulemā

Medreselerde her ni kim fużalā

Cem° itip barısın alıp yürdi

(17) Bāğ ve Taş Ƙavz sarı yüz urdı

ƒurfe bāğı idi Bihişt-āyin

Belki bar idi reşk-i ħuld-berin

(609b) (1) Her ne °ālemde mīvelig eşcār

Sebz olup irdi anda ƒūba-vār

Mīveler bişmiş irdi gūn-ā-gūn

(2) Lezzeti birbiridin efzūn

Ƙavzlar anda öyle kim Kevşer

AƘıbān suyu öziğa şekker

(3) Bâğ şahını velî müsemmen bolup

Her taraf sebze-zâr u gülşen bolup

Açılıp güller anda reng-ber reng

(4) Öyle kim naqş-ı şafha-i Ejreng

Bâğğa muttaşıl cenüb sarı

Bolğalı şâh u hayl-ı müstağarrı

(5) Turfe °âlî ribâţ idi ma°mür

Kaşr-ı Cennet dik anda niççe kuşür

Dervâzesi çarhğa berâber olup

(6) Sağfı kök sağfı birle hem-ser olup

Öyle °âlî tüşüp her eyvânı

Ki bolup pest çarh keyvânı

(7) Üç yıl olmuş idi şeh-i mağfür

Yağdın iylemiş idi ma°mür

Bu ribâţ ve bu bâğ vaşfıda til

(8) Nükte-senc olsa yüz tümen miñ yıl

Miñidin biridin kilip °âciz

Tükete almağay anı hergiz

(9) Ol ribâţ içre şâh kıldı nüzül

Ehl-i °ilm ü sipâh kıldı nüzül

Boluban şâhımız bân anda

(10) °İlm ü fażl ehli mihmān anda

°Ulemā kim idi sirāc-ı münîr

İylemin ferruḥ atların taḥrîr

(11) Biri mevlevîyyü pâk-şiyem

Ḳāzî İşān Eş Veys a°lem

Boluban ḥatem mevleviyyet aḡa

(12) °Ulemā içre ulviyyet aḡa

Birisi ser-ḡayl-ı cümle yaḡîn

Ḳāzî Orda Ḥ°ace Şemsüddîn

(13) Eşref ḡānedān-ı peyḡamber

Ehl-i fażl u kemālḡa server

Biri Ḳāzî Gilān pâk-siyer

(14) Ḥ°ace Şādıḡ Faḡîh dāniş-ver

Biri dānā-yı her °ulūm-ı nefîs

Müftî-i şer° Ata Niyāz Re°is

(15) Birisi Al Seyyid Muḡtār

Ḥ°ace İşān Müftî-i dîn-dār

Biri fetvā °ulūmıḡa tezyîn

(16) Ḥ°ace-i pâk-dîn Nizāmüddîn

Biri barça °ilm ara yek-tā

Şöhreti Ḥ°ace Ḳāzî Baba

(17) Bir āḥund-ı ma°rifet-āyin

Atı Maḥzūm-zāde Sa°deddīn

Biri Mulla Şükr Niyāz Āḥūnd

(610a) (1) Ehl-i °ilm içre ser-firāz Āḥūnd

Biri tedrīs mesnedide muḫîm

Dehr maḥzūmı H^vāce İbrāhîm

(2) Biri Āḥūnd Ata Niyāz irdi

°İlm işide ser-firāz irdi.

Biri Āḥūnd Fāzıl u dānā

(3) Kāzî Yusûf çerāğ-ı °ilm ü Hudā

Biri Abdurrahîm Cān Āḥūnd

Fazl ara mağfiret-nişān Āḥūnd

(4) Biri Āḥūnd pāk u rüşen-dil

H^vāce Mūsā sūḥan-ver ü kāmîl

Biri dānā-yı şer°-i Aḥmed idi

(5) Ki Müderris Niyāz Muḥammed idi

Biri Aḥūnd-ı şāḥib-i iḫbāl

Abdu Mu°min muḫîḫ-i faz u kemāl

(6) Biri Āḥūnd °İnāyetullah idi

Ki barı °ilmirdin āgah idi.

Yana ḥüş-fazl niççe Damullla

(7) Barça °ilm içre gevher-i yek-tâ

Hikmet-âyin barı vü dâniş-mend

Salğan evc-i kemâl üzre kemend

(8) Yana nev-ṭalib ü daḳıka-şinās

İrdiler anda bî-şümâr kıyās

Her biri anda bir serāy tutup

(9) Her kim öz cemā°ası birle cāy tutup

Şāh fermānı birle ikki vezîr

Ki felek körmeyin alarḡa nazîr

(10) Biri destûr-ı ma°delet-güster

Âşaf-iḳbāl Yusuf Mehter

Biri Kuş Bigi vü felek der-gāh

(11) Ki Muḡammed Rızā muḡarreb-şāh

İkki dîvān Bigi yeki dâniş-ver

Biri devlet evcide aḡter

(12) Biri muḡarremler içre pāk-siyer

°Umdetü's-saltana Ḥudāy Nazar

Biri devlet-penāh Muḡarrem-şāh

(13) Bekniyāz ol muḡarreb der-gāh

Hizmet üzre turup bu tört kişi

Her biriniḡ bolup bir özge işi

(14) Mihmānlarğa qıldılar izzet

Reng-ber-reng yitkürüp ni'met

Yiberip her birige çay u qand

(15) Qıldılar ayş birle şekker ü hand

Emr-i ehem tapıp ināyetler

Çay u qand ile tāze ni'metler

(16) Her kim öz cema'ası birle bezm tutup

Bezm ara meş'al-i tarab yarutup

Taḡa tigrü kiçe tüzüp şöbet

(17) Her kim öz kāmıça sürüp işret

Ulemā sözde dürr-feşānlıg itip

Şu'arā hem kitāb-ḡ'ānlıg itip

(610b) (1) Baḡtı yaḡlıg barı bolup bî-dār

Şeh du'āsını iyleben tekrār

Şubḡ-dem çün açıp cemālin mihr

(2) Bezm ili ṭab'ı dik yarudı sipihr

Olturup qaşr ḡurfesi üzre şāh

İyledi kim āf-tāb-ı la'l-i külāh

(3) Qaşr allıda irdi bir eyvān

Rif'atidin ḡacil idi keyvān

Anda bir sarı olturup ulemā

(4) Bir araf yir tutup dağı ümerā

Aıban ehl-i ilm fażl ile bāb

ozđalıp ortada su'al u cevāb

(5) Her ne ālibler itse bağı u cedel

Müşkilin dāniş ehli iylep ĥall

Diyilip gāh arada ilm-i kelām

(6) Gāh mantığdın açılıp ibhām

Gāh ĥikmet sözi beyān boluban

Fığhdın gāh iyān boluban

(7) Gāh ilmi bed' arağa tüşüp

Geh ma'ānî mesāyili yitüşüp

Geh açılıp söz uşıldın tekrār

(8) Geh fürü'āt bolup tezkār

Gāh eĥādîş gevheri saılıp

Geh tefsîrdin süĥan açılıp

(9) Ba'zı ol ortada mülzem bolup

Ba'zı müşkil-güşālîğ içre ilm

Çünkü söz ĥ'ānı ortadın yığılıp

(10) Ĥ'ān-ı e'ām her araf açılıp

Boldılar çün a'āmdın fāriğ

Ol şıfat kim kelāmdın fāriğ

(11) Bâğ seyriğa boldılar meşğül

Çıldılar mîveler tirip me'kûl

Her sarı bâğ ara hürüş kılıp

(12) Her kim öz cema'ası birle cüş kılıp

Çünkü seyr oldılar temâşâdın

Çıktılar bâğ-ı 'işret-efzâdın

(13) Çoşlarığa barıp karar iylep

Şeh du'âsını ihtiyâr iylep

Barça ğam kaydın bolup ma'zûl

(14) 'Ays u 'işretğa boldılar meşğül

Kiçe vü tañla hem idi bu hâl

Ceşn-i şâhâne irdi bu minvâl

(15) İrdi bahş u münâzara andağ

Lîk idi burnağdın efzûnrağ

Çün bahş u cevâb taptı tamâm

(16) Yayılıp h'ân çikildi ança ta'âm

Ki melek bilse irdi lezzet

Her biridin çiker irdi hasret

(17) Reng-ber-reng mîve-i bî-pâyân

Nuql u kand ü nebât u bî-hadd u san

Ni murabbâ'sığa nihâyet bar

(611a) (1) Ni reşāleġa ħadd u ġāyet bar

Çün alardın barı ħavāşş u °avām

Boldılar behre-mend ü şîrîn-kām

(2) Atlanıp şāh ħāş u °ām bile

Barıban tüşti yüz ribāţ içre

(3) Barça ġarķ oldılar neşāt içre

Çün Kılıç Bay müşerref irdi aña

Belki ol anı kılmış irdi binā

(4) Bu cihetdin aña idi mensüb

Bu daġı bar idi besî mergüb

Ṭurfe bāġı anıñ şimālî sarı

(5) Barça dîvārı çarġdın yuġarı

Bāġ-ı Taş ħavzça ikki çendān

Belki yüz ança ħūblıķda °iyān

(6) Cüy allıda birke ħazılıp

Kevşer anıñ ħat°ıda şerm kılıp

Tigreside muġîţ olup dîvār

(7) İgilip serv °ar°ar u eşcār

Şuffeler ol yıġaçlar astıda ħūb

Barçası Cennet fezāsı dik mergüb

(8) °Ulemā birkeniñ kıraġıda

Tutup ārām sol u sağıda

Tüzülüp anda ceşn ü şāhāne

(9) Ki felek ile ile körmeyin yāne

Munda hem ikki kiçe ve kündüz

Qoydılar °ayş u kām cānibi yüz

(10) Kiçeler tañğaça çerāğanlık

Baḥş u tekrār ile ğazel-ḥ°ānlig

Şubḥdin çāşt bolğuça °ulemā

(11) Şāh allıda bāğ şaḥnı ara

Birbiri bile baḥş itip izḥār

Barça °ilm içre körgüzüp tezkār

(12) Atılıp baḥşlar cevābı hem

Biri ğālib bolup biri mülzem

Tapıban kāmını revā barça

(13) Qıldılar şāhğa du°ā barça

Bu ğürūh içre niççe dāniş-mend

Tüşdiler sözde ilige pesend

(14) Līkin ol cümle içre dört nefer

Çıktılar ğālib ü münāzara ger

Biri devr-i °ilm ü fazl ara bāḳı

(15) Ki Muḥammed Kerīm Qıpçaḳı

Biri °ilm efseriğa dürr-i yetîm

Dāniş-āşār Mulla İbrāhîm

Biri barça (16) fūnūn ara kāmîl

Atı Mulla Döşim özi fāzîl

Biri dānişde behre-yāb-ı °ulūm

(17) H°ace-i Fāzîl Ata Cān Maḥzūm

Yana bir kim bulargadur birev

Ṭab°ıda °ilmdin irür pertev

(611b) (1) Yahşî vāḳi° bolur maḳālâtı

Bil Muḥammed Naẓar irür atı

Çün tamām oldı ceşn-i şāhāne

Şāh-ı dāniş-meāb-ı ferzāne

(2) °Ulemā ḥaylınıḡ du°āsın alıp

Ol du°ādın ṭarab köḡliğa salıp

Ḳaytarıp şeḡrğa alarnı tamām

(3) Özi Taş Ḥavzğa ḳıldı ḥırām

Bir kiçe anda ḳıldı āsāyiş

Körgüzüp mülk ilige baḡşāyiş

(4) Şeḡrdin kilgenide şāh-ı cihān

Şāh-ābād nehri birle revān

Kimege olturup kilip irdi

(5) Su üzre seyrler kılip irdi

Taılası ol yosunda Hüsrev-i dehr

Kılip kimeleleri °azim-i nehr

(6) Kimede olturup havāşşı bile

Barça eşhâb-ı ihtişâşı bile

Kimeler üzre sâye-bân tikilip

(7) Şâh maıremler üzre sâye kılip

Körünüp kimeler neçük kim hilâl

Şâh u haylı nücum-ı mihr-mişâl

(8) Su yüzün tünd ü tiz seyr kılip

Hâtırı uşbu seyrdin açılıp

Yitti tâ havlî-i Hilâlîğa

(9) Tüşdi bâğ-ı İrem-mişâlîğa

İkki kün anda bezm itip şeh ü hayl

Maıarr-ı salıanatğa iyliği meyl

(10) Yolda her bâğîğa tüşüp bir şâm

Taıht-gâhıda iyledi ārâm

Münisâ şâhnıı du°âsın kılip

(11) Ol du°ânı özünge vâcib bil

İy Hudâ-vend-i kâdir-i bî-çün

Şâhnıı devletini kılip efzün

(12) °Ömr ü iķbâli müstedâm olsun

Kâm-rânliĝ dâd u mest-ķâm olsun

Körsün iķsânıdın țarab (13) °ulemâ

Tapsun °in°âmıdın feraĝ fużalâ

Sâķiyâ maņa çay ķandın bir

Her zamân (14) ĥâtırımĝa tesķin bir

Tâ şeh eyyâmıda ferâĝ tapar

Ĥâtırım ĝuşşadın kıraĝ tapar

(15) Sarıķ Ulusunıĝ izĥâr-ı °İnâd Kılıp Sâ°atķulı Ser-dârnı Etbâ° (16) ve Mülâzımları Bile Ķatla Yitķürĝeni ve °Abdurrahman Baŝlıĝ Ba°zı İlniĝ (17) Ol Müfsid-i Bed-keŝlerĝe Mütâba°at Körgüzmeĝ Ĥıŝımların Alar Ețrâfıdın (612a) (1) Yıraķ Sürĝeni ve Mezkûr Ĥalifenin Mezbûr İL Cânibidin İzĥâr-ı ŝıdķ ve İĥlâŝ Kılıp İlçi (2) Yosunluĝ Ĥazret-i Ĥân-ı Maĝfûrnıĝ Der-gâh-ı °Âlem-penâhı Âsitânesiĝa (3) Yitĝeni ve Ol Mütemerrid-i şerâret-mâllarınıĝ Ef°âl-i Zemîme ve Eķvâl-i Ķabîĥasın (4) Tafŝil Bile ŝerĥ İtĝeni

Çün Terekeme țavâyıfidin Sarıķ cemâ°ası kim (5) denâet-i zâtda müsteŝnâ ve rezâlet-i ŝıfâtda engüŝt-nümâ ve nâ-merdliĝ ŝıfatı bile (6) mevsûf ve ĥarâmîlikde Benî Âdem arasında meŝhûr ve ma°rûf dururlar. (7) °Irķ-ı ŝerâretleri ĥareketĝa kirip ol cemâ°a-i dâlâlet mâ-ŝeriniĝ ked-ĥudâ (8) ve ekâbiridin Ķanlıbaŝ Raĥmân Birdi Bay ve Bayrac Maĥmûd Big ve Ķurt Keldi (9) ve °İbâdullah ve °Alî ŝâh ve Ustagel ve Seyyid Big ve Ķoyçı Mulla Allah Birdi (10) ve Emîn Ser-dâr ve Nevbet Bahâdur ve Cüvân-merd Ser-dâr °Avaż Murâd ŝüfi ve Yedeng Nûr Ĥ°âce (11) ve Perviŝ Big ve Kıızıl ŝoĥbet Big ve Soĝtı °Avaż Ķaravul kim ĝurûr ve naĥvet (12) câmıdın mest ve tekebbûr ve nikbet ķaydıĝa pâ-best bolup Ĥazret-i ŝâĥib-ķırân-ı (13) maĝfûrnıĝ kılâde-i itâ°atıdın boyun toĝap muĥâlefet yaķasıdın (14) Mu°ânedet baŝın çıķardılar ve özlerige bir niççe avbaŝ-ı bed-ma°âŝ-ı bi-bâk ve (15) seffâknı kim ni zâhirleride îmân envârıdın eŝer bâtın-

larıda İslâm esrârıdın (16) haber küfr alar kaçıda İslâmıdın efdal ü şirk alar könlige
 îmandın (17) ekmel irdi. İzhâr ve ʿişyân ve ısrâr-ı küfrân kılmakda müttefik ve hem-
 dâstân (612b) (1) kılıp ve ol zalâlalet-pejüh ittifaķı bile kavî ve müstazhir bolup
 Sâʿatķulı (2) Ser-dâr kim hân-ı Cennet-mekân Muḥammed Raḥîm Bahâdur Hânıñ
 eyyâmıdın Hâzret-i (3) şâhib-ķırân-ı maǧfurnıñ zamân-ı saʿâdet-fer-câmıǵaça ol
 Hâzretniñ elṭâf-ı (4) pâdişâhânesi anıñ hâlîǵa şâmil bolup tâ-be-tâ Merv vilâyetiniñ
 hâkim-i hüküm-râmı (5) ol vilâyet ulusınıñ barça âfet ü beliyâtdın câris ü päs-bânı (6)
 irdi. Kemâl-i ʿadâvetdin ol bî-günâhniñ ḳatlıǵa câzim bolup öz maḥzûm (7) ve velî-
 niʿmetiniñ reʿâyâ-i ḥuķûkıdın ʿâķıbet-bînlig közin yumdılar. (8) Ve vaķâḫat ḳavlin
 şemâtet âyetnidin çıkarıp ve ḳabâḫat ḳılıçın rezâlet (9) ḳınıdın suǵarıp ḳazâ-yı nâ-gehân
 yañlıǵ ḫabersiz anıñ üstige ḳoyulup (10) altı nefer nökeri bile ḳatlıǵa yitkürüp ol bî-
 çâreler ḳanıdın ol mekânı (11) erǵuvân-nişân belki yir yüzünü fezâ-yı gülîstân ḳıldılar.
 Andâķ. Felek-i eşîr (12) niñ cellâd-ı bî-raḥmı alarnıñ hâlîǵa rıķķat kılıp ignige mâtem
 libâsın kiydi. Çün (13) muʿânnidlerniñ bu yañlıǵ efʿâl-i şeniʿasınıñ aḫbâr-ı melâlet-mâlî
 kim ol (14) cemâʿanıñ imtişâlidin maṭmuʿ irmes irdi. Şâhib-ķırân-ı Firdevs-mekânıñ
 (15) semʿ-i hümayûniǵa yitüşdi ve bu ḫaber-i vaķâḫat-eşerniñ istimâʿıdın ol Hâzret (16)
 niñ silsile-i ğazâbı müteḫarrık ve ʿırķ-ı ḫamiyyeti müteḫettik bolup ol emrni iķtizâ ḳıldı
 kim (17) öz nefsi-nefsi bile râʿyet-efrâz-ı nehzat-ı ḳadem-endâz-ı ʿazîmet bolǵay (613a)
 (1) leşker-i seyl-eşer vürüdü bile müfsidlerni ğarķ-âb-ı tûfân-ı belâ ve süyüf-ı (2) zafer-
 cevher işâreti bile muʿânnidlerni maḫrûķ-ı nîrân-ı fenâ ḳılǵay tâ kim ol ʿaşîler hâlî (3)
 âdem ḫaylıǵa mücib-i ibret ü ʿâlem ehliǵa sebep-i dehşet bolup tâ ḳıyâmet ḳıyâmıǵaça
 (4) hîç kim öz ḫaddidin tecâvüz kılıp muʿânedet cebridin muḫâlefet başın ḳıçara al-
 maǵay. (5) Ammâ ol Hâzretniñ himmeti ʿâlî nehmeti iķtizâsı ʿazîmetiǵa dâmen-ĝîr bo-
 lup ḳoymadı (6) kim ol gürûh-ı bî-miķdârın tedmîrde iştişâli üçün livâ firâz ʿazîmet (7)
 bolup leşker-i maḫşer-eşerni ḫareketǵa kirgüzgey çün ol ḫareketdin sükûnetni (8)
 ihtiyâr kılıp fuķarâ ʿadl ve dâdı ve memleket mihmânı ser-encâmıǵa iştiǵâl (9) körgüz-
 mekni ehem ve evlâ körüp erkân-ı devlet ve erbâb-ı meşveretǵa baķıp kelâm-ı (10) luṭf-
 âmîz ve elfâz-ı şekker-rîz bile bu nevʿ tekellüm terânesin tüzdi kim ol cemâʿa-i (11)
 fesâd-engîzniñ itâʿat ve ʿinâdı vücûd-ı ʿademi himmet-i saʿâdet tevʿemimiz allıda (12)

beräber durur. Sipäh-ı nuşret-penäh taşdıf ve tereddüdiğa arzımas ve hălâ alarnıñ  aqlı (13) közi ğaflet uyqusı bile mest ve idrâkları ayakı nikbet zencîriğa vâbeste (14) durur. Şâyed kim soñraq bahtları yâr tâli leri meded-kâr bolup hidâyet seheri (15) niñ nesîmi alarnı ağır uyqudan bî-dâr ve nedâmet hıznıñ delâleti hem ol giriftârlıĝ (16) dın rehâ vü bî-kâr kılgay ve bu der-gâh-ı sipihr-iştibâhğa kim cihân ehli (17) niñ ilcâ ı ve penâhı durur. İtâ at ve  ubûdiyyet cebel-i met nin nedâmet ü peşimânlıĝ (613b) (1) boynıĝa muhkem kılıp kılgan günâhlarıĝa  afv taleb kılıp âhirü'l-emr i tizâr (2) ve inkisâr tuhfesi bile kilgüsü dürürler ve likin 'El-umûri merhûnete bi-evkâtihe' mażm nıñ (3) muktezâsı bile vaqtıĝa mev  f durur dip kemâl-i temkîn bile kahr ve ĝazap şiddetiĝa teskîn (4) birdi ve bu hâl eşnâsıda kim rab ü'l-evvel ayınıñ ĝurresi irdi. (5) Süleymân meclisiĝa hüdhdüd vâşıl bolĝan dik Hâzret-i şâhib-kırân-ı maĝfurnıñ âsitân-ı (6) kudsî nişanıĝa mürşid-i râh-ı ha ıkat merkez-i dâ ire-i tarîkat rif at-mekân hidâyet- (7) nişân  Abdurrahmân İşân kim Hâzret-i şeyh 'l-İslâm şehidniñ (8) halife ve nâyib-i münâbı irdi ve Merv vilâyetide halvet-güz n ve seccâde-niş n bolup (9) tâlibler irşadıĝa meşĝul irdi ve şadâkat-eşer nik -siyer Kâzî Muhammed Nazar ve Mulla (10)  Avaz ve Mulla Ha k ı kim bularnıñ her biri özleriĝa ol Hâzretniñ (11) der-gâh-ı  âlem-penâhın barça âfetdin amân saklarĝa hişâr-ı haş n saĝıp t  at-dârlıĝ (12) ve fermân-perverlik câdde-i müsta imide şâbit- adem irdiler ve inkisâr ve üm d-vârlıĝlar (13) bile kilip şeref-end z-ı ta b l-i bisâ  oldılar ve du  -yı icâbet-eşer (14) ve şenâ-yı sirâyet-şemer levâzımı edâsı- dın soñ erbâb-ı fesâd ve eşhâb-ı (15)  inâdnıñ vâkı a-ı hâlât ve ef l-i şamâtâtların bu yanlıĝ  arz (16) kıldılar kim ç n Em n Ser-dâr nâ-üst vâr başlıĝ ol ĝur h-ı (17) nâ-be-kârıñ a vân-ı enşarı mu alefet emride m ttefik bolup mu anedet şemş rin (614a) (1) fa ihâat niyamıdın çıkarıp füt vvet şahşı  anın t kken dik öz abr yların (2)  ara tofraĝa t k p Sâ at Ser-dâr başlıĝ niçce bî-g nehler  atlıĝa a dâm (3) ve şahâdetleriĝa ihtimâm k rg z p  anların  ara yirge heder cesedlerin (4) bî-ser kıldılar ve ikki cihân y z  aralıĝın boyunlarıĝa alıp şebâat (5) ve bî-başarlıĝda barça  âlem erâsimi boldılar.

 ı  a:

Baş  ikip rab a-i it  atdın

Barça (6) °İşyân yolığa koydı kadem

Bilmesin bāl lezzetini biri

Rāğıb oldı barısı içgeli sem

(7) Arī iqbāl kaytsa kişidin

Zararı sarı meyl ider her dem

Bes ittifāk bile ol (8) güm-rāh-ı şerāret-intibāhlar Merv Kāl°asın havādiş-i tır-i bārānıdın özlerige penāh ve fitne (9) tūfānıdın Hāzret-i Nūhıñ pür-fütūh keştisi dik maķām-ı emnde ārām-gāh (10) hayāl kılip °ıyāl ve eḫfāl eşyā° vü emvāli bile rāḫat şahrāsıdın köçüp (11) ol Ʒal°anıñ pür-miḫnet tengnāsıǵa kirdiler ve her Ʒarafdın (12) zahāyir-i nifākāt taşıp °ıyāl ü eḫfālleri tefeķķūdātı üçün çağdavul (13) ve Ʒalāye çıkarıp kīne-i Ʒadīmi °inānıǵa himmet ve °adāvet cebeli izhāriǵa raǵbet körgüzüp (14) Ʒal°a istiḫkāmıǵa i°timād kılip esbāb-ı ḫarb tehiyyesiǵa ‘**Kemā yenbaǵı sa°y**’ (15) gūşış kıldılar ve ferd ü efrādı özin şecā°at ve mübārezetde (16) Rüstem-ı dastāndın eḫḫal ve Sām-ı Nerīmāndın ekmel sanap iǵinleriǵa cevşen (17) ve Ʒollarıǵa nīze ve billeriǵa kılıç ḫamāyil kılip ol Ʒal°anıñ ḫırāset ve inzibātıǵa (614b) (1) yek-zebān ve yek-dil boldılar. Ammā ḫāḫır-ı seķāvet-māşerleriǵa ru°b ve ḫırās istilā (2) tapıp‘**El-ḫāyınü ḫāif**’ ḫadışi muḫtezāsı bile kılgān °işyān ve zūḫūrǵa yitkürgen (3) tuǵyānlarıdın kim pādāşı Hāzret-i şāḫib-Ʒırān-ı Süleymān-mekānnıñ (4) Ʒahrı kılıcınıñ Ʒarbeti ve ğazabı otınıñ ḫiddeti durur. Kemāl-i izḫrār ve izḫrāb bile (6) ḫalālet küçesiniñ küncide mecmū°a tüzüp bena-tü’n-na°ş dik perīşān-ḫallıǵ (7) bile her kim her Ʒarafdın kilip pervīn misillig ḫücüm kılip ittifāk bile (8) oturup kiñeştiler.

Çün maşlaḫatlarıñ müddeti medīd ve tefeķkürleriñ °ahdi ba°ıd boldı. Aḫirü’l-emr tül-i emel ü fikr ser-a-pā ḫalel baḫr-ı °amīkiǵa çumup (9) muḫāl ḫayāller gird-ābıda şınāverlig resmi bile tereddüd ve izḫrāb kılip çāre-i ḫāl (10) sāḫilıǵa yite almay necāt ümīdi bile her ḫas ve ḫāşākǵa Ʒol uzatıp (11) ‘**El-ǵarīḫu ta°lık bi-küllü ḫaşış**’ mażmūnıñ zūḫūrǵa yitkürüp ittifāk bile Buḫārā vālisi (12) Bahādur ḫānnıñ devletiǵa i°timād kılip anıñ mülāzemetin iḫtiyār kılmakǵa Ʒarār (13) birdiler ve ol bed kişi

mu'ānidlerniñ dūr-endiř ekābiridin Raḥmān (14) birdi Bay Maḥmūd ve Toḫsaba ve Ustagel bařlıđ bu rāy-ı kūdūret-nümāyđa barça (15) ilni terđib ü taḫriř kılıp ittifađ bile ottuz nefer Sarıđ-ı cehālet-eřerni ilçi (16) yasap pıř-keř- ve tuḫāyiflerin ecnās-ı leṭāyif ve eřyā²-yı zaraıyif (17) din müheyyā ve āmāde kılıp ve özlerin bayrı nöker ve řadīmi řākerler řaṭāridin (615a) (1) sanab izḫār-ı řıdđ ve ihlāř bile bir °arīza-dāřt bitip ilçiler bile irsāl kıldılar (2) ve bu maźmūnnı edā kıldılar kim Ḥ°arizm-i İrem-bezm-i pādiřāhīniñ °avāṭıf-ı bī-gerāne (3) ve °avārif-i bī-bahānesidin ötüp anıñ fermān ber-dārlik ḫizmet-kārlikı (4) řariķidin řadem tartıp ol Ḥāzretniñ imdād ü iltifāt i°tiķād ve i°timād (5) kılıp Merv vilāyetiniñ ḫıřn-i ḫařın řal°a-i metniđa kim -beđāyet muḫkem ü müstaḫkem durur- (6) řabalıpmız. İmdi tā bedende řuvvet ve cānda řudret bāķi durur. Nām ve neñ (7) rūsūmnı mühmel ğayret ve ḫamiyyet řavā°idin mu°aṭṭal řoymay řolumızdın kilgençe peygār (8) ve kār-zār merāsimiđa ađdām körgüzüp merdāne ğuřıřler řavā°yidin zuhūrđa yitkürgürmiz durur. Bu maźmūn bile (9) ilçiler Merv ülkesidin çıķıp bolçılar řariķasıda Buḫāra cānibiđa yüz řoydılar (10) ve menāzil-i mütekeřřire ve merāḫil-i müte°addideni řadem-i iřtiyāķ bile pey-der-pey řayy kılıp Buḫāra pādiřāhi (11) āsitāniđa nāzil ve ol āsitān mülāzımları vāřıřası bile hem ol pādiřāh (12) mülāķātiđa vāřıl bolup alıp barđan tuḫfātların ve hediyye ve savđatların (13) birbiri naźarıđa °arź kılıp ked-ḫudālarınıñ peygām-ı řamātat iltizāmların inkisār-ı tamām bile (14) beyānđa yitkürdiler.

Çü an vāli-i mezkūr ol peygāmđa řulaķ salıp maźmūnnı keyfiyetiga (15) itṭilā° tapđaç süferāđa dil-cüylık ve ḫuř-ğüylık řahbāsıdın feraḫ ve ḫuř-dillik (16) bađıřlap āğāz ve ikrām bile mesken-i ḫuř ve maķām-ı dil-keřđa yiberip (17) °ulūfāt ve mersūmātların ta°yīn itti.

Çün ilçiler bir niççe müddet hem ol meskende (615b) (1) tevaķķuf kıldılar. Āḫirü'l-emr yār ve diyārınıñ firāķ-ı āzāri ve izṭirāri (2) niñ ḫār-ḫāriđa řapuday almay vāli-yi mezkūrđa mükerreren °arź kılıp bu beyt terānesiđa (3) müterennim bolup dururlar kim

Beyt:

İkki tapmışsın diyār ve kişverin içre efzāğ

Bilmemişsin (4) ni durur mehcûrlarğa derd u dâğ

Pâdişâh-i mezkûr erkân-ı devletğa ilçiler aḥvâli keyfiyetin taḫrîr (5) kılıp meşve-
ret yosunıda maşlaḫat tiledi ve ol cemâ^canıñ her biri öz fehmiğa lâyıḫ (6) bir sözni
pâdişâh ḫiṭâbığa muvaffaḫ cevâb aḫlap aytdılar. Ammâ hîç ḫaysınıñ sözi pâdişâh (7)
râyığa muṭâbıḫ tüşmedi. Tâ Ötgür Ḳuş Biginiñ ḫalef-i nâm-dârı Ḥakîm Biy Ḳuş Bigi kim
ebân^can-ced (8) mezkûr pâdişâhğa ḫizmet-kâr-ı kâmil ve cân-sipâr-ı yek-dil irdi. Mun-
daḫ cevâb-ı şâfi ve maşlaḫat-ı (9) vâfi tekellümüğa mütekellim boldı kim Sarıḫ cemâ⁹ası
kim bî-vefâlıḫ alarğa cibillî ve bî-ḫayâlıḫ (10) alarğa ^cazîzî durur. Ḥ^vârizm-i İrem-bezm-i
pâdişâhîdin bâ-vücûd nihâyetsiz baḫşış ve ^caṭa ve ḡâyetsiz (11) kerem ve seḫâ körüp
pâdâşığa munça ḫıyânet ve körünmekligler fâş (12) kılıp durur. Ma^clûm bolur kim hîç
kimge vefâ ḫılmaḡusı durur ve ḫavllerin nâ-merdlig (13) ve cefâdin özge hîç iş kilmegü-
sü durur kim alarnıñ küdüret-eşer sözlerin (14) bâver kılıp ol cemâ^cağa i^cânet yitkürse
küç bile öz başığa âfet kiltürmek ve dostlarını (15) düşmen ḫılmaknıñ ^calâmeti durur.

Meşnevî:

İ^ctimâd itmeye bî-vefâ sözige

Dostlıḫ birle (16) baḫmaḡıl yüzige

Şûm irür hey⁹eti ve dîdârı

Meyl körgüzmeḡil anıñ sarı

Kim ki meş⁹ümğa nazâr ḫılḡay

(17) Ursa her işge ḫol zarar ḫılḡay

Ve Sarıḫ ḫalkınıñ eşrâr-ı şerâret şî^cârinıñ (616a) (1) eḫvâl-i nâ-i^ctibâr ve ḡüftâr-ı
kesâfet-âşârığa inanıp Ḥ^vârizm-i İrem-bezm memâlikiniñ (2) ḫüküm-rânı Allahḫulu
Muḫammed Bahâdur Ḥân bile kim niçge yıldın beri aralarınızda dostlıḫ ve yek-cihetlik
(3) binâsı meşıyyed-i müstaḫkem durur ve ol dostlıḫ keyfiyeti yümnîdin cem^c fuḫarâ ve
berâyâ müreffehü'l-ḫâl ve fâriḡ bâl (4) bolup ḫuzûr-ı tamâm bile ma^cişet ḫılurlar.
Küdüret ve ḫuşûmet peydâ ḫılmaḫ ^caḫldın beḡâyet (5) uzaḫ ve dūr-bînligdin yıraḫ durur.

Nazm:

Miniñ bilgenim iy şeħge revān

Budur kim (6) cenābında kıldım beyān

Ne iş iyledi seņ imdi sen bilge sen

Çayu sözge meyl iyledi seņ (7) kılgā sen

Çün Buħārā vālisi Bahādur Hānğa hem ol vezîr-i bî-nazîr sāyib-i tedbîrniñ şıdķ- (8) āşār sözi maķbûl ve müstaħsen tüşüp ilçilerge nev°î mülāyim bile sözler aytıp köñül-lerin (9) hüş ve kāmetslerin hil°at-püş kılıp ruħşat birdi. Ammā (10) kömek ve badraķa yibermekge fırsat tiledi çün Sarıķlar bildiler kim hayālleri (11) āyînesiĝa baĝlaĝan naķşlarının° akisleri cilve-ger bolup murādları şāhidi (12) nā-kāmliĝ perdesidin yaşurdı. Nā°ilāc Buħārādın kaytıp ye^s ve hırmān (13) bile erbāb-ı hezelān arasıĝa kilip iķbālle-riñiñ şem°i idbār-ı (14) şarşarı şiddetidin bî-fürüg bolĝanın bilip ittifaķ bile Merv Hişārıĝa kim rif°atda (15) vehm kemendi anıñ hāk-i rîzi °urūcının ķāşır ve haşānetde hayāl (16) topı gülülesi anıñ ħandaķınıñ kenārıĝa yitmesligi pür-zāhir irdi. Çabalıp (17) ķal°a dîvārın özleriĝa barça āfetlerdin penāħ aņlap muħālefet ve mu°ānedet (616b) (1) baydaķın bülend köterdiler.

Nazm:

İtā°atdin ol ķavm kim çikti baş

Özi urĝusu öz (2) ayakıĝa taş

Çayu yirge kim barsa Mervde olur

Aņa devlet ebvābı mesdūd olur

Çün (3) ħalife-i mezkūr Sarıķlar aħvālidin bu nev° kışsa-ħ^vān bolĝandın soņ öz ħāli (4) vāķi°ātın mundaķ beyān kıldı kim çün ol ĝürüh-ı zālālet-nişān fitne vü fesād ħay-lıĝa (5) Merv Çurĝanın mekān kıldılar ve āstān-ı sipihr-pās-bān mülāzemeti devletidin (6) köz yumdılar. Ammā bu ĝulām-ı °aķidet-fer-cāmĝa şerī°at muħabbeti yār ve tarīķat

şerāfeti (7) meded-kār bolup erbāb-ı zālāletğa mütāba^cat körgüzme^y bu der-gāh-ı ^cālem-penāhnı^y (8) i^tā^cat ^cubūdiyyetide rāsi^h-dem ve şābit-^kadem bolup turğan illerge baş bolup ^cıyāl (9) ve e^tfāl e^syā³ ve emvālimizni alar arasıdın ayırıp çıkardu^k ve ol (10) müfsidler şerāreti kesāfetidin ^kor^kup Teke ulusı kim i^tā^cat rūsūmı alardın (11) hüveydā ve şadā^kat kavā^cidi alardın peydā durur. Ol il e^hşāmı kim Evliyālı (12) Töpede irdi. Aⁿa ^karīb iyletip ^kondurdu^k. Ol yirge cem^c bolğan ikki miⁿ (13) ^ça^ğl^ığ eyālāt dururlar ve barçası bu āsītāne-i sa^cādet-nişāne mülāzemeti^ğa bil (14) bağlap emniyyet-i cāvidāne devletin taptılar. ^Çün ol āfet ibtilāsıdın (15) ^kutulup munıⁿ rā^hat fezāsı^ğa ^çı^kdılar. Bu devlet şükrānesi üçün (16) i^zhār-ı şı^dk ve i^hlāş kılıp bu fa^kırni bu der-gāh ^catebe-büşli^ğı^ğa irsāl ^kıldılar. (17) Anda^k kim bu āstān cebhe-sāl^ıkıdın közimizge nūr köⁿli-mizge sürür yitüştü. ^Çün mezkūr ^halife (617a) (1) vā^kı^ca ^carzı ta^krırin ve ^hādise i^zhārı ta^hrırin nihāyet^ğa yitkü^rdü. Ta^czīm-i tamām bile (2) **'Rece^ca'l-^kah^kari'** mu^cāvedet ^kıldı ve işāret-i vālā mūcibi bile ^catebe-i a^lā ^hādimleri (3) mezkūr ^halifeni hem-rā^hları bile mi^hmān-^hāne-i dil-güşā^ğa ilitip miz-bān^ığ merāsimi^ğa ^kıyām körgüzdiler. (4) Hem ol hengāmda E^hil Ata e^trāfida mütemekkin bolup olturğan Teke ulusı (5) ekābirin i^hlāş-şi^cār ^hān Sā^cat Ser-dār āsītān-büşli^ğ şerefi^ğa müşerref (6) bolup ^horāsān memālikiniⁿ ba^czı ^hākimleriniⁿ ziyāde serli^ğ kılıp nev^ı-yi (7) ta^caddı yitkü^rgenidin nūkte sürüp ^kışāş ve pā-dāş iltimās ^kıldı ve ol ^hazret (8) mer^hametidin fera^h-ı bī-^kıyās^ğa vāşıl boldı.

Şehzāde Ra^hmān^kulı Töre (9) niⁿ ^horāsān Rafızası ^çaşdı^ğa İkkilen^çi Nevbet-i Leşker-i Seyl-eşer Bile (10) ^cAzimet İtgeni ve Sarı^k Mu^cānidleriniⁿ Tenbī^h ve ^güşmālin Da^ğı İltizām (11) ^kılıp Kevkebe-i Tamām Bile Merv Vilāyeti^ğa Yitkü^rgeni

^Çün ^hazret-i sultān-ı (12) ma^ğfūr-ı she^hen-şā^h-ı mebrūrniⁿ hemişe ^cādet-i marziyyesi ol irdi. ^çaysı (13) iş^ğe kim ^hudā ve resūl rızası vābeste ve dūnyā ve ^ca^kabı bi^h-būdī peyveste durur. (14) Şürū^c ^kılır irdi ve her ^camel-i ^hayr kim ehl-i insāndın vūcūd tutma^ğı mümkün durur. (15) ^zuhūr^ğa kiltürmek^ğe kemā yenba^ğı cehd körgüzür irdi.

Meşnevî:

Zihī şā^hib-^kırān-ı ^cadl-perver

(16) Ki irdi hāmî-i dîn peyem-ber

İdi kāmı Tiğri rızâsı

Yok idi andın özge iktizâsı

Qayı iş kim (17) bolur dîn andın âbâd

Ol iş tervîciğa bar irdi mu^ctâd

İdi yahşî ^camel kılmakğa râğıb

(617b) (1) Ne râğıb belki tün ü kün irdi t̄alib

Bu t̄arîkâda ‘**Ḥayrû’l-^camel el-cihādü fî sebîli’llah**’ (2) muḳtezâsı bile cihād sevâbın ḥâşıl kılmak için Ḥorâsân küffârı kim ba^czı (3) fi^cl-i şen^c alardın İslâm ehli ḥaḳqıda zuhûrğa yiter irdi. Anıñ tenbîh (4) ve te³dîbin pîş-i nihâd-ı ḥâtır-ı ḥatîr kılıp ve ğazât şevâbı devletin özige lâzım ve müteḥatṭim (5) bilip zabit ve yasaḳçılar çerig ictimâ^c ığa buyurdı ve az çağda fermân (6) mücibi bile Ceyḥûn kırağıda Çatlı Atlığ bîşeğa ol miḳdâr sipâh-ı nuşret-şî^câr (7) ve leşker-i zafer-âşâr fevc fevc eṭrâf ve memâlikdin kilip ictimâ^c taptılar kim sümm-i sûtür (8) ğubârıdın âfitâb-ı cihân-tâb yüzige perde-i kır-gün yaptılar ve ol meşâbede (9) izdiḥâm körgüzdiler kim felek fezâşığa ğulğule yitkürüp yir eczâsın (10) zelzeleğa kirgüzdiler.

Meşnevî:

Cemî^c bolup andaḳ sipeh-i bî-gerân

Ni ḥad aña (11) zâhir olup ni girân

Her biri bir Rüstem-i dastân kibi

Yâd küyında Sâm-ı Nerîmân (12) kibi

Barı şücâ^c vü barı irdi dilîr

^cArşa-i rezm içre nerre şîr

Her biri iylese (13) zâhir-i sitîz

Vehmidin El-burz bolur rîz rîz

Tapılsa barı rezmni meydân ara

(14) Bezmdin efdal bilür eyvân ara

Çün mezkûr bolğan çerig mezbûr bolğan (15) bîşege yıgnaldılar. Ol Hâzret ümerâ-yı devlet-meâb ve mülâzım-ı şadâkat (16) intisâblarınñ hem-rikâblığı bile dârü's-salţana-i Hâyvâkdin °âzim boldı (17) ve seyr-i şîkâr tarîkâsı bile menzil-be-menzil temâşâ kılıp serâ perde-i mu°allâsı kim fermân (618a) (1) mücibi bile evvelrak mezkûr bolğan bîşe fezâsıda ber-pâ kılıp irdi. Kevkebe-i (2) tamâm bile barıp me°vâ vü bahâr nüzülü bile hem ol bîşeni bâğ-ı İrem dik tarâvet-efzâ (3) kıldı ve yıgnalğan çerigdin bir gürüh-ı enbühni kullar serdesi °Avaz Yüzbaşığa (4) koşup Hân Sâ°at Ser-dâr kim Hôrâsân hânları ta°didin şikâyet kılıp ol Hâzret (5) din kömek tilep kilip irdi andağ kim yukarıraqda mezkûr boldı anıñ bile (6) hem-râh kılıp Ehalğa yiberdi. Çün hem ol yıl ya° nî târîh-i hicrî miñ ikki yüz kırk üçde (7) toñuz yılı rabü'l-evvel ayınñ selhîde ol Hâzret cemî° müctemi° bolğan sipâh-ı nuşret-penâh (8) ve leşker-i zafer-dest-gâhğa öziniñ birâder-i °aynîsi Şeh-zâde Raḥmânkılı Töreni (9) kim nîrû-yı şecâ°at ve bâzû-yı himmet bile eḡtâr-ı °âlemğa iştiḥâr tapmış irdi. (10) Öz tarafıdın nâyib ve sipehsâlâr kılıp küffâr-ı bed-kirdâr ḡazâtığa nâm-zed kılıp Sarıḡ (11) ser-keşleri naşîḡatığa hem buyurdı ve ümerâ-yı felek rif°at ve şücâ°-yı Behrâm-şadmet (12) gürühıdın şecâ°at-nişân zafer-aḡrân Sulţân Hân ve Allaş Biy ve Süyün Biy (13) ve Dösım Biy ve Muḡammed Niyâz Yasavulbaşı ve Niyâz Muḡammed Yüzbaşı ve Yemut ekâbiridin Kaça (14) Ser-dâr ve Yemreli e°âzimidin °Âdî Vekilni özlerige müte°allıḡ nökerler bile şeh-zâde (15) mülâzemetiḡa ta°yîn itti ve °Abdurraḡman Ḥalife kim Sarıḡlar °inâdı ḡaberin kiltürüp (16) irdi. Andaq kim sâbıḡan mezkûr boldı. Aḡa ol gürüh-ı ḡalâlet-intimâ üçün istimâlet-(17) nâme tapşurup şeh-zâde hem-râhlıḡıḡa emr kıldı. Çün rabî°u°s-şânî ayınñ (618b) (1) yigirme beşide çehâr-şenbe küni şeh-zâde başlıḡ ümerâ-yı me°mür ol Hâzret (2) din fâtiḡâ alıp Maḡşad tarafıḡa °âzim ve yol °azîmetiḡa câzim bolup ḡaḡ°-ı menâzildin (3) soḡ cum°a küni Darḡan Ata °aleyhi°r-raḡmeniñ civârıḡa vârid boldı ve ol âsitân-ı (4)

kıudsî-nişân mücāvirleriga nüzürāt-ı firāvān yiberip ve evliyā ervāhıǵa şadaķāt (5) ötkerip imdād ve istiānet tiledi ve yek-şenbe küni ol mevzi°din livā- (6) efrāz-ı nehzat bolup tayy-ı merāhıldin Qabaķlı bîşesi kim Taht yolunuñ muhāzîsi durur. (7) Mu°asker-i °asākir manşūr kılıp kıdüm-ı şerāfet lüzümü sirāyeti bile gülşen-tırāz (8) ve barça menāzildin mümtāzlık baǵısladı ve ol Hāzretdaǵı şeh-zāde hem-rāhlıķı (9) bile barıp Darǵan Atanı ziyāret kılıp şayd-endāzlık tarıķası bile (10) kıayttı ve se-şenbe küni şeh-zāde-i Cem-şîd-bezm Heft-rîk-i H°arizm-i İrem-Bezm (11) °azîmeti esbābın tüzüp penç-şenbe küni Qabaķlıdın nehzat °ilmin cilveǵa kirgüzüp (12) bād-pā-yı bādiye peymāǵa rüküb kılıp ol beyābān-ı bî-pāyān kaçıǵa himmet kıademin kıoyup (13) cum°a küni Taht mevzi°ǵa nüzül kılıpistirāhat körgüzdi anda leşker-i zafer- (14) perver sipāh-ı kıyāmet-eşerniñ cavangār ve barangār ve mañlay ve saķķası (15) yıǵnalsun dip üç kün tevaķķuf körgüzüp törtlençi küni kim dü-şenbe irdi. (16) Mesāfet kaçıǵa semend-i berk-sür°at sürüp çehār-şenbe küni Yantaķlı (17) mevzi°ǵa efvāc-ı baħr emvāc bile nüzül kılıp kıadem-i sa°ādet-tev°ām feyzdin sır-āb ve kām-yāblıǵ (619a) (1) yitkürdi ve ol menzildin °Abdurrahman Hālıfeni icāzet birip Sarıķlar cānibiǵa (2) yiberdi ve ol menzildin °azîmet-peymā ve merāhil-ārā bolup cum°a küni hürşîd-i duruşşān (3) Maşrıķ merhālesidin tābān bolǵan dik leşker-i bî-gerān bile barıp Kıara Töpe (4) atlıǵ menzilde mekān tuttu. Andın a°lām-ı nuşret-fer-cāmı hareketǵa (5) kirgüzüp debdebe-i hayret-efzā ve kevkebe-i ğarābet-inşā bile °azîmet āhengin tüzüp (6) dü-şenbe küni sipāh-ı maşşer-şüküh ve °asākir-i zafer-pejüh hem-°inānlıǵı bile Evliyālı (7) Töpeni kim -Merv Deryāsı-nıñ şarķı cānibide vāķi° durur- vārid bolup mu°asker-i °asākir-i (8) mevfūr ve mesken-i a°lām-ı manşūr kıldı ve ol menzil-i meymenet-nişānda şeh-zāde-i (9) mu°allā mekān Teke cemā°asıdın Baba Sarı ve Yemreli Aķ Yitiş Bahādur Aķ (10) Öylüǵ Sarıķlardın Cān °Alı Big ve Aǵa Niyāz Bigni āstān-ı devlet (11) pās-bānǵa ündep ilçi yosunluǵ Sarıķ mu°ānnidleri arasıǵa irsāl (12) kıldı. Tā kim mevā°iz-i muķbilāne ve naşāyiħ-i müşfikāne nesāyimi perde-rubālıķı (13) bile alarınıñ köñülleri çehresidin şerāret ve küdüret niķābın (14) kötergeyler ve zühürǵa yitkürgen sehv ü °işyānları cerāyidiǵa teǵāfül (15) haţtı çikiлип anıñ berāberide °afv ve iħşān va°desi kıılmaķını idrākları (16) kıulaķıǵa lisān-ı mu°ālefet-i beyān bile yitküргеyler çün süferā-yı kāmil hem ol mazmūnǵa (17) hāmil

bolup sefâret yolıǵa ʿazîmet kılıp Sarıklar ırǵanıǵa yakın yittiler. ǰalʿa (619b) (1) ehliniñ ked-hudâ ve aqsakqalları hurrem ü hüş-hâllık bile istiǰbâliǵa ıçıp bahâr (2) çâvuşları gül mihmânın sebzeleri zümrüd-gün bisâti üzre tüşürgen dik (3) neşâtı tamâm bile ʿizzet ferşi üstige tüşürüp şâd-mânlıǵ bile (4) mîz-bânlıǵ merâsimiǵa iştiǵâl körgüzüp alarnıñ ırudımın bahşı fâl (5) nişânesi bildiler.

Nazm:

Eger mihmân saña bolsa müyesser

Anıñ (6) öyin cây it muǰarrer

Çü mihmân-ı dostıñdur hʿâh-ı düşmen

Açuǵ (7) yüzligni ʿizzetni kıl fen

Çün mihmân-nevâzlık âǵâzı şuǵulıdın fâriǵ (8) boldılar ol cemâʿanıñ uluǵ ve kiçigi heyʿet-i ictimâʿ bile hücum kılıp bâ-vücüd (9) kîne ve naǵqâr ilçilerniñ bu nevʿ bî-vehm ü bî-ızırâr kilgenleridin (10) mundaǵ istifsâr kıldılar kim:

Nazm:

İy gürüh-ı hamüşend ü muǰterem

Bu tarafǵa (11) ırıydıñız niçün ıradem

Aytıñız her ni ise güftâriñız

Zâhir iyleñ maǵşad-ı esrâriñız

(12) Bu kilişde bar irür sizge bir iş

Kim bir işdin hâlî irmes bu kiliş

(13) İlçiler şeh-zâde-i gerdün maǵâmniñ peyǵâm-ı huceste fer-câmın kim başdin (14) ayak merħamet ve muʿâlefet rüsümınıñ ihtimâmı irdi. Bî-kem ü kâst râstlıǵ (15) tili bile beyân ve barça maǵfi rumüzın alar allıda ʿiyân kıldılar. Andın soñ (16) Bu yañlıǵ

naşāyih tekellümüğa mütekellim ve bu nev^c mevā^ciz terennümüğa müterennim bolup dururlar kim:

Meşnevî:

(17) İy qavm-i cefā-şî^cār u bed-kîş

İblîs-şîfat u dālâlet-endîş

Naḥvet-i mey bile mest olup siz

(620a) (1) Yoq mest ki ḥod-perest olup siz

Terk iyleniz uşbu iddi^cānı

Küç birle kitürmeniz (2) belānı

Devletğa bar irseniz taleb-kār

Terk iyleniz ārzū-yı bî-kār

Bi'lküll qoyuban muḥālefetni

(3) İzhār itiniz mütāba^catnı

Yoq bāk eger olsa sizde ^cişyān

İnsān işi kildi (4) sehv ü nisyān

Şeh-zādeniñ aldığa yürüñler

Hāk-i qademığa yüre duruñlar

(5) Her cürmge sizdin olsa şādır

İyleñ aña ^cözr ü tevbe zāhir

^oİşyān eger olsa (6) sizde yüz lek

^cAfv iylegüsi barnı bî-şekk

Belkim kılıp ıŝınā^c vü ağāz

(7) ^cAlem ara iyledigey ser-efrāz

Çün ƙal^a ehli ilçilerinij mundaƙ naŝihat- (8) amiz ve merħamet-engiz sözlerin iŝittiler. Kemāl-i cehālet ve ğāyet-i seƙāvet (9) din taħayyülāt-ı fāsid ve tefekkürāt-ı kāsidi köñüllerige yol tapıp tezvır yüzidin (10) ^cözr ƙarıƙasida bu nev^c söz baŝladılar kim biznin zühürġa yitkürgen bu yanlıġ (11) ƙabih hareketimizġa Sa^cadetƙulı Ser-dār ƙaƙlı üçün ƙılıġan ŝeni^c cerāyimetimizġa sebep oldurur (12) kim ol dāyimü'l-evƙāt biznij ƙıla^c vü tedmırizġa rāġib ve ekābirlerimiznij (13) ħall^c ü taħƙiriġa mübālaġa-i tamām bile tālīb iridi ve yana ba^czi nāmeŝrū^c iŝlerge ƙıyām ve zulum-ı (14) ŝarih mübāderetiġa aƙdām körgüzüp durur iridi. Andaƙ kim doŝt ve düşmen ü neñ (15) ü nāmūs taħsiliġa ta^cne oƙın atıp ol oƙnij cān-ġāh-ı cerāhetiġa çapuday almay bir niççe (16) neñ-i zarif avbaŝlarımız özlerin bî-tāƙatlıġ bisteriġa bî-ħodāne taŝladılar. Tā kim (17) anıñ dik fi^cl-i ŝeni^c zühüriġa mübāderet körgüzüp dünyā bed-nāmlıġı bile ŝerm-sār ve ^caƙabı nā-fer-cāmlıġıġa (620b) (1) düçār bolduġ. Mundaƙ ġünāh-ı ^cazim ve ^ciŝyān-ı pür-bim bile ŝeh-zāde-i ^cālî-ŝānnıñ (2) āsitānı felek-niŝāniġa luƣ u ^citābnıñ merci^c vü meābı durur. Bir cemā^cadın (3) barmaƙlıġ ot-ı ŝu^clesıġa ħas ve ħāŝāƙ salmaƙlıġ ve bedenimizni ƙılıç demıġa (4) yalañġaçlap baŝlamaƙlıġ durur. Bes ŝeh-zāde Ĥazretleridin iltimāsımız oldurur (5) kim bu ^cāŝilernij muħāzara ve muħāŝara temennāsıdın ötüp ħālā ƙaytsunlar (6) ve bu dālālet-perverdelerġa mühlet birip ve bu iŝni sehil tutup öz aħvāllarıġa (7) yibersünler. Tā kim aƙaları Ĥazret-i ħıdv-i ^cālî cāh-ı Ĥ^carizm-ŝāhnıñ der-ġāh-ı ^cālem- (8) penāhiġa kim ^cafv ve ^cināyetnij mekānı ve barça maħrem ve ehl-i dālāletnij dāru'l-amānı (9) durur. Ĥuzū^c ve ħuŝū^c tevbe ve inābet vesilesi bile barıp itā^cat ve ^cubūdiyyet (10) yüzin sürtüp ġünāh-ı bî-ġāyet āŝarıdın ƙararġan cismimizni tevbe zülāli (11) bile yup **'Et-tāyibü mine'z-zenbi kemen lā-zenbe leh'** ħadıŝi maźmününij taƙāzāsı bile aƙ ƙıla (12) alġaymız ve ol Ĥazretnij ^cafv ve keremidin özimizni bî-ġünāh ƙullar zemzemesiġa sala (13) alġaymız. Velikin elān ŝeh-zāde ħizmetiġa barurdın hirāsāndurmız. (14) Nidin kim bā-vücūd munça ^ciŝyān ^cAbdurruħman Ĥalifenij kiltürgen (15) yarlıġı kim maźmün-ı ŝerifi zekāt ve nöker birmeknij teklifi iridi. Aña daġı (16) ƙulaƙ salmay a^c

mālimız nāmesiġa °inād hāmesi bile haṭṭ çikip ħara üzre ħara ħılıpmız. (17) Ve bu cürmimizge cezā biz nā-inşāflarġa sezā ni irkenin bilipmiz.

Beyt:

Bolupmız uluġ cürm itip yüz ħara

(621a) (1) Ķara yüz bile çıġmaġ irmes sezā

Çün ilçiler Sarıġlar sözidin ibā vü imtinā° (3) rumüzıdın fehm ħılıp mütāba°at sarı meyl itgen inj cezm ħılıp ħaytar bolġan hālda (4) Raġmānbirdi Bay Big Niyāz atlıġ oġlıġa nev°î müdārā yüzidin °arīza-nāme birip (5) ilçilerge ħoşup yiberdi. İlçiler şeh-zāde mülāzemetiġa kilip Sarıġ bile aralarında (6) vāġi° bolġan barġa mācerānı bir bir beyān ve alar zamāyiri meknūnātındaġı fehm ħılıġanlar niççe °iyān (7) ittiler.

Çün cemādiye°s-şānî ayınını üçide cum°a küni şeh-zāde-i encüm-ħaşem °alem-i (8) nehzatnı ħareketġa kirküzüp Māhān mevzi°ġa ħadem-fersā bolup Ķutluġ Murād Biy (9) İnaġnıġ binā ħıldurġan ħal°asınını etrāfıda ħıyām-ı sa°adet iltizām ve ħar-gāh-ı (10) Keyvān-der-gāhnıġ ħubāb-ı zerrini nūr-ı tābıdın felek-eyvānı ħavāşisiġa rüşenliġ (11) yitkürdi ve ol menzil-i nüzhet-nişānda şeh-zāde-i mu°allā-mekān kemāl-i mürüvvetidin (12) āsitān-ı devlet-pās-bānġa mezkūr bolġan Big Niyāznı ündep ħil°at-ı zer-endüd bile ser-efrāz ħılıp ümerā-yı medārđın huçeste-siyer Dost Naġar ħütavulnı (13) risālet tebliġi için Niyāz-ı mezkūrġa maşġub ħılıp yana mülātıfnet-nāme birip (14) yiberdi ve mütāba°at cāddesi °azîmetiġa mübālaġa bile mükerreten teklif ħıldı çün mezkūr (15) ħütavul ve sefāret ħarīġi bile ħalālet ehli arasıġa barıp nāme mażmūnı (16) naşāyiġ-i müşfiġāne bile edā ħıldı. Ammā ol cemā°a kim °aġılları közi nikbet remedidin (17) hıre ve köñülleri közgüsi ħasāret ġubārıdın tıre bolmuş irdi. Ķütavul (621b) (1) naşıġatı muġābeleside fażiġat tūfengi aġzıdın ġülle-mānend āteş-āmız ve şu°le-rız (2) cevābları bile kim dürr-i ħaġıġat mu°ālefet-ġüzār ve muġālefet-sāz irdi. Ķal°adın (3) ħaytardılar. Çün ħütavul mu°āvedet ħılıp şeh-zādeniġ ħazretiġa kilip müfsidlerniġ (4) muġālefet emride müttefiġ ve itā°at ħarīġidin bi°l-küll münħarif irkenin naşıġat delāleti (5) alarġa sūr ħılmaşlıġın ma°rüz itti.

Nazm:

Didi bu söz ki iy şâh-ı cihân-dâr

(6) Bu yirde her niççe mekş itseñ izhâr

Uzalur bu seferniñ imtidâdı

Dağı artar mu^cännidler (7) ^cinâdı

Çün şeh-zâde-i hikmet-âyin ü dâniş-ğarın kıtavlul mağâliniñ mâlıdın (8) ma^clüm kıldı kim ol bî-devletler naşihat-âmiz ü merhamet-engiz sözlerni (9) kulaqlarına almay dururlar ve itâ^cat rabkasın rabkalarına salmay dururlar. Te³enni ve (10) tefekkür bile bu vâkı^cağa müstemil bir ^carîza-dâşt raqam kıldurup Yemutiyye çâbü-k-süvârları (11) dın şarşar-kir-dâr ve şadâkat-âşâr Hân Ser-dârğa tapşurup Hâzret-i şahib-kırân-ı (12) mağfurniñ ^catebe-i a^clâsı mülâzemetiğe yiberip hükm-i tâze vuqû^cığa köz tutdı ve Hân (13) Ser-dâr kim yol yürümek esrârıdın haber-dâr ve çöl kismek etvârıdın behre-ber-dâr (14) irdi. Cenâh-ı isti^ccâl bile kaç^c-ı mesâfet kılip on kiçe ve kündüzlük (15) çölni tenhâ ve yalguz tört künde yürüp ötdi ve bişlençi küni kim cum^ca irdi. (16) Hâzret-i pâdişâh-ı cennet-cây-gâhniñ âsitân-ı sidre-nişânığa müşerref boldı. (17) Ma^clüm bolsun kim ol Hâzret şeh-zâdeni uzatğandın soñ memâlik-i maħrûsanıñ (622a) (1) etrâf ve eknâfıdağı kaşabât ve kal^cacâtlarda mekân tutğan fuğarâ ve re^câyaları kim (2) yol uzaklıqıdın ba^czi hâcât ve mühimmât ve ahvâlâtların der-gâh-ı ^câlem-penâhğa (3) kilip ^carz kılmaklığı muhâl irdi. Fuğarâ perverlig yüzidin ol şikeste bâllar (4) niñ ^carz-ı hâliğa yitmeg için seyr ü şikâr bahânesi bile ^cazîmet körgüzüp ittifâğa (5) Hem ol künlür Kök Özek nehri-niñ saqqâsıda Allah Birdi ^cazîzlerniñ civârı (6) muhîm-i hıyâm-ı sipihr-ihtişâm bolup irdi. Ser-dâr-ı mezkûr şeh-zâde ^carâyiz-nâmesin (7) âsitân-ı raff^c-a-i meymûn ve ^catebe-i men^c-a-i hümâyünğa yitkürüp öziniñ körgen (8) ve bilgen sözlerniñ hediyesin dağı ta^czîm-i tamâm ötkerdi. Çün Sarıqlarnıñ (9) ğadrı ^cadr şüretide mefhûm ve hâl-mâli ser-dâr edâsıdın ma^clüm boldı. Ol Hâzret (10) mürüvvet-i zâtı ve diyânet-i haylı muktezâsı bile revâ körmedi kim ol cemâ³anıñ (11) barçası öz devleti bahârınıñ nihâli türbet-perveri ve öz ^câtfeti bâğınıñ dıraht-ı (12) nev-beri dururlar. Qahr-ı hırânı tünd-bâdıdın

pejmürde ve ğazab-ı nîrânî iltihâbıdın efsürde (13) bolğaylar. Bâ-vücüd alarnıñ kezbişi şıdık altını bile rû-keş ve sözleri şıdıkı yalğanlıg (14) âlâyişdin müşevveş irkeni ol Hâzret-niñ zamîr-münîri közgüsiğa ‘Ezhera (15) mine’ş-şems’ dâmenin mine’l-ems cilve-nümâ irdi. Eltâf-ı hıdîvâne ve i’câf-ı (16) bî-bahâne muqtezâsı bile ol cemâ’anıñ ta’cî ve ta’rizi ârzûsıdın ötüp barça ehl-i rây ve erkân-ı (17) devlet ni ündep didi kim Sarıqlarnıñ sözle-ride eger râstlıg âşârı hüveydâ bolsa (622b) (1) ‘En-necâtü fi’s-şıdık’ fehvâsı bile barça beliyâtıdın rest-kârlıg taparlar ve eger (2) ‘ahd ü peymânlarıda yalğanlıg peydâ bolsa ‘El-âfâtü fi’l-kezb’ me’vâsı bile tengnây-ı (3) âfâtıda hârlıg ve hâk-sârlıglar körerler ve hâlâ alarnıñ çehre-i ‘işyânığa perde-i (4) ıgmâz yapmaq evlâ körünür dip ‘inâyet-nâme raqam kıldurup mundaq a’lâm (5) kıldı kim ihlâş yüzidin irsâl kılgan mektûbıñız yitüşüp mazmûnı mü’tâlâ’ası hâtır-ı hâfîrimizğa (6) behcet-i tamâm ve meserret-i mâ-lâ-keâm yitkürdi. İmdi müdde’â ol kim bu ‘inâyet-nâme barğaç ol (7) mağmûmlarnı muhâşara muzıqasıdın âzâd ve muflaku’l-‘inânlıg ruşsatı bile köñüllerin şâd kılsun. (8) Tâ kim ‘Hel cezâ’ü’l-ihsânü ille’l-ihsân’ âyet-i kerîmesi işâreti bile bu yañlıg ihsân (9) ve kerem iki dünyâ derecâtınıñ ‘urucığa vâşıta ve vesîle bolğay ve leşker-i cerrâr ve sipâh-ı (10) kîne-güzâr kim rikâb-ı nuşret-intisâbıda hâzır durur. Alarnıñ hem-‘inânlıgı bile (11) Hôrâsân küffârınıñ ğazâtığa ‘azîmet bolsun ve bu mazmûn cevâhiri bile ‘inâyet-nâme (12) sûtürin meşhûn kıldurup mezkûr ser-dârğa tapşurup şeh-zâde hizmetiğa revân (13) şarşar peyki dik menâzil kaç’ığa revân kıldı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK

A-a

āb : su. 532a/04, 555a/08, 583b/11, 592b/08, 605b/15, 563a/16, 576b/17, 591b/01

ābā : atalar. 557a/02, 590a/13

ābād : mamur, bayındır. 525b/13, 569b/07, 617a/17

°ayb : kusur. 526b/01

abraş : alacalı, benekli at. 568b/08

āb-rū : Su gibi parlak, temiz yüz. 585b/03, 614a/01

°aceb : 1.acaba. 576b/07 , 2. Hayret uyandıran, şaşılacak durumda. 538b/07, 551a/04, 570a/13, 579a/09

°aceze : güçsüz. 528a/03, 535b/11

°acīb : tuhaf, acayip. 560a/01

°aciz : güçsüz. 525b/06, 555a/10, 547a/03, 609b/08

a°dā : düşmanlar. 527b/03, 536a/05, 578b/08, 578b/12, 602b/03, 596b/03, 598b/03, 601b/15, 549a/12, 582b/15

adaş - : yolunu şaşırmaq, yolunu kaybetmek. 570a/15

°adāvet: düşmanlık. 614a/13

°adem : yokluk, yok olma. 527a/14, 527b/02, 529b/02, 533a/11, 534a/02, 541a/02,

541b/01, 541b/02, 587a/16, 597a/15, 600b/16, 601b/05, 602b/02, 602b/08

°adīmü'l-iştibāh : benzersiz. 591a/03

°adū : düşman. 545a/17, 548b/07, 551a/09, 565b/02, 578b/07, 580b/01, 581a/02, 596a/11,

601b/09, 602b/01, 582b/15, 546b/04

āferîn : yaratmak . 597a/16

āferîniş : yaratma. 526a/09

āfet : felâket, büyük felaket . 528a/10, 597b/13, 598b/16, 612b/05, 613b/11, 615b/13,

616a/17, 616b/14

āfitâb: güneş . 527a/13, 529a/02, 534b/06, 534b/16, 535b/06, 538a/10, 542b/12, 560b/17,

563b/11, 564b/11, 567a/09, 567b/04, 571b/09, 572b/05, 572b/17, 577b/14, 580b/04,

581b/13, 591b/14, 594a/09, 598a/10, 602b/03, 606b/05, 610b/02, 617b/08, 532a/15,

533a/08, 533b/15, 534b/08, 585a/14, 594a/12, 606a/14, 540a/06, 542a/04, 565b/12

°afv : af, bağışlama. 548a/08, 548a/13, 557b/04, 583b/03, 583b/10, 613b/01, 619a/15,

620a/06, 620b/08, 620b/12

āgâh : haberli, 546a/06, 2. bilgili. 610a/06, 576a/03

āgâz : başlama, işe koyulma. 531b/13, 532a/10, 544b/13, 579b/06, 582b/08, 605b/17,

615a/14, 619b/07

āgûş : kucak. 569b/04, 559a/01, 555b/14, 551a/15

āhîr : son, sonraki. 590a/01, 614b/08, 593a/01, 613b/01, 615b/01

aḥkâm : emirler, hükümler. 599a/16, 607b/10, 558a/14

aḥsen : pek güzel, en güzel. 546b/09, 598b/04, 600b/16

aḥşâm : bir büyük adamın maiyeti, erkanı. 549b/05, 553b/05, 600b/13

aḥter : yıldız. 531a/12, 526b/15, 527b/07, 540b/05, 564a/03, 607a/01, 534a/06, 561a/01,

610a/11

āhû: ceylan, karaca. 567a/11, 567a/14, 567a/15, 570a/16

aḥvâl : durumlar. 526a/03, 530a/14, 535b/12, 544b/01, 554a/16, 558a/10, 558b/03,

559b/06, 564b/12, 565b/05, 582a/04, 585b/01, 586a/09, 587a/11, 590b/12, 592a/11,
592b/15, 594b/02, 615b/04, 616b/03, 620b/06, 528b/13, 530a/12, 583a/08, 589a/05, 591a/01

ahyāl : at sürüleri. 526a/04

ahz : alma. 556a/04, 558b/05, 558b/09, 593a/11

°aḩab : art, arka. 570b/07, 593a/12, 594b/09, 597b/05, 599a/09, 600b/10, 600b/14, 601a/09,
617a/13, 620a/17

°aḩabe : zorlu geçit. 577b/06, 588a/03, 570a/15

aḩd : bağ, bağlama. 605a/15, 535a/07, 562b/06, 540b/13

aḩdām : ayaklar. 534b/04, 614a/02, 615a/08, 620a/14

°aḩıbet : nihayet, son. 591a/08, 612b/07, 557a/04

°aḩl : akıl, us. 576a/08, 621a/16

°āḩıl : akıllı. 531a/07

°aks : çarpma. 616a/11

aḩşā : son, en uzak. 541a/11

a°lā : en yüksek . 538a/14, 540b/11, 544a/15, 561b/12, 544b/13

°alālā : velvele. 565b/03, 595b/14, 607a/14, 601b/17, 580a/13, 583a/04

a°lām: bayraklar, sancaklar. 554b/07, 566a/03, 569b/01, 578a/10, 583a/05, 594b/12,

619a/04, 590a/11, 622b/04

alaman: düzensiz askeri birlik. 574a/10, 582b/01, 599b/08

ālāt : aletler. 549a/14, 563b/02 , 551a/02, 569b/14, 570b/14

ālāyiş : debdebe, tantana. 622a/14

aldara - : kendinden geçmek. 596a/01

°allāme : çok bilgili. 606b/05

°ām : bütün halk. 552a/14, 589b/07, 611a/02

āmāde ;hazır, hazırlanmış. 546a/16, 569b/15, 572b/14, 614b/17

a°māl : işler. 620b/16, 541a/07

amān : eminlik.güvenlik içinde olma. 534b/12, 552b/02, 581a/10, 583b/02, 585a/04, 594a/07, 597a/10, 602b/02, 613b/11

°amek : amca. 540a/11, 540a/13

°amel : iş, fiil. 541a/10, 546b/07, 558b/06, 617a/17, 617a/14

°āmil : yapan, işleyen. 558b/05

-amîz : içine alan. 620a/08

ān : lahza, pek az bir zaman. 561b/04, 561b/05, 561b/08, 603b/16

°anādil : bülbüller. 605a/16

ārām : dinlenme. 537a/03, 543a/12, 547b/09, 548a/02, 548a/03, 554a/04, 556a/03, 556b/03, 560a/15, 565b/08, 566a/08, 566b/04, 572a/01, 573b/11, 582b/09, 586a/04, 587a/17, 589b/01, 590a/07, 592a/02, 596a/09, 607a/03, 614a/09, 549a/14, 554b/12, 565b/15, 578a/12, 581a/17, 590b/12, 596a/12, 600b/04, 606a/05, 606a/09, 608a/02, 611a/08, 611b/10

°ar°ar : dağ servisi, ardıc ağacı. 605a/13, 611a/07

āraste : bezenmiş, süslenmiş. 553b/09, 553b/14 , 578a/15, 578b/16

ārāyiş : süs, bezek, 526b/13, 530a/12, 537b/13, 545b/05, 563a/05, 569b/15, 536b/02

āreste : bezenmiş, süslenmiş. 536a/16

arî : evet, elbette. 531a/01, 614a/07

arîza-dāşt : küçükten büyüğe yazılan mektup, istirham-nāme. 575b/11, 557b/10, 566b/12, 577a/11, 615a/01, 621a/03, 621b/10, 575b/16

armān : hasret. 584a/14

arzānî : enine olarak. 561b/17, 541a/10

arız - : değmek, layık olmak. 613a/12

°asākîr: askerler. 553a/16, 554a/04, 555a/16, 567b/10, 571b/06, 575b/07, 581b/05, 587b/16, 619a/06, 619a/07

aşâlet : soy temizliği. 529b/08, 544a/05, 561b/10

āsân : kolay. 531a/08

āsānlię : kolaylık. 555a/04, 570b/13, 574a/09, 577a/02, 577b/07

āsāyiş : huzur, güvenlik. 530a/12, 537b/13, 545b/05, 547b/14, 555b/17, 563a/05, 575a/01, 576a/07, 611b/03, 536b/02

aşhâb : sahibler, dostlar, sohbet edenler. 599a/10

āsitân :eşik, atabe. 528a/01, 538b/02, 556b/08, 564a/13, 564a/14, 566b/13, 584b/03, 588b/12, 598b/12, 613b/05, 615a/09, 616b/17, 618b/03, 620b/02, 538a/13, 543a/10, 543b/02, 549a/17, 550b/01, 552b/05, 557b/11, 557b/15, 566a/11, 567b/16, 568b/16, 575a/06, 575b/02, 575b/14, 577a/15, 577b/11, 583a/14, 584b/05, 587a/12, 588a/07, 588a/16, 594a/02, 603a/02, 616b/05, 617a/05, 619a/10, 621a/11, 621b/16, 622a/07

āsitâne :1. eşik. 2. büyük tekke 564a/12, 564b/07, 575b/07, 598a/04, 612a/02, 568a/13, 568b/10, 585a/02, 616b/13

āsīmân: gökyüzü. 527b/07, 538a/03, 540b/05, 546a/07, 563b/07, 564a/02, 607a/01, 529b/17, 563a/16, 538b/04

°aşr : ikinci vakti. 598a/10, 609a/10

ast : alt, aşağı. 549a/10, 549b/09, 552a/05, 559a/06, 565a/03, 570a/08, 570a/09, 611a/07

āsüde : rahat, huzurlu, 544b/15, 563a/12, 552b/12, 574b/08, 587b/01

āsüdelię : rahatlık, huzur.559b/12, 555b/17

aşām : içen içici. 561b/02, 569b/03

āşikār : belli , açık. 552a/07, 552a/08, 582b/10, 595a/12, 596b/08, 607a/12

āşinā : bilen, tanıyan. 527b/09

āşiyān : mesken, ev. 543b/02, 550b/01, 580b/16, 600a/13

-āşüb : karıştıran , karıştırıcı. 554b/01, 568b/07, 578b/14, 579a/02, 581a/01, 582b/06, 582b/15, 602a/13565a/10, 552a/11

°atā : bağışlama, bahşiş, 525b/03, 566a/07, 573b/17, 603b/04, 607b/08, 609a/14

atalık : Türkistan'da bir rütbe. 561b/02, 561b/05, 568a/16, 596a/17, 561b/13

°atebe :eşik, basamak. 548a/04, 549b/08, 552b/13, 552b/17, 556b/14, 557b/10, 571a/11, 583b/06, 616b/16, 617a/02, 621b/12, 622a/07, 567a/01, 568a/09, 583b/17, 584b/04, 584b/09, 602b/16, 555a/02

°atf : bir yere doğru yaklaşma. 542a/07, 549b/03, 553a/08, 555b/03, 597a/05

°atıfet : karşılık beklemeden yapılan iyilik . 603a/10, 622a/11, 608b/05

atqula - : inşa etmek, dikmek. 581a/09

āvām : herkes, kaba ve cahil halk. 572b/02, 611a/01

a°vān : yardım edenler yardakçılar. 533b/14, 528a/06, 595a/07, 599a/12, 601b/01, 613b/17

°avātıf : karşılık beklemeden yapılan iyilikler, sevgiler. 534b/15, 541a/04, 603b/12, 615a/02, 607b/07

avāyıl : İlkler, ilk günler. 591a/16

avāze : yüksek ses , şöhret, ün. 545b/02, 562a/16

avbaş : Ayak takımı, aşağılık kimse. 548a/01, 593a/05, 612a/14, 620a/16, 557a/10, 592b/13

avıl : köy, ağıl. 593b/05

-āvīz : asılmış olan. 582b/03

°ayāl : eş, aile. 558b/12

a°yān : bir memleketin ileri gelenleri; meclis üyeleri. 542a/08, 558a/03, 560a/02, 565a/01, 569b/03, 586b/16, 557b/09, 559b/13, 565a/17, 583b/06, 600a/07

āyāt : ayetler. 543a/06, 567a/07

aylan - : dönmek, çevrilmek. 528b/11, 531a/09

ayrıt : ayırım. 547a/16

°aıys: eğlenme. 534a/09, 536b/09, 538b/07, 547b/03, 574a/01, 606b/04, 610a/15, 535b/17

ayt - : söylemek. 561b/04, 607a/10, 607a/16, 615b/06, 616a/08, 619b/11

°aızamet : büyüklük, ululuk. 529a/02, 563b/15, 566b/07, 594a/13

°azımet : yola çıkmak. 536a/07, 537a/105, 50a/12563a/08, 565a/16, 586b/01, 608a/07, 618b/11, 619a/05, 619a/17587b/16, 619a/02, 526a/14, 547b/09, 559a/15, 562a/02, 570b/12, 572a/15, 572a/16, 572b/14, 573a/15, 574b/16, 576a/06, 578a/16, 578b/07, 579a/03, 588b/08, 594b/03, 594b/07, 601a/06, 604b/02, 613a/05, 613a/06, 617a/10, 618b/02, 621a/14, 622a/04, 622b/11, 543b/12, 546b/11, 547b/14, 553b/11, 555a/09, 556a/01, 566b/04, 571b/08, 578a/01, 546b/01

azürde : incinmiş, kırılmış. 548a/17

- B-b-

bāb : kapı. 537b/08, 538b/15, 544a/03, 579b/01, 584b/01, 610b/04

bād : rüzgār. 547a/02, 553b/10, 560b/05, 566a/02, 573b/04, 588a/13, 595b/03, 597a/12, 601a/01, 618b/12

bāde : şarap, içki. 528b/06, 532a/01, 544b/02, 550a/08, 552b/11, 565b/10, 602a/09, 606b/04, 608a/03, 529b/15, 542a/02, 564b/06, 574b/11, 577a/14

bādiye : çöl. 547a/16, 572b/15

bāf : işlemeli. 592a/15

baħr : deniz. 525b/02, 527b/11, 596b/13, 596b/14, 607a/17, 614b/08, 533a/06, 542b/05,

552a/12, 552a/13, 562a/05, 606a/15

baħş : bağış, ihsan. 532a/02, 591b/04

baħşış : bağış olarak verilen para. 525b/03, 527a/05, 544a/04, 553a/03, 560a/03, 566b/14,

568b/11, 573b/17, 574b/15, 592a/14, 598a/08, 603a/14, 609a/13, 615b/10, 556a/06

baħş : konuşulan söz. 607a/13, 607b/04, 607b/12, 608a/16, 610b/05, 610b/15, 611a/10,

611a/11, 611a/12, 607a/14

ba°id : uzak, irak. 584b/08, 599a/03, 614b/08

ba°iş : sebep olan. 526b/12, 531a/11, 602b/11

bāk : korku. 620a/03

bākî : dāimî. 530b/09, 611a/14, 615a/06

bala : çocuk. 583b/14, 586b/07, 593b/05

bāliş : yastık. 533b/02, 538b/03

bāmdād : sabahleyin. 571b/05

bāni : bina eden, yapan. 529b/17

bārān : yağmur. 614a/08

bārhā : sık sık, defalarca. 571a/17

bāru : kale duvarı, sur. 585a/05, 596a/04, 550b/16, 551a/03, 551a/12, 551b/05, 579b/01,

580a/02, 584b/14, 580b/13

başkar - : sevk etmek. 558b/14, 601a/13

başlıg : reis, amir, kumandan, önder . 537a/12, 541a/07, 543a/01, 552b/07, 552b/15,

575b/17, 583a/11, 584a/07, 586b/04, 586b/09, 586b/16, 588a/09, 589a/13, 599b/10,

603a/07, 611b/16, 613b/16, 614a/02, 614b/14, 618b/01

bāṭıl : yalan,uydurma. 571a/13

bāṭın : iç , iç yüz. 536a/17, 587a/09, 612a/15

bāver : tasdik etme. 615b/13

baydağ: bayrak, sancak. 581a/07, 616b/01

bayla - : bağlamak . 575b/01

bayrı : uzun süreden beri hizmet etmiş olan, emektar. 614b/17

bāz : doğan (kuş) . 567a/14, 567a/15

bebr : Hindistan ve Afrika'da yaşayan kediye benzer, arslanın bile korktuğu bir canavar.
559a/16

beğâyet :pek çok, aşırı, son derece. 542b/14, 553a/12, 555a/03, 555a/09, 570a/07, 576a/05,
580a/02, 581a/11, 591b/01, 608b/16, 615a/05, 616a/04

behcet : güzellik, şirinlik. 538b/11, 603a/17, 608b/05, 557b/06,

589b/02, 600b/06, 622b/06, 602b/06, 530b/10, 533b/01, 534a/13, 541b/06, 589a/16,
604b/09

behre : hisse, pay. 532b/05, 532b/14, 538a/17, 574b/13, 592a/17, 604b/15, 606b/04,
611a/16, 621b/13, 543a/09, 609a/06

behre-mend : hisseli, payı olan. 525a/08, 529b/05, 544a/16, 545b/07, 550a/14, 556a/06,
556b/06, 558a/04, 577b/12, 607b/03, 611a/01, 598b/01, 529a/12561b/06

belârek : cevherli, suyu iyi verilmiş çelik kılıç . 527a/08

beliyyât : felaket. 534a/10, 573a/10, 612b/05, 622b/01

berât : rütbe, nişan ve imtiyaz verildiğini bildiren ferman. 568a/02

berâyâ : halkın müslüman ve vergi vermeyen kılıç ehli kısmı. 536b/01, 562b/08, 616a/03

ber-bād : perişan, harap, viran. 591a/13

ber-dār : asılmış, asılı. 541b/06, 615a/03

bergeşte : tersine dönmüş , ters. 598b/03

ber-pā kıl- : inşa etmek. 546b/13, 550b/10, 572b/02, 577a/08, 591a/12, 603b/03, 618a/01

berümendliĝ : tazelik. 535b/04

besālet : kahramanlık, cesurluk, yiĝitlik. 530a/02

besātîn : bostanlar, sebze bahçeleri. 605a/06

beşāşet : gülyüzlülük. 602b/06

bey^c : satma, satış. 573b/16

beyābān : çöl. 556b/04, 595b/11, 618b/12

beyza : daha beyaz, çok beyaz. 525a/09, 530a/15

bezl : bol bol verme, saçma. 545a/13, 561a/12, 573b/17, 609a/06

bezm : içkili eğlenceli meclis. 531b/06, 532a/11, 533b/01, 545b/13, 569b/07, 585a/16, 590b/05, 591b/08, 606a/09, 610a/16, 610b/02, 611b/09, 617b/13, 532a/01, 535a/10, 563a/03, 574b/11, 576b/07, 536b/09

bi^cat : kabul ve tasdik muamelesi. 579b/05, 601b/05

bid^cat : Sonradan meydana çıkan şey, peygamber zamanından sonra dinde meydana çıkan şey. 529b/02

bidāyet: başlama, başlangıç. 534b/15

bih-būd : iyi, sağ, sağlam . 617a/13

bihişt : cennet. 531b/05, 534b/14, 566b/02, 571b/13, 541a/16, 559a/14, 560a/16, 589b/05, 590b/05, 597b/11, 604b/01, 609a/14, 609a/17

bilād : memleketler, şehirler. 543a/15

bîm : korku, dehşet. 527a/08, 549a/08, 592b/01

biregü : birisi, biri. 525b/03

birev : birisi, her biri. 527b/05, 529b/13, 542b/07, 549b/15, 559a/01, 559a/02, 559a/03,
573b/05, 573b/15, 596a/09, 611a/17

birke : büyükçe havuz. 601a/10, 611a/06, 611a/08

bisâṭ : kilim, minder, döşeme. 588a/01, 619b/02

bister : yatak, döşek. 548b/03, 569a/14, 620a/16

bisyâr : çok. 542b/06, 554b/04, 570a/08

bîşe : orman. 535b/08, 567a/14, 593b/14, 597a/11, 617b/06, 617b/14, 618a/01, 618a/02,
618b/06

bolcar : toplanma, ictima. 576a/01, 582b/02

bölek : alay (askerî terim). 575a/05

bulag : pınar, çeşme. 558b/11

buna ordu yükü. 555a/17, 571a/02, 578a/02, 581b/15

baraṅgâr : ordunun sağ tarafı. 553b/08, 618b/14

burtaḳ : bozuk, sarp yol. 570a/07

bülüg : ergenlik. 562a/08

bütker - : bitirmek. 575a/05

büzürg : büyük, ulu. 563a/15

-C-c

câm : bardak, kadeh. 528b/05, 529b/15, 532a/09, 561b/02, 562a/05, 564b/05, 569b/03,
569b/08, 577a/10, 578a/16, 579a/04, 584a/06, 585b/03, 606a/03, 612a/12, 532a/16,
532b/02, 563a/04, 574b/11

cāme : elbise, çamaşır. 598a/15

cānib : 1. sebep, vesile. 541b/14, 542b/10, 543a/11, 546b/15, 548b/09, 550a/04,

550b/07, 553a/08, 553a/11, 555b/03, 555b/12, 559b/07, 567b/11, 574b/16, 575a/11,

578a/16, 581a/11, 585a/10, 586a/15, 586b/12, 587b/12, 591a/12, 593b/15, 595b/06,

597b/16, 600b/02, 602a/02, 612a/01, 615a/08, 619a/01, 619a/07

car : davet. 559b/05

cārī : akan. 575a/11, 576b/03, 576b/05, 595b/06

cāris : zindan bekleyen. 527b/09, 612b/05

cārüb : süpürge. 563a/16, 568b/10

cavangār: ordunun sol tarafı. 553b/08, 578a/14, 618b/14

cāvidān : sonsuz, ebedî. 535b/16

cāy : yer, mekan. 530b/13, 566a/02, 610a/09, 619b/06, 563a/09, 582a/03, 586a/07, 587b/14,

594b/07, 594b/08, 598b/05, 606a/12

cāzim : kesin karar veren, kestirip atan. 563a/08, 567a/10, 570b/04, 612b/06, 553b/11,

558b/11, 594b/07, 601a/03, 618b/02

cebîn : alın. 568a/14, 549b/09, 552b/06, 577a/16, 593b/04

cedel : dövüşme. 578b/12, 601b/04, 607b/12, 608a/16, 610b/05

cehd : çalışma, çabalama. 535a/13, 545a/01, 549a/01, 562b/10, 582b/08, 545a/13, 551a/08,

596a/03, 597a/01, 617a/15

celādet : bahadırılık, kahramanlık . 525a/08, 526a/04, 543b/07, 551a/11, 580a/08, 604b/15,

607b/03, 540b/10, 545a/05, 546a/05, 551a/14, 581b/07, 594a/13, 600b/11, 607a/08, 607b/04

celāl: Allah'ın yüce isimlerinden biri . 531b/01

celālet : Büyüklük, ululuk. 531a/12, 540b/08, 560b/17, 564a/03, 566a/10, 587b/02, 587b/11

celî : aşîkar, meydanda, belli. 527b/13, 528b/01, 530b/04

celîl : büyük, ulu. 530b/09

cem^c : toplama, yığma. 595a/15, 609a/16 , 542a/16, 551a/09, 552a/09, 568b/03, 589b/17, 593a/06, 599a/03, 616b/12

cemâ^ca : cemaat, topluluk. 534b/09, 535a/15, 548a/12, 555a/04, 556b/08, 558a/17, 569a/05, 570b/10, 571a/05, 573b/02, 575a/17, 580a/09, 583b/02, 584b/02, 584b/07, 584b/16, 586b/06, 587b/07, 591b/02, 592a/04, 592a/12, 594a/17, 594b/03, 600a/14, 607a/01, 612a/04, 615b/05, 615b/13, 619a/09, 619b/08, 620b/02, 621a/16, 622a/16. 607b/03, 591b/08, 612a/07, 613a/10, 578a/07, 559b/12

cemî^c : cümle, hep, bütün. 534b/03, 555a/01, 587a/04, 587a/17, 588b/01, 598b/14, 602b/09, 616a/03, 537a/10, 568a/12, 569b/16, 602a/08, 537b/11, 537b/17, 549a/16, 562b/09, 566a/10, 568a/17, 574a/06, 575a/17, 585b/08, 589a/14, 589b/02, 591b/17, 592a/16, 605a/02, 606b/03, 608b/01, 609a/08, 617b/09, 618a/07, 529a/15, 529a/17, 529b/03, 530b/13, 531b/03, 532b/08, 532b/16, 544a/05, 548b/08, 556b/11, 575b/05, 584a/08, 591b/14, 598a/01, 616a/06528a/02, 545b/14, 548b/17, 549b/07, 558a/07, 568a/02, 587b/05, 529b/15

cenüb : güney. 609b/04

cenübiyye : güneye mensup. 546b/15

cerâyim : suçlar, günahlar. 583a/16, 620a/11

cereme : suç, günah. 591a/01

çeşn : ziyafet, şölen. 569b/15, 588b/05, 610b/14, 611b/01, 609a/15, 611a/08, 609a/14

cevelân : dolaşma, gezinme. 559a/17, 598a/13

cevr : eziyet, sıkıntı. 533b/16

cevşen : örme zırh, savaş giysisi. 578b/05, 614a/16

cezâyirçi : Cezayir adlı gülle atan büyük bir ateşli silahı kullanan kişi . 551b/15

cezm : kesin karar, niyet . 553a/05, 567b/03, 621a/02

cibillî: yaratılıştaki olan, tabii. 548a/14, 615b/09

cidâl : savaş. 596a/03, 597a/01, 607a/13

cihet : sebep, vesile. 525b/13, 531b/02, 536b/14, 537b/03, 537b/14, 574a/02, 585a/03, 590b/06, 608a/11, 611a/04, 548a/12

cilavdâr : seyis. 587b/06, 603a/11

cilve : tecelli, görünme. 526b/12, 534a/11, 535b/15, 538a/16, 543b/01, 546b/11, 553b/10, 553b/15, 571a/09, 576b/10, 585b/03, 588b/08, 618b/11, 530b/01, 532a/02, 532a/15, 533a/08, 534a/06, 534a/07, 536a/16, 540a/17, 542a/01, 547b/17, 548b/11, 551b/17, 561b/08, 563a/06, 564a/10, 565a/03, 565a/12, 567b/02, 573a/02, 576a/13, 593a/07, 601b/16, 607a/06, 616a/11, 622a/15, 566a/03

Cinân : cennetler. 527b/03, 537a/09, 602a/02

cūd : cömertlik. 609a/06

cüş: coşma. 552a/12, 555b/10, 567b/13, 579a/05, 582b/13, 594a/10, 610b/12, 562a/04

cüy : nehir, akarsu, ırmak. 562b/14, 575a/13, 611a/06

cübnî : korkaklık. 531a/08

cüdâ : ayrı, ayrı düşmüş . 559b/01, 602a/16

cülesâ⁹ : birlikte oturanlar. 597b/14

cülge : iki dağın arasındaki ova. 550b/07, 550b/17, 551a/17, 557b/01, 561a/06, 561a/09, 562a/05, 577a/10, 577b/15, 578a/01, 578a/16, 579a/05, 584a/06, 585b/03

cülüs : tahta çıkma. 537a/04, 540a/06, 544a/12, 562b/11, 589b/13,

538a/08, 538b/16, 541b/16, 544a/15, 544a/17, 588b/09

cünüd : askerler, ordular. 569a/10, 572a/08

cür'a : yudum, içim. 532b/01

cür'et : cesaret, yiğitlik. 546a/01, 526a/17, 581a/04, 599b/10, 531a/03

cürge : asker tarafından düşmanı içine almak için yapılan çember. 601a/10

cüst : arama, araştırma. 570a/11, 607a/04

cüvân : genç, taze delikanlı 538b/05

cüvân-merd : cömert, eliaçık. 612a/10

cüyüş : askerler, ordular. 555b/10, 562a/04, 567b/13, 572b/12, 574a/11

-Ç-ç

çağ : zaman, çağ, devir. 533a/12, 554a/02, 573b/06, 575a/08, 581a/13, 588a/05, 609a/05

çağa : çocuk. 593b/05

çağdavul : ordunun arkasından giden artçı birlik. 614a/12

çağlığ : kadar, yaklaşık miktarda. 584b/14, 616b/13

çâker : kul, köle. 561a/02, 566b/14, 575b/13, 614b/17

çâlâk : çevik, eli ayağı çabuk. 563b/08, 605b/13

çap - : vurmak, saldırmak.(Askerî terim) 550a/10

çapavul : yağma, çapul. 549b/06, 553b/06, 558b/09

çapavulla - : yağmalamak . 581b/02

çapdur - : at sürmek, atla gitmek. 588b/05, 595a/08

çarg : bir tür siyah kuş. 567a/11

çaş - : şaşmak. 583a/01

çāšt : kuşluk vakti. 611a/10

çendān : o kadar çok, o kadar. 611a/05

çeng : 1. bir tür saz. 552b/11. 2. pençe . 570b/03, 571a/04, 583b/10, 600a/0

çetr : çadır. 535b/12, 541a/13, 562b/09, 588b/15

çevgān : ucu eğri sopa. 602b/14

çihre : yüz surat. 622b/03

çömür - : suyu dalmak. 579a/09, 597a/15

cum - : suya dalmak. 574b/03, 614b/08

çüçüt -:tatlandırmak. 557a/06585b/11, 588a/06

çüst : güzel, uygun. 563b/08, 605b/13

-D-d

dād : adalet, doğruluk . 535b/11, 536a/14, 536b/09, 541a/03, 547b/03, 559a/04, 593b/11,
611b/12, 613a/08

dahme : mezar. 573a/06

daқиқа : ince, nazik düşünce. 579b/03, 610a/08

dāmān : etek. 542b/07, 563b/04, 563b/06, 605b/15

dāmen : etek. 538b/03, 576b/08, 622a/15, 542b/04, 571a/04, 571a/15, 581a/15, 583a/16,
600a/14, 613a/05

dānā : bilen, bilgili. 609b/14, 610a/04, 610a/02

dāniş : biliş, bilgi. 536b/11, 557b/05, 609a/12, 610b/05, 611a/16, 543b/14, 550a/07,
577a/01, 606a/15, 610a/07, 610a/11, 611a/13, 611a/15, 609b/14, 621b/07

dāver : cenab-ı hakk'ın adı, doğru adaletli hükümdar veya vezir . 526b/16

dāye : sūtanne, dadı. 569b/01, 588a/13

dehene kale girişi. 550b/09

dehr : zaman, devir . 527b/01, 529b/13, 529b/14, 530b/02, 533a/17, 533b/08, 534a/09, 534b/13, 538b/05, 541b/06, 562a/16, 565a/06, 566b/03, 584a/04, 589b/09, 610a/01, 528b/11, 541b/11, 577a/12, 585a/12

delālet : yol gösterme. 543a/07, 579b/06, 593a/03, 601a/08, 613a/15, 621b/04, 573a/07

dem : 1. kan. 533a/15, 541b/11, 543a/16, 596a/13, 601b/10, 538b/10, 542b/07, 545a/16, 552a/12, 561b/07, 565b/14, 566a/14, 580a/17, 580b/04, 582b/17, 595b/11, , 602a/10, 605b/02, 606a/03, 614a/07, 620b/03. 2. zaman. 527b/16, 552b/02, 578b/07, 582b/16, 596a/10, 596b/11, 578b/09,

denāet : alçaklık, 612a/05

denānir : altınlar. 542b/02

denî : alçak. 527b. /04

der-bend: sınır kalesi. 544b/11, 550b/04, 550b/08, 551a/04, 551a/15, 551a/16, 553a/10, 560a/04, 560b/11, 561a/04, 576a/04, 577a/06, 581b/16, 576a/16, 577a/02, 577a/01

dergāh : tekke. 538a/11, 543b/06, 546b/01, 555a/08, 564b/02, 620b/07

derķ : anlama, kavrama. 530b/05

dervāze: kale kapısı. 547a/07, 554b/10, 564a/11, 583b/08, 584b/15, 588b/09, 596a/02, 609b/05, 605a/07

deryā : deniz. 525a/09, 530a/15, 545a/04, 555b/10, 555b/12, 560a/08, 560a/10, 564a/08, 566b/04, 573a/11, 573a/12, 573b/07, 574a/02, 574a/04, 574a/08, 574a/12, 574b/01, 574b/06, 574b/07, 574b/09, 575a/10, 575b/04, 576a/15, 576b/02, 576b/05, 576b/08, 577a/03, 580a/01, 582a/02, 582b/13, 586a/01, 586a/04, 588a/14, 597a/06, 597a/08,

597a/14, 597b/01, 540b/02, 548b/09, 553a/14, 558b/08, 567b/12, 570b/06, 571b/08,
578a/17, 595a/11, 599b/04, 619a/07

dest : el . 525b/06, 532b/02, 555a/08, 561b/06, 570a/12, 581a/04, 526a/02, 526a/03,
529a/13, 529a/15, 531b/09, 534b/09, 535a/05, 540b/15, 541b/07, 543b/07, 547b/13,
549b/04, 550a/07, 553b/06, 554a/11, 554a/12, 558b/12, 567a/15, 568a/08, 572a/13,
582a/05, 583a/16, 585b/17, 590a/02, 591b/17, 595b/14, 597a/09, 597b/06, 600a/03,
602a/09, 602b/12

destür: kanun, töre. 570b/14, 580a/09, 587a/01, 592b/11, 606a/13,
610a/10

deşt : çöl. 526a/06, 527a/14, 527b/03, 535b/08, 546b/03, 552a/04, 553b/12, 573a/01,
575a/01, 591b/01, 543b/04, 566b/07, 570a/13

deyyârî : biri, bir kimse. 602a/11

duruşân : parlak, parlayan. 525a/09, 536a/07

duruşandalıĝ : parlaklık. 598a/16

dıraht: ağaç. 582a/10, 622a/11

dîdâr :yüz, çehre. 541b/14, 560b/07, 566a/06, 588b/11, 605b/07, 565b/06, 603a/03,
564b/10, 615b/15

dîde : göz. 565b/06, 536a/16, 566a/05, 577b/05, 589a/15, 601b/06, 603a/04

dihāk : köy. 590a/07

dihkân : köylü. 590a/08

dilâver : yiĝit, yürekli. 526b/16

dilâverhîĝ : yiĝitlik. 546a/06, 561a/02

dilîr : cesur, yürekli, yiĝit. 531a/08, 545a/05, 545b/01, 617b/11

dilîrâne : cesurca. 531a/04, 532b/07, 601b/16

dilîrlik : yiğitlik, yüreklilik. 550a/09

dimâğ : beyin, akıl, şuur . 565b/06, 580b/16

direm : dirhem, para, akçe. : 563b/06, 609a/08

dîv : dev. 595b/11

dūçâr : tutulmuş, yakalanmış. 620b/01

dūd : duman. 552a/02, 596a/12

dūd-man : soy, sülale. 556b/10, 561b/13

duhâ : kuşluk vakti. 575a/15

dübûr : arka. 574a/17

dügâne : çift, ikiz. 548b/15

dürc : cevher kutusu. 531a/12, 534a/11, 560b/17, 594a/13

dürr : inci . 527b/16, 530a/01, 603a/09, 610a/17, 611a/15, 621b/02, 538b/04, 607a/09

düş-vâr : güç, zor. 560a/01

-E-e

e°alî : pek yüce olanlar. 591b/10, 564b/12, 589b/02

e°âzim : pek yüce olan kimseler. 567b/14, 568b/14, 575a/17, 579b/10, 618a/14

ebr : bulut. 542a/14, 576b/12, 603a/06, 572b/12

ebrâr : hayır sahibi kimseler. 568b/16

ebtâl : boş, beyhude. 553b/09

ebter : zürriyetsiz, soyu kesik. 561a/09

ebvâb : kapılar. 549b/14, 616b/02

ecnâs : cinsler, çeşitler, türler. 597a/08, 614b/16

ecsām : gövdeler, bedenler. 583b/11

efḍal : daha faziletli, en üstün. 537b/17, 545b/13, 612a/16614a/16, 617b/13

efġān : inleme. 554a/17, 554b/14

efgende : düşkün, biçare. 529b/07

efhem : çabuk anlayan. 531b/09

eflāk : gökler. 549a/08, 565b/09, 570a/09, 595b/13, 597a/17,

605a/14, 608a/05, 578a/01

efrād : tek olanlar. 568b/06, 614a/15

-efrāz : kaldıran, yükselten. 618b/06

efser : tac. 525a/06, 525b/09, 538a/10, 540b/06, 602a/15, 611a/15, 527a/05, 540b/06,
564b/05

efsürde : donmuş, donuk. 622a/12

efvāc : bölükler, takımlar(askerî terim). 527a/06, 544b/10, 550a/06, 550b/03, 551b/04,
552a/16, 553a/06, 553a/14, 554a/01, 558b/16, 561a/08, 564a/08, 568b/05, 568b/08,
574a/12, 576a/15, 581b/01, 587b/16, 618b/17

efvāh : ağızlar . 545a/04, 548b/10, 593a/16

-efzā : artıran, çoğaltan. 526b/09, 570a/09

efzāġ : korku ile bağırıp çağırmlar. 615b/03

efzūn : fazla, çok, yukarı . 535b/01, 535b/13, 546b/04, 549a/10, 559a/01, 563a/04, 564a/16,
565b/02, 565b/03, 569b/14, 569b/17, 609b/02, 611b/11

ehemm : çok önemli . 555a/09600b/16, 613a/09

ehl : 1. sahip, malik 526b/17, 527b/02, 530b/04, 530b/10, 531b/03, 533a/11, 533b/10,
533b/17, 534a/12, 536b/04, 536b/11, 537b/11, 538b/08, 538b/09, 540b/11, 541b/05,

541b/06, , 541b/15, 542a/02, 542b/11, 543a/01, 543b/10, 546a/02, 549a/05, 550b/05, 551b/17, 552a/02, 552a/11, 552a/14, 552a/17, 552b/15, 553a/12, 554a/03, 554a/11, 554b/02, 554b/13, 554b/14, 555a/06, 555a/10, 556b/16, 557a/08, 557b/01, 558a/11, 558b/10, 558b/11, 558b/12, 558b/15, 558b/17, 559a/03, 559a/05, 559a/09, 559a/10, 559b/02, 559b/06, 559b/11, 560a/02, 560a/17, 561a/08, 564b/15, 566a/04, 569b/04, 569b/06, 569b/16, 570a/02, 571b/03, 573a/04, 574a/13, 574b/04, 576a/17, 578b/09, 578b/10, 578b/13, 578b/14, 578b/15, 579a/06, 579a/08, 579a/16, 579b/07, 579b/14, 580a/06, 580a/13, 580b/03, 580b/04, 580b/15, 580b/17, 581a/05, 581b/04, 581b/11, 581b/12, 582a/03, 582a/12, 582a/14, 582b/12, 583a/01, 583b/08, 583b/11, 583b/12, 584b/03, 584b/17, 585a/01, 585a/02, 585a/05, 586a/14, 587a/02, 589b/04, 589b/06, 589b/08, 589b/09, 590a/12, 590a/15, 594a/17, 594b/14, 595a/03, 595b/10, 596a/01, 596a/02, 596a/07, 596b/15, 597a/09, 597b/12, 598a/04, 598b/05, 599b/01, 600b/06, 600b/15, 601b/06, 602a/15, 602b/01, 602b/02, 602b/03, 602b/12, 603a/12, 603b/05, 603b/11, 604b/08, 606a/16, 606b/10, 607a/07, 607b/02, 607b/17, 609a/05, 609a/07, 609b/10, 610b/05, 613a/03, 613a/16, 617b/03, 619b/01, 620a/07, 621a/15, 528a/04, 529a/11, 529b/07, 530a/15, 530b/03, 531a/09, 532a/05, 532b/06, 534b/12, 534b/14, 536a/13, 537b/11, 538b/08, 541b/02, 542a/03, 542a/13, 542a/16, 544b/17, 551a/12, 553a/01, 557b/17, 559a/09, 559a/14, 562a/14, 563a/02, 563b/04, 565a/13, 569a/09, 571a/14, 574a/08, 579a/09, 580a/04, 585a/03, 585a/15, 589b/06, , 595b/17, 596b/14, 598a/11, 599a/12, 599b/02, 609a/13, 609b/09, 609b/13, 610a/01, 610b/04, 617a/14, 620b/08, 622a/16.

2.bir yerde oturan. 596a/14, 535a/14, 541b/10, 544b/04, 592a/13, 582b/17,

ehmâl : yükler; ağır eşyalar. 553a/17, 578a/02, 574b/07, 585a/15

ehşām : bir büyük zâtın yakınları, maiyeti, taraftarları. 591a/17, 616b/11

ekābir : büyükler, rütbece yüksekte olanlar. 550a/02, 552b/04, 552b/08, 552b/16, 553a/04, 557a/16, 567b/14, 568a/17, 568b/13, 569a/08, 575a/17, 575b/08, 577a/05, 578a/03, 586b/09, 591b/09, 592a/04, 592a/11, 594a/15, 595b/02, 596a/16, 598a/13, 612a/08, 614b/13, 617a/05, 618a/13, 620a/12

eķālīm : memleketler, diyarlar. 533a/10

eķall : en az , en aşağı. 570a/10

ekfā : eşler , muadiller. 603b/04

ekmel : en uygun, en mükemmel. 538a/01, 545b/14, 612a/17, 614a/16

eknāf : taraflar, yanlar, canibler. 535b/08, 567b/11, 593b/15, 607b/11, 546a/15

ekrem : pek cömert . 531b/09, 567a/01

eķtār : taraflar, yanlar. 40a/17, 544a/13

ekşer : en çok, ziyade . 536b/08, 554a/12, 561a/06, 597a/04

elfāz : kelimeler, sözler. 613a/10

elsine : diller, lisanlar. 593a/16

elţāf : iyilikler, nezaketler, lütuflar . 529a/11, 531a/03, 541b/07, 541b/08, 545b/07, 549a/17, 556a/08, 557b/12, 564b/14, 598a/08, 612b/03, 622a/15

elviye : sancaklar, bayraklar. 546b/10, 588b/08

elyaķ : daha layık, en uygun. 537a/16

elzem : en gerekli. 544b/01, 545a/03

emţār : yağmurlar. 542b/06

emvāc : dalgalar. 544b/10, 574a/12, 618b/17

emvāl : mülkler, para ile alınan şeyler. 548a/16, 558b/03, 558b/12, 561a/07, 583a/09,

593a/12, 598b/14, 602a/09, 602a/17, 614a/10, 616b/09, 556a/08

enāmil : parmak uçları. 535a/13

enāniyet : kendini beğenme, bencillik. 601b/01

enbiyā : peygamberler. 529a/15

encām : nihayet, son . 531b/14, 569a/06

encüm : yıldızlar. 542b/06, 546b/04, 565b/02, 605b/04, 608a/05

encümen : cemiyet, meclis. 532a/03

-endāz : atan, atıcı. 580a/16, 594a/07

endek : az, azıcık, yaşı küçük. 593b/01

endūh : gam, keder, kaygı . 586a/17

engüşť : parmak. 538b/10, 545a/10, 586b/13, 612a/05

enīs : dost, arkadaş, yar, sevgili. 530b/04, 540b/11, 545b/04

enşār : yardımcılar, koruyucular . 595a/07, 601b/02

enseb : daha uygun, pek münasip. 549b/06, 598b/04

enva^c : çeşitler, türler. 593b/07, 607b/16, 557b/08, 578b/01

envār: nurlar, parlaklıklar. 538a/04, 581b/14, 593b/12, 612a/15, 591b/14, 527b/02,

529a/04, 544a/16, 550a/14, 560a/03, 564a/01

ercümenđ : şerefli, itibarlı, seçkin. 589a/17

erğuvān : bir çeşit çiçek. 612b/11

erkān : ileri gelenler, reisler. 531b/09, 542b/01, 545a/11,

549a/03, 553a/07, 559b/13, 565a/17, 565b/04, 582b/09, 583b/05, 622a/16, 542a/07,

565a/01, 569b/03, 574a/17, 586b/15, 613a/09, 615b/04

erşed : daha reşit olan, daha büyük kardeş. 534a/04

irteġ : erken, sabahın erken vakti. 572b/11

ervāh : ruhlar, canlar. 543a/09, 547a/06, 618b/04

aşāġir :küçükler. 552b/08, 552b/16, 592a/04, 592a/11

esāret : esirlik, tutsaklık. 544a/10, 581b/12, 600b/14

esb : at, beygir. 587b/06

esbāb : sebepler, vasıtalar. 531b/09, 546a/12, 546a/16, 549a/14, 551a/01, 563b/02, 565b/14, 570a/03, 574a/16, 578a/13, 583b/14, 614a/14545b/09, 546b/05, 557b/17, 559a/08, 561b/06, 563b/08, 563b/10, 570b/14, 579a/13, 594b/03, 595a/09, 618b/11

eşhāb: sahipler, malik ve mutasarrıf olanlar . 527b/16, 613b/14, 597b/10, 611b/06, 545b/01, 554a/11, 554a/12, 554a/15, 559b/02, 561a/06, 561a/09, 581b/03, 598a/09, 602a/09

eşnāf : zümreler, sınıflar. 529a/11, 537b/11, 545b/10, 550a/06568b/03, 593b/06

esrār : sırlar. 576a/03, 612a/15, 621b/13

eşbāh : benzeyenler, benzerler. 530b/17, 603b/04

eşcār : ağaçlar. 606a/17, 609b/01, 611a/07

eşhās : adamlar, kişiler. 540b/07

eşheb : beyaz at. 542a/11

eşk : gözyaşı. 570a/11

eşrāf : şeref ve itibar sahipleri, ileri gelenler . 533b/15, 571b/04, 577a/08, 577a/05

eşrār : kötüler, şer sahipleri. 527a/10, 536a/04, 615b/16

eşref :daha şerefli, onurlu 534b/02, 538a/01, 538a/02, 609b/13

eşribe : içecek şeyler, içkiler. 569b/16, 607b/14

etbā^c : birinin sözüne tâbi olanlar. 599a/12, 611b/15

eṭbāk : dereceler. 595b/04

eḫfāl : çocuklar. 558b/12, 595a/10, 602a/09, 602b/01, 614a/10, 614a/12, 616b/09, 586a/15

eḫime : yemekler, yiyecekler. 569b/16, 607b/14

eḫvār : hal ve hareketler. 621b/13

evc : yüce, doruk, bir şeyin en yüksek kısmı. 527b/11, 531b/01, 533a/06, 534a/17, 540a/06,

547a/01, 550b/13, 579a/02, 590b/13, 610a/07 533b/03, 541b/17, 544b/10, 552a/05,

553b/16, 565b/01, 565b/12, 575b/02, 580a/12, 588a/03, 594a/12, 595b/13, 597a/17, 610a/11

evhām : zanlar, kuşkular, kuruntular . 570a/03

evkāt: zamanlar, çağlar. 528a/12, 533b/15, 534a/04, 538a/01, 538a/02, 543b/08, 557a/03,

571b/04, 574a/01, 581a/09, 590a/03, 592b/08

evlā : daha layık, daha uygun. 549b/06, 613a/09, 622b/04

evreng : taht. 538a/08, 538a/09

evşāf : sıfatlar, vasıflar. 530b/08

evtār : ihtiyaçlar, lüzumlu olan şeyler. 528a/11, 600b/05

eyālāt : memleketler, vilâyetler. 551b/07, 553b/05, 584b/02, 592b/04, 595a/15, 616b/13

eyvān : kemerli yüksek bina. 525a/03, 533a/04, 545a/13, 570a/02, 526a/11, 531a/13,

531b/06, 533b/16, 535a/09, 536a/10, 537a/03, 542b/01, 545a/08, 545b/13, 549a/04,

560b/08, 563a/14, 565b/03, 592a/02, 596a/09, 605a/09, 605b/07, 609b/06, 610b/03, 617b/13

eyyām: günler. 533b/13, 536b/08, 542b/06, 556a/01, 575a/10, 590b/11, 603b/01, 611b/14,

612b/02, 592b/07

izdiyād : ziyadelik, artma, çoğalma. 562b/09

eẓhār : çiçekler. 531b/11, 541a/16

ezmine : zamanlar, çağlar. 530a/13

eşâyim : yalanlar. 583a/17

eşāse: eşyalar. 563b/02

eşķāl: daha, en ağır. 550a/05, 553a/17, 574b/07, 578a/03, 581b/15, 585a/16

-F-f

faḥāmet : ululuk, itibar. 529a/06, 530b/17, 565b/09, 592a/02

faḥr : övünme. 529b/02

faķīh : fikh ilmi alimi . 609b/14

fākihāt : tatlılar. 607b/15

fāriğ: rahat, asude.530a/12, 610b/10, 619b/07, 544b/15,552b/12, 574b/08, 587a/04,
587b/01, 616a/03

farṭ : aşırılık, fevkaladelik. 532b/03, 569b/06

faşīḥ : güzel, düzgün ve açık konuşan. 531a/07

fāş : açığa çıkarma. 529b/06, 542b/16, 542b/17, 576b/15, 578b/11, 582b/17, 596b/11,
598a/03, 607b/13, 609a/11, 615b/11

fatānet : zihin açıklığı.550a/03, 606b/14

fāyīķ : üstün. 561b/01, 586b/11, 596a/16, 606b/13

fāyiz : muradına ulaşan. 548b/08, 550b/01, 554a/10

fāzīl : faziletli, erdem sahibi. 531a/08, 607a/04, 610a/02, 611a/16

fażīḥat : edepsizlik, alçaklık. 614a/01, 621b/01

fażl : üstünlük, erdem. 527b/13, 534b/16, 535a/08, 590a/15, 607a/14, 607b/05, 609b/10,
610a/03, 610b/04, 611a/14

feh̄m : anlama, anlayış. 581a/01, 615b/05, 621a/02, 621a/05

feh̄vā : mana, mefhum, kavram. 525b/07, 552a/03, 582b/11, 583b/02, 622b/01

felek : gökyüzü. 528b/05, 529b/07, 538a/07, 542a/05, 542a/11, 546a/08, 547a/14, 562b/17,

575a/16, 577b/06, 612b/11, 620b/02, 621a/09, 529a/13, 531b/02, 532b/14, 534a/08, 536a/09, 538b/09, 542a/15, 542b/03, 544b/09, 545a/12, 546b/03, 549a/04, 552a/12, 552b/02, 560a/14, 565a/16, 565b/01, 579a/07, 580a/12, 580b/12, 586a/17, 589b/04, 596b/11, 602b/01, 605b/05, 605b/09, 606a/07, 606a/08, 608a/14, 610a/09, 610a/10, 611a/09
 fenâ : yok olma, yokluk. 526a/12, 534a/01, 552a/14, 597a/07, 600b/15, 526a/11, 602a/07

fenn : hüner, marifet, ilim. 535a/12, 580a/17, 609a/13, 619b/07

ferâğ : vazgeçme. 536b/06, 543a/14, 546b/05, 563b/10, 583b/14, 585a/13 , 611b/14

ferâğat : vazgeçme, el çekme. 543a/12, 588a/01, 602b/04, 554b/12, 562b/09, 593b/13

ferâyiz : dinin farzları. 530a/11

ferâset : anlayışlılık, çabuk sezgiş. 550a/07, 606b/16

ferhâş : savaş. 596a/15

ferhunde : mübarek, kutlu, uğurlu. 527a/07, 592a/07

ferîd : tek, eşsiz. 538b/14, 608b/13

-fermâ : emreden, buyuran. 530a/04

ferrâşî : süpürücülük. 576b/15

ferruḥ : uğurlu, kutlu. 538a/06, 609b/10

fersaḥ : uzunluk ölçüsü, denizde üç millik mesafe. 550b/11, 589a/10, 601a/07

fersüde : yıpranmış, eskimiş. 559b/11

ferş : döşeme, yaygı, şilte. 532b/08, 619b/03

ferzend : oğul, çocuk. 561a/03, 604b/02

ferzîn : satrançta şahın müşaviri, veziri suretinde taş. 598b/17

fesâd : bozukluk. 526a/04, 533a/11, 587a/16, 593b/14, 591a/09, 595a/03, 596b/15, 599b/01, 601a/13, 601b/01, 613a/11, 616b/04

faşāhat : güzel ve açık konuşma, güzel söz söyleme sanatı. 538b/13, 591a/05, 606b/09,
607a/07, 607a/16, 608b/15

fevākih : meyveler, yemişler. 569b/17

fevc :bölük, takım.549a/02, 551b/10, 558b/07, 558b/17, 558b/08, 558b/15, 564a/08,
564a/10, 565b/01, 567b/10, 570b/10, 581b/02, 581b/16, 582a/02, 617b/07, 579b/13, 582a/01

fevt : kaybetme. 561b/13

feyz : bolluk, verimlilik. 533b/05, 534b/14, 542b/11, 547a/08, 547b/01, 555b/01, 560b/02,
566b/02, 590a/15, 618b/17, 554a/06, 555b/15, 560b/06, 571b/14, 574b/10, 576b/12,
589a/01, 589a/07, 589b/05, 605a/05, 555b/11

feza^c : ümitsizlik içinde inleyip sızlanma. 602b/02

fezā: dünyanın sonsuz olan boşluğu, uzay. 525a/04, 551a/15, 555b/15, 576a/16, 612b/11
554b/05, 567a/17, 576b/03, 576b/14, 579a/12, 582b/11, 602b/07, 606a/06, 606a/07,
611a/07, 616b/15, 618a/01

fażāyil : erdemler, faziletler. 535a/04, 535a/05, 535a/06

fıkh : bir şeyi gereği gibi anlayıp bilme. 610b/06

fiṭrat : yaratılış, mizaç , huy. 603a/16

firāk : ayrılık , ayrılma. 537a/02

figān : bağırıp çağırma, inleme. 528b/03, 552b/01, 554b/13

fi'l-ḥāl : hemen, şimdi, bu anda. 561b/09

ferāset : yiğitlik, mertlik. 533b/10

firāş : döşeme, yaygı, şilte. 529a/17, 605b/13, 607b/13

firāvān : çok bol, fazla, aşırı. 542b/15, 546a/13, 561a/09

firāz : yüksek, yukarı. 547a/01, 547a/09, 613a/06

firāzende : yükselen, yükselmiş. 529a/14

firdevs : cennet. 547a/10, 561b/06, 563a/02, 588a/07, 561b/05, 561b/07, 561b/09,
573b/12, 586a/05

fürüzende: yarıcı, yakıcı. 529a/14

fürüzî : mutlulukla ilgili, talih ve bahtla ilgili. 547a/12, 559a/04

fuḫahā : din alimleri. 606b/13, 606b/16

furza : gemi. 574a/11, 574a/10

fuḫalā : erdemli kimseler. 535a/11535a/17, 538b/11, 531a/11, 535a/03, 605b/06, 535a/13,
566a/11, 603b/14, 606b/11, 607a/11, 608a/14, 609a/07, 609a/16, 611b/13

fürū^cāt : ikinci derecede önemli olan şey. 610b/08

fürüzān : parlayıcı, parlak. 534b/07

fütūḫ : zafer, galibiyet. 554a/06

fütūḫāt : zaferler, fethedilen memleketler. 543a/09

fütüvvet : mertlik. 614a/01

füyüzāt : bolluklar, verimlilikler. 527a/17, 560a/09, 560b/08, 585a/10, 605b/08

-füzūn : çok fazla. 533b/09, 561a/08, 563b/06, 564a/09, 570a/03

-G-g

gabrā : yer, yeryüzü. 565b/07

ğadîr : göl, küçük ırmak. 573a/01, 573a/03, 573a/14

ğadr : haksızlık, zulm. 622a/09

gāh : zaman bildiren edat. 596b/12, 610b/05, 610b/06, 610b/07, 610b/08

gāhā : bazen , yer yer. 525b/06, 525b/08, 528b/06, 535a/12, 535b/01

ğalebe :yenme, üstünlük. 554b/13, 570a/11, 559a/13, 581b/11, 602a/05,

593b/15

ġalle : zahire, mahsul, gelir. 555a/05

ġanāyım: ganimetler. 553a/08, 554a/10, 555a/07, 556a/04, 558b/10, 559a/05, 561a/08, ,

581b/04

ġānimen : ganimet almış olarak. 603a/01

ġani : bol bol, çok çok. 568b/11, 533b/01

ġār : mağara, in. 555b/04

ġarāyib : tuhaf, şaşılacak şeyler. 575a/05

ġarāyibāt : görülmedik, tuhaf, şaşılacak şeyler. 577b/05

ġarb : batı. 578b/04

ġāret : çapul, yağma. 529a/08, 548a/11, 553a/08, 554a/07, 554a/15, 558b/09, 558b/17,

602a/17

ġariķ : suya dalmış. 532a/07, 532a/13, 597a/07, 597b/02, 613a/01

ġarķ : suya dalma. 552a/14, 565a/07, 611a/03

ġāşīye : kıyamet. 565a/05

ġaşy : kendinden geçme. 603b/17

ġavāyet : azgınlık, kötü yol sapma. 527b/08

ġavġā: dövüşme, savaş. 601b/17

ġavvās : dalgıç. 574b/03

ġazāle : dişi geyik. 576b/10

ġazab : hiddet, kızgınlık. 613b/03

ġazāt : cenkler, savaşlar. 536a/06, 544b/07, 545a/04, 545b/08, 563b/07, 571a/06, 579b/12,

589b/08, 590a/06, 617b/04, 618a/10, 622b/11

ğazve : akın, savaş. 545a/01, 560b/14, 589b/09

gedâ : dilenci. 525b/11, 533b/01, 603b/11

genc : hazine. 545b/09, 546a/14, 556b/12, 557b/16, 563b/03, 563b/04, 563b/05

gerd: toz, toprak. 544b/09, 549a/09, 552a/10, 553b/12, 563b/16, 565b/01, 576b/16, 578b/03, 583a/09, 580b/02, 582b/14, 595b/13, 597b/10, 605b/13

gerdün : felek, dünya. 527a/02, 537b/01, 528b/02, 537a/12, 564a/17, 579a/10, 582b/11, 582b/14, 605a/07, 606a/13, 542a/12, 558a/05, 562a/13, 563b/14, 563b/16, 564a/06, 564b/17, 565b/17, 566a/01, 572a/03, 582a/01

geşt : gezme, dolaşma. 606a/08

gevher : elmas, cevher. 526b/04, 526b/14, 527b/07, 531a/12, 534a/02, 540b/05, 540b/06, 542b/05, 549b/02, 560b/17, 565a/06, 587b/03, 594a/13, 606a/15, 607a/01, 610a/07, 530b/09, 533a/08, 534b/10, 535a/17, 536a/17, 565a/05, 589a/04, 610b/08

gez : arşın, endaze. 576b/03, 576b/04

ğılâf : kılıf, kın, mahfaza. 592a/15

ğırîv : bağırma, bağırışma. 583a/01

girân : sert, katı. 603b/16, 617b/10

gird : yuvarlak. 579a/09, 614b/09

girdâb : suların döndüğü çukurlaştığı yer, çevrinti, anafor. 597a/07, 597a/15

girdâr : meşguliyet, iş. 536b/12

giriftâr : yakalanmış, esir. 544a/10

girîzân : kaçıcı, kaçan. 596a/14

gîrüdâr : savaş, cenk. 597a/11

girye : ağlama, ağlayış, gözyaşı. 548a/05

gîsû : omuza dökülen saç, uzun saç, saç örgüsü. 605a/15

giyâh : bitki, nebat . 568b/05

giyeh : (bkz. giyâh) 570a/17

gonçe : tomurcuk, gonca. 562b/16, 606a/09, 607b/02

ğubâr : toz. 542a/14, 544b/09, 563b/16, 565b/06, 566a/05, 573b/01, 576b/13, 578b/17,

582b/14, 583a/09, 585b/05, 589a/15, 595b/13, 596b/07, 597b/10, 617b/08, 621a/17

gül : hortlak, şeytan. 535a/09, 595b/11

ğulâm : köle, esir. 533a/02, 564a/05, 575b/12,

616b/06

ğulgul : gürültü, bağırışma. 542b/01, 564a/17

ğulgule : gürültü, bağırışma 549a/04, 553b/16, 595b/04, 580a/12, 580b/14

ğurfe : balkon, cumba. 610b/02

ğurre : Arabî ayın birinci gecesi ve günü. 567a/05, 588a/05, 594a/04, 597a/08, 613b/04

ğuşşa : keder, kaygı, tasa. 611b/14

ğüş : işitme, dinleme. 538a/14, 542b/13, 576a/07, 591a/03

ğüşiş : çalışma, çabalama. 549a/01, 554b/11, 579b/02, 614a/15, 615a/08

ğüşmâl : kulak bükme, yola getirme. 536a/06, 592b/14, 598b/04, 617a/10â

ğüy : Acemlere mahsus bir çeşit oyun topu, yuvarlak şey. 538b/01, 602b/15

ğüft : söz, laf. 561b/09, 593b/03, 606b/11, 607a/13

ğüftâr : söz. 616a/01, 619b/11

gül-çîn : gül derleyen, gül toplayan. 542a/03

ğüşen : gül bahçesi. 527b/10, 527b/17, 544b/03, 618b/07

ğülüle :kurşun, mermi, gülle. 551b/15, 579b/08, 580b/11, 582b/07, 616a/16

gümān : zan, şüphe, sezme. 533a/04

güng : dilsiz. 531a/06, 593a/01

gürg : kurt, canavar. 576b/17

gürüh : cemaat, bölük, takım. 548b/09, 549a/09, 551b/11, 552a/09, 552b/17, 554a/08, 558b/10, 558b/13, 564a/10, 565a/08, 565b/01, 567b/10, 570b/10, 570b/12, 581b/15, 581b/16, 582b/02, 596b/17, 600a/05, 601a/05, 606a/09, 606a/16, 611a/13, 613b/16, 618a/1, 548b/11, 551b/04, 559b/01, 568a/02, 580b/13, 594a/10, 596b/16, 599a/09, 601b/02, , 601b/06, 602a/11, 613a/06, 616b/04, 618a/03, 618a/16, 619b/10

güşād : açma, açılış. 535b/13 607b/02

güşāyiş: ferahlık. 537b/13

güzāf : beyhude, boş . 595b/04

güzer : geçme, geçiş . 570a/14

-H-h

ḥabāb : su yüzündeki kabarcık . 552a/13

ḥabt : iptal etme, bozma, dağıtma. 554a/03

ḥacālet : utanma. 576a/12

ḥacāt : istekler, dilekler. 573b/17, 577a/16, 622a/02, 533a/01, 538a/05, 545a/11, 610b/03

ḥaclet : utandırıcı, utanç verici . 536a/13, 559a/01, 617b/09

ḥadeng: kayın ağacı, kayın ağacından yapılmış ok . 563b/12, 567b/04

ḥādi : hidayet eden, doğru yolu gösteren . 608b/14, 527b/08

ḥadīd : öfkeli, hiddetli, şiddetli . 552a/05, 588b/03, 590b/13

ḥadīka : ağaçlı, suyu çok bahçe . 591a/05

ḥādim : hizmet eden. 530a/05, 590b/09, 583b/07, 591b/12, 593a/10, 598b/05,

617a/02

ḥafr : kazma, kazılma. 555b/14, 572a/05

ḥā'hiş : istek, arzu, isteyiş . 531a/09, 527a/04, 555b/13, 561b/15, 575a/03, 608a/03

ḥāk : toprak. 530b/13, 532b/16, 540b/01, 544a/15, 565b/03, 568b/02, 568a/09, 573b/08,
595b/09, 616a/15, 620a/04, 622b/03

ḥalās : kurtulma, kurtuluş. 544a/10, 583b/10

ḥalāvet : tatlılık, şirinlik. 570a/01

ḥalāyık : mahluklar, yaratıklar, insanlar.

536b/02, 536b/05, 541b/07, 542b/04, 543a/05, 544b/02, 562b/15, 563a/05, 570a/02,
570a/04, 574b/12, 582a/03, 587a/04, 587b/07, 588a/11, 590b/12

ḥalef : birinden sonra gelip onun yerine gelen kimse. 609a/08, 615b/07

ḥalel : bozma, bozukluk. 561b/08, 614b/08

ḥalvet : yalnız, تنها kalma, تنها yer. 587a/17, 613b/08

ḥalviyāt : tatlılar. 607b/15

ḥam : eğri, bükülmüş. 605b/16, 606b/01

ḥamāyil : kılıç bağı, kılıç kayışı . 614a/17

ḥāme : kalem. 526b/05, 532b/12, 620b/16, 536b/14, 537a/03, 544b/12, 594b/16

ḥāmî : koruyan sahip çıkan, gözeten. 542a/10, 617a/16

ḥamîde : eğrilmiş bükülmüş . 530b/08

ḥāmîl :. haiz, sahip, malik . 619a/17

ḥamiyyet : millî onur ve hasiyyet 615a/07

ḥaml : yük, yüklenme. 590a/11

ḥamle : atılma, atılış, saldırma . 581a/08, 596b/07

hāmūn : büyük sahra, düz ova. 546b/04

h̄yān : yemek, yemek sofrası. 569a/02, 584a/16, 610b/10, 610b/09,

610b/16, 610a/15

h̄andaq: hendek. 579a/11, 579b/04, 579b/15, 580a/01, 580a/13, 581a/08, 581a/11, 581a/12,

595a/16, 616a/16

h̄yār : yiyen, yiyici. 562a/16

harāvul : öncü . 599b/06, 599b/10, 600b/09, 600b/10

harîf :benzer, aynı. 546a/10

harîk : yangın, ateş. 597b/02

h̄aristān : dikenlik. 529a/09, 535a/16, 541a/15, 562b/13

har-vār: eşek yükü. 554b/04, 607b/14

h̄aşānet : bir bina veya yapının zapt olunamayak derecede sağlamlığı. 550b/15, 579a/07,

616a/15

h̄asāret : zarar, ziyan, hasar . 621a/17

h̄aseb : asillik, soy temizliği . 529b/08

h̄asene: iyilik, hayırlı iş. 536b/13

h̄aşīn : müstahkem, kuvvetli, sağlam yer. 553a/12, 555a/03, 579a/10, 595a/15

h̄āşīyyet : kuvvet, tesir. 572a/08

h̄aşlet : huy, tabiat, mizaç. 609a/08

h̄aşm : düşman, muhalif , karşı taraf . 543a/05, 545b/01, 578b/10, 578b/16

h̄āşsa : bir kimseye ya da bir bir şeye özgü nitelik, kuvvet, güç. 545b/06, 535b/17, 580a/06,

609a/12

h̄āşseten : özellikle, yalnızca, ayrıca. 603b/03

hâşâk : çöp, süprüntü. 597a/06 , 605b/14, 614b/10, 620b/03

hâşem : maiyet, yanında bulunanlar. 564a/07

hâşîş : kuru ot. 614b/11

hâşiye : sahife kenarına veya altına yazılan yazı. 565a/05

hâşmet: hiddet, kızgınlık. 529a/03, 542a/09, 563b/17

haşr : toplama, cem etme.542a/16, 549a/10, 564a/16

hâta : kabahat, kusur. 549b/16

hâtır : zihin, fikir. 527a/04, 530a/12, 550a/02, 550a/13, 533b/11, 535b/09, 541a/16, 547a/05, 549b/12, 561a/16, 563a/04, 563a/09, 566b/09, 591b/01, 593b/13, 600b/06, 607b/02, 614b/01, 622b/05530a/15, 541a/02, 541b/07, 544b/15, 545a/04, 584b/10, 593b/01, 598b/04, 611b/08, 611b/14

hâtt : sınır, çizgi. 535b/10, 567a/12, 580b/04, 588a/07, 619a/15, 620b/16

havâkîn : hakanlar. 583a/15

havâlî : etraf, civar, çevre. 547a/12, 551b/09586b/16, 598b/07, 608a/09, 560b/04, 566a/01, 569b/09, 572b/01, 573a/03, 573b/14, 575a/08, 576a/02, 577a/07, 592b/05, 594b/05, 597b/11

havânin : hanlar. 556a/16

havâşâ : muhterem, saygın olanlar. 611a/01, 611b/06

havâşî : maiyet adamları. 621a/09

havâtır : fikirler, düşünceler. 603b/01

hâver : doğu, dün doğusu. 578a/01, 581b/13

havf : korkma, korku. 555b/04, 570a/08, 592b/01

havl : etraf, çevre. 565b/16, 585a/01, 611b/08

hayl : zümre, takım, güruh. 526b/17, 527a/06, 533a/10, 533b/10, 553b/13, 553b/14,

554b/02, 559a/08, 570b/05, 559a/13, 559b/03, 561a/11, 568b/05, 579a/06, 580a/01, 596a/11, 598a/05, 599b/04, 599b/06, 603b/05, 605b/15, 605b/17, 606b/13, 611b/02, 611b/07, 611b/09, 613a/03, 616b/04, 546b/02, 552a/05, 554a/14, 568b/04, 578b/11, 579a/01, 580b/13, 581a/05, 596a/13, 602a/14, 609b/04, 530b/03, 600a/04

h ayme : adır. 572a/09, 582a/03, 567a/01

h ayta : adır kazığı. 600a/15

h azf : silme, giderme. 526b/03

h azz : hoşlanma, zevklenme .528b/09, 529a/12

heder : boşa, yok yere gitme. 596b/09, 598b/02, 614a/03

hedm : yıkma, yok etme . 527b/03, 545a/15

heft : yedi (sayı) . 570a/06, 618b/10, 571b/08, 572a/04, 590a/08

hel ket :yok olma, helak olma. 591a/12, 597a/15

heme : cmle, hep, btn . 584a/03, 600b/17, 602b/03

hem şe : daima, her zaman. 587a/10, 617a/12, 527b/10, 604b/13

heng m : zaman, vakit. 543b/16, 555b/12, 557a/15, 596a/07, 551b/03, 559a/08, 574b/17, 575a/15, 579b/03, 582a/04, 603b/01, 617a/04

heng me : kavga. 546a/10, 581a/04, 594b/16, 595a/01, 601b/17, 602a/13, 571a/08, 578a/08, 593b/09

herg z : asla, hiçbir suretle. 547a/03, 574b/04, 609b/08, 563a/03

hev  : istek, arzu. 526b/06, 530b/16, 533b/06, 547a/04, 551b/08, 576b/13, 578b/05,

584a/02, 587a/15, 591b/01, 605a/10, 605a/13, 605b/02, 605b/10, 527a/16, 570a/12, 570a/13, 576b/11, 593b/08, 602b/10

hav ş : grltl. 595a/10

havaşî: kenarlar. 591a/17

havâyic : lüzumlu, gerekli şeyler . 585b/01

heves : gelip geçici istek . 527a/12, 571b/14

hevl : korku. 547a/08, 570a/07, 570b/13, 570a/14, 590a/10

heybet : korku ile saygı duygularını birden uyandıran hal ve gösteriş . 545a/11, 564a/06,
578b/11, 582b/09

heycâ : dövüş . 529b/11, 568a/11

heyülâ : zihinde tasarlanan şey, ehemmiyetsiz küçük şey . 525b/01

hıdvîv : vezir. 529a/16, 538b/17, 542a/09, 560a/01, 562a/12, 567b/06, 585a/12, 609a/06

hıfz : koruma. 551a/09, 555a/07

hıram : nazlı, edalı, salına salına gidiş . 532a/08, 535b/04, 559b/06, 611b/03

hıramân : salına salına yürüyen. 573a/10

hıraš : tırmalayan. 533b/04, 551a/08, 596b/11

hıred : akıl, us. 574b/03, 599a/02, 601a/07

hırmân: mahrumluk, ümitsizlik. 616a/12

hıyabân : iki tarafı ağaçlı yol . 533b/05, 605b/10

hıyâm : çadırlar . 546b/13, 547a/09, 577a/07, 621a/08, 581b/16

hıyât : ibrişim. 553a/02, 581a/14

hılâ: kaftanlar. 544a/04, 553a/02, 557b/16, 565a/05, 566b/14, 584b/10, 586b/09, 592b/16,
598a/16, 603a/14

hılâf :aykırı, zıt. 597a/17

hılat: süslü elbise, kaftan. 537a/16, 540a/15, 598a/08, 616a/09, 621a/11561a/12, 564b/03,
586b/05, 587b/06, 583b/05, 598a/16603a/10

hilkat : yaratılma, yaratılış. 603a/16, 609a/08

hırāsāt: korkuya sebep olan şeyler. 554b/11, 540b/16

hırāset: Korkuya sebep olan şey. 570b/15, 614a/17

hıṣn : sağlam. 595a/15601b/03, 615a/05

hıṣnî : sağlamlık . 579a/07

hilm : insan tabiatındaki yumuşaklık. 527b/12

himāyet : koruma, korunma. 531a/03, 547a/06, 581a/09, 587a/10, 603a/01

himmet: gayret, emek, çabalama. 531a/04, 537b/01, 537b/0546b/10, 547a/07551b/09,

563a/15, 595a/04, 609a/10, 613a/05, , 613a/11, 614a/13, 618b/12

hirās : korku. 593b/01, 596b/02, 599a/07, 614b/01

hirāsān :korkunç. 547a/05, 601a/07, 620b/13

hirāsānliġ : korkunçluk. 600a/13

hîre : karanlık. 621a/17

hişt : sekiz sayısı. 576b/01

hizebr : arslan. 545b/17, 578a/07

hiẓmāt : hizmetler. 586b/10, 592a/12

hüb : güzel, hoş. 608b/16, 611a/07

huddām : hizmet edenler, hizmetçiler, 543b/10

huffāş : yarasa. 587a/07

huften: uyuma, uyuyuş. 581a/13

huld : sekiz cennetten birinin adı. 569a/14, 580a/05, 596a/09, 605a/06, 609a/15

hulūş : gönül temizliġi. 543a/02

hum : şarap küpü. 574a/14

hūn : kan. 527a/08, 529a/07, 533a/15, 546a/07, 578b/09

hūriş : yiyecek ve içecek. 534a/17

hurrem : şen, gülyüzlü . 534b/15, 536b/04, 544b/02, 552b/12, 556b/06, 559a/06, 563a/02, 566a/14, 566b/02, 571b/12, 571b/13, 590b/16, 599a/15, 609a/02, 619b/01

hursend : kanaatkar. 535b/03, 537b/12, 538b/06, 552b/12, 556b/06, 574b/13

hursendlıĝ : kanaatkarlık. 529a/11, 598a/08

hūrşîd : güneş . 525a/08, 529b/10, 536a/07, 536a/10, 543a/12, 565a/03, 569a/16, 588b/06, 596b/09, 619a/02, 534a/01, 538a/06, 546b/11, 547a/14, 551b/06, 589a/06, 605b/09, 538a/05, 542a/10, 560b/17, 587b/06

hurūc : çıkma, çıkış. 562b/06

hurūş : coşma. 552a/13, 555b/10, 562a/04, 574a/11, 594a/11, 610b/11

hurūşende : coşmuş, çağlamış. 552a/07

huşemā : düşmanlar. 596b/10

huşūl : üreme, türeme, çıkma. 571a/17, 575a/12, 579b/13, 595a/06, 597a/02, 601a/17, 602a/09

huşūmet : düşmanlık. 603b/09, 616a/04

hūş: akıl, şuur. 538a/15, 542b/13, 549a/05, 567b/02, 580b/03, 580b/16, 581a/01, 600a/12, 540b/04, 559a/01, 565a/13, 590b/16, 599a/15, 610a/06, 615a/13, 619b/01, 608a/13, 616a/09

hūşe : başak. 594a/07, 605a/14

huşk : kuru . 526a/07

hūş-mend : akıllı, akli başında . 556b/07, 595a/06

huşū^c : alçakgönüllülük. 620b/09

huţūr : akla gelme, hatırlama . 550a/02

ḥuzū° : alçakgönüllülük . 542b/17, 620b/09

huceste : uğurlu, kutlu. 541a/05, 621a/12

ḥulefā: halifeler. 603a/01

ḥulle : cennet elbisesi . 580a/05

ḥüsn : güzel,güzellik . 526a/10, 533b/15, 538a/04, 543b/07

hüveydā : açık apaçık, besbelli . 528a/15, 599a/04, 616b/11, 622a/17

-İ-ı

ılğar : çabuk hareket edebilen hafif süvari birliği. 554a/09, 557a/11, 558b/15, 572a/02,
586a/03, 588a/02, 592b/06, 599a/09

°ırķ : kök, asıl, damar . 537b/03, 601a/17, 612a/07, 612b/16

ıştınā° : seçme, adam seçme . 603a/14, 620a/06

°ıtr : güzel, latif koku . 607a/07

ıttılā° : bilme, haberli olma . 530a/15, 615a/13

°iyāl: bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu kimseler. 583a/10, 586a/15, 595a/10,
602a/08, 614a/10, 614a/12, 616b/08

ıztınā°: utanma. 584b/10

ıztırāb : acı, elem. 552a/13, 579a/16, 614b/09

ıztırār : mecburiyet, çaresizlik . 548a/04, 549a/08, 552b/06, 555a/02, 579a/17,

584a/10597b/04, 615b/01

-İ-i

i°ānet : yardım. 566b/08, 571a/16, 597b/08, 615b/13

ibā : çekinme. 537b/04, 595a/12, 621a/01

ibaḥet :mübah kılma, bir şeyin yapılmasını serbest kılma. 552b/10

°ibārāt : cümleleler, ibareler. 530a/17

°ibāret : . . dan meydana gelmiş bir şeyin aynı. 526b/02, 535a/06, 607a/05

ibdā° : güzel söz söyleme. 600b/11

ibhām : sözün anlaşılacak şekilde kapalı olması . 610b/06

ibtidā : başlama, başlangıç, ilk, en başta. 528a/08, 531b/14, 532b/12, 587b/05

ibtihāc : gönlü açılma. 601a/05

ibtılā : bir şeye düşkün olma, düşkünlük. 528a/07, 616b/14

i°cāz : aciz bırakma. 572a/07

icāzet : izin, ruhsat. 570b/11, 574a/08, 575b/14, 579b/15, 587b/04, 596b/01, 619a/01

iclāl : yüceltme, saygı gösterme. 564b/15, 576a/17

iclās : oturma. 604b/08, 606b/07, 609a/15

icmā° : toplama, bir araya getirme. 537a/14, 578a/07

icmāl : toplama, bir araya getirme. 531b/16, 556a/10, 593a/09, 608b/10

icrā : bir işi yapma, yerine getirme. 526a/13, 587a/14, 593a/11, 607b/10

icrām : cürüm işleme, kabahat işleme. 595b/12

ictihād : gücü kuvveti yettiği kadar çalışma .

ictimā° : toplanma, bir araya gelme. 546a/14, 546b/05, 595a/11, 598b/16, 600b/11,
617b/05, 617b/07

°id: bayram. 541b/13, 542b/11, 541b/15, 542b/11, 542a/06, 554b/02

i°dām : bir kimseyi kanun gereği öldürme. 536a/06, 598b/04

idbār : talihsizlik, işlerin tersine gitmesi . 600a/09, 616a/13

igil- :eğilmek. 611a/07

igin : sırt, omuz. 565a/05, 581b/06, 612b/12, 614a/16

igir : kuşatmak. 601a/11

ıġlāl : tarladaki mahsulün erişmesi. 598b/11

iĥāta : kuşatma, etrafını sarma. 551b/13, 554a/02, 579a/15, 582b/03

iĥrāt : bilmediġi bir işe girişme. 571a/14

iĥsān : baġıř, baġıřlama . 531a/05, 536b/04, 546a/12, 549b/15, 553a/02, 563b/05, 569b/16,

584b/10, 603a/14, 606b/03,

609a/12, 611b/12, 619a/15, 622b/08, 550a/14, 556a/06, 562b/08, 608b/02

iĥsānāt: baġıřlar . 535b/04, 540b/14

iĥtimām : dikkatle , gayretle alışma. 525a/02, 536a/17, 536b/09, 544b/03, 546b/05,

553b/15, 557a/03, 562b/07, 571a/02, 614a/03, 619b/14

iĥtirāc : benzeri görülmemiş bir Şey icad etme. 600b/11

iĥtirām : saygı, hürmet . 606a/02

iĥtirāz : ekinme, korkma. 562b/13

iĥtisāb : hesap sorma. 541b/05

iĥtiřāř : uzmanlık . 591b/11

iĥtitām: bitme, sona erme . 526a/15, 536b/17

iĥtizāz titreme. 528b/17, 566b/01, 574a/17, 607a/07

iĥzār : hazırlama. 546a/14

iĥbāl : talih, baht, işlerin yolunda gitmesi . 529a/14, 534a/16, 534b/06, 538b/01, 587a/13,

542a/09, 547a/07, 555a/15, 560a/05, 561a/14, 564b/15, 568a/05, 575a/06, 577a/14,

582a/17, 584b/02, 593a/12, 597a/02, 599b/03, 601b/06, 608b/06, 611b/12, 614a/07, 616a/13

iĥdām : gayret gösterme, devamlı alışma . 544b/01, 551b/14, 553b/07, 556a/07

ikev : her ikisi . 548b/14, 560b/10, 598b/08, 599a/15, 599b/15

ikfā : benzerlik, benzerini yapma. 561b/12

iklīl : taç . 525b/15

ikmāl : tamamlama, bitirme . 574a/04

iḳtidā' : tabi olma, uyma. 542b/15

iḳtidār : gücü yetme, yapabilme . 545a/03, 562a/12, 586b/14, 600b/12

iktifā : kafi bulma, yetinme . 549b/16

iktisāb : kazanma, edinme . 528a/13, 528b/09, 535a/01, 577a/16

iḳtizā : lazım gelme, gerekme, gereklilik. 612b/16, 613a/05, 617a/16

i'lām : bildirme , bildirilme. 597b/15, 598a/14

ilcā³ : mecbur etme, zorlama . 613a/17

ilhāḥ : ısrar etme, zorlama. 537b/14

ilhām : Allah tarafından insanın gönlüne doğdurulma. 567a/06

ilhāmāt : ilhamlar. 570b/03

ilticā : sığınma, barınma. 537b/04, 552b/14, 584b/04, 593b/06

iltihāb : ateş, alevlenme. 622a/12

iltimās : bir şeyin yapılmasını isteme. 537b/04, 537b/14, 544a/03, 552b/09, 552b/13,

555a/14, 560a/01, 567a/02, 571a/07, 566b/12, 571a/10, 584b/09, 617a/07, 620b/04

iltizām : lüzümlü olma , gerektirme. 532a/12, 541a/17, 545b/09, 550b/04, 554b/07,

583a/04, 615a/11, 617a/10, 621a/08

i'māme : sarık. 606b/05, 606a/10

i'māret : bayındırlık . 555a/17, 590a/16, 608a/10

imtidād : uzama, uzun sürme. 560b/11, 621b/06

imtinā° : çekinme.537b/04, 595a/13, 602b/15, 621a/01

imtinān : iyiliği başa kakma. 590b/14

imtiyāz : ayrıcalık. 592a/13

imtizāc: uygunluk. 601a/05

imtişāl : gerekeni yapma. 612b/14

inābet : günahlara tövbe edip hak yola dönme. 620b/09

inaḳ : Hanın en yakın danışmanına verilen unvan . 533b/14, 540a/11, 540a/12, 540b/10, 544a/07, 545b/15, 561b/14, 579b/11, 585b/10, 588a/08, 588a/09, 589a/13, 590a/14, 591a/04, 591b/05, 591b/07, 592a/05, 592a/06, 592a/07, 594a/14, 594a/15, 594a/17, 597b/17, 598b/06, 598b/08, 599a/14, 599b/15, 599b/17, 600b/05, 600b/16, 602b/17, 603a/07, 604b/01, 621a/08

in°ām : nimet verme. 541a/02, 543a/11, 545b/10, 556a/05, 556a/08, 558a/12, 569a/04, 569b/04, 577b/02, 586b/09, 588a/10, 588b/06, 591b/09, 603a/11, 569b/08, 586a/12, 592a/15, 592b/16, 608b/02, 611b/13

inān: idare, dizgin . 557b/03, 562b/06, 596b/12, 564b/06, 573a/03

ināyāt : iyilikler, ihsanlar . 566a/13, 591b/17, 592b/15

ināyet : iyilik, ihsan . 527b/02, 528b/12, 532a/10, 535b/01, 557a/04, 574b/13, 610a/15, 620b/08, 530a/04, 530b/15, 536b/10, 541b/06, 550a/13, 566b/09, 571a/12, 575b/16, 584a/06, 587b/13, 595b/16, 598b/08, 601a/08, 622b/04, 622b/06, 622b/11

inbisāt : iç açılması, ferahlık, 532a/13, 533b/07, 559a/04, 569b/14

in°āmāt : nimetler. 535b/03

in°idām : yok olma . 544b/16

indifā° : ortadan kalkma. 544b/16

infi^cāl : darılma. 565b/08, 576a/12

inḥırāf : doğru yoldan çıkma, bozulma. 593b/09

ini : kardeş. 540b/11, 545b/04, 546a/01, 557b/04, 561b/10, 577a/12, 589a/05, 589b/14, 589b/16, 597b/02

inḫılāb : değişme, dönme. 525b/04, 577a/13, 593b/17

inḫıtā^c : kesilme, tükenme, bitme. 534b/10

inḫıyād : boyun eğme, kendini teslim etme. 584a/17

inḫızā : bitme, sona erme. 530a/11

inkisār : kırılma, gücenme. 542a/01, 552b/06, 573a/17, 542b/17, 548a/04, 572a/10, 613b/02, 613b/12, 615a/11

inḫiṣāf : açılma, meydana çıkma . 557a/06

insilāk : yola girme, yol tutma. 553a/01

intihā : bitme, sona erme. 570a/06, 606a/08, 608a/17

intimā : birine mensup olma. 553b/10, 618a/16

intisāb : bir şeye mensup olma, bağlanma . 528b/07, 542a/08, 538a/07, 538b/13, 540b/15, 577a/17, 608b/14, 617b/15

intiṣār : dağılma . 544a/13

intizā^c : çekip koparma, koparıp alma. 534b/09

intizār : bir yeri bekleme, gözleme . 587a/12

inzibāt : sağlama. 563b/10, 614a/17

irem : Ad kavmi tarafından Cennete benzetilerek yapılan bahçe, cennet bahçesi . 573b/09, 585a/16

irsāl : gönderme, yollama. 540b/16, 543a/13, 543a/17, 543b/03,

543b/09, 544a/06, 545a/04, 546a/16, 552b/05, 556a/13, 556a/17, 556b/07, 557b/10,
558a/01, 571a/12, 571b/02, 575b/16, 584a/06, 585a/08, 585b/12, 587b/14, 593a/09,
595b/03, 598b/08, 615a/01, 616b/16, 619a/11, 622b/05

irşād : doğru yolu gösterme. 613b/09

irteḡ : sabahın erken vakti . 574a/13

irte: yarın, sabah . 595a/09

irtidād : İslam dinini redderek başka dini kabul etme. 579a/06, 579b/14

irtifā : yükselme, yükseklik . 541a/11

irtikāb : rüşvet yeme. 530b/05, 532b/15, 541b/05

işār : ikram , bahşış. 542a/13, 557b/08, 586a/08

isti°ād : geri dönmek. 543a/09, 568a/10, 568b/09

isti°ānet : yardım isteme . 618b/05

istib°ād : ihtimal vermeme. 531a/02

isti°cāl : acele etme . 599a/06

isti°dād : yetenek, akıllılık . 531a/01, 543a/01, 598a/15

istidāmet : bir şeyin devam etmesini dileme . 563a/17

istifsār : sorma, sorulma . 592b/15, 619b/10

istiḡkām : sağlam siper . 550b/16, 595a/17, 614a/14

istiḡşāl : hasıl etme, üretme . 541a/14, 544b/14

istikmāl : tamamlama, bitirme. 541a/14, 544b/14, 563a/05

istiksār : çok görme, çoğumsama . 544b/17

istimā° : dinleme, işitme . 528b/09, 537a/09, 542b/13, 543a/06, 587a/16, 600a/08, 604b/09,

612b/15

istimālet : teselli etme, avutma . 618a/16

istūmān: aman dileme, sığınma . 598b/09

istimdād : yardım isteme . 547a/06, 566b/12

istirdād : gönderilmiş bir şeyi geri isteme. 548a/17

istirkab : rakip görme, çekememe . 588b/16

istişāl : kökünü kurutma . 536a/06, 544b/17, 576a/07, 591a/03, 594a/10, 598b/04, 613a/06

613a/06

isti^czā : aydınlanma. 583a/17

işğālāt : meşgul olunan şeyler . 590b/16, 577a/05

°işret : içki , içki içme. 526a/07, 528a/11, 536b/09, 538a/04, 547b/03, 554b/02, 569b/04,

569b/06, 577a/14, 590b/05, 600b/06, 605b/07, 608a/03, 610a/17, 610b/1

işti^cāl : parlama, alevlenme . 594a/06

iştibāh : şüphelenme, şüphe . 538a/11, 559b/10, 566b/13, 583b/16, 606a/07, 608a/09

iştigāl : meşgul olma, bir şeyle uğraşma. 528b/10, 543a/14, 544b/01, 544b/15, 555a/06,

558a/17, 559b/04, 563a/05, 579b/16, 580a/14, 580a/15, 580b/12, 585a/13, 592b/05,

596a/03, 597a/01, 599b/16, 606b/07, 613a/08, 619b/04

iştihār : meşhur olma, ünlü olma. 550b/11, 578a/04, 618a/09

iştimāl : kaplama , içine alma. 531b/13, 576a/12, 586b/02

iştiyāk : şevklenme, galeyana gelme. 532a/10, 559b/10

°itāb : azarlama. 620b/02

iteg : etek. 550b/04, 563a/15, 603a/09

itelgü : av avlamakta kullanılan bir çeşit kuş. 567a/13

i^ctizā : bir kabile veya kimseye bağlı bulunma. 601b/02

î'tizâr : özür dileme. 613b/01

itmâm : tamamlama, bitirme. 531b/14, 544b/02, 563a/05

itnâb : sözü gereğinden fazla uzatmak, konuşurken fazla tafsilat vermek. 557b/14

ittifâk : uyuşma, sözleşme. 557b/01, 576a/01, 576a/03, 595a/07, 595a/12, 598b/16, 600b/10, 600b/17, 601a/06, 602b/09, 612b/01, 614a/07, 614b/11, 614b/15

ittişâl : kavuşma, ulaşma. 595a/11, 597a/02, 601a/05

iv : ev. 552a/12

ivril- : dönmek, çevresinde dönmek. 595a/13

°iyân: açık seçik, besbelli 529b/12, 529b/14, 530b/03, 534a/11, 534a/15, 535b/15, 542a/12, 556b/14, 565a/10,

565a/14, 574a/13, 576b/08, 595b/13, 600a/06, 600b/03, 610b/06, 611a/05, 619b/15

°izâr : yanak. 532a/06

izdiyâd : artma, çoğalma. 541a/11, 598b/14

izhâr : gösterme, meydana çıkarma . 526a/05, 530b/12, 531b/16, 541b/06, 542a/13,

545a/16, 548a/05, 549a/11, 549a/17, 556a/08, 556a/13, 557b/08, 557b/09, 573a/11,

573b/06, 579b/14, 593a/02, 593b/08, 595b/10, 599b/14, 601b/01, 608b/02, 611a/11,

612a/17, 614a/13, 617a/01, 620a/03, 621b/06, 532a/08, 542a/10, 555a/02, 557b/12,

558b/17, 565a/08, 568b/16, 572a/10, 579a/02, 580a/17, 591a/02, 595b/07, 595b/09,

598a/07, 605b/16, 611b/15, 612a/01, 615a/01, 616b/16

îzid : Allah, Zerdüşterin hayır Tanrısı. 527a/05

°izz : değer, kıymet, yücelik. 533a/12, 563a/11, 565b/11, 582a/06

°izâm: büyültme,yüceltme. 535a/11

°izzet: değer, kıymet, yücelik. 527a/01, 529a/07, 537a/01, 540b/07, 543b/05,

592a/01, 610a/14, 619b/03, 619b/07, 534b/11, 540b/11, 571a/01, 571a/02, 573b/09,
584a/05, 586b/15, 591b/04, 592b/08, 593a/02, 594a/15, 606a/12, 606b/02

-K-k

kaba- : kapamak. 579a/15, 590a/01, 595b/08, 601a/11

ķabal - : kapanmak. 579a/13, 615a/06, 616a/16

ķabîh : ķirkin. 620a/11

ķābil : kabul eden , kabul edici, olan . 593b/05, 593b/17, 603a/15, 603a/16

ķabz : tutulma, tutukluk. 570b/01

ķabza : tutunacak, sap, tutma yeri. 525a/02, 525b/06, 538b/11, 562b/05, 563b/03, 586b/13

ķabzat : tutulma, tutukluk. 535b/04, 570a/12

ķadd : boy. 531b/03, 532a/03, 605b/16

ķadem : ayak . 525b/02, 526a/14,

529b/02, 531a/04, 534b/14, 537a/01, 541a/02, 561b/03, 562a/09, 564b/07, 564b/08,

567b/16, 570a/16, 571b/13, 573b/13, 598a/13, 614a/06, 615a/04, 618b/12, 619b/1, 526b/11,

536a/08, 536b/10, 536b/15, 537a/17, 547b/04, 547b/06, 558a/06, 560a/14, 560a/15,

570b/11, 572a/02, 572a/12, 585b/13, 588a/03, 589b/05, 593b/11, 594b/10, 615a/09,

618b/17, 621a/07

ķadîm : eski. 575a/10, 575b/13, 614b/17

ķāfur : uzak doğuda yetişen bir çeşit taflandan elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz ve yarı saydam kolaylıkla parçalanan, ıtırı kuvvetli bir madde. 588b/16, 576b/14

ķā'ide: kural. 603b/02

ķaknūs : Adı şark masallarında geçen gayet iri bir kuş olup çok delikli olan gagasından türlü sesler çıkarırmış. 576b/10

ķākum : kuzey bölgelerde yaşayan sansara benzer, siyah kuyruklu derisi çok makbul bir hayvan, bu hayvanın postundan yapılan kürk. 576b/14

ķal^c : koparma, kökünden söküp atma. 601b/11

ķāl : söz, laf. 607b/05

ķal^cacât : kaleler. 579a/05, 622a/01

kām: arzu, istek. 529b/04, 531a/06, 535b/12, 541a/03, 545b/05, 556a/05, 562b/09, 565b/10, 565b/15, 569b/04, 569b/08, 570a/01, 570a/05, 578b/07, 578b/08, 602b/03, 606a/02, 606a/06, 608a/01, 611a/09, 611a/12, 617a/16530b/06, 536b/07, 540b/04, 556b/01, 559a/02, 564b/11, 566a/08, 592a/17, 596b/10, 603a/04, 603a/15, 603b/07, 609a/06, 611b/12, 618b/17, 556b/04, 571a/03, 584a/16

kān: bir şeyin kaynağı. 542b/04, 542b/05, 542b/07, 590a/15, 603a/09, 606b/09

ķand : şeker. 606b/02, 607b/17, 608a/01, 610a/14, 610a/15, 610b/17

ka^cr : bir şeyin dibi, çukur . 534a/03, 574b/03, 597a/15

ķara -: bakmak. 585b/01, 595a/10, 601a/03, 602a/12

ķaraķçı: yağmacı. 548a/11

ķaravul : bekçi, keşif kolu, koruyucu. 560a/17, 570b/06, 585b/09, 580b/09, 612a/11

ķaşabât : kasabalar. 622a/01

ķaşāyid : kasideler. 538b/12

ķaşd : niyet, kasetme. 528b/02, 545b/04, 553a/06, 553b/11, 556a/01, 575a/11,

599a/05, 599b/02, 617a/09

kāse : bardak. 542a/02

ķāşid: kötülüğe kaseden kıyan, kötülüğe kalkışan. 532a/04, 556b/06,

588a/09, 598a/08, 597b/16

ķasr: kōşk, saray. 533a/04, 602a/02, 610b/02, 609b/05, 605a/06, 605a/08, 605b/05, 605b/07, 609a/10, 610b/03

kāst : noksan, eksik. 600a/07, 619b/14

ķaş : yan, 541b/17, 601a/14, 2. ön, yüce bir zatın karşıısı, huzur. 612a/16

kāşāne : kōşk. 527a/12, 537a/09, 600a/09

ķat: kesme, kesilme, sona erme. 547a/03, 570a/11, 547a/05, 572b/04, 579a, 575a/14, 618b/16, 547a/12, 560b/01, 570a/08, 570a/16, 570b/12, 570b/15, 571b/08, 572a/02, 573a/15, 579a/01, 598a/03, 599a/06, 599b/16, 601a/02, 601a/03, 601a/07, 601a/08, 618b/12, 556b/04, 558a/06, 560a/16, 565b/17, 570b/04, 585b/13, 589a/12, 594b/10, 595b/07, 602b/17, 603a/01, 605a/04, 618b/02, 621b/14, 589b/09

ķatār : birbiri ardınca sıralanmış hayvan sürüsü. 558a/01, 592a/05, 614b/17

ķütavul : bekçi, gözcü. 621a/12, 621a/15, 621a/17, 621b/03, 621b/07

ķatıĝ : katı, sert. 578b/12, 579b/06, 595a/04

ķatlı : öldürme . 548a/07, 551a/16, 558b/09, 558b/11, 561a/09, 597a/04, 608b/10, 611b/16, 612b/06, 612b/10, 614a/02, 620a/11

ķatre : damla. 525a/09, 570a/12, 588a/11, 595a/11, 599a/04, 615a/07, 615a/08

ķavā^cid : kuralla, kaideler, usuller . 541a/13, 573b/06, 583b/17, 616b/11

ķavĝunçı : takipçi, iz süren. 597a/09

ķavî : kuvvetli, güçlü, sağlam. 527b/04, 541b/04, 601a/06, , 607a/05, 612b/01

ķavl : söz. 543a/02, 549b/09, 571a/15, 583a/07, 584a/02, 595a/05, 612b/08

ķavm : insan topluluĝu. 586b/08, 616b/01, 619b/17

ķavs : yay. 563b/12

ķayt-: dönme, dönüp gitme, çekilmek. 553a/05, 558b/14, 608b/06, 614a/07, 618b/10, 620b/05

ķaytar - : 1. dönme. 601a/13. 2. geri dönme. 593a/01, 611b/02, 621b/03, 621a/02

ķaytur- : döndürme, çevirme. 592b/16

ķebk : keklik. 576b/09

ķebürge : büyük davul. 579a/02

kec : eğri, çarpık. 576b/01, 595a/09

kelimât : kelimeler, sözler. 600a/07

kemâlât : olgunluklar. 535a/07

kemândâr : okçu. 602a/01

kemîn : çok az, pek az. 532a/06

kemlik : kötülük. 559a/12

kenef : etraf, yön. 587a/17

kernây : asker düdüğü, eskiden kullanılan bir çeşit nefesli saz. 567b/15

kerret : kez, defa. 558b/17

kesâfet : bulanıklık, berrak olmayış . 616b/10

keşret : çokluk. 525b/01, 552a/06, 574b/01

kesb : çalışıp kazanma. 535a/04, 535b/05, 604b/05

keştî : gemi. 614a/09

ketef : omuz. 541b/09

kethudâ : âmir. 552b/04, 552b/05

kevâkib : yıldızlar. 529a/14, 602b/08, 538b/04

keyvân : satürn gezegeni. 602b/01, 609b/06, 610b/03, 621a/09

gez :arşın, endaze. 572a/05

kıdve : bir sınıfın veya topluluğun başında olan kimse. 530a/03

ķıla^c : kaleler. 620a/12

ķilâde : gerdanlık.. 554b/09, 593b/10, 612a/13

ķımârî : kumarla ilgili. 605b/17

ķimme : deste şeklindeki çiçek. 567a/09

ķırān : yakınlık. 589a/04

ķırānāt: yakınlıklar, yaklaşmalar, birleşmeler. 534a/09

ķıtāl : vuruşma, savaş , birbirini öldürme. 597a/01

ķıyās : karşılaştırma. 605a/11, 610a/08

ķızıt - : artmak, çoğalmak. 580a/16, 607a/14

kîne : kin, öç, gizli düşmanlık. 597a/03, 597b/05, 614a/13, 619b/09, 622b/10

ķiņ : geniş, bol. 579a/12

ķiņeř - : anlaşma. 598b/08, 614b/07

ķirdār : iş, amel, davranış. 599b/13

ķiryās : kapı, eşik. 569b/12, 581b/17

ķiře : kese, para çantası. 546a/13, 563b/07

ķisvet : şekil, görüntü. 528a/12

ķiřver : ülke, yurt. 526a/06, 529b/16, 536b/08, 540b/05, 541b/11, 561b/07, 562a/14,

571b/16, 615b/03

ķiyāset :anlayışlılık. 533b/10, 550a/07.

ķoldař : arkadaş, dost. 546a/02, 570b/05

ķozęal - : toplanmak, bir araya gelmek. 553b/15, 610b/04

ķömek : yardım. 569a/01, 571a/06, 592b/02, 616a/10, 618a/05

ķöter- : götürmek. 543a/02, 552b/10, 582a/07, 582a/08, 582a/11, 584a/02, 596b/10,

597a/14, 602b/06, 608a/01, 616b/01, 619a/14

2. yükseltmek, kaldırmak, 564b/13, 581a/07,

3.taşımak. 570b/06

4.kesmek (baş): 596b/10

ķubāb : keskin kılıç. 581b/17, 621a/09

ķuduķ : kuyu. 547b/01, 547a/12, 547b/08, 547a/17, 572b/08, 572b/09, 572b/11, 588a/01, 588a/03, 601a/04

ķudūm : ayak basma. 536a/13, 538a/16, 542a/13, 565b/08, 573a/10, 585b/04, 547a/17, 572a/17, 573b/08, 573b/11, 588b/04, 618b/07, 619b/04

ķulzūm : deniz, kıdıldeniz. 526b/14, 549a/11

ķurb : yakın olma, yakınlık . 529b/04

ķurş : yuvarlak nesne, daire. 525b/03

kūşe : köşe . 535b/14, 563b/12, 567b/05, 587a/11, 542a/03, 556b/03, 561b/15, 564b/05

ķuşla - : kuş ile av avlamak. 608b/09

kūtāh : kısa. 531a/17

ķutelā : öldürölmüş kimseler. 551b/13, 578a/14, 594a/11, 597a/02, 596b/06

ķutķar - : kurtarmak. 597a/10

ķuyaş : güneş . 527a/06, 527b/01, 529b/01, 530b/15, 531a/01, 532a/12, 532b/15, 534a/09, 535a/14, 535b/15, 537a/02, 542a/13, 564a/01, 565a/03, 565a/06, 565a/07, 567b/04, 578b/17, 587a/07, 599b/06, 604b/10, 605b/04, 608a/04

kūdūret : gam, keder, üzüntü. 532a/17, 615b/12, 616a/04, 619a/13

kūlbe : kulübe. 528a/16, 532a/12

kūmeyt : doru at. 555a/15

kūnc : köşe. 587a/08, 614b/05

kūnd : cesur, yiğit. 546a/06, 579b/04

kūndüz : gündüz . 554b/12, 554b/15, 597b/17, 601a/08, 603a/01, 611a/09

kūndüzlig : gündüz vakti. 621b/14

küren : asker halkası, saf. 599a/10, 599a/11, 601b/02, 601b/03, 602a/15

-L-l

laçin : bir tür şahin. 597a/12

lâhik : sonradan eklenen. 599b/17

la^l : kırmızı, değerli bir mücevher. 589a/04

lâş : leş, ölmüş hayvan bedeni. 597b/01

la^lif : hoş, güzel, nazik. 535a/02571b/04

la^lma : tokat, şamar. 527a/11

lâyih : açık, besbelli . 533b/11, 535b/02

lek : yüz bin. 620a/06

lem^a : parıltı, parlayış. 525a/09

leme^{ân} : parlama, parıldama. 534a/02, 534b/07

leme^{ât} : parıltılar. 527a/16, 560b/07, 602b/07

leng : topal, aksak.

lerze : titreme, titreyiş. 545a/11

leşüş : hırsızlık. 548a/10

leşker : asker. 529a/01, 544b/09, 546a/14, 547b/04, 548b/12, 549a/10, 549a/14, 549b/02, 550a/16, 551b/10, 554a/04, 554b/05, 555a/16, 555b/16, 559a/04, 559b/05, 560a/13, 563b/02, 566a/01, 567b/06, 572a/13, 573a/02, 573a/15, 574a/01, 574b/14, 576a/02, 576a/05, 576a/07, 576b/12, 577a/01, 577b/04, 578b/03, 579a/15, 582a/08, 587a/10, 591a/04, 596b/06, 597b/12, 598b/02, 598b/06, 602a/01, 613a/01, 613a/07, 617a/09, 617b/07, 618a/08, 618b/13, 619a/03, 622b/09544a/09, 546a/16, 546b/05, 550b/14, 559a/03, 559a/12, 559b/13, 561a/04, 561a/10, 572b/01, 573a/13, 578a/04, 581b/14, 582a/01,

582a/06, 583a/05, 587a/02, 589b/17, 593a/08

leşkeriyye : ordu, asker ile ilgili. 556a/08

levn : renk. 532b/01

lezzet: tat. 528b/09, 532a/14, 570a/01

libās : elbise. 577b/02, 586a/12, 612b/12

licām : hayvanın ağzına vurulan gem. 564b/09, 565a/04

livā : bayrak. 527a/16, 528b/17, 547a/11, 551b/05, 565b/16, 566a/15, 569b/08, 574b/16,

576a/13, 585b/15, 588a/05, 588b/07, 597b/09, 529a/16, 564a/10, 578b/05, 613a/06, 618b/05

luţf : güzellik, iyilik. 525b/06, 533a/11, 533b/09, 549b/15, 553a/02, 557a/04, 558a/10,

569b/06, 584b/07, 584b/11, 584b/12, 584b/15, 585a/01, 589b/07, 606b/03, 608a/02, 609a/14

-M-m

meāb : geri dönülecek, sığınılacak yer. 536b/16, 543b/10, 577a/16, 620b/02

ma^cdelet : adalet, adillik. 531a/12, 536b/01

ma^cdüm : yok olan. 573a/10, 583a/11

mağfiret: Allah'ın kullarının günahlarını bağışlaması. 537a/06, 558a/17, 598b/02, 610a/03

mağfūr : Allah tarafından günahları affedilmiş olması için dua edilen kimse.

538b/14, 561b/10, 612a/13, 617a/12, 621b/12

mağlūl : zincire vurulmuş, zincire bağlı. 600b/14

mağmūm : gamlı, kederli. 622b/07

mağrūr : gururlu. 601a/15

maḥādīm : oğullar, kibar kimselerin çocukları. 561a/16

maḥāfet: korkma, korku. 544b/10

maḥāric : çıkılacak yerler. 579a/17

maḥāfil : toplantı yerleri, oturulacak yerler. 528b/07, 589b/03

maḥbūb : sevilmiş, sevilen, sevgili. 526b/06

māḥçe :1. küçük ay. 554b/07, 567a/07, 569b/01

maḥfi : gizli, saklı. 619b/15

maḥfil : toplantı yeri. 537a/14

māḥî : mahveden, mahvedici. 530a/05, 540b/09, 590b/09

maḥşüb : hesap edilmiş. 544a/06

maḥşulāt : ürünler, elde edilen şeyler. 528a/13

maḥşūr : kuşatılmış, sınırları belli edilmiş. 554b/14, 580b/03, 583b/09

maḥşüş : özel, yalnız bir kişiye ait olan. 546a/12, 560a/17, 561b/11, 592b/11

maḥż : ta kendisi. 576a/09, 593b/17, 601a/14

maḥzen : içinde eşya saklanan yer. 527b/09, 533a/08

maḥzūl : hor, hakir, perişan, rüsva. 584a/11

maḥzūm: evlat, oğul. 591a/10, 609b/17, 610a/01, 611a/17, 612b/06

maḥzūn : hüznü. 526b/17

ma^cişet : geçinme, dirlik. 616a/04

maḥāl : söz, söyleyiş. 531a/07, 532a/14, 548a/09, 621b/07

maḥālāt : sözler. 611b/01

maḥarr : karargah. 611b/09

maḥāşid : maksatlar, niyetler. 595a/06

maḥātır: damlalar. 530a/15, 545a/04

makbere : mezar, mezarlık. 526b/10, 543a/07, 577b/08, 590a/14

mağbül : kabul olunan, beğenilen, hoş karşılanılan. 527b/14, 550a/13, 552b/14, 555a/14, 560b/10, 566b/09, 576a/11, 592b/12, 607b/07, 616a/08

mağdem : gelme, dönüp gelme. 534a/13, 534b/01

mağhür : kahrolmuş, bozguna uğramış. 545a/14, 597b/14

mağhürâne : bozguna uğramış bir şekilde. 594b/14

mağlû^c : sökülmiş, kökünden çıkarılmış. 527a/11

mağmû^c : fethedilmiş. 527a/11

mağrûn : yakınlaştırılmış, yakın. 543a/17

mağşad: istenilen şey. 531a/06, 562b/15, 565a/01, 567b/02, 573a/15, 574b/16, 580a/05,

584b/03, 587b/16, 594b/07, 597a/02, 600b/13, 601a/06, 602a/09, 618b/02, 619b/01,

556b/11, 600a/09, 600b/04, 603a/09

mağtû^c: kesilmiş. 527a/09

mağtûl: vurulmuş, öldürülmüş. 580a/07, 583a/10, 594b/14, 600b/15

ma^clül : hastalıklı, sakat. 597b/14

ma^clüm : bilinen, belli. 534b/01, 557a/01, 589b/10, 603b/05, 561a/16, 575a/09,

576b/01, 590a/05, 594b/05, 600a/08, 608a/08, 615b/12, 621b/08, 621b/17, 622a/09

ma^cmül : yapılmış. 592b/13

menâşib: devlet hizmetleri, memuriyetler, makamlar, dereceler. 541a/10, 586a/11,

592a/13, 607b/09, 568a/01

mânend : benzer, eş. 533a/05, 551a/05, 577a/06, 579a/10

manşib : devlet hizmeti, memuriyet, makam, derece. 531b/07, 540a/15, 541a/10, 541a/09,

561b/12, 591b/15, 548b/06, 561b/15, 561b/17, 587b/03, 592a/16

manşür : yardım olunmuş. 573a/13, 575b/07, 618b/07

mañlay : ileriye giden asker, öncü asker. 554a/15, 578a/15, 583a/15, 618b/14

ma^creke : savaş meydanı. 545a/05, 562a/08, 596b/04, 568a/11, 580a/15, 597b/10

ma^crifet : bilme, biliş. 533a/01, 572b/01

ma^crûf : herkesçe bilinen, meşhur, ünlü. 550b/06, 612a/06

ma^crûz : bir şeyin etkisi altında bulunan. 621b/05

maşdar : bir şeyin çıktığı yer, kaynak. 532b/17

maâşir : Güzel eserler, izler. 530a/15

maşhûb : beraber alınmış, birlikte götürülmüş. 556b/07, 621a/13

maşlahat : iş emir, husus.. 549b/07, 555a/14,

574b/06, 559b/15, 576a/09, 592b/10, 594b/08, 595a/01, 595a/12, 614b/07, 615b/05,

615b/08, 595b/17

maşnû^cât : sanatla yapılmış şeyler. 526a/09

maşrûf : sarf edilmiş, harcanmış. 609a/10

maşûn : rahatlamış, kurtulmuş. 529a/08

māsūr : birbirine katılmış. 594b/14

maşrıķ : doğu. 534b/06, 551b/07, 567a/07, 578a/01, 588b/14, 599b/06, 619a/03

ma^cşûķ: sevilen, sevilmiş. 607a/09

māt : satranç oyununda yenilme. 545b/01

maţar : yağmur. 529a/09, 573b/15, 581b/12, 584b/09

maţbah : mutfak. 569b/16

mātem : yas, hüzn, keder. 612b/12

maţla^c : güneş vs. doğduğu yer. 531b/03

maţlûb : talep edilen , istenilen aranılan şey. 526b/05, 527a/03, 531a/10, 549b/12

maṭmu^c : hırsla istenen şey. 612b/14

maṭrāḥ : düzenlenen şey, miktar. 525a/04

ma^cṭūf : eğilmiş, bir tarafa doğru yöneltilmiş. 555a/09, 573a/03

māyide : sofrası. 607b/13

māyil : eğilmiş, eğilimli. 535a/04, 545a/14, 596a/14, 603a/16

maẓāhir : nail olmalar, şereflenmeler. 526a/09

maẓbūt : ele geçirilmiş. 590a/09

maẓhar : nail olma, şereflenme. 532b/17, 533b/11, 578a/11

maẓmūn : mana, kavram, mefhum. 535a/05, 543a/07, 543a/16, 551b/17, 553a/13, 556b/08, 559b/08, 559b/14, 574a/13, 575b/11, 575b/16, 603b/05, 603b/12, 607a/06, 613b/02, 614b/11, 615a/02, 615a/08, 615a/12, 619a/16, 621a/15, 622b/05, 622b/11

maẓrib : çadır v.s. çakma, kakma yeri . 547b/08, 547b/15, 550b/04, 560a/11, 566a/17, 571b/10, 576a/16, 585b/15

ma^czūl : işten çıkarılmış, azledilmiş. 610b/13

ma^czūr : özürlü. 531a/02

ma^cārif: bilgiler, bilimler. 537a/10, 548a/01, 573a/16

mabsūt : yayılmış, açılmış. 541a/13

mabzūl: bol, çok. 544a/03, 552b/14, 555a/14, 584b/09

mecālis : toplantılar, toplantı yerleri. 528b/07, 589b/03

mecrūḥ : yaralanmış. 527a/09, 543a/05

medāḥil : girilecek yerler, girişler. 579a/17

mūdām: sürekli, devam eden. 530b/03

medāric : tarikatlar, yollar. 541a/10, 550a/11, 580b/12, 592a/14, 607b/09

medâris : medreseler. 605a/02

meded : yardım. 536b/07, 582a/17, 584a/03, 584b/02, 613a/14, 616b/07

medh : övme. 560b/15

medhal : giriş yeri . 580b/13

medîd : uzun. 614b/07, 590a/14

medrûs : ders olarak okunmuş. 554b/10, 579a/17, 596a/02

mefhar : övgüye layık. 546b/14, 577a/08

mefhûm : anlaşılmiş olan. 603b/06, 622a/09

mehâbet : heybetlilik. 526a/01, 562a/03

mehâmm: önemli, lüzumlu şeyler. 525a/01, 537a/13, 530a/11, 537b/01, 541a/14, 544b/14,
562b/06

mehâmet : önemlilik, lüzumlu olma. 545a/09

mehcür : ayrı düşmüş.. 615b/04

mehçe : (bkz. mâhçe) . 564a/10, 576a/13, 578a/11, 588b/14, 602b/07

meheb : rüzgarın estiği yer. 583a/06, 597b/08

mehîb : heybetli, korkunç. 570a/07

meknûnât : diziler, sıralar. 621a/05

mekr : düzen, hile. 557a/12

mekremet : cömertlik. 528b/12, 532b/14, 535a/09, 540b/03, 545a/07

mekşûf : (güneş) tutulmuş, aydınlığı azalmış. 550b/06

me^okûl : yenmiş, yiyecek. 610b/11

mekş : durma, bekleme. 535b/15, 621b/06

melâl : sıkıntı, üzüntü. 570b/01

melâlet : (bkz. melâl) 528b/10

melaḥ : çekirge. 548b/07, 582b/13

melsâ^c : pürüzsüz, düz yer. 581a/11, 525b/16, 535b/07, 562b/11, 567b/11, 584b/06, 621b/17

memâlik : memleketler, ülkeler, bir devletin toprakları . 534b/03, 534b/09, 536b/02,

537a/10, 543b/04, 544b/03, 544b/06, 546a/15, 550b/12, 556a/16, 562a/03, 563a/05,

571a/04, 585a/12, 591b/06, 616a/01, 617a/06, 617b/07

memdûd : uzamış, uzatılmış. 536b/01, 541a/13

me⁹men : emin, güvenilir, sağlam yer. 579a/06, 597a/10

memleket : ülke, devlet toprağı. 525b/09, 540b/06, 584a/04, 530a/12, 537b/07, 538b/11,

540a/08, 543a/14, 545b/05, 556b/01, 557b/03, 562b/06, 562b/13, 566a/09, 566a/15,

566b/07, 571a/03, 589a/01, 589b/05, 609a/05, 613a/08

memlü : doldurulmuş, dolu. 542a/17, 555b/15, 581b/10

menâkıb : menkıbeler, övülecek vasıflar. 527b/06

menâzil : duraklar, konak yerleri . 535b/06, 560b/01, 601a/02, 615a/09548b/02, 567a/01,

599b/16, 600b/01, 604b/17, 618b/08, 622b/13

menaşsa: çeyiz odası. 571a/09

menfa^cat : fayda, kar, çıkar. 572b/07, 573b/15

menķabet : menkabe. 527b/05

menķüb : delinmiş. 597a/04

menş⁹ : köken, kök, esas. 533b/11

me⁹nüs : alışılmış, alışık. 537a/04, 538a/08, 541b/16, 557a/13, 588b/10

menûṭ : (bir şeye) bağı, bir şeyle ilişkili. 537b/14

menzil : konak yeri. 536a/08, 547a/05, 547b/06, 548b/02, 549a/02, 553a/17, 555b/09,

565b/13, 566b/04, 566b/07, 567b/09, 569a/14, 569b/02, 570b/01, 571b/07, 572b/03, 572b/16, 573a/05, 574b/11, 575a/03, 575a/16, 575b/06, 575b/13, 576b/12, 585b/09, 586a/02, 586b/03, 587b/01, 588a/14, 588b/07, 593b/01, 593b/03, 599b/06, 601a/09, 601b/07, 602b/05, 619a/01, 619a/02, 619a/04536a/10, 547b/15, 548b/13, 551b/10, 560a/11, 569b/10, 573a/04, 575a/09, 576b/06, 576b/07, 581b/01, 617b/16, 619a/08, 621a/10

menzilet : derece, rütbe. 530a/01, 531a/13, 540b/04, 545a/06, 563b/15, 564a/13

merâhil : konaklar, duraklar, menziller. 535b/07, 615a/09, 600b/01, 619a/02

merâhim : merhametler, acımlar. 534b/15, 585a/02, 590b/13

merâkib : binilecek şeyler. 542a/14, 544b/09, 555b/17

merâm : istek. . 528b/11, 542b/05

merâtib : rütbeler, dereceler. 534b/16, 568a/01, 592a/08, 609a/14

merbûṭ : bağlanmış, bağlı. 537a/14

merci^c : başvurulacak yer, kimse. 531b/03, 577a/16, 620b/02

mergen : tüfekli asker. 559a/16, 579b/01, 601b/04

merğub : rağbet edilen, sevilen. 526b/07, 529a/05, 531a/09, 549b/11, 591b/02,

605a/08, 608a/11, 608b/16, 611a/04, 611a/07

merḥale : menzil, konak. 536b/15, 547a/07, 548a/03, 548b/01, 551b/07, 566a/16, 566b/17,

567a/04, 567a/07, 569a/12, 572a/03, 575a/15, 575b/08, 588a/05, 588b/14, 599b/05,

602b/04, 604b/17, 619a/03

merḥum : Allah'ın rahmetine kavuşmuş, ölmüş, ölü. 533b/14, 561b/04

merⁱ : yürürlükte olan. 575b/11

merḳûme : yazılmış olan. 528a/01

mersümât : yazılmış, çizilmiş şeyler. 615a/15

meretebe : 1.derece, basamak. 567a/02, 588a/16. 2. rütbe. 599a/01

meşābe : derece. 617b/08

meşāf: harb safları.savaştaki dizilme yerleri. 545b/01, 597b/01

mesāfet : uzaklık. 547a/11, 550b/11, 570b/11, 572a/02, 598a/03, 601a/03, 618b/16

mesākîn : meskenler, oturulacak yerler. 563a/13

meşālih : işler. 528a/12, 540a/08, 543b/15

mesāme : duracak yer . 537a/17, 572a/17

mesāmi^c : kulaklar . 574a/10, 594a/04

mesāyil: meseleler. 535a/12, 610b/07

mesdūd : kapanmış, kapalı. 584b/15, 596a/02, 616b/02

meserret : sevinç. 528a/10, 541b/15, 567b/08, 573a/08, 622b/06

Mesîh : Hz. İsa. 531a/10

mesken: oturulan yer. 532a/12, 534a/09, 547b/12, 550b/04, 555b/07, 566b/17, 568b/05, 569a/12, 569a/13, 570a/01, 579a/06, 582a/03, 583b/15, 588b/07, 594b/05, 594b/11, 600a/16, 600b/03, 605a/09, 615a/15, 615a/14, 619a/08

meskūn : içinde insan oturulan yer. 529a/07

mesmu^c : işitilmiş, duyulmuş. 551b/03, 594a/05

mesned : rütbe, derece . 525b/08, 536a/09, 537a/04, 538a/07, 540a/08, 541a/17, 547b/02, 547b/09, 554a/04, 555b/16, 557a/02, 562b/11, 566a/07, 569b/10, 575a/09, 589a/08, 589b/01, 589b/12, 590a/04, 592a/02, 593b/13, 606a/09, 607a/03, 609a/04, 610a/01, 595b/09, 602a/14

mesrūr : sevinçli. 533b/17, 538b/08, 560b/09, 573b/01, 597b/17

mest: sarhoş. 527b/02, 532a/16, 532b/04, 542a/03, 557b/05, 591a/07, 598a/09, 602a/10,

609a/02, 611b/12, 612a/12, 613a/13, 619b/17, 620a/01

mestâne : şarhoş gibi, baygın. 532b/06

meştür : yazılmış, çizilmiş. 526b/02

meşâhir : sergilenen yerler. 537a/10, 573a/16

meşakkat : zorluk, sıkıntı, zahmet. 600a/04, 607a/15

meş'al: lamba, kandil . 557a/05, 596b/05, 602b/13, 610a/16

meşâyîh : şeyhler. 543a/01

meşhün : doldurulmuş, dolu. 555b/15, 622b/12

meşhür : ünlü . 546b/15, 550b/07, 553b/02, 571a/05, 575b/06, 585b/14, 590a/10, 590a/12,
608a/08, 612a/06

meş'c: dolu. 554b/09

meşiyet : irade. 534a/03, 537a/07, 583b/17, 616a/03

meşmül : etrafı sarılmış (bir şey ile doldurulmuş.) 540a/12, 566b/09, 577b/01

meşreb : huy, tabiat. 565a/13

meş'üm: uğursuz. 615b/16

meşveret : danışma. 549b/01, 549b/17, 615b/05

metâ'c : mal, eşya, 554b/03

meţâlî'c : doğacak yerler. 588b/11

metânet : sağlamlık. 550b/15, 580a/02

metîn : sağlam, dayanıklı. 553a/12, 576b/01, 599b/12

maţmüs : üstünü kapatmak. 554b/10, 579a/17

me'vâ : mesken, mekan. 525b/09, 527b/03, 537a/13, 541a/12 , 583a/08, 618a/02, 622b/02

mevâkib : güruhlar, cemaatlar. 574a/06, 587a/11

mevālî : mevleviyet derecesine ulaşmış alimler. 552b/07

mevānî^c : maniler, engeller. 571a/09

mevās : mallar (hayvanlar) 595a/09, 583b/14

mevāşî : (bkz : mevāş) 572b/13, 581b/03, 581b/12, 591a/17

mevāzî^c : mevziler, yerler. 525b/16, 567b/10

mevc : dalga. 533a/06, 549a/11, 552a/05, 558b/08, 567b/09 , 582a/02, 596b/13, 597a/15

mevcūd : var olan bulunan. 537b/10

mevfür : çok, bol. 619a/08

mevki^c : yer. 580b/05

mevkib : atlı ya da yaya olarak giden kabile. 549a/03, 567b/12, 575a/04

mevķūf : vakfedilmiş, bağlanmış. 613b/03

mevrid : varacak yer, yol. 608b/16

mevsūf : vasıflanmış, vasıflı. 612a/06

mevşūl : kavuşmuş. 527b/13, 540a/12

mevsūm : işaretlenmiş. 550b/09, 590a/16

mevzi^c : (Askerin konakladığı) yer, 546b/14, 547a/12, 547b/04, 547b/09, 547b/12,

548a/02, 548b/12, 548a/03, 548b/03, 548b/13, 549a/13, 550a/15, 550b/03, 551a/10,

551b/09, 553a/15, 553a/16, 554a/04, 554a/06, 555b/07, 555b/09, 555b/11, 559a/07,

560a/10, 560a/14, 560a/16, 560b/12, 565b/11, 566b/04, 566b/15, 567a/01, 567a/08,

567b/06, 569b/11, 570a/06, 570b/13, 571b/11, 572a/01, 572a/07, 572a/09, 572b/08,

572b/06, 573b/07, 574b/08, 574b/17, 575a/08, 576a/17577a/09, 578a/02, 585b/05, 585b/16,

586a/03, 588a/03, 588b/06, 586b/02, 588a/05, 588b/10, 592b/03, 595a/02, 599a/07,

600a/16, 601a/04, 601b/02, 604b/06, 605a/04, 608b/09, 618b/05, 618b/13, 618b/17, 621a/07

mey : şarap. 532a/09, 538b/06, 609a/01

meyādîn : meydanlar. 527a/11

meyl : bir yere doğru yönelmek. 549b/13, 551b/12, 552a/17, 553b/14, 559a/08, 580b/04, 595b/07, 601b/08, 605a/13, 611b/09, 614a/07, 615b/15, 616a/06, 621a/02

meymene : ordunun sağ kanadı. 553b/08

meymenet : uğurluluk, bereket. 526b/14, 546b/14, 585b/05

me³yūs : ümitsiz. 597b/08

mezāk : zevk alma, zevk. 570a/01, 607b/15

mezāmîn : manalar, sanatlı sözler. 537a/03, 556b/05, 607a/10

mezārī^c : tarlalar, ziraat yapılan yerler. 582a/10

mezbūr : adı geçen, yukarıda söylenen. 583b/09, 612a/01, 617b/13

mezellet : alçaklık. 590b/13

mezheb : gidilen, tutulan yol. 557a/03, 557a/06, 571a/14, 571a/15

mez^zkūr : zikrolunmuş, adı geçmiş, anılmış. 537b/15, 540b/02, 540b/16, 546a/11, 555b/12, 558a/04, 558a/06, 561a/17, 561b/13, 563a/14, 566b/09, 571a/09, 572b/08, 574a/14, 574a/17, 576a/02, 577a/07, 583b/08, 584b/11, 584b/13, 586a/09, 587b/01, 587b/15, 590a/06, 593a/12, 593a/15, 593b/01, 593b/05, 593b/17, 594b/06, 595a/17, 596b/01, 599b/07, 599b/15, 600b/16, 603b/03, 606b/16, 607a/04, 612a/01, 615b/08, 616b/17, 617a/03, 617b/13, 618a/01, 618a/05, 618a/16, 621a/11, 621a/14, 622b/12

mezmūm : yerilmiş, ayıplanmış. 550b/14

mezra^f : ziraat yapılan, ekilen tarla. 528a/13, 566a/05, 608a/09

mezru^āt: ekilip bitmiş tohumlar, ekinler. 527b/01

miḥhara : su kabı, matara. 572a/14, 572b/14

mızmār : koşu meydanı. 547a/14

mîf'ād : vadedilen zaman. 563b/09

midḥat : övme. 528b/14

mihmān : misafir, konuk. 584a/15, 606b/02, 609b/10, 610a/14, 613a/08, 617a/03, 619b/06, 619b/02, 619b/07, 619b/05

mihmîz : mahmuz. 548b/02, 553b/11, 555b/10, 567b/08, 578b/06, 588b/08, 595b/05, 597a/13, 601b/15

miḥnet : zahmet, eziyet, sıkıntı. 557a/13, 554a/17, 577a/13, 583b/10, 597b/07, 598b/16, 600a/06, 600a/11, 603b/07

mihr : güneş. 526b/17, 527b/11, 531b/03, 532b/01, 533a/09, 534a/06, 540b/08, 540b/11, 561a/13, 569b/05, 598a/17, 602b/06, 610b/01

miknet : güç, kuvvet. 564a/02, 579b/12

mîmār : yapan, inşa eden. 525a/04

min - : binmek. 525b/08, 560b/01, 574a/17, 599b/03

minvāl : tarz, şekil. 610b/14

miḡ : bin (sayı) 533b/14, 537b/15, 542a/12, 546b/07, 548a/04, 549a/05, 552a/09, 563b/11, 564b/09, 574b/13, 579a/03, 579a/14, 579a/16, 582a/17, 583a/13, 591a/17, 591b/06, 594a/03, 600a/04, 604b/16, 606a/01, 609b/08, 616b/12, 618a/06

mîrāb : bir şehrin su işlerine bakan kimse. 538b/14, 560b/14, 561b/04, 603b/15

mîrāḥor : sarayın ahır müdürü. 586b/03

mir'āt : ayna. 527b/01, 535b/16, 540a/16

mirrīḡ : mars gezegeni. 571b/06, 580b/09, 595b/01

mirşad : gözetleme yeri. 584b/03

mirvaha-cunbānlıg: yelpaze sallayıcılık . 594a/05

misillig : benzer, gibi. 542a/09, 574a/17, 547b/01, 551b/12, 563b/08, 572a/05, 572a/13, 597a/12, 607a/09, 607b/01, 614b/06

mişkal : yirmi kıratlık bir ağırlık ölçüsü. 563a/05

miskîn : aciz, zavallı, hareketsiz (adam) . 527a/03

mişik : tulumdan yapılmış su kabı. 572a/14, 572b/13, 573a/05

mîve : meyve. 605a/05, 609b/01, 610b/11, 610b/17

mîvelig: meyveli. 609b/01

mişâl : örnek, benzer. 532a/16, 535a/10, 536a/09, 568b/02, 572b/12, 599b/16

mişl : 1. benzer. 2. kat. 551a/05

mu°âlefet : dostluk kurma. 584a/08, 619b/14, 621b/02

mu^callâ : yüce, yüksek. 529a/13, 529a/15, 533a/09, 569b/05, 587b/03, 591b/04, 594a/13, 594b/08, 619a/09

mu^câmele : davranış. 601a/17

mu^cânedet : isyancılık. 593a/06, 612a/14, 613a/04, 613b/17, 616a/17

mu^cânnid : isyancı. 593b/14, 598b/13, 599a/07, 601a/09, 601b/13, 612b/13, 613a/02, 614b/13, 617a/10, 619a/11, 621b/06

mu^câreke : vuruşma, savaş. 527a/09

mu^casker: asker karargahı. 547a/12, 547b/11, 554a/04, 547b/13, 548b/12, 550a/17, 553a/15, 555a/16, 560a/14, 561a/10, 560a/07, 566a/17, 569b/09, 572b/05, 573b/10, 575a/02, 575b/06, 577b/15, 581b/03, 585b/16, 586b/02, 594b/11, 598b/07, 618b/07, 619a/07

mu^caṭṭal : boş, kullanılmaz. 615a/07

mu^caṭṭar : güzel kokulu. 565b/07, 605b/02, 605b/15

mu^cāvedet : geri dönme, dönüş. 544a/17, 553a/08, 555a/15, 566b/14, 585a/10, 589a/10, 590a/07, 608b/07, 617a/02, 621b/03

mu^cāvenet : yardım. 581b/08, 601a/06, 607a/06

mu^caẓẓam : büyük, ulu. 530b/11

mu^cabbir : rüya tabir eden kişi. 574a/14, 586a/04

mūcib : gereğince, sebebiyle. 544b/08, 546b/07, 551a/13, 551a/14, 552a/14, 556b/04, 563b/01, 569a/11, 570b/02, 570b/11, 572b/09, 574a/03, 579b/04, 583b/08, 587a/01, 593a/12, 599a/05, 606a/11, 607a/01, 613a/03, 617a/02, 617b/06, 618a/01

mūdārā : yüze gülme, dost gibi görünme. 621a/03

mūfād : mana, kavram. 562b/06

mūfsid : bozan, bozucu. 591a/02

muğlaḳāt : anlaşılmaz şeyler. 535a/12

muḥāfazat : muhafızlık, koruyuculuk. 553b/01, 578a/035, 84b/15, 592b/06

muḥāl : mümkün olmayan, olanaksız. 551a/06, 555a/06, 576a/06, 594a/07, 614b/09, 622a/03

muḥālefet : karşı çıkma. 527a/09, 579b/01, 586b/06, 593a/06, 595a/02, 603b/10, 612a/13, 613a/04, 613b/17, 616a/17, 620a/02, 621b/02, 621b/04

muḥalla^c : hil'at elbisesi ile sunulmuş . 540a/15, 592b/16

muḥalled : sürekli olarak kalan. 561a/14

muḥammer : mayalanmış, ekşimiş. 540a/10, 583b/01

muḥārebe : savaşma. 579b/14, 599a/10, 601b/12

muḥāreset : koruma, muhafaza. 578a/03, 553b/01

muḥārib : savaşan, savaş tekniğini iyi bilen. 601b/14

muḥāřara : kuşatma. 555a/05, 594b/14, 620b/05, 622b/07

muḥāřıl : meydana getiren. 602b/07

muḥātab : hitap olunan, kedisine söz söylenen. 525b/13, 549b/08, 592b/16

muḥāzı : aynı hizada bulunan. 618b/06

muḥbir : haber veren, haberci. 599b/17, 600b/05

muḥıb: seven, dost. 526b/06, 531a/17

muḥım: adır kurulan yer. 547b/08, 550a/17, 555b/08, 566b/17, 567a/01, 573b/10, 622a/06

muḥıt : eviren, kuşatan. 525a/09, 531b/01, 554a/02, 610a/05, 579a/15, 611a/06

muḥkem : sağlam, kuvvetli. 525a/03, 568b/17, 595a/15, 613b/01, 615a/05

muḥliřane : iten gelerek. 600a/01

muḥtařar : kısaltılmış, kısa. 527b/05, 531b/10, 536b/11, 550b/05, 561a/16, 576a/17

muḥtefi : saklanmış, gizlenmiş. 587a/08

muḥterem : saygıdeğer, saygın. 530b/17, 619b/10

mu^cizz : izzet ve ikram edici, Allah. 531a/17

muḥābele : karşılama, karşı gelme. 579b/15, 621b/01

muḥarreb : yaklaşmış, yakın. 531b/07, 546a/02, 547a/15, 563a/09, 571a/01, 610a/11,

610a/13

muḥarrer: kararlaştırılmış. 569a/04, 573a/16, 574a/11, 585b/02, 590a/11, 598b/03,

619b/06

muḥātele : vuruşma, birbirini ldürme. 559a/17, 579b/14, 579b/15

muḥavvi: kuvvetlendiren, kuvvet verici. 530a/02, 590b/09

muḥayyed : bağlanmış. 551b/01, 597b/07, 598b/12, 600b/14, 603b/11

muķîm : ikamet eden, oturan. 610a/01

muķteżā : lazım olan, gereken, gerekli. 530b/07, 531a/02, 535b/01, 536a/04, 537a/07, 540a/09, 545a/02, 548a/14, 549b/01, 563a/12, 570b/03, 571a/08, 572b/10, 581b/11, 582a/07, 583b/01, 592a/03, 593a/04, 593a/13, 594a/08, 597b/09, 603a/17, 613b/03, 614b/02, 617b/02, 622a/10, 622a/16

multuķ : tûfeĝe benzer bir çeşit ateşli silah. 573b/05, 578b/11, 579b/06, 579b/17, 580a/04, 596a/10, 596a/12, 601b/05

munça : bunca, bu kadar. 526a/09, 615b/11, 620b/14

mundak : böyle, bu şekilde. 528a/05, 528b/04, 530b/13, 543a/06, 549b/02, 549b/08, 550a/09, 602b/11, 615b/08, 616b/04, 619b/10, 620a/07, 620b/01, 622b/04

muntaẓır : 1. gözleyen. 564a/17. 2. bekleyen. 572a/15

munẓamm : ek, üste katılan, koyulan. 537b/06

mûr : karınca. 548b/07

murabba^c : dörtlü, dört köşeli. 581b/01, 610b/17

murād : 1. arzu , istek 527b/04, 529b/07, 533b/10, 534a/14, 535b/12, 540a/12,

541a/03, 545a/06, 549b/03, 558a/05, 562b/10, 570a/04, 571a/10, 581a/06, 589b/06, 592b/01, 596a/17, 598a/14, 600a/09, 602a/10, 603a/08, 616a/11, 621a/07

2. niyet. 550a/10.

muraşşa^c : süslenmiş, kıymetli taşlarla bezenmiş. 529a/15, 533a/07, 540a/15, 565a/05, 606a/17

muşaddeķāt : onaylanan şeyler. 591a/14

musahħir : boyun eğdiren, ele geçiren. 533a/16, 544b/12, 561a/05, 562a/06, 581b/11, 584a/04

muşammem : kesin olarak karar verilmiş. 535b/06

muştaf : saf ve tabur halinde dizilmiş. 527b/14

muṭā'a : itaat edilen kişi. 532b/17

muṭābık : uyan, uygun. 615b/07

muṭād : alışılmış, alışkanlık haline gelmiş. 617a/17

muṭalla' : yaldızlı. 529a/16, 565a/04, 556b/05

mutaşarrıf : tasarruf eden, kendinde kullanma ehliyeti ve salâhiyeti bulunan. 554a/13,

555a/15, 558b/14, 595b/14

mutavaṭṭın : bir yeri vatan edinmiş. 538a/14, 548a/03, 551a/01, 558a/13, 575a/17

muṭteber : saygın, hatırı sayılır. 587b/04

muṭtemed : itimad edilen, güvenilen kimse. 570b/04, 571a/16, 594a/01, 597b/14

muṭ' : veren. 532b/17, 549b/13, 560a/02, 561a/15

muṭma'in : tatmin olmuş, içi rahat. 597b/13, 586b/08

muttaşıl : bitişen, birleşik. 609b/04

muvāfaḳat : uygunluk, uyma. 584a/08, 586a/14, 593b/02, 598b/13

muvaffaḳ : başaran, bir işi yapmayı beceren. 537a/16, 548b/15, 548b/17, 553a/13, 555b/13,

556a/04, 558b/06, 592b/09, 593a/14, 615b/06

muvāfakāt : sözünün eri olma. 543b/08

muvāfık : uygun, yerinde. 563b/11, 575b/16, 576a/09

muvakkıf : durduran, durulan. 552b/08, 563a/11, 582a/04

muṣāfāt : kollar, bir yerleşim birimine ait küçük yerleşim birimleri. 591b/01

muṣaffer : zafer kazanmış, üstün. 529a/16, 573a/13

muṣîk : sikan, darlaştıran. 583a/02

muzmer : gizli, saklı. 540a/10

muztarr: yapmak zorunda kalmak. 561a/11, 583a/03

muztarib : sıkıntısı olan , rahatsız olan, çırpınıp duran. 536a/13

mübâderet : bir iş yapmaya girişme. 552b/13, 559a/11, 601b/14, 620a/14, 620a/17

mübâhât : övünme. 527a/06, 575b/02

mübâheşe : iddialı karşılıklı konuşma, bahse girişme. 607a/14

mübâlağa : bir şeyi çok büyültme, abartma .537b/14, 579b/03, 593b/06, 620a/13, 621a/14

mübârezet : cenk,dövüş. 526a/04, 551a/11, 545b/12, 545b/16, 559a/15, 581a/06, 596a/08, 614a/15

mübâriz : savaşta karşı tarafta yer alanlar. 527a/14, 556a/06, 561a/07, 561a/12, 579b/13, 580a/10, 580b/01, 586a/12, 595b/08, 596b/01

mübâyî'at: dövüşe, savaşa kalkışan. 584a/08

müberhen : açık, besbelli. 536b/11, 590b/01, 607b/06

müberrâ : aklanmış, temize çıkmış. 538a/03

mübhem : gizli, belirsiz, kapalı. 607a/05

mübîn : açık, besbelli. 530a/03

mübrem : kaçınılmaz. 551a/15

mübtelâ : tutkun, tutulmuş. 527b/08, 586a/17

mücâdele : dövüşme, savaşma. 601b/13

mücâhid : savaşan, savaşçı . 601b/13

mücâreset : cesaret etme. 571b/04

mücâvir : komşu. 563a/16, 568b/10, 575b/07, 618b/04

müceddeden : yeni baştan. 537b/04, 607b/11

mücellâ : parlatılmış, cilalı. 542b/12

müctemîc : toplanmış. 537a/12, 618a/07

müctenib : sakınan, bir şeye karışmayan, çekinen. 594b/04

müdâfa^ca : bir saldırıya karşı durma. 571a/06, 579b/02, 593a/08

müdâm : süren, devam eden , sürekli. 589b/10

müdde^câ : iddia edilen, savunulan şey. 571a/08, 575a/12, 576a/06, 607a/13, 622b/06

mü³ebbed : sonsuz, ömür boyunca sürecek olan. 527a/06

mü³esses : kurulmuş, tesis edilmiş. 529b/17

mü³eyyide : yaptırım. 562b/02

müfâriķ : ayrılan, ayrılmış. 535b/07, 540b/05, 541a/13, 551b/16

müfevvez : ihale ve sipariş olunmuş. 571a/01, 590a/17

müfsid: bozan, bozguncu. 587a/05, 593a/08, 596a/06, 596b/04, 596b/16, 597a/13,
598b/09, 600b/12, 602a/06, 611b/17, 613a/01, 616b/10, 621b/03

müfteķir : şanlı, şerefli . 592b/16

müheyyâ : hazır, âmâde. 532b/09, 569b/15, 570a/03, 572b/09, 579a/13, 582a/16, 614b/17

mühimm: önemli, gerekli. 594b/09

mühimmât : harb malzemeleri. 622a/02

mühlet : bir işin yapılması için verilen zaman. 620b/06

mühlike : öldüren , öldürücü. 597a/10, 602a/14

mühmel : ihmal edilmiş, boşlanmış. 615a/07

müje : kirpik . 532b/08

mükâfât : bir hizmet ya da iyiliğe karşı yapılan iyilik. 556b/11

mükâleme : karşılıklı konuşma. 606b/11, 607a/12

mükātebāt : yazışmalar, mektuplaşmalar. 543a/17

mükerrem : muhterem, aziz, saygıdeğer. 606a/14

mükerrer : tekrar edilmiş. 561a/14

mükerreren : bir daha, tekrar edilen. 550a/01, 615b/02,621a/14

mükhüle: sürme kutusu. 528b/16

mül : şarap. 606a/03

mülākāt : görüşme. 528a/07, 615a/10

mülāttıf : iyilikle gönül alma, lütufta bulunma. 549b/08, 621a/13

mülāyemet : yumuşak huyluluk. 601b/08

mülāyim : yumuşak.. 616a/08

mülāzemet : bir işle devamlı meşgul olma. 546a/12, 552b/13, 554a/10, 558a/07, 559b/03, 566a/11, 567b/16, 569a/07, 571a/12, 580b/05, 581a/13, 585a/02, 587b/05, 592b/11, 599b/15, 599b/17, 603a/03, 614b/12, 616b/05, 616b/13, 618a/15, 621a/04, 621b/12

mülāzım : bir yere veya bir kimseye sıkı sıkıya bağlı olan, stajyer, bir yere maaşsız gidip gelen. 535b/02, 544a/02, 545a/17, 548b/08, 545b/09, 545b/14, 548b/01, 551b/02, 552b/06, 556a/17, 560a/17562b/04, 576a/03, 588a/15, 596a/03, 617b/14, 566b/08, 567a/01, 568a/08, 568b/16, 570b/04, 571a/10, 571a/14, 575a/05, 575b/15, 577a/17, 580b/08, 584a/05, 584a/09, 584a/15, 584b/02, 588a/08, 591b/13, 592b/02, 592b/05, 593b/01, 594b/02, 596a/17, 608a/09, 611b/16, 615a/09

mülebbes : giyilmiş. 581a/14

mülemma^c : parlak. 528b/14

mülhāk : sonradan katılmış, eklenmiş. 548b/10, 567b/12, 575b/10

mülhem : içe doğmuş, ilham edilmiş. 596b/02

mülk : bir devletin ülkesi. 525b/04, 525/07, 533a/16, 536a/17, 537a/13, 537b/12, 540b/12, 540b/16, 540b/17, 541a/01, 541b/03, 544b/03, 550a/10, 553a/14, 558b/13, 559b/17, 561a/12, 563a/01, 563a/02, 565b/13, 566a/08, 569b/07, 573a/13, 577a/13, 579a/04, 589b/10, 592b/10, 602a/07, 609a/16, 611b/03

mültehib : ateşli, alevlenmiş. 602a/04

mülükâne : hükümdara yakışacak şekilde. 565a/08, 603a/10, 608b/04

mülzem : susturulmuş kimse. 610b/09, 611a/12

mümānâ^ât : engel olma. 585a/01

mümehhed : düzenlenmiş. 583b/17

mümeyyiz : talebelerin bilgisini yoklayan kimse. 607a/10, 608b/01

mümtâz : imtiyazlı, üstün tutulan, seçkin. 540b/14, 541a/11, 545a/09, 545b/16, 550a/04, 550a/15, 551a/02, 554a/08, 556a/09, 557b/16, 561b/13, 579b/12, 581a/07, 591b/15, 594a/11, 597a/08, 598b/05, 606a/16

mümteni^â : çekinen, kaçınan. 574b/05, 576a/06

münâcât : Allaha dua etme, yalvarma. 526a/13

münâdî : tellal . 590a/11

mün^âadim : yok olan. 527a/14, 552b/01

münâfa^ât : ikiyüzlülük. 586a/14, 568b/17

münâfîk : ikiyüzlü, ayrımcılık yapan. 527a/11

münâka^âşa : çekişme, tartışma. 607a/14

münâkka^âş : nakışlı, resimli, işlemeli. 605a/08

münâsib : uygun, yaraşır. 525b/15, 559b/17, 576a/08, 586a/11, 607b/09, 608b/17

münâza^ât-endîş : ağız kavgaları yapanlar, muhalifler. 586b/06

münâzara : ilmî tartışma, kurala uygun olarak konuşma. 607a/12, 610b/15, 611a/14

mündefî^c : defedilmiş, savuşturulmuş. 534a/10

münevver : parlak, parlatılmış. 527b/01, 533a/04, 560b/08, 561a/13,
565b/06

münfa^cil : gücenmiş, alınmış. 533a/01

münharif : eğri, (yoldan) çıkmış. 621b/04

münhedim : yıkılmış. 527a/13, 552a/17

münhî : haberci. 574a/05

münîr : parlak, nurlu. 536a/15

münkâdî : boyun eğen. 549b/13

münkalib : dönen, değişen. 587a/05

münkir : inkar eden, (kâfir) 544b/16

müntehib : seçilmiş, seçkin. 545b/16

münteşir : yayılmış, dağılmış. 545b/02

münzevî : köşeye çekilmiş. 541b/04

mürâca^cat : geri dönme, 543a/11, 555a/09, 559a/06, 559b/09, 580a/03, 585b/03, 602b/09

2. başvurma, danışma. 556a/02,

mürâselât : mektuplaşma. 543a/16

mürebî : terbiye eden. 531a/17

müreffeh : rahata bolluğa kavuşturulmuş. 534b/13, 616a/03

müretteb : diziliş, düzenlenmiş. 537b/09, 570a/02, 604b/14

mürevvic : bir fikrin taraftarı olan. 530a/02

mürğ : kuş. 573b/08

mürşid : tarikat pîri, irşad eden, doğru yolu gösteren . 606b/12, 613b/06

mürtefi° : yükselen, yükselmiş. 530a/01, 562a/13

mürür : geçme, geçiş. 550b/14, 551b/11, 572a/09, 574a/02, 574a/11, 574b/01, 576a/05, 576a/08, 576b/04, 576b/17, 580a/01, 599b/04

mürüvvet : iyilikseverlik. 540a/09, 592b/03, 601a/11, 622a/10

müsâhele : kolaylık gösterme. 599a/02

müsellaḥ : silahlı. 550b/01, 551a/02

müsellem : teslim edilmiş, verilmiş. 525a/03, 592b/04

müselmân : müslüman. 532a/05, 558a/13, 585a/03

müsevvâ : eşit olan. 552a/01

müstaḡnî : doymuş, gönlü bol. 543a/11, 568b/11

müstaḡrak : batmış. 588a/12

müstaḥkem : sağlam. 576b/01, 615a/05

müstaḥsen : iyi,güzel600b/15, 607b/07, 616a/08. 2.uygun, yaraşır. 576a/11,

müsta°idd : hazır, uygun. 572a/15, 572b/14, 587b/09

müstaḥîm : doğru, düz. 607a/08

müstedâm : devamlı, sürekli. 589b/10, 611b/12

müstaḥdeşât : yeni duyulan haberler. 575a/01

müstaḥkarr : karargah. 575a/02, 589b/01

müsteḫâb : güzel, hoş bulunan . 594a/03

müstevlî : istila eden. 599a/07

müstazhir : dayanan, arka veren. 601a/06, 612b/01

müsteşnâ : ayrı tutulan, üstün. 545a/09, 551a/02, 579b/12, 612a/05

müşāhede : gözle görme. 536a/15, 541b/15, 554b/07, 568a/03, 583a/04, 601a/16, 602a/03

müşerref : onurlu, şerefli. 531b/14, 537b/12, 543a/08, 544a/02, 554a/06, 555a/02, 556b/15

558a/04, 564a/12, 567a/04, 568b/02, 575a/07, 588b/02, 595b/15, 596b/01, 597b/04, 597b/13,

608a/09, 611a/03, 617a/05, 621b/16

müşevveş : karışık, düzensiz. 622a/14

müşkil : güç, çetin, zor. 531a/08, 610b/05, 610b/09

müşrik : Allah'a ortak koşan . 527a/13

müştākāne : can atarak, çok isteyerek. 599b/17

müşta^cil : yanan, tutuşan, alevlenen. 602a/04

müştemil : kavrayan, içine alan . 530a/14, 538b/16, 621b/10

mütāba^cat : birine tâbi olma, birinin arkasından gitme . 584a/08, 598b/11, 598b/13,

611b/17, 616b/07, 620a/03, 621a/02, 621a/14

mutābık : uyan, uygun. 563b/12

mütābi^c : takip eden, uyan. 584a/04, 593b/01

mütāla^ca : düşünme, araştırma, 530a/14, 530b/10, 544a/02, 606b/07, 606b/08, 622b/05

müte^cahhid : bir işi sözle, imzayla üstüne alan. 531b/06

müte^caķib : birbiri ardınca gelen, takip eden. 527b/06, 552a/01

müte^cālī : yüce, üstün. 606b/15

müte^callık : bağlı, ilişiği olan, ilgili. 537b/14, 584b/06, 590b/07, 592b/10, 618a/14

müte^carız : muhalif, karşı olan. 585a/03

müte^cazzir : mümkün olmayan zor, 574a/02

müteessir : kederli, üzüntülü . 542b/14

müteferriķ : ayrılmış, ayrık. 587a/15

mütehaqqık : doğruluğu ortaya çıkan. 593a/17, 598b/03

müteharrik : hareket eden, oynayan. 601b/01, 612b/16

mütehaşşın : kaleye, korunaklı bir yere kapanmış. 552a/15

mütehattim : lüzumlu, gerekli. 543b/02, 617b/04

mütehayyir : şaşmış, şaşırmış. 574a/02, 593a/16

mütehettik : utanmaz, edebsiz. 601b/01, 612b/16

mütehevvir : aniden öfkelenen. 556a/05, 596a/05

müteheyyc : heyecana gelen . 573b/01

mütekâşir : çoğalmış, çok. 563a/06

mütekebbir : kibirli, kendini beğenmiş . 601a/15

mütekellim : söyleyen, konuşan. 549b/15, 615b/09, 619b/16

mütelâşî : aceleci . 587a/15

mütemekkin : yerleşen, bir yerde oturan. 536a/14, 538a/14, 548b/16, 558a/13, 560a/17,

560b/12, 569b/14, 572b/06, 589b/15, 617a/04

mütemerrid : dikbaşlı, asi . 596a/06, 612a/03

mütemessik : bir şeye sımsıkı tutunan. 543b/09

müteraqqî : ilerleyen, ilerlemiş. 534b/12, 588a/17, 592a/08

müterennim : güzel sesle şarkı söyleyen. 543a/03, 550a/09, 564b/14, 584a/02, 615b/03,

619b/16

müteşaddî : yüz çeviren, geri dönen. 531b/06, 599a/16, 607a/11, 607a/16

mütevaqqı^c : bekleyen, uman. 569a/02

mütevaqqıf : duran, bekleyen, eğlenen. 547a/13, 555a/05, 555b/12, 567a/03

mütevâşıl : birbirine bitişmiş. 564b/02

mütevcecih : yönelen, bir tarafa gitmeye kalkan. 542a/05, 559b/10

mütevehhim : kuruntulu. 548a/12, 550b/14, 584a/10

mütevellî : birinin yerine geçen. 557a/17

mütezâid : çoğalan, artan . 534b/12

müte³eşsir :hüzünlü, üzüntülü. 530a/15

müttefiğ : birleşmiş, anlaşmış, bağlaşmış. 557a/12, 579b/01, 603b/10, 612a/17, 613b/17,
621b/04

müttekî : dayanan, dayanmış . 540a/08

müyesser : kolaylıkla yapılan. 544a/11, 555a/08, 561a/08, 578a/08, 619b/05

müzâfât :ele geçirilen yerler. 555b/12, 575a/15

müzâhir : koruyan. 585b/16

müzârebe : savaşıma, çarpışma. 578a/13

müzebzeb : bir şeye karar veremeyen, ikircimli. 574a/05

müzeyyen : süslü. 528b/14, 530b/09, 531b/12, 533a/04, 534b/11, 540a/15, 569a/14,
573b/13, 587b/04, 589a/16, 605a/09

müşemmen : sekizli, sekizgen. 609b/03

-N-n

na^cat : bir şeyi medh ederek anlatma, Hz. peygamberi övmek için yazılan şiirler .
526b/07, 527b/05, 531a/05, 560b/14

nâb : halis, saf, katıksız. 533a/07

nâdire : seyrek, az bulunan şey. 538b/14, 608b/13

nâ-gâh : vakitsiz, ansızın, birdenbire. 587a/12, 605b/13

nağamât : ezgiler. 600b/05

nāgehān : vakitsiz, ansızın, birdenbire. 556b/13

nağme : ezgi. 565a/15

nāhiye : küçük yer, bölge. 587b/08

nāhune : tırnak. 601b/07

nağd : akçe, maden para. 557b/07, 558b/05

nağīb : bir kavim veya kabilenin reisi, bir tekkede şeyhin yardımcısı olan en eski derviş veya dede. 579b/10

nağğār : çalgı, müzik. 619b/09

nağğāre : dümbelek. 538a/12

nağl : taşıma, aktarma. 535a/01

nağş : resim, süsleme sanatı. 526a/11, 567b/01, 528b/16, 609b/04, 616a/11

nağl : at nalı. 578b/04

nālān : ağlayan, inleyen. 605a/17

nāle : inleme, inilti. 552b/02, 565a/14, 580a/17

nāliş : inleme, inilti. 552b/02

nām : isim, lakab. 527a/07, 558a/05, 568a/05, 570a/05, 591a/04, 594a/15, 594b/09, 603b/16, 615a/06, 618a/10

nāme : mektup. 543b/16, 599a/13, 618a/17, 620b/16, 621a/15

nām-zed : aday. 543b/10, 545b/08

nağra : yüksek sesle, bağırma. 595b/11, 596b/11

nāyib : vekil, birinin yerine geçen kişi. 613b/08, 618a/10

nāyire : ateş, alev, sıcaklık. 559b/04, 580a/15, 594a/05, 602a/04

nāz : cilve, işve. 532a/11, 532a/14, 571b/15

nażar : bakma, bakış. 525b/11, 531a/01, 536a/15, 540a/11, 540a/16, 544a/02, 548b/14, 558a/09, 568a/06, 568a/16, 571b/16, 574b/02, 585a/07, 585b/10, 586a/06, 586b/05, 588a/08, 589a/13, 591a/04, 592a/12, 594a/14, 594b/01, 594b/02, 597b/17, 598b/06, 599a/14, 599b/09, 599b/10, 600b/05, 603a/07, 604b/01, 604b/03, 606a/03, 610a/12, 611b/01, 615a/11, 615b/15, 621a/12, 558a/16, 566a/12, 573a/02, 575a/06, 603a/08, 603a/16

nażâret : g zellik, hořluk. 562b/15, 589a/01, 597b/11

nâzik : ince, narin. 542a/15

nażîr : benzer, eř. 529b/11, 610a/09

nâziş : (bkz : nâz) . 533b/03, 538b/03

nażm : vezinli, kafiyeli s z. 526b/03, 527b/10, 528a/16,

538b/12, 542b/05, 544b/03, 546a/08, 548a/06, 549b/15, 552b/01, 554b/14, 555a/10, 559a/01, 560b/09, 564a/01, 565a/02, 565b/13, 566a/06, 566b/02, 566b/17, 569a/13, 570a/01, 571b/12, 573a/08, 580b/17, 582a/13, 584a/13, 589b/04, 596b/10, 597a/17, 598a/17, 600b/02, 608b/15, 616a/05, 616b/01, 619b/05, 619b/10, 621b/05

nebâat : bitki. 607b/14, 610b/17

neberd : harb, savaş. 598b/17

necâbet : soyluluk, soy temizliği. 544a/05, 561b/10, 587b/10

necât : kurtuluş, kurtulma. 581a/03, 597b/07, 614b/10

necm : yıldız. 551b/07

nedâmet : pişmanlık. 613a/15, 613a/17

nedret : azlık, seyrek bulunma. 535a/06

nefc  : fayda. 535b/05, 549b/17

nefer : r tbesi olmayan asker, er. 583a/12, 584a/07, 611a/14,

612b/10, 614b/15

nefes :soluma, soluk. 535a/17, 541b/06, 568a/16, 578b/09, 586a/16, 602a/12

nefir : boynuzdan yapılan boru. 552a/06, 580a/12, 580b/14

nefis : pek hoş, çok beğenilen. 563a/07

nefrîn : ilenç, sövüp sayma. 525b/13, 579b/08, 583b/13

naḥāfet : aksırma. 542a/01, 544a/15

nehb : yağma, çapul. 553a/08, 554a/07, 558b/11, 561a/06

neheng : timsah. 49a/12, 553a/14

nehmet : yüksek himmet. 537b/01, 613a/05

nehzat : hareket, yola çıkma. 544b/08, 547b/17, 548b/01, 548b/11, 550b/03, 553a/06,

555a/16, 555b/09, 559b/15, 560a/08, 569a/17, 572b/03, 573a/12, 577b/13, 585b/03,

586a/02, 589a/02, 618b/11, 621a/07

nejend : korkunç. 562a/16

nej : şöhret, ün. 615a/06, 620a/14, 620a/16

nerre-şîr : erkek aslan. 550b/07, 617b/11

naşāyih : öğütler. 601a/12, 619a/12, 619b/16, 621a/16

nesāyim : hafif ve serin rüzgarlar. 619a/12

neseb : nesil, soy. 529b/09, 609a/08

nesîm : hafif rüzgar. 528b/17, 531b/16, 562b/13, 566b/01, 570a/14, 583a/05, 605b/11,

605b/14, 607a/07, 607b/01, 613a/15

nesrîn : yaban gülü. 606a/09

neşât : sevinç . 533b/07, 538b/07, 559a/03, 569b/14, 611a/03, 619b/03

nev^c : çeşit, tür, cins. 537a/04, 541a/03, 545a/13, 549b/15, 546b/02, 548a/04, 550a/01,

563a/11, 564a/07, 574b/12, 579a/04, 579a/11, 581a/02, 582a/16, 582b/01, 582b/16,
 583a/13, 584a/04, 591a/06, 591a/17, 592a/03, 594a/09, 595a/05, 596a/06, 596a/15, 602a/15,
 613a/10, 616b/03, 619b/09, 619b/16, 620a/10

nevā : makam, ahenk. 538a/13, 576b/09, 583b/13, 600b/06, 605a/16, 605b/17

nevāhî: nahiyeler. 535b/11, 553a/09, 553a/10, 573b/11, 574b/12, 587b/07,

591a/16, 558a/12, 585b/15, 608b/09

nevāle : bağış . 584a/16

nevāyib : kazalar, belalar, musibetler. 528a/15

nevāziş: iltifat, okşama, gönül alma. 558a/10, 560a/03, 581b/05, 582b/01, 583b/03,
 589a/16, 609a/13

nevāzişât : iltifatlar, gönül almalar. 585b/08

nevbet : sıra, sıra ile görülen iş. 545b/03, 572a/08, 612a/10, 617a/09

nevk : (ok) sivri uç. 533a/15, 578b/08, 596a/05, 596a/13, 596b/10

nev'î : çeşit, cins ve sınıfla ilgili. 592a/04, 616a/08, 617a/06, 621a/03

nev-res: yeni yetme, yeni yetişen. 545a/12

nevvāb : nâiblik, vekillik eden. 541a/07, 594a/03

ney : müzikte bir çalgı, ney. 542a/17

neyistān : kamışlık, sazlık. 552a/07

neyyir : nurlu, parlak, ışıklı . 581a/02

nazāhet : temizlik. 555b/02, 571b/12, 573b/12, 608a/12

nezāre : bakma, seyir. 542a/16, 574a/09, 579a/08, 587a/11

nezāret : tazelik. 548b/03, 555b/02, 560b/03

nezh : temizlik, arılık.. 548b/02

neẓr : adak, adama. 563a/17

nidā : seslenme. 537a/08

niġāh : bakış, bakma. 574b/05

niġāristān : güzelleri çok olan yer. 591a/05

nigeh : bakış, bakma. 551a/13, 551a/16, 587a/10

nigerānlıġ : bakıcılık, bakmak. 607a/11

niġin : yüzük. 525a/01, 525b/08, 538b/10

nihād : tabiat, huy, yaratılış. 561b/07, 564b/08

nihāl : fidan.. 545a/12, 594a/10, 622a/11

nijād : soy, nesil. 540a/16

nīk : iyi, hoş. 543a/17, 564a/05, 564a/06, 568a/08, 598b/01

niķāb : peçe, yüz örtüsü. 532b/06, 619a/13

nikāt : nükteler, ince manalı sözler. 607a/16

nikbet : talihsizlik, felaket. 600a/08, 612a/12, 613a/13, 621a/16

nīkū : iyi, hoş. 613b/09

nīlūfer : bir tür çiçek. 525b/03, 529a/02

nīm : yarı, yarım, buçuk. 600a/05, 600a/13

nīrū : kuvvet, güç. 526a/03, 527a/15, 545a/06, 577b/06, 580a/11, 618a/09

nisyān : unutma. 527a/09, 620a/04

nişān : belirti, iz, alamet. 528a/06, 529b/14, 536a/01, 536b/17, 538a/13, 543b/11, 545b/17, 546b/17, 559b/08, 559b/12, 562a/01, 561b/12, 572a/06, 587a/12, 602a/14, 605b/07, 606a/05, 613b/06, 613b/07

nişāne : iz, alamet, belirti. 527a/13, 547a/03, 547a/04, 572b/01, 574b/03, 619b/05

-nişîb : iniş, yokuşun zıddı. 547a/08

nişîn : oturan , oturmuş. 534b/11

niṭâḳ : kuşak, kemer. 600b/17

niyâbet : nayiplik, vekalet. 536b/03, 536a/08, 585b/10

niyâm : kılıç kını, kılıf. 614a/01

niyâz : yalvarma, yakarma, dua. 528a/03, 546a/03, 553b/02, 559a/16, 561b/02, 561b/04, 568a/16, 568b/13, 570b/05, 571a/01, 578a/03, 579b/11, 583b/06, 584a/05, 584a/09, 584b/06, 585b/02, 586a/06, 586a/09, 586a/10, 588a/15, 593a/11, 598a/12, 598b/05, 599b/08, 599b/12, 600b/09, 601a/04, 603b/01, 604b/03, 604b/04, 608a/09, 609b/14, 609b/17, 610a/02, 610a/05, 610a/13, 618a/13, 619a/10, 621a/03, 621a/11, 621a/13

niṣâm : düzen, yol, kural. 525a/01, 530a/11, 536b/03, 536b/08, 537a/13, 541a/01, 541b/01, 540a/08, 544b/13, 549a/04, 553b/16, 564a/14, 578a/14, 583a/03

nîze : kargı, mızrak, süngü. 573b/05, 580b/02, 596a/04, 596a/05, 596a/13, 596b/10, 614a/17

nişâr : saçma. 526b/10, 527b/16, 538b/03, 542b/03, 586a/07

nöker : bir kişinin hizmetinde ve maiyetinde olan kimse. 573a/16, 575a/17, 575b/09, 596b/02, 597b/05, 612b/10, 614b/17, 618a/14, 620b/15

nuḥûset : uğursuzluk . 534a/07, 538a/02

nuḳl : meze, çerez. 610b/17

nuḳûd : nakitler, paralar . 546a/13, 541b/07, 563a/15, 569a/03, 581a/15, 592b/16, 607b/08

nuḳûş : nakışlar, resimler . 587a/14

nûr : aydınlık, parlaklık . 526b/12, 533b/16, 534a/12, 535b/15, 530b/16, 538a/04, 551b/08, 557a/05, 573b/01, 578b/04, 595b/13, 612a/10, 616b/17, 621a/09

nuşret: yardım, Allah'ın yardımı. 527a/16, 533a/14, 536b/07, 540b/16, 545b/15, 546b/01,

547b/04, 547b/13, 572b/05, 581b/17, 588b/14, 593a/09, 597b/09, 597a/11, 598b/03

nüş : içki, işret. 526a/07, 564b/06, 580a/05, 600a/11

nübüvvet : peygamberlik. 526b/11

nücüm : yıldızlar. 542a/14, 611b/07

nüfüz : sözü geçme. 540b/12

nükte : ince manalı, zarif söz. 607a/06, 609b/08, 617a/07

-nümā : gösteren. 542b/11, 543a/07, 567a/02

nümāyān : görünen, meydana. 534a/03, 542a/15, 547a/05, 553b/03, 569b/02, 570a/09,
582a/12

nümāyiş : görünüş. 526b/12

-nümūd : gösteren, görünen. 547a/08

nümūdār : görünen, görünücü. 526a/06, 526b/04, 547a/06, 575a/06, 582a/02

nüşa : yazılı, yazılmış şey. 526a/13, 531b/06

nüzhet : tazelik. 525b/16, 535b/08, 566a/06, 605a/11

nüzül : konaklama. 540b/17, 542b/10, 546b/13, 547b/12, 548a/02, 553a/17, 555b/01,
555b/09, 559a/07, 560a/06, 560a/09, 566a/17, 560b/03, 560b/04, 547b/10, 560a/16,

564a/11, 565b/05, 565b/16, 566a/06, 567b/09, 571b/11, 572b/16, 573b/11, 575a/16,

577a/04, 577a/08, 577b/10, 585b/14, 586a/03, 587b/09, 588a/03, 588a/14, 589a/17,

593b/03, 593b/12, 604b/07, 605b/06, 608a/11, 608b/09, 609b/09, 618a/02, 618b/13,

618b/17

-O-o

oḡşa- : benzetmek. 531b/01

olca : ganimet. 554a/13, 554b/03, 554b/04, 581b/03, 609a/16

olturulml : ikamet edenler, oturanlar. 568b/13, 575b/09, 575b/17, 585a/06

onlanç: onuncu. 541b/16, 585b/13, 587b/12

orda : şehir. 571b/17, 609b/12

orun : yer, mevkii, mekan. 540a/15, 556b/11, 557a/02, 589b/12, 589b/14, 591a/09

ot: ateş. 572b/02, 573a/11, 594a/08, 596b/04, 596b/15, 597b/02, 601b/10, 614b/04

otun : odun. 572b/02

-Ö-ö

öç - : sönmek. 600a/09

öçür - : söndürmek. 595b/04, 596b/05, 602b/13

°öşr : onda bir, onda biri alınan vergi. 591b/06

öt-: geçmek. 529b/10, 537b/17, 541b/12, 551a/05, 551a/09, 554a/01, 554b/16, 562a/16,

564b/08, 574b/05, 574b/09, 575a/08, 575b/04, 577a/03, 579a/11, 586a/03, 588a/01,

588a/03, 588a/13, 588b/09, 600b/01, 602b/01, 603b/12, 604b/17, 615a/03, 620b/05, 622a/16

ötker - :geçirmek., 550b/17,557b/07,567a/09, 569b/13, 574a/15, 574a/16, 574b/08,

575a/06, 577b/07, 587b/09, 588b/13, 592b/08, 618b/05, 622a/08

2. (hediye) göndermek.5 49a/02,556b/15, 566a/12

ötüg : çizme. 550b/17

öy : ev. 545a/14, 593b/06, 619b/06

öylüg : ev sahibi, evi olan. 586b/07, 619a/10

özge: başka, ayrı. 525b/05, 541a/01, 548b/08, 551a/02, 554a/13, 556a/08, 557b/11,

557b/17, 558a/02, 558a/11, 558b/01, 559b/02, 564a/16, 566a/12, 567b/13, 570a/12,

579b/07, 584b/12, 585b/01, 586a/12, 594b/09, 600b/11, 602b/12, 606a/17, 609a/13,

610a/13, 617a/16

-P-p

pā : ayak. 554a/14, 560a/03, 564b/16, 612a/12, 615b/11, 617a/07

pādāṣ : ödül. 614b/03

pāk : temiz, saf. 605b/14, 609a/08, 609b/11, 609b/13, 610a/04, 610a/12

partal: eyerde taşınan eşyalar. 553a/17, 574b/07, 581b/15

pās : gözetleme. 543a/10, 553b/11, 560a/01, 575b/02, 573b/08, 588a/13, 577b/11, 587a/12,
612b/05, 619a/11,

pāy : ayak. 532b/04, 533b/01, 534a/17, 544a/11, 547a/09, 553b/06, 570b/04, 586b/04,
586b/07, 588a/10, 588b/07, 591a/10, 602a/08, 605b/15

pāyān : son, akıbet. 530b/15

pāye : derece. 531b/02, 537a/02, 537b/01, 541b/12

pedīd : açık, besbelli. 569a/17, 595b/10

pedīdār: açık, besbelli. 541b/01, 546b/02, 573a/11, 582b/12, 595a/11, 596b/09,
607a/3

pehlev : şehir, belde. 528a/02

peleng : kaplan, pars. 546a/05

penāh : sığınacak yer. 530a/02, 533a/11, 548a/03, 573b/14, 581a/12, 588b/17, 594b/01,
603a/01, 613a/17, 614a/08, 616a/17, 620b/08

penç : beş sayısı. 541b/16, 542a/04, 547b/03, 547b/11, 547b/17, 550b/02, 555a/14, 560a/12,
565b/11,

pençe: pençe, yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları. 528b/02,
535a/14, 563b/03, 603a/06, 604b/10

per : kanat. 551b/12, 597b/03

perçem : yele. 572b/06, 597b/10

-perdâz : düzenleyen. 591a/06

perde : kapı, pencere vb. yerlere asılan örtü. 534a/16, 554b/02, 580b/16, 607a/05, 616a/12, 617b/08, 617b/16, 619a/12, 622b/03

perîşân : karışmış, karışık. 528b/03, 587a/05, 593a/06, 597a/05, 614b/05.

2. dağınık. 526a/14.

pertev : ışık, parlaklık. 534a/11, 535b/03, 541a/14, 564b/12, 565a/03, 565b/13, 611a/17

pervânçılık : Sadrazam, kaymakam gibi yüksek dereceli devlet adamlarının yardımcılığı.

586a/10

pervâz : uçan, uçucu. 535b/09, 573b/07, 594a/06

-perver : koruyan, gözeten. 578a/11, 598b/03, 605b/14, 618b/14

perverîş : yetiştirme. 534a/16

pervîn : Ülker yıldızı, Süreyya. 595b/10, 614b/06

pervîz : süzgeç. 588b/15

-pesend : beğenen, beğenmiş. 529b/05, 532b/07, 550a/13, 611a/13

pesendîde : seçkin. 529a/14, 567b/16

pest : alçak, aşağı. 547a/01, 548b/15, 571b/09, 609b/06

peydâ: meydanda, açıkta. 528a/14, 532b/09, 536a/15, 591a/09, 598b/16, 599a/03, 601b/07, 603b/06, 616a/04, 616b/11, 622b/02

pey-der-pey : yavaş yavaş. 527b/06, 551b/15, 570b/13, 615a/09

peyem : haber. 528a/09, 617a/16

peyem-ber : haber getiren, peygamber . 529b/08, 530b/02

peygâm : haber. 543b/01, 556b/04, 558a/08, 615a/11, 615a/12, 619b/13

peygār : savaş. 601b/04, 615a/07

peyk : haber ve mektup getirip götürən, haberci. 527a/03, 542a/15, 547a/02, 551a/05, 563b/08, 601a/07

peyker : yüz, surat. 527a/16, 564b/03, 570a/16

peymā: yol alan. 536a/07, 547a/16, 548b/04, 568b/09, 569a/15, 573b/04, 618b/12

peymān : yemin, and. 598b/10, 622b/02

peyvend : ulaşma, varma. 582a/15

-peyvest : ulaşan, kavuşan. 602a/10

peyveste : ulaşmış, ulaşan. 571a/03, 582a/01, 617a/13

pezîr : kabul edebilir. 525b/05

pinhān : gizli. 528a/12, 528b/04, 534a/01, 555b/04, 577b/14, 592b/10

pîrāste : süslü. 536a/17, 553b/09, 578a/15

pîş : ön, ön taraf. 548b/08, 549a/01, 556b/15, 557b/12, 558a/09, 564a/11, 566a/12, 573b/04, 574b/14, 580b/04, 583b/08, 584b/04, 588a/17, 614b/16, 617b/04

pîşin : önden, önce. 552a/14, 554a/02, 571b/10, 574b/17, 588a/05, 596a/15, 596a/16

piyāde : askeriyede bir sınıf.(yaya sınıfı) 545a/17

piyādele- : süvarisiz yürümek. 582b/04

pūy : koşma. 538a/17

pūr : çok . 533b/16, 535b/07, 538b/03, 538b/05, 545b/17, 550a/08, 558b/11, 571a/11, 571b/10, 589b/09, 602b/10, 614a/09, 614a/11, 616a/16

pürsişlik : sorma, soruşturma. 558a/10

püşte : tepe. 566b/16, 570a/08, 571b/10, 572a/04, 572a/05, 588a/01

-R-r

rab^c : avlulu ev. 525a/04, 529a/07

rabka: boyunduruk. 568b/17, 591a/11, 598b/11, 597b/06, 614a/05, 621b/09

rabt : düzenleme. 585a/13, 594b/03

râci^c : dönmek, geri döndürmek. 538a/03, 589b/10

râfi^c : yükselten. 530a/06

rafîza : bir Şii fırkası. 617a/09

rağbet :bir şeyi istekle karşılama, bir şeye istekle yönelme. 537b/03, 538a/10,

547b/16, 589b/09, 614a/13

râğib : istekli, isteyen, rağbet eden. 579b/13, 607a/10, 614a/06, 617a/17, 617b/01, 620a/12

râh : yol. 564a/16, 581a/03, 578b/02, 583a/02, 593a/03, 597a/04,

538b/17, 543b/11, 609a/08

rahîm : merhemetle, koruyan acıyan. (Allah'ın yüce isimlerinden biri). 531a/15, 534b/06,

536a/02, 541a/08, 548b/05, 584a/07, 592a/10, 612b/02

rahş : gösterişli, yürük ve güzel at. 547a/02, 566a/05, 568b/08, 605a/03

rahşende : parıldayan, parıldayıcı. 560b/17

ra^ciyyet : bir hükümdarın idaresi altında bulunan ve vergi veren halk. 537b/13, 544b/01

raşam : yazı, yazı yazma. 531b/04, 532b/12, 536b/14, 548a/09, 548a/15, 556a/10, 557b/14,

558b/16, 621b/10, 622b/04

râkib : binen, binici. 578b/07

râm : itaat eden. 534a/08, 558b/02

ra^cnâ : güzel, latif, hoş görünen. 526b/12

rahne :1. gedik, yarık. 580b/13. 2. bozuk, bozukluk. 544b/16,

râsih : sağlam, temeli kuvvetli. 557a/03, 586a/08, 591b/12, 616b/08

rāst : doğru. 593a/16, 593a/17, 601b/07

rāstlīg : doğruluk. 534a/05, 534a/08, 619b/14, 622a/17

ra^cşe : titreme, titreyiş. 545a/11

raṭbu'l-lisān : yumuşak sözlü. 541b/08

ravza : bahçe. 526b/10, 529a/10, 588b/10, 608a/10, 608b/04, 608a/13

rāy: fikir, oy. 530b/11, 540b/12, 549b/11, 545a/14, 549b/15, 550a/08, 550a/12,

558a/14, 576a/10, 590a/08, 590a/17, 592b/14, , 597a/17, 607b/06, 614b/14, 615b/07

rāyāt : sancaklar, bayraklar. 553b/09, 567a/07, 577a/05, 588b/13, 592b/14

rāyet : sancak, bayrak. 550a/03, 592a/03, 602b/06, 612b/17

re^cāyā : bir hükümdarın emri altında olan ve vergi veren halk. 541a/02, 541a/12, 562b/08,

587a/17, 589b/02, 592a/05, 612b/07, 622a/01

redd : karşı koyma. 607a/14, 607b/12, 608a/16

ref^c : kaldırma. 528b/06, 532a/15, 535b/05, 571a/09, 596a/06

refāhiyet: rahatlık. 544b/14, 562b/09, 592b/10

reff^c : yüksek, yüce. 575a/03, 525a/06, 606a/08

refṭār : gidiş, yürüyüş. 532a/06, 541b/14, 566a/05

reh : (bkz : rāh) 526a/14, 529a/01, 551a/09, 552a/04, 567b/03, 577a/14, 593a/15

rehā : kurtulma. 613a/16

reh-ber : yol gösterici, kılavuz. 526b/17

remed : göz ağrısı. 621a/16

remz : gizli, kapalı bir şekilde söyleme. 603b/05

renc :. eziyet, sıkıntı. 528b/03, 555a/10

rengîn : renkli. 551a/17, 607a/06

renglig : renkli. 529a/17

re's : baş, kafa. 531a/15

reşk : kıskanma. 533b/02, 547a/10, 560b/06, 566b/01, 605b/08, 609a/17

revâ : uygun, yerinde. 611a/12, 622a/10

revâc : değer, kıymet. 528b/15, 533a/07, 557a/14

revâk : çardak, sundurma. 540b/02, 576b/04, 576b/05

revân : yürüyen. 531a/06, 541b/10, 548a/07, 551a/17, 552b/15, 553a/11,

557a/01, 566b/01, 570b/08, 594a/03, 600b/04, 602a/02, 602a/17, 602b/02, 605b/11,

611b/04, 616a/05, 622b/12, 622b/13

revâne : giden, yürüyen. 542a/12

revnağ : parlaklık. 561a/03

reyyânlığ : suya kanmışlık. 535a/16, 562b/16, 605b/09

rezm : savaş, cenk. 531b/05, 545b/12, 546a/03, 595a/01, 617b/12

rihlet : ölme. 540a/14, 561b/03, 589b/14, 590b/05, 604b/01

riżâ : hoşnutluk, razı olma. 537a/08, 537b/10, 541a/06, 572b/11, 574a/07, 580a/09,

582a/06, 584a/07, 584b/16, 584b/17, 585b/06, 587a/02, 594b/08, 595b/01, 597a/07,

597b/02, 598b/06, 599a/14, 603a/07, 606a/14, 610a/11, 617a/13

ri'âyet : saygı, hürmet. 535b/01, 537b/11

ribât : konak, han. 560a/07, 565b/12, 567b/08,

568b/08, 569b/01, 574b/17, 586a/03, 588a/13, 588b/06, 588b/08, 601a/08, 604b/06,

605a/04, 605b/03, 608a/10, 608b/07, 609b/05, 609b/07, 609b/09, 611a/02

riç'at : geri dönme, geri çekilme. 581a/17

rif'at : yükseklik, yücelik. 533b/04, 538b/03, 543b/14, 563b/15, 570a/08,

570a/10, 579a/07, 579a/10, 582a/13, 606a/07, 610b/03, 579b/09, 613b/06, 616a/14, 618a/11

rîg :kum. 546b/15, 557b/14, 571b/08, 572a/04, 572a/09

rîgîstân :kumluk yer, çöl. 571b/11

rîḥ : yel, rüzgar. 588b/09

rikâb : 1. üzengi. 529a/16,533a/02. 2. bir kimsenin katı, önü. 540b/15, 542a/13, 542a/08,

543b/09, 546a/11, 587b/04, 622b/10

riḳḳat : merhamet, acıma. 612b/12

risâlet : peygamberlik. 526b/10, 527a/06, 621a/13

rişte : iplik. 526b/03, 534b/10, 583a/07

rivâyet : söylenti. 562a/07

riyâḥ : rüzgarlar. 605b/15

riyâẓ : bahçeler, çimenlik, yerler. 531b/12, 533b/02, 534b/01, 545b/06, 561b/03, 571b/12,

580a/07, 589a/07, 608a/13

riyâzet : nefsi terbiye etmek için dünya zevklerinden yüz çevirme. 564b/01

-rîz : döken, saçan. 617b/12

rû : yüz, çehre. 576b/16, 580b/10, 596b/03, 622a/13

ru^cb : korku. 593b/01, 614b/01

rübâh : tilki. 552a/15

rubâ^{cî} dörtlü, dörtleme, divan şiirinde bir nazım şekli, 525b/10, 543a/03, 584a/02

rûḥ: nefes, can, canlılık. 532a/08, 552b/14, 552b/16, 554a/06, 561b/07, 583b/04, 602b/14,

605a/10, 605b/09

ruḥsâr : yüz, çehre. 532a/07, 568a/03, 587b/07, 603a/04

ruḥsat : izin, müsaade. 544a/04, 544a/12, 560a/04, 566b/15, 569a/05, 570b/06, 582b/01,

591b/16, 594b/03, 608a/02, 608b/06, 616a/09, 622b/07

rumūz : remzler, manası gizli olan sözler. 546a/06, 619b/15, 621a/02

rust-a-ḥîz : kıyamet, mahşer. 582b/15

rüşen: 1. aydınlık, parlak. 527a/17, 530a/17, 535a/05, 549b/12, 552a/03, 561b/01, 566a/05, 582b/12, 589a/15, 589a/13, 593b/12, 595a/06, 610a/04.

2. açık, besbelli. 536b/11, 590b/01, 607b/06

rüy : yüz, çehre. 556a/10, 566a/09, 581a/16, 596b/17, 597a/04, 605a/16

rüyine : tunçtan yapılmış. 578b/06

rüz : gün. 535a/15, 546a/08, 554a/08, 554b/02, 577b/08, 585b/13

rûze : oruç. 542a/02

rücū° : dönme, cayma. 537a/17, 541b/05. 590b/17

rüfeḳā° : arkadaşlar. 597b/14

rükn :bir şeyin en sağlam direği, temeli. 531b/09

rükū° : (namazda) öne doğru eğilme. 542b/16

rüküb: binme. 542a/06, 542a/11, 546b/10, 547b/03, 550a/16, 551b/04, 553a/16, 553b/03,

555a/15, 555b/06, 560a/12, 560b/03, 560b/05, 563b/13, 564b/01, 564b/10, 565b/11,

566a/03, 568b/09, 571b/07, 575a/07, 577b/04, 578a/09, 581b/08, 586b/01, 589a/08,

589a/11, 605a/04, 608b/09, 618b/12

rüstem : Şehnâme’de adı geçen ünlü pehlivan ve savaşçı. 529b/11, 533a/05, 545b/03,

546a/05, 549a/13, 561a/02, 578a/07, 580a/10, 581a/07, 597a/11, 609a/05, 614a/16, 617b/10

rüstemâne : Rüstem gibi. 531a/04

rüsüm: usûl, merasim. 529b/14, 530b/12, 532a/10, 536b/04, 541a/17, 546a/06, 552a/01,

557a/02, 557a/14, 557b/16, 564b/01, 575b/11, 576b/13, 579b/14, 582b/06, 582b/08,

584a/15, 598a/03, 599a/06, 600b/11, 601b/17, 607a/12, 607b/13, 608a/16, 615a/07,
616b/10, 589a/05, 619b/14

rüsül: peygamberler, elçiler. 526b/17, 530b/03571a/07

rütbe : derece, basamak. 529b/10, 562a/13, 565a/16, 586b/11, 56a/12, 583a/15

-S-s

şubh : sabah, sabah vakti. 538a/04, 542b/11, 567b/06, 578b/03, 602b/06, 610b/01, 611a/10

şüreyyâ : Ülker yıldızı. 564b/08, 602b/01

dost-dârlık : dostluk. 543a/17

sa^câdet : mutluluk . 526a/17, 526b/12, 531b/08, 533b/12, 534b/05, 536a/04, 538a/02,

538a/17, 540a/10, 540b/09, 544a/05, 545a/12, 545b/07, 546b/10, 547a/09, 561b/01,
587b/09, 587b/14, 593a/12, 598a/05, 605b/06

şabâ : gün doğusundan esen hafif rüzgar. 547a/02, 563b/08, 566a/05, 576a/15, 577a/06,
580a/01, 605b/13

sâbiḳan : evvelce, bundan önce. 618a/16

şabr : dayanma, katlanma. 580b/15, 581a/01, 584a/11, 596a/12, 596b/05

saçığ : saç , saçma işi. 557b/08

sa^cd : uğur. 534a/05, 534a/07, 534a/09, 538a/03

şadâ : ses. 538a/11, 538a/13, 554b/08, 579a/02, 579b/06, 579b/08, 580b/11, 580b/13,
582b/09, 587a/15, 589b/04, 591a/06

şadâḳat : doğruluk, içten bağlılık. 543a/02, 543a/10, 563a/13, 564a/05, 567a/01, 568a/05,

568b/11, 568a/15, 576a/10, 586b/10, 587b/11, 591b/11, 594b/08, 603a/16, 603b/01,
616b/11, 618b/04, 621b/11

şadâret : sadrâzamlık. 541a/06, 563a/10, 606a/15

sāde : süssüz, yalın. 526a/11

şadef : inci, inci kabuğu. 607a/09

şademāt : vuruşmalar, çarpışmalar. 597a/03, 602a/04

şadır : çıkan. 571b/03, 582a/16, 590b/15, 620a/05

şadmet : vuruşma, çarpışma. 546b/09, 564a/14, 569b/11, 584a/10

şadr : oturulacak en iyi yer. 542b/12, 581b/01, 602a/02, 607a/01

şāf : temiz, katışıksız, arı. 533a/16, 553b/14, 564a/13, 564a/14, 568a/11, 578b/01, 606a/10,

606a/11, 607a/02

şāfā: 1. saflık, berraklık. 567b/02,576b/11. 2. neşe, zevk, eğlence. 532a/17, 535b/07,

541b/02, 563a/06, 566b/03, 566b/06, 567b/01, 573b/12, 576b/08, , 590a/15, 605b/01

şafha : bir hadisede birbiri ardınca görünen hallerden her biri. 536b/15

şafvet : saflık, temizlik, katışıksızlık. 530b/05, 535b/16

sāgar : kadeh, içki bardağı . 550a/08, 609a/01

sağın - : düşünmek. 601b/03

şahāyif: sahifeler. 530b/09

şahbā : şarap. 561b/02, 591a/07, 600a/10, 615a/13

şahn: orta meydan aralık, sahne. 538b/05, 542b/11, 604b/08, 607b/17, 609b/03, 611a/11

şahrā : çöl. 534b/14, 535b/10, 546b/03, 561a/11, 570a/05, 579a/01, 591b/01,

614a/10

şaht : sert, katı yüzey . 542b/03, 553b/16, 583b/01

sāil : dilenci. 526a/08

saḳf : tavan, çatı, dam. 609b/06

sāḳî : içki sunan. 609a/01, 611b/13

sākin : bir yerde ikamet eden. 525a/08, 529a/08, 533b/06, 580b/15

saqqā: kanal, su kanalı. 577b/09, 578a/15, 585b/14, 605b/12, 618b/14, 622a/05

saql : ağırlık. 553b/16

şalābet : sağlamlık, dayanıklılık. 526a/01, 545a/09, 586b/01, 595b/01

şalāḥ : rahatlık. 601a/13

şalavāt : Hz. Muhammed ve onun soyuna okunan dualar. 526b/08, 530a/11

şālih: dinin emrettiği şeylere uygun harekette bulunan. 543b/10,

561b/11, 571b/01

sālik : bir yola giren, bir tarikate giren kimse. 530a/03, 571a/14

sālimen : sağlam olarak, güvenli bir şekilde. 603a/01

salīṭa :küfürbaz, ağız bozuk. 600a/11

sāmī^c : işiten, dinleyen, dinleyici. 554b/08

sāmī^a: kulaktaki işitme kuvveti. 537a/09, 538a/15, 580a/13, 589b/04

şamīmî : içten, candan. 575b/13

şamşām : keskin kılıç. 545b/02

sanç - : sokmak. 564b/05

şāni^c : yaratan, eseri olarak işleyen (Allah) 567a/16, 538b/02

şarāmet : yiğitlik, kahramanlık. 545a/09, 599a/05

sarığ : sarı. 599a/07

şarīḥ :açık, meydanda. 620a/14

şarşar: şiddetli, gürültülü rüzgar. 528a/07, 579a/01, 580a/15, 597a/05, 599a/08, 599b/16,

603a/10, 616a/14, 621b/11, 622b/13

saṭḥ : bir şeyin dıştan görünen yüzü, yüzey. 525a/05, 536b/15, 542b/03,

580a/01, 587a/15

saṭr : yazı sırası. 530b/08

saṭvet : birinin üzerine şiddetle sıçrama. 564a/14, 584a/10

şavāb : doğruluk, dürüstlük. 541b/12, 574b/06

şavb : taraf, cihet, yön. 544b/08, 564a/17, 585a/16

şa^cve : kuyruk sallayan. (bir kuş türü) 600a/04

savḡat : hediye, armağan. 615a/10

şavlet: şiddetli hücum, saldırma. 540b/07, 545a/11, 548a/01, 560b/04, 562a/14, 564a/11,

564b/10, 578a/06

sa^cy : çalışma, çabalama. 535a/01, 535a/13, 545a/14, 554b/11, 562b/10, 578b/14, 582a/09,

614a/14

şayd : avlama, avlanma. 567a/10, 567a/13, 567a/14, 597a/12, 618b/09

sāye : gölge. 531b/03, 534b/12, 535b/12, 541b/13, 562b/09,

572b/06, 573b/14, 583a/06, 611b/06, 611b/07

sāyib : bir yerle, bir şeyle ilişiği olmayan. 561b/01, 616a/07

sāyir : 1. seyreden, gezen, dolaşan. 525a/07. 2. diğer, başka. 527b/16, 533b/07

şayyād : avcı. 565b/05, 565b/08

sāz : çalgı. 606a/01

se : üç (sayı) 547a/16, 547b/09, 547b/14, 548b/11, 553a/16, 555b/09, 560a/06, 566b/15,

568b/07, 569b/11, 572b/05, 574b/10, 576b/17, 584a/16, 585a/06, 585a/14, 586a/17,

588a/03, 588b/07, 618b/10

şebāt : yerinde durma, kararından vazgeçmeme. 596b/05, 614a/04

sebīl : yol, büyük cadde. 580a/06

sebt : yazma, deftere geçirme. 608b/16

sebz : yeşil, yeşil renkli. 529a/10, 547a/08, 558b/15, 571b/12, 605b/08, 609b/01

sedd : kapama, tıkama. 550b/15, 566b/16, 577b/05, 579a/07, 579a/11, 597a/09

sefâret : elçilik. 619a/17, 621a/15

sefer : savaşa gitme. 545b/09, 548a/09, 560b/10, 560b/13, 561a/17, 563b/08, 585b/07, 600b/08, 604b/16590a/06, 621b/06

seffâk : kan dökücü. 612a/15

sefine : gemi. 597a/15

sehâ : cömertlik. 529b/11, 533a/09, 615b/11

sehâb : bulut. 529a/09, 572a/14, 588a/11, 609a/07

sehâvet : cömertlik. 533a/05, 603a/06, 609a/07

sheher : tan yeri ağarmadan öncek vakit. 551b/03, 572a/01, 575a/07, 586a/03, 613a/14

sehîl : kolay, sade. 620b/06

sehv : yanlış, yanılma. 619a/14, 620a/04

selâmet : korku ve endişeden uzak olma, emniyette olma. 581a/13

selâsil : zincirler, silsileler. 598b/12

selâfîn : sultanlar. 529a/05, 530a/13, 530b/03, 531b/01, 536a/10, 37b/08, 541b/10, 545a/02,

selh : Arap aylarının son günü. 618a/07

selîm : sağlam, kusursuz. 607a/08

sem^c : dinleme, işitme. 551b/02, 576a/04, 591a/03, 594b/15, 598a/07, 612b/15

sem : zehir. 614a/06

semâ : gökyüzü. 551a/06, 565a/04

semend : çevik ve güzel at. 535b/03, 541b/14, 542a/01, 542a/06, 548b/01, 551b/03,

551b/09, 565a/16, 567b/08, 571b/07, 577a/06, 589a/11, 590b/02, 601a/01, 603b/03, 618b/16

semere : fayda, verim. 540b/03, 540b/04, 605a/12

semî^c : işitme . 593a/08

semūm : sam yeli, sıcak rüzgar. 547a/04, 570a/15

senā : övme, övüş. 566a/11, 600a/01, 613b/14

senger : istihkâm, hisar. 555b/13, 555b/14, 581b/01, 581b/04, 581b/13, 600a/17

sengîn : taştan yapılmış. 590a/15

sep - : serpmek, dökmek. 605b/13

ser : baş. 525a/01, 525a/02, 525b/09, 526a/01, 526a/11, 526a/14, 531a/05, 532a/07,

533a/10, 534a/16, 535a/16, 536a/09, 538b/08, 540b/09, 540b/13, 540b/14, 541a/03,

541a/11, 541b/10, 541b/11, 542a/17, 544a/04, 545b/16, 546b/05, 547b/07, 547b/10,

548b/05, 549a/15, 550a/03, 550a/15, 551a/11, 552a/01, 554a/08, 554a/09, 554a/14,

555a/01, 555b/11, 556a/04, 556a/09, 556a/15, 556b/17, 557b/06, 557b/13, 558a/04,

558a/10, 559a/03, 559a/07, 559a/15, 560a/03, 561a/07, 561b/13, 561b/14, 562b/05,

562b/15, 563b/15, 565a/06, 565a/09, 565a/11, 565b/10, 565b/17, 566a/13, 566b/11,

567a/15, 567b/14, 567b/15, 568a/05, 568a/11, 568a/15, 568a/16, 568a/17, 568b/04,

568b/15, 569a/08, 569b/07, 570a/14, 570a/15, 570b/08, 570b/16, 571b/01, 571b/13,

571b/16, 572a/11, 572a/17, 573b/11, 573b/12, 575a/13, 575b/15, 575b/17, 576a/01,

576a/02, 576b/11, 576b/16, 577a/01, 577a/14, 577b/02, 577b/10, 578b/02, 578b/06,

579b/04, 579b/11, 580a/08, 580b/08, 581b/05, 582a/02, 582a/07, 582a/11, 582a/13,

582b/04, 582b/06, 582b/07, 583b/07, 584a/05, 584a/07, 584b/04, 585a/07, 585a/08,

585b/01, 585b/07, 585b/08, 585b/12, 586a/13, 586b/09, 586b/10, 588a/04, 588a/06,

588a/09, 588a/15, 588b/05, 588b/15, 589b/05, 591a/11, 591b/16, 592a/14, 592a/16,

594a/12, 595b/05, 596a/04, 596a/05, 597b/15, 598a/17, 599b/07, 599b/08, 600a/05, 600b/03, 600b/08, 601a/13, 601a/14, 601b/14, 602b/03, 603a/11, 603b/04, 604b/07, 605a/17, 606a/03, 606a/16, 606b/10, 607b/17, 608b/10, 609b/12, 610a/01, 610a/02, 611b/15, 612a/10, 612b/02, 613a/08, 613b/16, 614a/02, 614b/08, 617a/05, 618a/04, 618a/11, 618a/14, 620a/07, 621a/12, 621b/11, 621b/13, 622a/06, 622a/09, 622b/12

serā : saray. 532a/11, 547a/09, 577b/09, 617b/16

serāsîme : sersem . 600a/05, 600a/13

serāy : saray. 557a/05, 561a/12, 610a/08

ser-dâr : kumandan. 543b/11, 546a/04, 575b/11

serḥadd : hudut, sınır. 525b/10, 558b/04, 566a/02, 572a/06, 591a/12, 599a/01

serḥaddât : sınırlar, hudutlar. 585a/09

serheng : çavuş. 545b/15, 546a/11

ser-ḥoş : sarhoş. 547b/16, 547b/17

serîr : taht. 529a/04, 529a/15, 534b/11, 536b/03, 537a/02, 541a/01, 541a/04, 543a/12, 589b/01, 589b/14, 590a/07, 590b/11, 604b/11, 609a/03

seris : zayıf, çelimsiz. 556a/13

serv : servi. 532a/03, 532a/06, 571b/15, 605a/13, 605a/17, 611a/07

server : baş, başkan. 540b/08, 543b/03, 561b/08, 561b/14, 562a/15, 592a/07,

593b/02, 594a/13, 603b/14, 609b/13

şervet : zenginlik, varlık. 534b/06, 551a/01

serzeniş : başa kakma. 579b/08, 608a/14

sevād : karalık, siyahlık, karartı. 530a/17, 562a/02

sevâhil : kıyılar, sahiller. 560b/01, 568b/05

sevāniḥ : ie doğan Şeyler. 530a/14

seyl : sel. 527a/11, 528a/16, 540b/03, 544b/10, 548b/10, 551a/17, 551b/11, 552a/17,
567b/12, 567b/13, 578a/16, 595b/06

seyr : yürüme, yürüyüş , gezinme. 530b/05, 535b/05, 535b/14, 535b/16, 549a/05, 557a/06,
560b/01, 567a/08, 589a/06, 590b/03, 604b/05, 605b/12, 606a/05, 606a/08, 608b/07,
610b/11, 610b/12, 611b/05, 611b/08, 617b/16, 622a/04

seyyid : Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hasan'ın soyundan gelen kimse. 568b/13,
575b/10, 577a/09, 586a/06, 586a/09, 604b/03, 609b/15, 612a/09

sezā : münasip , uygun, yaraşır. 525b/14, 526b/03, 548a/08, 549b/06, 591a/14, 620b/17,
621a/01

Őıđk : 1. doğruluk, gereklik. 549b/09, 555a/13, 557b/15, 576b/16, 593b/17, 603b/08,
616a/07, 622a/13

Őıfāt : vasıflar, sıfatlar. 525b/14, 531b/04, 531b/16, 534a/01, 540b/01, 542a/16, 546a/08,
552a/12, 561a/13, 565a/04, 568b/03, 571b/16, 579a/12, 607b/16, 610b/10, 612a/05

Őıpđar -: sÖmürerek imek. 542a/02, 609a/01

Őırāt : yol. 593b/09, 603a/12

Őırr : gizli tutulan, kimseye sÖylenmeyen Şey. 579b/02, 592b/10

ŐıgālıŐ : dÖŐünme. 552b/03

Őıhr : büyü. 602b/07

Őılk : iplik. 526b/04, 536b/14, 538b/12, 556a/10, 608b/15,
608b/17

Őılsile : zincir, zincirleme olan Şey. 612b/16

Őım : gümüş. 535b/03, 563b/04, 563b/07, 566a/07, 569b/04, 603a/09

sîmâ : yüz, çehre, beniz. 542a/15

simât : damgalar, izler, nişanlar. 536b/17

sinân : mızrak, süngü. 528a/15, 552a/06, 578b/08, 596a/11, 597a/13

sinn : yaş, ömür. 536b/10

sipâh : ordu. 527a/02, 533a/10, 535b/01, 38b/17, 542a/13, 545b/11, 546a/04,

546a/11, 546a/14, 547b/13, 547b/03, 548a/03, 548b/10, 549a/16, 549b/03, 549b/04,

549a/02, 550a/16, 550b/02, 551b/10, 551a/04, 553a/12, 553b/04, 552a/16, 553a/13,

553b/01, 553b/07, 553b/17, 554a/02, 554b/06, 555a/05, 555b/13, 556b/12, 558b/07,

559b/05, 560a/12, 562a/02, 563b/01, 565b/11, 567b/07, 568b/07, 554a/12, 557b/17,

558a/11, 559b/11, 561a/07, 563b/15, 564a/09, 564b/17, 564a/16, 565b/01, 568b/04,

572a/12, 573a/04, 573a/14, 574a/01, 574a/09, 574b/05, 574b/12, 576a/14, 578a/12,

582a/09, 585b/17, 594b/06, 594b/10, 597b/09, 599a/08, 570b/09, 578a/02, 585a/17,

585b/08, 595b/02, 596b/06, 597a/10, 599a/04, 599b/01, 599b/11, 600b/16, 601a/11,

601b/14, 601a/16, 601b/09, 601b/12, 602b/05, 602b/02, 602b/11, 603a/08, 605b/05,

609b/09, 613a/12, 617b/06, 618a/07, 618b/14, 619a/06, 622b/09

sipās : şükretme, dua etme. 591a/08

sipeh: (bkz. sipâh) 549a/06, 549a/10, 549a/11, 552a/04, 552a/12, 561a/12, 563b/06,

565b/04, 578a/12, 582b/12, 617b/09

sipehsâlâr: askerlerin en büyüğü. 618a/10

sipih: gökyüzü. 525a/03, 533a/07, 538a/11, 540b/07, 549a/05, 551b/07, 552a/02, 554b/13,

557b/06, 567a/02, 578a/12, 583b/13, 595b/04, 602b/04, 602b/08, 606b/06, 610b/02,

sirâc : kandil, mum. 609b/10

sirâyet : yayılma, dağılma. 618b/07

sitâm : altın ve gümüşle işlenmiş at başlığı. 565a/04

sitem : zulüm, eziyet. 541a/02, 541b/01, 541b/05

sitîz : kavga, savaş. 582b/03, 583a/02, 595b/05, 601b/15

sivinc : sevinç, neşe. 534a/15

siyâdet : beylik, efendilik, seyidlik. 579b/09, 587b/10

siyâset : memleket idaresi. 529b/01, 530a/04, 533a/12, 536a/16, 541b/05, 548a/15,

557a/17, 587a/13, 598b/14

siyeh : siyah. 602b/15

soyurğal : ihsan, bahşış, ikram. 574b/15, 591b/09

sömür - : bütünüyle içmek. 532a/16

suffe : dış kapının iki tarafında oturmaya mahsus yer, sofa. 611a/07

şüfî : dindar. 592b/01, 599b/12

şufûf : sıralar, diziler, saflar. 526a/05, 573b/03, 596a/06

suğar - : sulamak. 572b/13

şulh : barışma, uzlaşma. 543b/15, 544a/02, 544a/03

sultân : padişah, hükümdar. 618a/12

sür : ziyafet, şenlik. 538b/08, 570a/02, 589b/03, 589b/06, 589b/07,

601b/08, 621b/05

şuret : biçim, görünüş : 525b/01, 526a/15, 528a/12, 563a/06, 569a/01, 573b/06, 584a/12,

622a/09

süsen : susam. 607a/12

şu^cübet : güçlük, zorluk. 607a/15

sücüd : secde etme. 542b/16

südâd : rahat, esen. 601a/1

südde : kapı, eşik. 568b/01

süferâ : elçiler. 556a/16, 615a/13, 619a/16

sühân : söz. 528b/09, 532b/06, 537a/04, 610a/04, 610b/08

sühulet : kolaylık. 607a/16

süksük : ilkbaharda bitip yazın kuruyan bitkiler. 571b/15

sükûnet : durgunluk, dinginlik, rahatlık. 613a/07

sümm : dört ayaklı hayvanların tırnağı. 549a/09, 552a/09, 552b/07, 574b/01, 580b/02,

589a/15, 596b/07, 617b/07

sünen : sünnetler. 530a/11

sünnet : iyi ahlak, iyi huy, Hz. Muhammed'in sözü, işleri ve tasvipleri. 530a/10, 604b/12

sünjü : mızrak. 600b/01, 601a/03

sürâdık : büyük padişah çadırı. 568b/01

sür^cat: hız,çabukluk. 526a/14, 547b/06, 551a/15, 569a/10, 574a/08, 578b/06, 579a/03, 586a/02, 589a/11, 590b/16, 595b/06, 598a/03, 600b/11, 602b/17

sürdevül : haberci. 546a/15

süren : asker çığığı.(askerin düşmana saldırırken attığı çığığı) 551b/14, 580b/01, 582b/03, 582b/05, 602a/05, 602a/14

sürür : sevinç. 532a/13, 568a/04, 570a/03, 589b/02, 589b/06, 616b/17

sütün : direk. 605a/10

süvâr : binen, binici. 559a/11, 564a/15, 567b/08

süvârî : atlı asker. 579a/04

süyüf : kılıçlar. 613a/01

süzüg : süzölmüş, berrak. 605b/01

-Ş-ş

şâbb : genç, delikanlı. 558b/05

şâd : sevinçli. 533b/10, 541a/03, 541a/16, 541b/01, 544a/17, 548a/17, 552b/17, 553a/03, 557b/13, 559a/03, 560a/10, 563b/05, 569a/04, 569b/05, 569b/07, 572b/13, 582b/01, 584a/16, 585b/08, 589b/06, 589b/07, 597b/16, 603a/04, 603a/15, 603b/13, 604b/11, 622b/07, 606b/04, 609a/07, 619b/03

şâd-âb: suya kanmış. 547b/01

şâdân : sevinçli. 526a/08, 580a/07

şâh : padişâh. 529b/06, 531a/01, 531a/05, 532b/12, 535b/09, 538b/17, 540a/16, 543b/08, 545a/07, . 545b/04, 546a/11, 553a/02, 556b/01, 556b/02, 556b/04, 558a/05, 561b/02, 561b/04, 562a/08, 562a/13, 564a/04, 564a/13, 564a/15, 565a/02, 565a/05, 565b/13, 566a/14, 565b/10, 566a/07, 566b/02, 566b/05, 567a/02, 571a/03, 571a/05, 571a/08, 573b/11, 571b/13, 578a/11, 578a/17, 580a/06, 584a/07, 584a/13, 584b/16, 584b/17, 586a/06, 598a/17, 599a/01, 600a/09, 600b/02, 603b/08, 603b/16, 605a/16, 608a/04, 605b/04, 606a/01, 606a/09, 609a/03, 609a/09, 609b/04, 609b/09, 610a/09, 610b/02, 611a/02, 611a/11, 611a/13, 611b/01, 611b/04, 611b/07, 611b/10, 611b/11, 612a/09, 621b/05

şâhâne : hükümdara yaraşır bir şekilde. 549a/01, 570a/02, 587b/05, 604b/08, 611a/08

şāh-sār : ağaçlık, ormanlık. 531b/17

şāhen-şāh : padişahlar padişahı. 561a/03, 562a/10, 562b/17

şām : akşam. 578b/03, 611b/10

şemātet : kuru gürültü, şamata. 612b/08

şāmet : alçaklık. 528a/13, 591a/13, 602b/11, 603b/07

şamhāl: bir çeşit ateşli silah. 565a/09, 565a/10, 578b/12, 579b/07, 580b/01

şamhālçı : silahşör.(şamhāl adlı silahı kullanan asker). 551b/15, 578a/15, 582b/02

şāmil : içine alan, kapsayan. 528b/13, 561b/17, 586a/09, 595b/16, 603a/17, 607b/08, 612b/04

şāmile : içine alan, kapsayan. 598a/07

şarkî : doğu ile ilgili. 619a/07

şā^cşā^ca : gösteriş. 527a/13, 534b/07, 596b/08

şātır : neşeli, şen. 565a/14

şāyeste : yakışır, yaraşır, uygun. 556a/07, 591b/13

şāyi^c : duyulmuş, herkesçe bilinmiş. 590a/10, 590a/12

şeb : gece. 547a/11, 547b/06, 547b/07, 547b/11, 555b/09, 560a/07, 575a/14, 588a/02, 588b/08, 596b/08

şebāb : gençlik. 528a/05

şebistān : yatak odası. 528a/09, 532a/13

şebnem : çiy. 525b/01

şecā^cat: yiğitlik,yüreklilik. 526a/02, 527b/13, 533a/05, 543b/10, 545b/12, 551a/14, 559a/15, 579b/12, 580a/11, 580b/06, 581a/06, 581b/07, 597a/07, 614a/15, 540b/09, 540b/10, 543b/06, 544b/06545a/05, 545a/09, 545a/14, 546a/01, 546a/02, 546a/05, 546a/09, 564b/17, 568a/05, 568a/12, 570b/05, 573b/03, 580a/08, 586b/10, 596a/08, 596b/01, 596b/07, 618a/12

şecer : ağaç. 605a/12

şecere : küçük ağaç, tek bir ağaç. 540b/03, 540b/04

şefā^cat : birinin suçunun affedilmesi veya dileğinin kabul olması için yapılan aracılık. 526b/17, 548a/13

şefkat : acıma, esirgeyerek sevme. 536b/04, 541a/12, 541a/13, 544a/16, 552b/10, 560b/12,

577a/17, 583a/17, 586a/11, 601a/12

şeh : (bkz. şāh) 529a/16, 529b/05, 530b/09, 531a/13, 531a/15, 532b/12, 536a/01, 537a/11, 538a/15, 542a/10, 544b/06, 544b/07, 545a/07, 545b/06, 546b/06, 547a/15, 548a/05, 548a/09, 548a/14, 549a/15, 549b/14, 551a/10, 551b/02, 551b/08, 552b/13, 553a/06, 553a/10, 555a/01, 555a/12, 556a/02, 556a/03, 557a/15, 557b/05, 558a/09, 558b/03, 559a/14, 559b/04, 559b/08, 559b/13, 560a/01, 560b/15, 561a/01, 561a/03, 561a/17, 562b/17, 565a/15, 565b/17, 566a/10, 569b/05, 573b/17, 585b/11, 589a/02, 602b/03, 605b/12, 609a/03, 609b/07, 618a/08, 618a/14, 618a/17, 618b/01, 618b/08, 618b/10, 619a/08, 619b/13, 620a/04, 620b/01, 620b/04, 620b/13, 621a/04, 621a/06, 621a/10, 621b/03, 621b/07, 621b/17, 622a/06, 622b/12, 532b/13, 533b/07, 544a/07, 563b/08, 564a/05, 564a/17, 564b/16, 565a/13, 569a/13, 569a/14, 570a/01, 576b/17, 605b/14, 606a/01, 608a/01, 609a/08, 610b/01, 610b/13, 611b/09, 611b/14, 616a/05

şahâdet: şehit olma, şehitlik. 580a/04, 596a/08, 614a/03

şekîb : sabır, tahammül. 580b/15

şekîbâlig : sabırlılık, tahammül etme. 595b/17

şekker : şeker. 607b/14, 608a/01, 609b/02, 610a/15

şekksiz : şüphesiz. 531a/07

şem^c : mum. 528a/09, 532a/13, 534b/08, 595b/03, 602b/13, 616a/13

şammâme : kokulu bir cins kavun. 594b/16

şemm : koklama, koku alma. 605b/02

şemme : pek az bir şey. 591a/01

şemşîr : kılıç. 526a/03, 529a/07, 603a/11, 613b/17

şenbe : cumartesi günü. 546b/14, 547b/07, 548a/02, 551b/03, 555b/02,

567a/05, 569a/16, 572a/01, 574a/07, 574b/08, 575b/03, 581b/13, 586a/03, 587b/15, 588a/13, 589a/08

şen^c : fena, kötü. 620a/11

şer^c : din kuralları. 530a/02, 544b/16, 561a/11, 589b/08, 590b/09, 609a/12

şerâfet : şereflielik. 526b/11, 529a/06, 533b/17, 534b/05, 534b/13, 616b/06

şerâret: şer işleme, kötülük. 527a/10, 533a/12, 536a/05, 554b/08, 602a/08, 616b/10,

619a/13

şerbet : içilecek tatlı şey. 557a/05, 580a/04

şerh : açıklama. 612a/04

şerîat : dinin kuralları. 527a/07, 527a/15, 527b/10, 558a/14, 606b/14, 607a/01, 607b/10, 616b/06

şerîf : şerefli. 561a/01, 565b/16, 589a/14

şerîr : kötü, kötülük isteyen. 602b/10

şerm : utanma. 611a/06, 620a/17

şerr : kötülük, fenalık. 536a/15, 586b/08, 596a/06, 609a/12

şeşt : okçu yüzüğü. 602a/01

şevk : keyif, neşe. 526b/05, 561b/07

şevket: büyüklük, heybet . 529b/10, 531b/02, 533a/01, 542b/08, 543b/05, 545a/06, 564a/03, 546b/09, 560b/04, 564a/11, 564a/09, 565a/15, 569b/11, 571b/15, 577b/12, 584b/08

şeyâfîn : şeytanlar. 551b/17, 552a/11, 603b/17

şî'a : Hz. Ali taraftarları. 550b/13, 552a/17, 553b/11,

553b/13, 557a/06, 557a/14, 559a/05, 571a/13, 578b/15, 582a/09, 585a/15

şihâb: cesur yürekli kimse. 551a/10, 552a/12, 573b/05, 582b/16

şikâr : av, avlama. 535b/09, 535b/10, 535b/14, 535b/17, 567a/12, 567b/08,

567a/12, 567a/13, 567a/16, 567a/17, 567b/06, 572a/01, 608b/07, 622a/04

şikest : yenilen, mağlup. 559a/14

şimâlî : kuzeye ait, kuzeyle ilgili. 611a/04

şimâliye : kuzeye ait, kuzeyle ilgili. 542b/10, 550b/07

şimşâd : şimşir ağacı. 605a/11, 605a/13

şinâverlig : yüzücülük, dalgıçlık. 614b/09

şîr : arslan. 531a/08, 545a/05, 545b/01, 552a/06, 552a/08, 564a/06, 566b/08, 559a/16, 566b/16, 567a/03, 570b/14, 597a/07, 598a/06, 617b/11

şirâ' : satın alma. 573b/16

şîrîn : tatlı, sevimli. 611a/01

şirk : Allah'a ortak koşma. 612a/16

şitâb : acele, acelecilik. 532b/15, 535a/01, 578b/10, 578b/15

şîve : naz, eda. 532a/14, 586a/16

şu^câ^c : ışın, ışık kaynağından gelen ışınlar. 565a/06, 599b/06, 603a/14

şu^carâ : şâirler. 535a/11, 538b/11, 609a/06, 610a/17

şu^cbe : bölüm, kısım. 574b/09

şuğul : işler. 619b/07

şuğka : kumaş veya kağıt parçası. 528b/17, 564a/10, 566a/15,

578b/05, 583a/06

şu^cle : alev, ateş alevi. 621b/01

şüm : uğursuz. 615b/15

şümlig : uğursuzluk. 600a/06, 602b/15

şunğar : şahin. 567a/11, 600a/04

şür : şavaş, kavga. 552a/12, 554b/15, 558b/10, 561a/05, 568b/03,

576b/13, 595b/13, 603a/17, 605a/16

şüriş : karışıklık, kargaşa. 536a/16, 554b/01, 574a/12

şücâ^c : cesur, yiğit. 551b/13, 553b/08, 554a/08, 556a/05, 571b/06, 574b/15, 578a/14,

585b/17, 594a/11, 596b/06, 597a/02, 601b/12, 602a/03, 617b/11, 618a/11

şüküh : ululuk, büyüklük. 536a/13, 542a/12, 545a/10, 547a/17, 549a/12, 565a/09,

565b/02, 575b/04

şüküfte : açılma, açılış. 562b/16

şümâre : hesap, sayı. 554b/03, 568b/06

şümül : içine alma, kaplama. 547b/10, 555b/01, 573b/09, 577a/08, 585a/10

şürü^c : başlama. 542b/15, 590b/17, 617a/14

-T-t

ta^caccüp: şaşırma, şaşakalma. 572a/07

ta^calluğ : birine, bir şeye ait olma. 575b/10.

ta^calluğât : ilgiler, ilişkiler. 528a/07

ta^câm : yemek, aş. 559a/07, 610b/10, 610b/16

ta^caşşub : kendi dinini üstün tutarak başka dinden olanlara düşman olma. 591a/10

tâb : güç, kuvvet, takat. 565a/07, 573a/06, 573a/07

tab^c : tabiat, huy, yaratılış. 528a/14, 528b/03, 531a/03, 532b/03, 535a/06, 610b/02, 611a/17

tâbân : parlak. 534b/06, 588b/14, 589a/04, 619a/03

tâbende : parlayan. 534a/11, 560b/17

tabî^cat : huy, mizaç. 532b/06, 607a/09, 608b/16

tâbiş : parlayış, parıldayış. 534b/08

ta^cbiye : (askerleri) düzenleme, hazırlama. 588b/08

tâ^cat : Allah'ın emilerini yerine getirme, ibadet. 542b/16, 613b/11

ta^caddî : eziyet etme. 617a/07, 618a/04, 622a/16

tafşîl : ayrıntılı olarak açıklama. 536b/14, 593a/09, 608b/11, 612a/04

tağ : dağ. 526a/06, 545a/16, 549a/07, 550b/04, 550b/06, 550b/10, 551a/17, 552a/10,

553a/07, 553b/12, 554a/14, 555b/06, 567a/17, 576b/02, 576b/08, 577b/04, 577b/14,

577b/15, 578b/02, 579a/03, 585b/05, 595b/05, 597a/08, 602b/07

tâğî : azgın, isyan eden. 596a/09

taḥammül: dayanma, katlanma. 534a/17, 574a/06

taḥaşşu^c : alçakgönüllülük gösterme. 583a/13

taḥayyül : hayal etme, hayalde canlandırma. 532b/05

taḥayyülât : hayal etmeler, hayalde canlandırmalar. 532b 620a/09

tâhir : temiz. 565a/15

taḥkîm : sağlamlaştırma, kuvvetlendirme. 558b/01

taḥkîmât : bir yeri düşman saldırısına karşı sağlamlaştırma. 534b/03

taḥkîr : hakaret etme, küçük görme. 620a/13

taḥmîr : mayalanma. 602b/10

taḥarrük : hareket etme, kımıldama, 552a/09

taḥrîr : yazma, yazılma. 538b/15, 608b/11, 608b/17, 609b/10, 617a/01

taḥrîş : hırslandırma. 531b/10, 614b/15

taḥsîl : vergi veya gelir toplama. 531b/09, 562b/10, 597a/16, 598a/12, 620a/15

taḥsîn : güzelleştirme. 526b/03

taḥşîş : birine özel kılma, ayırma. 585b/09

taht : alt, aşağı. 525b/17, 541b/12

tahvîl : döndürme, çevirme. 528a/10

tâkat : güç, kuvvet. 584a/11, 597a/03

taķāzā : çıkışma, azarlama. 535a/09, 535b/02, 537b/11, 620b/11

taķbîl : öpme. 564a/12, 584b/04, 588a/16

taķdîm: büyük birinin huzurunda ona bir şey sunma. 536b/09, 549a/01, 556a/07, 562b/10

taķdîr : ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler. 559a/17, 602a/01

taķrîr : 1. bir şeyi yazı ile bildirme. 591a/06, 2. anlatma. 600a/02, 600b/05, 615b/04, 617a/01

taķsîm : bölme, parçalara ayırma. 581b/04, 588b/01

tala - : yağmalamak, talan etmek. 561a/09

talan : yağma, çapul. 554a/15

talāye : öncü asker. 560b/04, 567b/06, 614a/13

tālîc : doğan (güneş, ay vs.) 538a/03, 567a/08, 603a/17, 613a/14

tālib : isteyen, istekli. 579b/12, 607a/09, 610b/05, 613b/09, 617b/01, 620a/13

ta^clîm : ders öğrenme. 607b/09

talpîn-: çırpınmak. 600a/14

ta^cmîr : onarım. 576b/01, 577a/03, 590a/16

tamuğ : cehennem. 597b/02

ta^cne : sövme, yerme. 565b/10, 571b/14, 608a/13, , 620a/15

tanẓîm : düzeltme, düzenleme. 530a/11

tañ : şafak vakti. 610a/16, 610b/14, 611a/10

tañla : ertesi gün, yarın . 542a/04, 547a/13, 548a/02, 560b/04, 577b/17, 606b/05, 611b/05

tap -: bulmak. 525b/08, 526a/03, 527a/04, 528a/10, 529b/04, 529b/07, 530b/01, 530b/05, 530b/06, 530b/07, 531a/06, 531b/13, 532b/04, 532b/13, 533b/01, 533b/10, 533b/15, 534a/14, 535a/05, 535a/06, 535b/14, 538a/16, 540a/06, 540b/01, 540b/13, 541a/03, 541a/04, 544a/13, 544b/01, 545a/05, 547a/03, 550a/01, 550a/09, 553a/01, 553a/04, 554a/15, 554b/12, 555b/17, 556b/02, 556b/05, 557a/05, 557a/10, 557b/11, 559a/03,

559a/10, 559a/13, 559a/14, 559b/04, 560b/15, 563a/09, 563a/11, 563b/14, 565b/15, 566a/14, 568a/01, 568a/03, 568a/10, 568b/09, 569a/13, 569a/14, 570a/04, 570b/16, 571a/02, 571a/08, 571a/14, 571b/16, 573a/08, 574a/10, 574a/16, 574b/03, 575a/13, 575b/09, 575b/14, 576b/01, 577a/01, 577a/04, 577a/17, 578a/04, 580a/11,

580a/15, 581b/08, 582a/06, 582b/02, 583a/02, 584b/03, 584b/04, 585b/11, 586b/11, 586b/12, 586b/15, 587b/01, 588a/08, 589b/06, 589b/12, 590a/03, 590a/04, 590b/07, 591b/11, 592a/13, 593b/01, 594a/06, 594b/17, 596a/08, 598a/09, 598a/17, 599a/15, 600a/04, 600b/04, 600b/06, 601a/05, 602a/14, 602b/03, 602b/11, 603b/09, 604b/04, 605a/05, 605a/09, 605b/15, 605b/16, 606a/06, 606a/11, 608a/01, 608a/08, 608b/11, 609a/06, 609a/09, 610a/15, 610b/15, 611a/12, 611b/13, 611b/14, 614b/02, 615a/13, 615b/03, 616b/14, 617b/07, 618a/09, 620a/09, 622b/01, 622b/12

tapıl - : 1.bulunmak. 558b/05. 2. görülmek. 617b/13

tapşur-: vermek. 562b/07, 586b/14. 2. teslim etmek. 557b/03, 597b/15, 618a/17, 621b/11

3.ulaştırma, gönderme. 575b/16, 594a/02,

tapşurıl - : verilmek, teslim edilmek. 570b/15

tar : dar, ince, 544a/06, 550b/12, 551b/05

târ : karanlık. 526a/17, 551a/05, 584a/11, 602a/15

tarab: sevinç, mutluluk. 529b/15, 532a/01, 533b/05, 534a/09, 534a/12, 538a/12, 538a/13, 538b/06, 538b/07, 560b/02, 563b/08, 565b/10, 569b/03, 606a/03, 606b/04, 608a/03, 611b/02, 611b/12

târâc : yağma, çapul. 550a/06, 561a/05

taraf : yön. 533a/09, 534a/07, 538a/17, 542a/07, 545b/08, 546b/01, 549b/03, 550a/11, 550b/08, 550b/09, 550b/13, 553a/15, 553b/14, 554a/09, 555a/12, 558b/15, 560a/05, 565a/01, 566b/11, 567b/04, 570a/03, 570b/08, 571a/11, 573a/03, 573a/15, 573b/04, 573b/15, 576b/11, 579b/07, 579b/09, 580a/07, 581a/11, 581b/02, 582a/07, 582a/08, 582b/05, 582b/06, 583a/02, 583b/12, 583b/15, 583b/17, 584b/13, 585a/08, 587a/09, 587b/16, 588a/09, 591b/07, 593b/16, 594a/02, 594b/07, 595a/11, 595b/06, 596b/05, 596b/13, 597a/06, 598a/01, 598a/13, 599b/14, 600b/13, 601a/03, 601a/06, 601b/04, 601b/15, 602a/04, 602a/13, 602a/16, 607a/02, 607a/11, 609b/03, 610b/04, 610b/10,

614a/11, 614b/06, 618a/10, 618b/02, 619b/10

tarāvet : tazelik. 533b/02, 555b/01, 560b/08, 565b/09, 562b/14, 567b/10, 569a/13, 585a/11, 586a/05, 588b/10, 597b/11, 608a/12, 618a/02

tārek :tepe (başın tepesi.) 526a/01, 526b/11, 527a/09, 528b/13, 537a/15, 538a/10

tārem : kubbe. 526b/15, 540b/08, 545b/03

ta^crîf : ayrıntılı olarak bildirme. 605b/03, 608b/03

tarîk: yol. 528b/08, 529b/01, 536a/07, 549b/05, 549b/12, 555a/15, 556a/10,

559b/09, 562b/10, 597a/06, 600b/12, 601b/05, 602b/09, 615a/04, 621a/15, 621b/04

tarîka: tarikat, Allah'a ulaşmak için tutulan yol. 544b/01, 557b/10, 570b/09, 585b/10, 586a/13, 592a/03, 592a/08, 592b/07, 604b/15, 607b/05, 608b/02, 608b/07, 615a/08, 617b/01, 617b/16, 618b/09, 620a/10

tarîkat : Allah'a ulaşmak için tutulan yol. 616b/06

ta^criz : dokundurma, dokunaklı söz söyleme. 622a/16

tart - : 1. çekmek (acı, çile). 554a/17. 2. getirmek. 552a/05, 3. almak (intikam,öç) 559b/06 . 4. duyulmak. 550b/11,

tartur - : getirtmek. 569b/17

tārumār : perişan. 558b/15

taşdı^c : rahatsız etme. 613a/12

taşdıķ : onaylama, doğrulama. 527b/14

taşmîm : tasarlama. 530a/12, 545a/04, 563a/09

taştîr : yazı yazma. 608b/11

taşvîr : gözle görülecek gibi anlatma, tasvir etme. 591a/15

taş : dış. 551a/03, 551a/09, 554b/10, 574b/17, 586a/03, 596b/14, 604b/06, 605a/04, 605a/17, 608a/07, 609a/17, 611b/03, 616b/02

taşķarı : dışarı. 563a/12, 564b/07

taşla -: atmak, defetmek. 580a/03, 596b/03, 620a/16

taṭāvul : birbirine muhalefet etmek, karşı gelmek. 553b/06

ta^cṭîl : durdurma. 590b/07

tavaķı : kıtaların idaresine nezaret etmeye ve kumandanın emirlerini ulaştırmaya görevli

zabit. 577b/16

tavaḳḳuf : durma, vakit geçirme. 547b/14, 556a/01, 560a/10, 569a/11, 574b/11

ṭavāyif: blkler, gruhlr . 550a/04, 568a/05, 578a/06, 593a/11, 612a/04

ṭavḳ : gerdanlık.558a/13, 584a/08, 605b/17

ṭl : uzunluk. 546b/17, 576b/03

ṭāyifāt : (bkz : tā'yife) 568b/12

ṭāyife: kavim, kabile. 558b/03, 568a/15, 570b/08, 570b/10, 570b/12, 579b/16,

581b/06, 582b/02, 587a/07, 601b/01

ta'yīn: birini bir greve atama .545b/14, 551a/03, 553b/02, 563b/13, 571a/02, 577a/01,

578a/04, 582b/02, 592b/05, 596a/05,

01b/04, 606b/12, 615a/15, 618a/15

ṭayy :geme, zerinden geme. 560a/13, 570b/13, 600b/01,

615a/09, 618b/06

taẓarru^c : kendini alaltarak yalvarma. 542b/14, 564b/02, 583a/13

tāze : gen, krpe. 608a/07, 610a/15

ta'ẓīm : yceltme. 532b/07, 542a/02, 556b/06, 573a/17, 575b/05, 576a/13, 583b/17,

589a/16, 605b/16, 617a/01, 622a/08

te'āḳub : birbiri arkasından gitme, birbirini takip etme. 600b/13

te'ālā : 'yksek olsun !' anlamına gelen bir sz olup Allah'ın adıyla birlikte kullanılır.

530a/08, 531a/15, 537b/10, 547a/06, 556a/11, 556b/10, 557a/04, 559b/17, 562b/03,

590b/17, 595a/14, 597b/08, 602b/17, 603a/16

tebāh : tketme. 557a/03

tebārek : mbarek etsin!' anlamında bir sz. 543a/04

tebdīl : değiştirme, değiştirilme. 528a/08

teber : balta. 596b/12

teberrkāt : mbarek, uğurlu saymalar. 588b/13

tebessm : glmseme. 532a/09, 532a/14

tebi : deve . 577b/14

te'bīd : kovma, uzaklaştıırma. 544b/11

- tecāvüz : ötesine geçme, sınırı aşma. 613a/04
- tecebbür : kibirlenme, büyüklenme. 595b/04
- tecerrüd : soyunma. 577a/09
- tecessüs : araştırma, yoklama. 536b/14
- tedârik : hazırlık. 586a/01
- tedbîr : bir şeyi temin edecek veya önleyecek yol, çare. 534a/16, 541b/12, 544b/03, 580a/02, 583a/07
- te³dîb : haddini bildirme. 536a/06, 569a/01, 592b/14, 617b/04
- tedmîr : yok etme, mahvetme. 595b/02, 613a/06, 620a/12
- tedrîc : kademe kademe ilerleme. 534a/17, 599a/04
- tedrîs : ders verme, okutma. 610a/01
- te²ennî : yavaş gitme, yavaş ilerleme. 596a/01, 621b/09
- tefâhür : övünme, övünç. 538b/02
- tefaqqudât : arayıp sormalar. 614a/12
- tefekkür : düşünme, zihin yorma. 528a/13, 614b/07, 621b/10
- tefekkürât : düşünmeler, zihin yormalar. 620a/09
- tefsîr : yorum, Kuran-ı kerim'in mana bakımından yorumu. 610b/08
- teğâfûl : anlamazlıktan gelme. 528b/05, 619a/14
- teḥabbür : haberi olma, bilme. 591a/10
- teḥallûf : uygunsuzluk. 575a/04
- taḥaşşu¹ : alçakgönüllülük gösterme. 542b/15
- tehem-ten : Eski İran kahramanı Zal oğlu Rüstemin Lakabı. 581b/06, 609a/05
- tehevvür : öfkelenme, köpürme. 595b/08, 596b/04
- te²hîr : geciktirme, gecikme, sonraya bırakma. 590b/07
- tehiyye : hazırlık yapma 545b/10, 546a/12, 563b/03, 614a/14
- tehniyet : tebrik etme, kutlama, 'hoş geldin !' deme. 538a/17, 538b/11, 543a/13, 543b/03, 544a/06, 583b/12, 584a/01, 589a/05, 589b/03
- tehrîs : hırslanma. 571a/07
- tek ü tâz : koşma, koşuşma, öteye beriye koşuşturma. 544b/13, 559a/05, 576b/15

- tekāhül : ihmal, dikkatsizlik. 595a/06
- tekāpū : telaş ile koşarak araştırma. 565b/01
- tekāver :koşucu, seğırtici, koşucu at. 527a/03, 561a/09, 565a/17, 578b/01
- tekebbür : kibirlenme, büyüklük gösterme. 525b/08, 591a/07, 595b/04, 601b/01, 603b/17, 612a/12
- tekellüm : konuşma, söyleme. 531a/06, 532a/14, 543a/03, 613a/10, 615b/09, 619b/16
- teklîf : birinden eziyetli fakat başkası için faydalı olan bir iş isteme. 620b/15, 621a/14
- tekmile : ek, sonradan yapılan şey. 563b/03
- tekrîm : saygı gösterme. 525b/15, 556b/06, 583b/17
- telâş : kaygı, tasa, sıkıntı. 529b/06, 559a/12, 596a/15, 596b/04, 597a/01, 601b/16, 609a/11
- telâţum: çarpışma (dalgalar) 540b/03
- telef : ölme, yok olma. 587a/03
- telezzüzât : hoşlanmalar, tat almalar. 569b/17
- te³lif : kitap, eser yazma 530b/07, 590b/06, 590b/15, 590b/17
- telķîn : (fikir) aşılama. 606b/16
- telvîh : açıklama, belli etme. 606b/06
- temennâ: eli başa götürerek verilen selam. 532a/09, 566a/05, 594b/17, 571a/10, 573a/12, 591b/02, 600a/10, 605b/10, 620b/05
- temerrüd : dikbaşlılık, inat, direnme. 596a/02, 601b/01
- temkîn: ihtiyat, tedbir. 532b/10, 538a/08, 578a/12, 596a/01, 597a/09, 607a/02
- temür : demir. 601b/10
- tena^cum : nimet, bolluk içinde yaşama. 570a/04
- tenbîh : uyarma. 566b/12, 569a/01, 598b/03, 617a/10, 617b/03
- tenevvür : parlama. 580a/16
- tenhâ : yalnız, tek. 621b/15
- tensūkât :hediyeler. 526b/08, 544a/15, 575b/01, 591b/03
- tengnâ: boğaz, dar yer, geçit. 582b/09, 614a/11, 622b/02
- tepengü : eğerin etrafı ve kenarı. 565a/04

- tepre - : hareket etmek, kımıldamak. 548b/12
- terakki: ilerleme. 575b/03, 568a/01, 586b/11, 590b/14
- terāküm : birikme, yığılma. 540b/03, 567b/13
- terāne : nağme, ahenk, makam. 543a/03, 550a/09, 584a/02, 613a/10, 615b/02
- terbiye : eğitilme, alıştırma. 540b/01
- tereddüd : kararsızlık, duraksama. 536b/14, 551a/05, 576b/16, 595a/05, 613a/12, 614b/09
- terekküb : bir şeyle karışıp birleşme. 537b/04
- terennüm : yavaş ve güzel sesle şarkı söyleme. 619b/16
- tergîb : arzu ettirme, isteklendirme. 531b/10, 571a/06, 614b/15
- terkîb :birleştirme. 531b/06, 590b/15
- tertib : 1. dizme, sıralama. 569b/03. 2. hazırlama. 526a/15, 535a/10, 569b/15, 588b/05, 592a/12, 604b/03, 604b/08
- tervîc : bir fikri destekleme. 609a/12, 617a/17
- tesāhül : yumuşak davranma. 528b/06, 590b/15, 595a/05
- teshîr : zapt ve istila ile ele geçirme, elde etme. 595b/02
- teskîn : sakin kılma, sakinleştirme. 528b/10, 594a/09, 611b/14, 613b/03
- tesviye : beraber etme, düz etme, düzleştirme. 553b/07
- tesāvîş : zorluk, sıkıntı, eziyet. 587a/04
- teşne : susamış. 572a/06, 572a/13, 573a/06, 575a/13
- teşrif : şerefendirme, şeref verme. 579a/16, 588b/04, 606a/08
- tevābî° : bir kimsenin emrinde, hizmetinde olanlar. 559b/05
- tevaqqû° : arzu etme. 563b/09
- tevaqquf : durma, eğlenlenme, bekleme. 615b/01, 618b/15
- tevārîh : tarihler. 530a/13, 530a/16, 530b/07, 535a/02, 535a/12, 538b/12
- tevātür : bir haberin ağızdan ağıza dolaşarak yayılması. 593a/17
- tevāzu° : alçakgönüllülük. 564b/09, 606b/01, 607b/13
- tevbe : tövbe. 620a/05, 620b/09, 620b/10
- teveccüh : bir yere doğru gitme. 537b/03, 564b/02, 573a/11, 585b/04

- tevekkül : işi Allah'a bırakıp kadere razı olma. 581b/06
- tev³em: ikiz, çift, (mecazen) eş, benzer. 535b/06, 572b/06, 585b/02, 588a/04, 613a/11, 562a/8
- tev'emân : ikizler. 528a/08, 541a/16, 542a/12
- tevfikât : Allah'ın yardımına kavuşmalar. 540a/07
- tevsen : başı sert at. 564b/08, 573a/17, 577b/03
- tavzîh : açıklama. 606b/06, 606b/08
- te³yidât : kuvvetlendirmeler, sağlamaştırmalar. 540a/07, 562a/05, 564b/02
- tezellüm : birine zulm etme. 535b/11
- tezelzül : sarsılma. 542b/01, 562a/04, 565b/03
- tezerv : sülün. 567a/15
- tezkâr : hatırlama. 610b/08, 611a/11
- tezvîr : yalan. 620a/09
- tezyîn : süsleme. 571b/16, 609b/15
- te³şîr : iz, etki bırakma. 600b/06
- tıla : yaldızlı. 557b/17, 564a/10, 565a/05, 582a/17, 586a/12, 586b/05, 587a/04, 592a/15, 603a/10
- tıynet : yaradılış, mizaç, maya. 527a/09, 540a/09, 583b/01
- ti - : demek, söylemek. 553b/17, 572b/17
- tîğ : kılıç. 534b/10, 545a/12, 545a/15, 564b/15, 583a/13, 589b/09, 591a/09, 545a/13, 596b/12, 596b/14, 598b/14, 602a/06, 603b/08, 602a/10, 602a/15, 603b/09
- tigre : çevre, etraf. 611a/06
- tigrü : kadar, e-kadar. 610a/16
- tikil - : dik durmak. (çadır vs. dikmek.) 611b/06
- til : dil. 533b/07, 533b/08, 549b/02, 607a/12, 608b/03, 609b/07, 619b/15
- tile -: dilemek, istemek . 544b/15, 548a/06, 569a/01, 569a/06, 569a/09, 570b/11, 571a/06, 591b/07, 592b/02, 603b/07, 615b/05, 616a/10, 618a/05, 618b/05
- timşâl : suret, sembol. 527a/14
- tiğri : Tanrı, Allah. 526a/05, 537b/10, 542b/16, 543a/04, 547a/06, 556b/10, 557a/04,

559b/17, 584a/03, 586a/06, 586a/10, 595a/13, 597b/08, 600b/01, 602b/17, 603a/16, 617a/16
tipre - : hareket etmek. 553b/16, 577b/04
tipret - : 1. sallamak, titretmek. 553b/16. 2. kımıldatmak. 570a/17
tir - : toplamak. 610b/11
tîre : kara. 569a/05, 592a/01, 594a/09, 599b/01, 621a/17
tırığ : diri, canlı. 602a/11
tişlet : -ısırtmak. 535a/04
tive : deve. 546b/16, 572a/14, 574b/01, 581b/03, 585a/16, 587a/03
tiy - : değmek. 574b/04
tîz : tez, çabuk . 550a/03, 578b/07, 578b/08, 578b/09, 578b/10, 578b/14, 596a/13, 611b/08
tîzrag : hızlıca, çabucak. 530b/14, 569a/07, 590b/16, 595a/10
tofrağ : toprak. 525a/07, 525b/03, 528a/02, 588a/16, 549b/09, 553a/01, 554b/10, 568a/13, 583a/14, 614a/02
toğma : efendisinin evinde doğmuş ve büyümüş olan köle. 559a/02
toğkuz : dokuz. 527a/01, 533b/14, 572b/09, 585a/14, 589b/15
toğkuzlançı : dokuzuncu. 537b/16, 588b/17
tol - : dolmak. 534a/12, 546b/03, 568b/04, 570a/14, 597b/06, 598b/11
toldur - : doldurmak. 529b/15, 563b/04, 572a/15, 581a/15
tolğa - : (boyun) bükme . 592a/06, 612a/13
toltur - : doldurmak. 526a/07
toğuz : domuz. 604b/16, 618a/07
topçağ : alaca at. 577b/01, 586a/12, 603a/11
toy : eğlence. 538b/07, 538b/08
tök - : dökmek. 614a/01, 614a/02
tökül - : dökülmek. 545b/02
töpe : tepe. 547b/12, 548b/12, 550a/15, 560a/11, 566a/16, 572b/01, 573b/07, 575a/15, 585b/15, 586b/02, 587b/08, 616b/12, 619a/03, 619a/07
tört : dört. 527b/06, 544a/09, 555b/12, 560a/10, 566a/16, 572a/04, 572a/16, 572b/15, 582a/06, 582a/08, 582a/11, 582b/05, 582b/06, 586a/01, 589b/13, 599b/09, 601b/04,

601b/15, 606b/07, 606b/10, 607a/04, 610a/13, 611a/14, 621b/15

törtlençi : dördüncü. 618b/15

töşet - : yaymak. 588a/01

tûba : Cennetteki ağaç. 609b/01

tuğ : tuğ, bayrak, sancak. 545a/12

tuğyân : azgınlık. 591a/01, 591a/12, 593a/04, 614b/03

tuḥâyif : hediyeler. 614b/16

tuḥfât : hediyeler, armağanlar. 526b/08, 575b/01, 591b/03, 615a/10

tuḥfe: hediye, armağan. 548b/08, 551b/02, 556a/13, 557b/10, 558a/03,

566a/12 575a/06, 575b/14, 584b/04, 587b/07, 588a/17, 588b/13, 602b/16, 613b/02

tûl : uzunluk. 546b/17, 576b/03 614b/08

tulû° : doğma, doğuş. 534a/06, 534a/11 534a/07, 536a/08

tulû°at : doğmalar, doğuşlar. 85a/14

turağ : durulan yer. (Metinde askerlerin konakladığı küçük yerleşim birimleri için kullanılmıştır.) 588a/13

ṭurfe : görülmemiş, nadir. 565a/08, 609a/02, 609a/15, 609a/17, 609b/05, 611a/04

tûṭî : papağan. 528a/01

tutuḳ : örtü, peçe. 534a/01

tutut - : uygun görmek, 595a/06

tüb : dip. 572a/05, 574b/01, 579a/11, 597b/01

tüfeng : tüfek. 580a/14, 580a/17, 621b/01

tükel : tam, bütün. 570b/02, 573a/09

tümen : 1. on bin. 553b/16, 565a/15, 589b/16, , 609b/08. 2. pek çok. 557a/13, 600a/04

tümenât : Tümenler, kalabalık askeri birlikler. 589b/16

tün : gece. 530b/11, 532b/08, 532b/15, 561a/14, 563a/03, 564a/05, 566a/09,

596b/08, 617b/01

tünd : sert, şiddetli. 528a/10, 602a/03, 611b/08, 622a/12

türâb : toprak. 575b/02, 577a/16, 584b/04

türlüg : türlü, çeşitli. 548a/04, 574b/13, 576a/12, 583a/13, 584b/05, 591a/16, 607b/15

tüş- : 1. yola çıkmak. 547a/16, 588b/02, 599b/05, 611a/02, 542b/01, 551a/04, 552a/12, 554b/01, 560b/10,

2. uygun gelmek. 550a/13, 566b/13, 576a/11, 598b/04, 531b/03, 533a/13, 608b/16, 616a/08,

3. ortaya çıkmak. 542b/01, 552a/12, 554b/01, 565b/04, 579a/12.

tüvân : güç. 525b/08

tüz - : düzenlemek, tanzim etmek. 525b/16, 526a/06, 534a/05,

536b/04, 553b/14, 559a/08, 563a/03, 563b/09, 564a/13, 564a/14, 565b/14, 566a/08, 574b/17, 576b/07, 590b/06, 601b/13, 602b/06, 604b/02, 606a/10, 607a/02, 608a/15, 609a/15, 610a/16, 613a/10, 614b/05, 618b/11, 619a/05

tüz : 1. doğru. 557a/04, 593a/03, 2. ova, düzlük yer. 549a/07, 602b/07.

tüzel - : düzenlemek. 549a/05

tüzül - : hazırlanmak. 611a/08

-U-u

°ubüdiyyet : kulluk. 556a/12, 586a/08, 591b/12, 593b/09, 613a/17, 616b/08, 620b/09

°ubür : bir başka tarafa geçme. 560a/11, 574a/02, 574a/06, 574a/14, 574a/17, 576a/05, 576a/15, 577a/03, 577a/06, 580a/01, 599b/04

uçkun : kıvılcım. 594a/06, 599a/03

uçra - : rastlamak. 573a/08, 587a/13, 599b/12

°uķūbet : eziyet, azap. 600b/14

ulağ : at, öküz, deve gibi yük taşıyan hayvanlar. 555a/10

°ulemā: alimler, bilginler. 528b/06, 535a/11, 566a/10, 583b/16, 588b/11, 589a/03, 589a/14, 604b/05, 605a/02, 605b/05, 606a/10, 606b/07, 606b/11, 607a/02, 608a/06, 608a/14, 611a/08, 604b/13, 606b/03, 606b/10, 608b/05, 609a/06, 609a/16, 609b/10, 609b/12, 610a/17, 610b/03, 611a/10, 611b/02, 611b/13

°ulūfāt : 1. hayvan yemleri 2. askerlere üç ayda bir verilen maaş. 615a/15

uluğ : ulu, yüce, büyük, değerli. 540a/13, 541b/08, 552b/01, 560b/13, 560b/17, 573a/01, 575b/06, 576b/04, 589b/12, 595a/12, 599a/01, 619b/08, 620b/17

°ulūm : ilimler, bilgiler. 535a/01, 558b/06, 609b/15, 609b/14

ulus : halk, kavim. 541a/03, 541a/16, 541b/13, 542b/07, 545a/12, 548b/13, 553a/11, 555a/03, 556a/07, 559a/07, 566b/07, 566b/10, 566b/11, 567b/14, 574a/03, 575b/08, 585a/13, 585a/15, 586a/05, 590a/09, 591a/16, 591b/09, 591b/17, 592a/16, 592b/13, 593b/02, 594b/13, 595a/09, 603a/13, 609a/11, 611b/15, 612b/05, 616b/10, 617a/04

ulüvv : yükseklik, büyüklük, yücelik. 551b/04

ulviyyet: yükseklik, yücelik. 609b/12

‘umde : dayanacak, güvenilecek kimse. 530a/04, 546a/03, 562a/12, 577b/07, 583b/05, 590b/08, 591b/03, , 596b/01, 610a/12

‘umîk : derin. 595a/16

‘umk : derinlik. 555b/13, 574b/03, 579a/08

‘ummân : okyanus. 525b/01, 527b/07, 527b/12, 534a/02, 535a/17, 540b/04 607a/01

‘umümen : bütün, hep. 534b/03, 537a/10

umür : işler, hususlar. 530a/12, 531b/09, 534b/04, 536a/07, 541a/15, 544b/14, 551b/14, 562b/06, 563a/05, 571a/06, 571a/07, 579b/03, 586a/08, 595a/05, 596a/03, 597a/01, 599a/02, 601b/04, 607b/04

ur - : 1. yönelmek. 573a/09, 574a/12, 554a/14, 563b/09, 534a/14, 609a/17. 2.yardım istemek. 583a/16. 3. yola çıkmak, yürümek. 531a/04, 537a/02. 4. yağmalamak. 549b/06

‘urüc : yukarı çıkma, yükselme. 534b/16, 616a/15, 622b/09

uruğ : kabile. 573a/06, 599b/10, 602a/12

uruş : dövüş, savaş. 573b/05

‘urvetü’l-vuşka : tutunulacak sağlam kulp (mecazen müslümanlık) : 570b/02

‘usret : zorluk. 528a/12

uşül : yol, yöntem. 542a/15, 610b/07

uşat - : parçalamak. 557b/02, 585a/05

utru : karşı. 546b/11, 565a/14, 578b/13, 605b/13, 605b/14

uzal - : sürüp gitmek. 621b/06

‘uzlet : yalnızlık, köşeye çekilme. 561b/15

üçlençi : üçüncü. 561a/13

ükül - : yığılmak. 554b/04, 570a/15, 599b/06, 607b/17

ümerā : emirler, beyler, yüksek rütbeliler. 537a/11, 537b/03, 540b/08, 540b/15, 541a/07, 542a/07, 549b/07, 550a/01, 555a/12, 558a/02, 561b/01, 564b/12, 571b/06, 578a/09, 583b/16, 588b/05, 588b/11, 589a/13, 599a/16, 600b/07, 601b/11, 602b/08, 602b/16, 603a/08, 604b/06, 605b/06, 606a/10, 607a/02, 608a/06, 608a/15, 617b/14, 618a/11, 618b/01, 621a/12, 563b/14, 564a/09, 564a/14, 564b/17, 566a/11, 580a/07, 583b/08, 584b/02, 588b/01, 589a/03, 594b/06, 594b/09, 599b/02, 599b/15, 606b/03, 609a/07, 610b/04

ümîd: umut, umma. 531b/13, 548a/08, 548a/13, 563b/07, 591a/04, 593b/10, 596b/16
597b/07, 613b/12, 614b/10

ünde-: çağırmaq, davet etmek. 544a/01, 549a/17, 559b/14, 566b/13, 569a/03, 584b/09, 592b/15, 603a/08, 604b/13, 619a/11, 621a/11, 622a/17

ür - : havlamak. 554b/15

üserā: esirler, tutsaklar. 551b/01, 554a/10, 555a/07, 556a/03, 558b/15, 585b/16, 602b/09

üz - : koparmak. 584a/11

üze : üzerine, üstüne, üzerinde. 525b/11, 580b/02, 582b/14, 603b/09

üzengü: üzengi. 565a/04

üzül - : bir şeye üzölmek, kırılmak. 528a/11

-V-v

vābeste : bir şeye bağlı. 537a/14, 613a/13, 617a/13

vācib : yapılması gerekli olan şeyler. 526a/12, 545a/02, 545a/03, 559b/16, 611b/11

vādî : iki dağ arasındaki uzun çukur, dere. 526a/06, 527b/08, 553b/12, 568b/04, 577a/13, 577b/04, 578b/02, 579a/03, 593a/04, 595b/06

vāfi : yeterli,tam. 615b/09

veęā : kavga, savaş. 549a/13, 568a/12

vağdet : teklik, birlik. 525b/01

vağset : korku, ürküntü. 600a/07

vājün : ters, tersine dönmüş. 597b/01

vaķāđat : utanmazlık, arsızlık. 612b/08

vākār : ağırbaşlılık.. 545a/10, 562a/12

vikāyet : koruma, sahip çıkma. 540a/14

vākāyī^c : olaylar, hadiseler. 530b/10, 536b/12, 540a/06

vākı^ca : olmuş bir iş, olay. 557a/10, 598b/15,

602b/11, 603b/14, 621b/10

vākı^cāt : baştan geçen olaylar. 536b/17, 556a/01, 571a/13, 616b/04

vākt: vakit, zaman.. 534a/04, 535a/03, 538a/01, 546a/09, 577a/11, 577b/07, 577b/13, 607a/03, 613b/03

vālā : yüksek, yüce. 541a/07, 569a/08

vālī: bir vilayeti idare eden en üst amir. 544a/14, 589b/11, 595b/16, 603b/16, 614b/11, 615a/12, 615b/02, 616a/07

vālid : baba. 534b/06, 536a/02

varāk : yaprak. 530b/08

vārid : bir yere gelen, ulaşan. 535b/09, 566a/04, 569b/12, 577b/15, 605b/05, 618b/03, 619a/07

vaşf : nitelik, sıfat, hal. 530b/09, 609b/07

vāşıl : erişen, ulaşan, kavuşan. 526a/17, 567b/02, 589b/03, 613b/05, 615a/10, 617a/08

vāsīta : alet, araç. 544a/02, 552b/06, 566b/08, 568a/01, 586b/11, 594a/03, 615a/09, 622b/09

vasī^c :geniş, açık. 532b/16, 546b/16, 551b/06, 574b/04, 576a/08, 606a/06

vaşl : kavuşma. 567b/04

vāzīḥ : açık, meydanda. 533b/11

vazīfe : görev. 569a/09, 572b/07

veche : sebep, vesile. 584a/12, 585a/03

vedī^cat : emanetler. 562b/08

vefā : sözünde durma. 532a/12, 534a/11, 615b/12

vehm : şüphe. 527a/10, 533a/13, 564a/07, 549a/07, 552a/06, 554b/15, 579a/09, 583a/03, 596a/13, 596b/02, 599a/07, 616a/15, 617b/12

vilādet : doğma, doğurma. 531b/15, 533b/12, 534b/05, 536b/12

veled : çocuk, oğul, erkek evlat. 556b/16, 561b/16, 587b/02

velî: 1. sahip. 2. ermiş eren, ermiş. 532b/01, 538b/05, 554b/02, 567b/15, 578b/04, 582a/14, 591a/07, 593a/05, 603b/06, 603b/08, 605a/11, 609b/03, 612b/07

velvele : şaşkınlık, gürültü, patırtı. 538a/14, 580a/12, 580b/14

vesîle : 1. yol, vasıta. 2. sebep, bahane. 591b/10, 593b/08, 620b/09, 622b/09

vezâret : vezirlik. 541a/06, 563a/10, 570b/16, 572b/10, 594b/08, 606a/14, 541a/05, 545b/17, 570b/14, 574a/07, 590a/16, 599a/14, 606a/13, 610a/09, 616a/07

vilâyât : iller, vilayetler. 535b/08

vilâyet : il, şehir. 543b/07, 543b/10, 544a/11, 544a/14, 548b/04, 548b/06, 549b/04, 566a/04, 566b/14, 575b/10, 585b/17, 586b/12, 586b/13, 587b/13, 590a/02, 607b/11, 612b/04, 612b/05, 613b/08, 615a/05, 617a/11

vîrân : yıkılmış, yıkık. 555a/17, 561a/09, 585a/05

vîrâne : yıkılmış, harabe yer. 561a/06, 587a/16

vird : belirli zamanlarda okunması adet olan kuran cüzleri, duaları. 541b/08, 565a/14

vişâl : ulaşma, bitişme, kavuşma. 532a/03, 565b/13

vuḥûş : yabani hayvanlar 573b/08

vuḳûf : durma, duruş. 526a/05

vuşlat : kavuşma. 560b/09

vuşûl : ulaşma, varma. 546b/14, 547b/06, 548b/02, 560a/09, 565b/16, 572a/03, 573b/09, 575a/16, 585a/10, 587b/09, 601a/16, 602a/10, 603a/03

vücüb : lüzumlu olma, bırakılması mümkün olmama. 563a/07, 589b/08

vüfûr : çokluk, bolluk. 525b/07, 526b/14, 531a/11

vürüd : geliş, gelme. 555b/11, 562a/03, 586a/04, 588a/04, 589a/07, 613a/01

vüs'at : genişlik. 525b/16, 535b/08, 579a/08, 606a/07

-Y-y

yağdu : aydınlık. 596b/07

yağı : düşman. 592b/01

yaḫşî : güzel, iyi . 541b/01, 544a/11, 556a/13, 557b/10, 566a/07, 574b/15, 589b/08, 600b/02, 601a/03, 603a/13, 609a/11, 611b/01, 617a/17

yalanala - : soymak, ıplak hale getirmek. 620b/04

yalav : bayrak, sancak. 553b/15

yalan : yalan. 593a/16

yamanlığ : fenalık, ktlk. 541b/05, 586a/16

yamđur : yağmur. 588b/03

yanlığ : gibi, benzer. 528b/05, 532a/09, 532a/12, 535a/15, 535b/06, 536a/10, 537b/09, 538a/06, 538b/06, 541a/01, 542b/03, 542b/05, 542b/06, 542b/08, 543a/03, 543a/12, 544b/13, 547a/05, 547a/08, 547b/01, 549a/04, 549a/14, 549b/02, 549b/05, 550a/11, 551a/17, 552a/06, 552b/11, 553a/14, 553b/17, 554a/02, 554b/13, 554b/15, 554b/16, 557b/06, 558a/15, 559a/03, 559a/16, 559b/03, 560a/09, 561a/08, 563b/04, 564b/13, 565b/05, 566b/06, 567b/14, 569a/13, 570b/02, 571b/12, 572a/07, 572a/11, 573b/06, 576a/05, 576b/09, 578a/17, 579a/02, 579a/15, 582b/07, 585a/11, 587a/14, 587b/14, 588b/03, 588b/09, 591b/16, 593a/02, 594a/12, 594b/16, 595a/04, 596a/15, 597b/10, 599a/09, 600a/14, 600b/11, 601a/10, 602a/17, 603a/05, 605b/11, 606a/17, 607a/09, 607a/12, 607a/17, 610b/01, 612b/09, 612b/13, 613b/15, 619b/16, 620a/10, 622b/08, 551a/15, 551b/11, 562a/05, 571b/09

yaramas : gereksiz. 553b/01

yarağ : 1. hazırlık. 563b/09, 563b/10. 2. Silah. 578a/13

yarağlan- : silahlanmak. 601a/01

yr : dostluk. 533a/14

yarlığ : ferman, buyruk. 610b/02

yaruğ : parlak, aydınlık. 528a/16

yarut - : 1. aydınlatmak. 561a/13, 610a/162. 2. parlatmak. 588b/12,

yasa - : yapmak, dzenlemek. 574b/07, 582a/15, 599a/10, 601b/03, 614b/16

yasakı : asker, muhafız. 617b/05

yasal - : 1. yapılmak, imal etmek. 571b/17, 605a/17. 2. dzenlenmek. 553b/14,

yasav : asker diziliği, saf. 553b/15

yasavul : avuğ. 546a/15, 548a/16, 569a/06

yağun - : saklanmak, gizlenmek. 600a/10

yaşur - : saklamak, gizlemek. 616a/12

yāver : yardımcı. 526b/17, 561a/15, 595a/04

yavuş : yakın. 548a/01, 573a/05, 586a/02

yaz - : 1yazı yazmak. 526b/04, 605b/03 2. kader yazgı. 595a/14.

3. açmak, yaymak. 605a/15,

yazıl - : yazılmak, kaydedilmek. 527a/07

yed : el. 551a/16

yegāne : tek, biricik. 533b/13, 589a/12, 548b/15, 608a/15

yek : tek, bir. 533a/10, 545a/01, 546b/10, 547a/07, 547a/11, 548b/01, 551a/14, 551b/06, 555b/06, 555b/14, 559a/16, 560a/10, 562a/02, 563a/01, 566a/15, 567a/06, 569b/08, 570a/07, 572a/15, 574a/11, 575b/17, 578b/16, 582b/13, 583a/02, 586a/04, 588a/02, 588b/01, 589a/11, 594b/07, 595a/17, 596b/13, 598a/03, 609b/16, 614b/01, 616a/02, 618b/05

yekrān : soylu at, cins at. 581b/08, 583a/05, 599a/05

yek-sān : bir, eşit, düz. 585a/06

ye's : ümitsizlik. 616a/12

yığaç : ağaç. 574a/04, 582a/15611a/07

yığla- : ağlamak. 554a/16, 554a/17, 554b/01

yığna - : toplamak, bir araya getirmek. 569a/07, 577b/17, 595a/03

yığnal - : toplanmak, bir araya gelmek. 549a/03, 599a/04, 617b/14, 618a/03, 618b/15

yığnat - : toplatmak. 572b/02, 592b/05, 546b/04, 555b/13, 576a/08

yitkür - : yetiştirmek, ulaştırmak, götürmek. 525b/10, 526a/01, 528b/08, 533a/14, 535a/13, 535a/16, 535b/04, 536a/11, 536b/02, 536b/09, 538a/15, 541b/15, 543a/09, 543b/01, 545a/17, 545b/08, 547b/02, 547b/07, 547b/10, 549a/01, 549b/05, 550a/02, 550b/03, 551a/13, 551a/15, 551b/16, 552b/08, 552b/10, 555b/02, 556a/05, 556a/07, 556b/05, 558a/09, 558a/11, 559a/17, 559b/12, 560a/04, 560a/10, 560b/03, 562a/04, 562b/10, 562b/15, 565b/01, 569b/05, 570a/03, 571a/15, 572a/07, 572a/17, 573b/16, 574b/10, 574b/13, 575a/16, 576b/14, 577b/02, 577b/10, 579a/08, 579b/02, 579b/08, 580a/13, 582b/04, 583b/04, 583b/10, 584a/01, 585a/11, 585b/06, 586b/09, 587b/08, 587b/15, 588a/04, 588b/10, 589a/07, 589a/17, 589b/04, 590b/16, 591a/02, 591a/12, 592a/11,

592a/13, 592a/14, 595a/05, 595a/11, 595b/04, 597a/06, 598a/06, 598a/07, 598b/15, 599a/01, 599a/06, 600b/13, 601b/17, 602b/04, 602b/07, 603a/14, 603b/05, 605b/09, 606b/03, 607a/08, 607b/02, 608a/17, 608b/06, 610a/14, 611b/16, 612b/10, 614b/02, 614b/11, 615a/12, 615b/13, 617a/01, 617a/07, 617a/11, 619a/01, 619a/14, 619a/16, 620a/10, 621a/10, 622a/07, 622b/06

yörüt : yürütmek. 561a/11

yosun : usul, şekil, tarz. 530b/07, 574b/14, 599b/10, 611b/05, 615b/05

yosunluğ: 1. gibi, benzer. 2. tarzda, şekilli. 548a/11, 569a/06, 570b/06, 586b/07, 612a/02, 619a/11

yügür - : seğırtmek, koşmak. 554b/15, 582b/01

yügürüş - : yürüyüş. 579a/17

yümn : uğur, bereket. 534b/14, 538a/08, 573a/10, 588b/10, 616a/03

-Z-

zâbiğ : subay. 548a/16, 577b/16

zabı: silah kuvveti ile bir yeri alma. 555a/07, 585a/12, 592b/05, 594b/03, 617b/05

zâhir : dış yüz, görünüş. 526a/10, 533b/07, 536a/16, 565b/02, 568b/03, 596a/11, 597a/17, 612a/15, 617b/10, 617b/12, 619b/11, 620a/05

zağm : yara. 545b/13, 556a/05

zağme : vurma. 528a/11

zâmâyir: iç yüzler. 536b/05, 541b/15, 544b/02,

550b/05, 621a/05

zâmîr :iç, iç yüz.. 526b/06, 527a/12, 527b/11, 530b/06, 531b/03, 532b/17, 533b/10, 535b/06, 535b/13, 536a/14, 536b/11, 540a/09, 540a/17, 542b/14, 576a/17, 590b/01, 622a/14

zânû-be-zânû : diz dize. (saf oluşturmak) . 606a/10

zârb : vurma. 551a/02, 582b/08

zârbet : vurmak. 561a/07, 574b/01, 596a/05, 614b/04

zârlığ : feryad etme. 548a/05

zât : saygıya değer kimse. 526a/09, 526a/12, 527b/12, 529b/09, 529b/02, 529b/08, 532b/13, 533b/17, 540a/16, 582a/05, 583b/01

zavābiṭ : kaideler, nizamlar. 543a/14

zāviye : köşe. 602a/13

zayğam : aslan. 549a/13, 597a/12

zeber : üst, üst derecede bulunan kimse, amir. 595b/08

zahâyir: gerektiği zaman kullanılmak üzere ambarda saklanan hububat, yiyecekler.
581b/10, 614a/12

zekevât : zekatlar. 558a/15

zelzele : yer sarsıntısı, deprem. 549a/04, 553a/07, 580b/15, 582b/10

zimâm : yular. 562b/06

zemherîr : kış, karakış. 576b/13

zemzeme : ezgi, nağmeli ses. 542b/13, 564b/14, 607a/13, 620b/12

zen : kadın. 554a/16, 561a/06

zenbürek : hayvan üzerinde taşınan küçük top. 565a/10, 578b/13, 579b/08

zencîr : zincir. 597/06, 613a/13

zeng : pas. 566b/03

zengü : merdiven. 582a/15

zer : altın. 533a/15, 535a/15, 535b/03, 558a/11, 559a/02, 561a/12, 563a/17, 563b/03,
565a/07, 566a/07, 569b/04, 583b/05, 588b/06, 603a/07, 603a/09603b/04, 604b/10, 609a/05,
621a/12

zerdüzî: sırma işlemeli. 586a/12

zerre : pek ufak parça. 527a/14, 530b/16, 538b/02, 546a/09, 591b/14

zerrîn: altın. 542a/05, 542a/10, 542a/13, 544a/11, 551b/06, 557b/16, 562a/11,
562a/14, 563b/12, 565a/05, 577b/01, 603a/11

zevâhir : çiçekler. 526b/08

zevâl: sona erme. 594a/10, 598a/10

zevât : kişiler, şahıslar, kimseler. 578a/15

zevrağ : kayık. 560b/01

zeyn : süs. 531a/14, 540b/07, 545a/08, 565a/04

zıll : gölge. 529b/09, 536b/01, 562a/14, 578a/10

zimām: hayvan yuları. 562b/06538b/10, 540b/13

zindîk : zındık, münafık, Allah'a inanmayan. 527b/15

zîrgām : aslan. 546a/07, 546a/15

zîb : süs, bezek. 526b/13, 531a/14, 532b/13, 538a/16, 542a/12, 545a/08, 578b/02, 591b/03, 605b/16

zîbā : süslü. 605a/10, 606a/17

zihî : ne güzel, ne hoş. 525b/02, 529a/12, 617a/15

zîrve : zirve, doruk. 533b/03

zîver : süs, bezek. 525a/07, 528b/16, 536a/16, 561b/09, 565a/07, 607a/10

ziyā : ışık, aydınlık. 587a/08, 598a/10, 602b/04, 602b/07, 606b/06

ziyād : fazlalık, çokluk. 35b/13

ziyāde : çok, bol, aşırı. 548b/07, 559b/10, 617a/06

ziyādet : artma, çoğalma. 540b/14

ziyāret : görmeye gitme, görüşme. 543a/08, 554a/05, 559b/10, 567a/05, 568b/09, 588b/02, 618b/09

zuhūr : görünme, meydana çıkma. 527a/16, 533b/15, 535a/13, 535b/15, 536b/13, 538a/04, 543a/17, 545a/01, 546b/03, 550a/02, 550b/03, 551b/16, 556a/01, 573b/16, 576b/14, 579b/02, 582b/03, 584a/01, 593a/09, 599a/06, 601b/17, 603a/14, 607a/06, 608a/16, 614b/02, 614b/11, 615a/08, 617a/15, 617b/03, 619a/14, 620a/10, 620a/17

zulm : eziyet. 533a/03, 533a/16, 545a/15, 620a/13

zulmet : karanlık. 535b/15, 535b/16, 581b/14, 583b/11

zulumāt : karanlık. 527a/17, 527b/02596b/08

zübde: bir şeyin en seçkin parçası. 545b/15, 583b/06, 590b/08, 596a/17, 606b/10

zülāl : saf, hafif, tatlı, güzel su. 532a/04, 572a/05, 573a/01, 577b/10, 620b/10

zümre : topluluk, sınıf. 577a/17, 591b/13

SONUÇ

1-Üzerinde Çalıştığımız metin sayesinde 19.yy. Hîve hanlığında gerçekleşen tarihî olaylar gözler önüne serilerek dil ve tarih araştırmacıları için önemli bir vesika, ilim alemine kazandırılmıştır.

2-Son Dönem Çağatay Türkçesinin söz varlığı hakkında önemli veriler ortaya konulmuş ve dil üzerine çalışan araştırmacılara kaynak sağlanmıştır.

3-Son Dönem Çağatay Türkçesinin dil özellikleri ve fiil unsurları hakkında önemli bilgiler verilmiştir.

4-Eserin yazarı Āgehî, eserleri ve tarih yazıcılığı ile ilgili bilgiler verilmiştir

KAYNAKÇA

Ağlanmaz, S. (2006) . Türk Lehçelerinde Fiilimsiler ve Fiilimsi Yapılar, Y.Lisans

Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, T. Dili Ana Bilim

Dalı: Manisa.

Akalın, M. (1998) . Tarihî Türk Şiveleri, Ankara: TKAE

Altun , E. (2011) . Firdevsü'l-İkbâl [1B-100A] (Giriş, Transkripsiyonlu Metin, Dil-

Yazım Özellikleri, Dizin-Sözlük) , Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli

Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı : Kocaeli

Arat, R. R. (1979) . Kutadgu Bilig III İndeks, (Yay. Haz.) Kemal Eraslan, Osman F.

Sertkaya, Nuri Yüce, İstanbul:TKAE

Arat, R. R. (1988) . Kutadgu Bilig II, Çeviri, Ankara: TDK

Arat, R. R. (1991) Kutadgu Bilig I, Metin, Ankara: TDK

Arat, R. R. (1992) . Atebetü'l-Hakâyık (Edib Ahmed B. Mahmud Yüknekî) , Ankara:

TDK

Atalay, B. (1939-1943) , Divanü Lûgat-it Türk Tercümesi. I-IV, Ankara: TDK

Atsız, B. G. (1993) . Oğuz Grubu Türk Şivelerinde Sıfat-Fiiller, (Basılmamış Doktora

Tezi) , Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ana Bilim Dalı:

Kayseri.

Atak, H. Ş. (2004) . Özbek Türkçesinde Sıfat-Fiil ve Zarf- Fiiller, Yüksek Lisans Tezi,

Balıkesir Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana

Bilim Dalı: Balıkesir

Banguoğlu, T. (1986) . Türkçenin Grameri, Ankara: TDK

Bayraktar, N. (2000) . Orta Türkçede Fiilimsiler, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı: Ankara

Berbercan, M. T. (2011) . Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gramer-Metin-Dizin) ,

Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, : İstanbul

Borovkov, A. K. (1988) , “Özbek Yazı Dilinin Kurucusu Ali Şir Nevâî”, Çev. Rasime

Uygun, TDAY-Belleten

Bregel,Y. (2003), An Historical Atlas Of Central Asia, Brill: Leiden-Boston

Caferoğlu, A. (1970) . Türk Dili Tarihi II: İstanbul.

Caferoğlu. A. “Çağatay Türkçesi ve Nevâî”, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. II, S. 3-

4, İstanbul 1948, S. 141-154

Canpolat, M. (2002) “Çağatay Dili ve Edebiyatı”, Türkler, S. 769-776, Ankara: Yeni

Türkiye.

Clauson, S. G. (1960) : Sanglax, A Persian Guide To The Turkish Language

Clauson, S. G. (1972).An Etymological Dictionary Of Pre-Thirteenth-Century: London.

- Demirci, Ü. Ö. (2010) , Eski Türkçe’de Fiiller, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı :İstanbul.
- Devellioğlu, F. (1993) : Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara: Aydın
Kitabevi
- Dilaçar, A. (1971) . “Gramer Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki
Yeri ve Tarihçesi”, TDAY Belleten, S. 106-112.
- Eckmann, J. (1959) . “Küçük Çağatay Grameri”, TDAY Belleten, S. 27-58: Ankara.
- Eckmann, J. (1996) . “ Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar,
Ankara: TDK
- Eckmann, J. (1998) . Tarihi Türk Şiveleri, “Çağatayca”, Tarihi Türk Şiveleri, S. 211-
245, Ankara: TKAE
- Eckmann, J. (2003) . Çağatayca El Kitabı, İstanbul: Akçağ.
- Eraslan, K. (1980) . Eski Türkçede İsim-Fiiller, İstanbul: İstanbul Üniv. Edebiyat
Fakültesi Yay.
- Eraslan, K. (2013). Eski Uygur Türkçesi Grameri. Ankara: TDK
- Ercilasun, A. B. (1984).Kutadgu Bilig Grameri-Fiil, Ankara: Gazi Üniv.
- Ercilasun, A. B. (2004). Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Ankara:
Akçağ.
- Ergin, M. (1993) . Türk Dil Bilgisi, İstanbul: Bayrak
- Gabain, A. Von (1953).“Türkçede Fiil Birleşmeleri”, TDAY Belleten, , s. 16-28,
Ankara: TDK

- Gabain, A. V. (1988) . Eski Türkçenin Grameri, (Çev. Mehmet Akalın) , Ankara: TDK
- Güner,G. (2008). Karahanlı Türkçesinde Fiil, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü /Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı: Kayseri.
- Güney S. (2013). Âgehî'nin Riyâzü'd-Devle Adlı Eseri (Vr. 117B-Vr.175B): Giriş-Metin-Dizin, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Türk Dili Bilim Dalı: İstanbul
- Hacıeminoglu, N. (1991) . Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Hacıeminoglu, N. (1996) . Karahanlı Türkçesi Grameri, Ankara: TDK
- Hünerli, B. (2012) . Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde Zarf-Fiiller, Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Edirne.
- İlhan, N. (2001). “Birleşik Fiil Kurulusunda A-I-U Ünlüleri”, Türk Dili, S. 596, Ağustos, S. 177-182.
- Kahraman, A. (2010) . Firdevsü'l-İkbal (1A-40B Varaklar) (İnceleme - Metin - Sözlük) Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi : K. Maraş
- Kahya H. (2010) . Mûnis Ve Âgehî Firdevsü'l-İkbâl (Vr. 1B-156B /Giriş, İnceleme, Metin, Dizin) Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Türk Dili Bilim Dalı: İstanbul
- Kailibinuer A. (2013) Âgehi'nin Riyâzü'd-Devle Adlı Eseri (Vr. 175B-Vr. 204B) : Giriş-Metin-Dizin, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araş-

tırmaları Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Türk Dili Bilim
Dalı: İstanbul

Kaman, S. (2012) . Firdevsü'l-İkbal, Giriş-Transkripsiyonlu Metin: (Vr. 336A-523A)

Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı
Ana Bilim Dalı / Türk Dili Bilim Dalı: İstanbul

Karahan, L. (2004) . Türkçede Söz Dizimi, Ankara: Akçağ

Karamanlıoğlu, A. F. (1989) . Gülistan Tercümesi, Ankara: TDK

Karamanlıoğlu, A. F. (1994) . Kıpçak Türkçesi Grameri, Ankara: TDK

Kocaman, A. (1983) . “Türkçede Kip Olgusu Üzerine Görüşler”, TDAY Belleten,
Ankara, S. 81-85.

Komasyon. (2013) . Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri I Basit Çekim, Ankara:
TDK

Korkmaz, Z. (1995a), “ -sa/ -se Dilek Kipi Eklerinde Bir Yapı Birliği Var Mıdır?” Türk
Dili Üzerine Araştırmalar I. Cilt, . 163–165, Ankara: TDK

Korkmaz, Z. (1995b) . Türkçede -°n Zarf-Fiil Eki İle -pan / -pen Eki ve Türemeleri”,
Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C. I, Ankara: TDK

Korkmaz, Z. (1995c) . Türkiye Türkçesindeki -madan / -meden < -madın/-medin Zarf-
Fiil (Gerundium) Ekinin Yapısı Üzerine”, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C. I, S.
151-158. Ankara: TDK

Korkmaz, Z. (2003a) . Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi) , Ankara: TDK

Korkmaz, Z. (2003b) . Gramer Terimleri Sözlüğü, Genişletilmiş 2. Bs. Ankara: TDK

Köprülü, M. F. (1993) “ Çağatay Edebiyatı”, İA, C. 3, S. 270-323, İstanbul: MEB.

- Mansuroğlu, M. (1998) . “Karahanlıca”, Tarihî Türk Şiveleri, (Yay. Haz. Mehmet Akalın) , Ankara: TKAE
- Öner, M. (1996) “-Matı Gerindiumu Hakkında”, 3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı, s. 833-840, Ankara: TDK
- Özdarendeli, Ç. (1992) . Türk Dilinde Geniş Zaman İfadesi, Trakya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Edirne
- Öztürk, R. (1988).Osmanlıcada İsim Fiiler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı: İstanbul.
- Ramstedt. G. J. (1946) , Zum Türkischen Konditional, “Fuf” XXIX/3 S. 120-126
- Sebzecioğlu, T. (2004) . “Türkçede Kip Kategorisi ve -yor Biçimbiriminin Kipsel Değeri”, *Dil Dergisi*, S. 18-33.
- Steingass, F. (2005) . Comprehensive Persian-English Dictionary (Including The Arabic Words And Phrases To Be Met In Persian Literature) , Çağrı Yayınları
- Şişman, R. Ş. (2012) . Firdevsü'l-İkbal, Giriş-Transkripsiyonlu Metin: (Vr. 336A-523A) Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Türk Dili Bilim Dalı: İstanbul
- Tanç, M. (2011) . Munis Hârezmî, Firdevsü'l-İkbâl, Laçın Yayınları: Kayseri
- Tekin, A. (2006). Kazak Türkçesinde Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiiller, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı : Edirne.

- Tekin, F. (2001) . Āgehî Divanı (Ta'vizü'l-Āşıkîn) 'nın Dil Özellikleri -Ses ve Şekil Bilgisi- Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum
- Tekin, F. (2005) . “19. Yüzyıl Harezm Tarih Yazıcılığı (Mūnis Āgehî, Beyānî) ”, Gazi Türkiyat Araştırmaları Merkezi, “I. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu” 11-13. Mayıs.
- Tekin, F. (2011) . Hanlıklar Dönemi Çağatay Edebiyatı, Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic, Volume 6/1, Winter 2011, P. 1782-1788, Turkey
- Tekin, F. (2016) . Çağatay Edebiyatının İki Büyük Siması Mūnis ve Āgehî, Ankara: Gece Kitaplığı.
- Tekin, T. (2000). Orhon Türkçesi Grameri, Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi 9.
- Topaloğlu, A . (1989) . Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Topçu. Ç. (2011) . Türkçede Sıfat-Fiil Kategorisi, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı: Sakarya.
- Turgut A. (2010) . Çağatay Türkçesinde Fiil, Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi : Kayseri.
- Uğurlu, M. (1984) . Münyetü'l Guzāt (Metin-İndex) , Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı : Ankara
- Ünlü, S. (2013) . Çağatay Türkçesi Sözlüğü, Konya: Eğitim.
- Vardar, B. (2002). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Multilingual

Yabancı Dil Yayınları.

Yılmaz, H. (1998) . Kuzey (Kıpçak) Grubu Türk Şivelerinde Zarf-Fiiller, Doktora Tezi,
Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim
Dalı: Kayseri

Zeynalov, F. (1993). Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi, (Türkiye Türkçesi:
Yusuf Gedikli), İstanbul: Cem Yayınevi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Ad Soyad: ABDULLAH ÇİĞİL

Doğum Tarihi: 30. 11. 1980

Doğum Yeri: KADIRLI

Medeni Durumu: EVLİ

Askerlik Durumu: YAPTI

İş Deneyimi:

2004- Devam : MEB ÖĞRETMEN

İletişim Bilgileri:

Adres: BAĞ MAH. 445 SOKAK NO:3. KADIRLI-OSMANIYE

Posta:abdullahcigil@hotmail.com

Eğitim Bilgileri:

1998 -2002: ERCİYES ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Yabancı Dil:

İngilizce: YDS: 66

